

Nye retningslinier for den psykiatriske fangeobservation*).

Af Overlæge GEORG K. STÜRUP.

Trods visse fælles retningslinier i kriminalitetsbekæmpelsen foregaar de retspsykiatriske observationer paa meget forskellig maade i de nordiske lande. Dette fremgaar af 4 redegørelser i „Menneske og Miljø“ (august 1946). Disse redegørelser er skrevet af fremtrædende retspsykiatere fra hvert af de 4 lande og er alle opbygget saaledes, at en direkte sammenligning er mulig.

I **F i n l a n d** viser det sig, at de retspsykiatriske undersøgelser er meget faa. Fornylig er antallet steget til et par hundrede om aaret, men etableres, efter *Kaila*, kun, naar der er formodning om, at tiltalte er utilregnelig. Der synes at være kraftige brydninger mellem retten og psykiaterne, idet *Kaila* skriver, at retten er uvillig til at foranledige undersøgelser, fordi antallet af sværkriminelle, der af lægerne er blevet anset for at være „uten sina sinnens fulla bruk“, aar for aar er blevet større.

I **N o r g e** udpeger retten, efter *Hans Evensen*, i reglen 2 sagkyndige, hvoraf den ene ofte er fængselspsykiateren. I Norge har man flere fængselspsykiatere. I et større antal tilfælde afgiver fængselslægen en foreløbig erklæring om, hvorvidt der er grund til egentlig observation, og hvis dette er tilfældet, udnævner retten de 2 sagkyndige, der skønnes at være egnede til at tage sig af den paagældende sag. Valget sker i reglen under hensyn til paagældendes kendskab til fangen enten som politi-

*) Foredrag i Kriminologisk Selskab den 30. september 1947.

eller fængselslæge eller fra fangens eventuelle tidligere hospitalsophold. Disse sagkyndige er saaledes ganske uafhængige af saavel anklager som forsvarer, og honoreringen sker efter en vis timebetaling. Jeg har forstaaet, at der i almindelige sager anvendes ca. 8—10 arbejdstimer af hver psykiater paa en saadan sag. Der er fastsat en grænse (400—500 kr. ved henholdsvis by- eller herreds- og lagmannsret) svarende til ca. 45 og 55 timer, der kun kan overskrides med særlig tilladelse. Som regel udarbejdes en fælles erklæring, og en af psykiaterne er derefter til stede under hele retssagen, hvor erklæringen yderligere uddybes for retten.

De svenske undersøgelser er nylig blevet reorganiseret. *Berglin* redegør for, hvorledes undersøgelserne i Sverige finder sted i langt større udstrækning end i de andre lande. I de senere aar er det ca. 10 % af dem, der dømmes til dententive foranstaltninger, der undersøges. Af de undersøgte bliver 50 % straffri förklarade. Der er omtrent lige mange arresterede og ikke arresterede observander.

De arresterede undersøges af fast ansatte fængselspsykiatere, knyttet til 6 større fængsler og de specielle sindssygeafdelinger ved disse. De ikke arresterede undersøges af specielt retspsykiatrisk uddannede, til dette særlige formaal ansatte psykiatere, der er knyttet til 8 sindssygehospitaler og hver har fra 1 til 3 assisterende læger. De svenske observationer er meget udførlige, og der regnes med, at man ikke kan kræve meget mere end 50 undersøgelser om aaret af hver retspsykiater, og hver af disse læger arbejder selvstændigt.

Disse observationer til brug for retten har som hovedformaal at opnaa en korrekt rubricering af tiltalte: straffritagelse, særforanstaltning eller almindelig straf. Hovedvægten lægges derfor af psykiateren paa den rette etikettering.

Jævnside disse undersøgelser er der i aar paabegyndt en serie andre undersøgelser, de saakaldte „verkställighetsfall“. Det drejer sig om undersøgelser af dømte, og undersøgelsen skal omfatte alle, der er idømt 6 maaneder og derover. Det væsentlige er her indhentning af forslag til anstaltsplacering og

behandling, samt raad og anvisninger vedrørende den rigtige efterbehandling. Der foretages af fængselsledelsen en social-kriminologisk undersøgelse, og begge erklæringer indsendes, uden dog at være sammenarbejdede, til centralstyrelsen, der paa grundlag af disse forslag træffer sin bestemmelse om anbringelsen og den videre behandling.

Om undersøgelserne i D a n m a r k har *Helweg* givet oplysningen. De ambulante undersøgelser foretages i København af dertil af politiet ansatte psykiatere, i provinsen af embedslægerne, hvis psykiatriske uddannelse består i et 3 maaneders teoretisk kursus til embedslægeexamen og mindst 3 maaneders tjeneste paa et sindssygehospital eller en psykiatrisk afdeling. I en del tilfælde, hvor den ambulante embedslægeundersøgelse findes utilstrækkelig, henvises til ambulant undersøgelse hos en specialist. Det gælder særlig, hvor der kan være tale om aands-svaghed. Embedslægerne honoreres med 25 kr. pr. erklæring. Stationær undersøgelse foregaar ved indlæggelse paa en psykiatrisk afdeling, et sindssygehospital, epileptikerhospital eller aandssvageanstalt, i reglen efter en forudgaaende ambulant undersøgelse. Overlægerne paa sindssygehospitalerne honoreres ikke særskilt for dette arbejde, hvorimod overlægerne ved de 2 psykiatriske afdelinger i København, der modtager disse patienter, faar et mindre aarligt honorar.

Beslutning om mentalundersøgelse kan træffes under forundersøgelsen, i saa fald af anklagemyndigheden, undertiden efter henstilling fra forsvareren. Hvis bestemmelsen træffes under retshandlingen, afsiges der retskendelse.

Sammenligner vi nu disse forhold, maa det indrømmes, at den danske ordning er meget mangelfuld. Særlig uheldigt er det, at observationerne i væsentlig grad er overladt til embedslægerne, der har en meget ringe psykiatrisk uddannelse. Kun en enkelt af de nuværende embedslæger har psykiatrisk specialanerkendelse, og ingen af embedslægerne kan siges at have retspsykiatrisk skoling; det store og ofte brydsomme arbejde, de udfører, giver derfor ikke altid det bedst mulige resultat.

Med hensyn til den særlige ordning i København maa be-

mærkes, at det oprindelig var fængselslægen, der i stil med, hvad der stadig er tilfældet i Norge, foretog en orienterende observation, der imidlertid i praksis ofte blev den endelige. Det drejede sig imidlertid ikke om en psykiater, men om en mediciner uden psykiatrisk uddannelse, og der var en del utilfredshed med denne ordning. Fængsel og politi var dengang kommunalt, og Københavns kommune ansatte da en psykiatrisk speciallæge. Da det var politiet, der henviste arrestanterne til observation, var det naturligt, at der her udvikledes en stilling som politipsykiater, og der er heller ingen tvivl om, at politiet har brug for en psykiater til mange formaal. Ud fra et principielt teoretisk standpunkt vil det derimod være tvivlsomt, om det er rigtigt, at det er politiets psykiater, der optræder som enesagkyndig overfor retten. Saa længe spørgsmaalet kun er det rent diagnostiske, om det drejer sig om egentlig sindssygdom eller ej, kan det maaske i praksis være forholdsvis ligegyldigt, men efter at den nye straffelovs principper er ved at trænge igennem, kan det for dem, der skal gennemføre en personlighedsbehandling, være et alvorligt handicap, hvis fangen føler, at han har været prisgivet politiet og dets folk. Gennemsnitsborgeren kan godt blive ven med Bobby, men det er ikke helt almindeligt at træffe særlig varme følelser mellem den kriminelle og kriminalbetjenten. Der er i dette forhold en affekt-ladning, som forholdsvis let giver anledning til udvikling af overløddige idéer*).

Den danske ordning har ogsaa en anden ulempe, nemlig spørgsmaalet: Hvilke tilfælde udvælges til observation. Det er henvist til ikke-lægelige myndigheders initiativ, det er anklager,

*) I den efterfølgende diskussion fremhævede professor *Hurwitz* bl. a. de vanskeligheder, der hænger sammen med, at skyldspørgsmaalet ikke er afgjort, naar tilfældet forelægges psykiateren, men at man netop derfor maatte kræve, at observandens evt. oplysninger til lægen af betydning for skyldspørgsmaalet ikke bliver viderebragt af denne til brug for anklagemyndigheden. Dette støtter yderligere kravet om at holde den psykiatriske observation til brug for retten klart adskilt fra anklagemyndigheden.

forsvarer og eventuelt domstolen, der udpeger emner til observation. I Norge er det fængselslægen, der ser det store antal og foretager den foreløbige orienterende undersøgelse. I Sverige har man principielt denne samme ulempe som her, hvilket ogsaa fremhæves af *Berglin*, men der findes visse regler, hvorefter bestemte kriminalitetsformer automatisk medfører mentalobservation. Jeg tror ikke, at denne ordning er særlig god efter danske forhold. Den vil let komme til at virke stiv, men den nuværende ordning kan medføre, at en del tilfælde, der ikke er egnet til behandling i almindeligt fængsel, henvises til almindelig straf. Det kan særlig dreje sig om skikkelige, fredssommelige, eventuelt særlig bodfærdige mennesker, der paa den maade urimeligt underkastes straf.

Jeg skal her kun skitsere, hvad jeg tænker paa, ved at referere et enkelt tilfælde, der endda var undersøgt af kredslæge:

Tilf. 1. Det drejer sig om en 33-aarig mand, 2 gange tiltalt for tyveri. Første gang fritaget mod en advarsel, anden gang idømt 6 maaneders fængsel, men benaadet, nu dømt for smaatyverier til 6 maaneder. Man fandt grund til at foretage observation paa grund af hans ejendommeligheder, men observanden reagerede ikke paa kredslægens indkaldelse, hvorfor undersøgelsen foretoges i hans hjem. Han fandtes der alene, nervøs, dirrende, rystende paa hænderne, bange for at blive indespærret som »ikke rigtig klog«, sløv, sær og indesluttet. Det konkluderes, at det drejer sig om et indesluttet, ensomt menneske, der er blevet noget sær og egen. Han er almindelig jævnt begavet, men synes at være følelsesmæssigt og etisk ret svagt udviklet og synes til en vis grad at være gaaet i staa de sidste aar.

Efter dommen bliver han anbragt paa en fængselsafdeling og er her straks fuldkommen forvirret, mener sig forfulgt og springer kort efter ud af vinduet fra 1. sal, hvorefter han indlægges paa Fængselsvæsenets psykiatriske observationsafdeling. Det viser sig, at det drejer sig om enten en kronisk hjernebetændelse eller en schizofreni. Det sidste er vist nok det mest sandsynlige. Naar man taler med ham, staar han let sammenfalden med et ulykkeligt, forskræmt udtryk i ansigtet, og man kan daarligt forestille sig noget mere bodfærdigt. Han siger artigt og pænt ja til alt, hvad der bliver spurgt om. Anbringer man ham paa en stol, bliver han siddende paa den og stirrer ud i luften, til man flytter ham, og det viser sig, da vi endelig faar fat i familien, at han har haft det saadan i 7 Aar.

Det er et særlig grelt tilfælde, men jeg nærer ingen tvivl om, at personer af denne type forholdsvis let bliver unddraget den systematiske mentalobservation.

Men det vigtigste spørgsmål er, hvorledes virker ordningen nu i praksis. Dette kan atter opløses i flere spørgsmål, hvoraf jeg skal fremdrage to mere væsentlige.

Det første bliver, om de enkelte personer i det store og hele bliver sorteret rigtigt, om det indsamlede materiale er tilstrækkelig solidt til at danne grundlag for den efterfølgende placering. Det allerede refererede tilfælde viser, at det kan svigte, men det kan selv den bedste ordning, og er det, som i dette tilfælde, først og fremmest en fejlagtig konklusion, er ulykken mindre end hvis præmisserne er usikre. I for mange tilfælde er det imidlertid præmisserne, der svigter, enten fordi de er for ufuldstændige — som ogsaa i tilf. 1 — eller fordi der ikke udøves tilstrækkelig kildekritik. Som eksempel af denne art kan nævnes:

Tilf. 2. Homosexuel, straffet 1943, 1945, 1946 og i 1947 idømt psykopatforvaring. I erklæring fra embedslægen i 1943 konkluderes, at det drejer sig om et daarligt begavet individ, som ikke har vist tegn paa sindssygdom. Han er noget træg og tung, men hans intelligens er nærmest normal. I denne erklæring er det oplyst, at forv. har onaneret lidt, men er holdt op, da han er blevet forlovet, og han samlevede normalt med kæresten, samt at han efter kærestens død har haft kønslige forbindelser, som han er kommet sammen med paa normal maade.

Ved undersøgelsen i 1945 og 1946, stadig hos embedslægen, er konklusionen: Psykiatrisk uforandret. Sidste gang tilføjes: Da det har vist sig, at almindelig straf ikke har synderlig indvirkning paa hans forbrydelser mod kønssædeligheden, foreslaas, at han bliver kastreret.

Derefter indlægges han til observation paa et sindssygehospital. Paa dette hospital forklarer han noget anderledes om sine forhold end tidligere, saaledes at han efter moderens død — efter akterne: medens han afsonede i Nyborg — følte sig meget alene og derefter et stykke tid senere, da han under et besøg i København boede paa Missionshotel, traf en ældre mand, som satte ham ind i homoseksuelle praktikker.

Disse forhold benyttes i konklusionen, hvor man antager, at den

stærke binding til moderen har bidraget til at fremme hans homoseksuelle tendenser, og diskuterer betydningen af moderens død.

Det fremgaar imidlertid af akterne fra 1943, at han allerede paa det tidspunkt i politirapport har talt om en saadan oplevelse, som altsaa skulde ligge yderligere 3 aar tilbage, d. v. s. mindst 4 aar før moderens død. Han oplyser endvidere paa hospitalet, at han for nogle aar siden forlovede sig med en jævnaldrende kvinde for at prøve paa at komme ud af sine homoseksuelle tendenser og forsøgte coitus med hende, men var ude af stand til at præstere dette, og at dette var til stor skuffelse for kæresten, som græd og var ked af det. Hævder at han aldrig har forsøgt erotiske forhold til kvinder siden. Nu — 1947 — forklarer han som tidligere, at han har søgt og gennemført coitus med kæresten og andre, men uden samme tilfredshed som ved homoseksuelle forhold. Det er ogsaa usandsynligt, at kærligheden til moderen var tilstrækkelig støtte for hans noget slappe karakter til at holde ham fra homoseksuelle forhold, medens hun levede. Han er i alle tilfælde dømt og sendt til strafafsoning, medens hun levede, og der er slet intet grundlag for konklusionens spekulationer om homosexualitetens udvikling.

Sagen illustrerer smukt nødvendigheden af en speciel retspsykiatrisk undersøgelse, der foretages af psykiatere, der er rutinerede i at sammenholde patientens oplysninger med akterne og diskutere de eventuelle afvigelser, der kan komme. Det er et arbejde, der fordrer betydelig mere tid, end en travlt optaget embedslæge eller en overlæge paa et sindssygehospital er i stand til at ofre paa disse sager.

Det andet spørgsmaal bliver, om de forskellige mennesker i det store og hele dog bliver anbragt under de behandlingsformer, der er mest hensigtsmæssige for dem. Den gamle straffelov havde som formaal at straffe forbrydelser og brød sig ikke saa forfærdelig meget om forbryderne. Vor nuværende unge straffelov, der kun er 17 aar gammel, har i stedet for som opgave at behandle forbryderne og derigennem beskytte samfundet. I hvert fald er det en af de centrale forskelle, saa vidt jeg har forstaaet det, imellem den gamle og den ny straffelov. Spørgsmaalet er saa, om dette synspunkt, behandlingen af forbryderen, i virkeligheden skal være det eneafgørende, eller om ogsaa behandling af forbrydelsen har sin store betydning. Jeg

mener, at begge synspunkter er af stor betydning, og den nye straffelov er jo ogsaa i den henseende et ganske fortrinligt redskab.

Vi skal nu kort se paa de retspsykiatriske opgaver, den nye straffelov stiller.

§ 16-omraadet er i det store og hele uforandret fra tidligere. Det er det klassiske retspsykiatriske omraade, der tager sigte paa udskillelsen af de egentlig sindssyge, de i væsentlig grad aandssvage og de dermed ligestillede tilfælde. Det er en psykiatrisk opgave, der kan løses af en hvilken som helst erfaren psykiater uden speciel erfaring indenfor retsvæsenet. Her i landet er det et meget begrænset antal personer, der aarlig henvises til behandling efter § 16.

§ 17-tilfældene er af en ganske anden kategori. § 17-omraadet betyder i virkeligheden en ny opgave til retspsykiaterne, en opgave, som er meget vanskelig. Det er ganske vist retten, der, naar det kommer til stykket, skal tage stilling til, om en kriminel person er egnet til paavirkning gennem straf eller ej, men det er unægtelig retspsykiateren, der skal give den fornødne vejledning, og lige saa vel som man med en vis ret kunde kræve et ret betydeligt kendskab hos rettens personale til straffens virkninger, det vil sige til praktiske fængselsforhold, og til de erfaringer, der indhøstes i arbejdet med tidligere fanger, lige saa vel, ja i endnu højere grad maa man kræve et saadant kendskab hos de psykiatere, der beskæftiger sig med at henvise mennesker til den ene eller den anden behandlingsform. Fængselsophold, strafafsoning, er ogsaa en behandlingsform, der kan blive af positiv værdi for nogle typer, men en almindelig en-grosbehandling bliver hyppigere uvirksom eller negativ. Naar vi faar udbygget et større antal mindre anstalter, hvor behandlingen i højere grad kan individualiseres, bliver det forhaabentlig ogsaa hyppigere, vi træffer positive resultater. Vi maa her huske, at der er en jævn overgang mellem de tydeligt karakterologisk insufficente og de mere gennemsnitlige fanger.

Saa vidt jeg kan se, stilles der saaledes til retspsykiateren 2 opgaver. Dels ønskes der en diagnose af en eventuel syg-

domstilstand og i en række tilfælde en personlighedsdiagnostik, det vil sige en ren og klar etikettering som grundlag for domstolens overvejelse om anvendeligheden af § 16 eller § 17. Dels maa der kræves en behandlingsplan for den paagældende; og dette sidste krav bliver jo vanskeligere at opfylde, jo mere differentieret behandlingsmulighederne bliver. Og uden vidtgaaende differentiering — ringe resultat. Spørgsmaalet bliver saa, hvorledes disse krav i praksis bliver tilfredsstillet.

Dette spørgsmaal mener jeg at være i stand til at belyse noget nærmere. Som udgangspunkt for mine betragtninger har jeg for det første en rent videnskabelig betonet undersøgelse af 335 statsfængselsfanger i Statsfængslet i Vridsløselille. De er tidligere omtalt her i selskabet, men den endelige publicering er udsat, indtil undersøgelsen kan afsluttes med en efterundersøgelse af de paagældende, saaledes at man kan faa et indtryk af ikke alene tilstands- men ogsaa forløbsbillederne.

Der fandtes i dette materiale 25 % med karaktermæssige forandringer af nøjagtig samme grad som den, der fandtes hos de psykopatforvarede. Hertil 27 % karakterpaafaldende.

Hertil kommer, at jeg i aarenes løb har foretaget et stadig stigende antal psykiatriske undersøgelser af strafafsonere i alle Fængselsvæsenets institutioner. Som Fængselsvæsenets psykiatriske konsulent tilser jeg efter anmodning fra Direktoratet, i praksis i stor udstrækning paa foranledning af enten fængselslægen eller fængselsinspektøren, de fanger, der frembyder psykiske vanskeligheder, og afgiver om resultatet af undersøgelsen en erklæring til Direktoratet for Fængselsvæsenet, en erklæring, der samtidig tilstilles anstaltsledelsen.

Antallet af disse undersøgelser er som nævnt steget i aarenes løb, og der er paavist et meget betydeligt antal psykisk abnorme blandt disse undersøgte. Jeg skal ikke gaa i enkelt-heder om dette materiale, da undersøgelsen er foregaaet ambulant og nødvendigvis maa være ret mangelfuld. Det vanskeligste problem har været at faa et praktisk resultat af en saadan undersøgelse. Det er jo sjældent, at en erklæring hjælper ret meget paa helbredstilstanden, og større ændringer i behand-

lingsformen er det sjældent muligt at etablere indenfor fængslet. De erfarne fængselsfolk har som regel, allerede inden jeg bliver tilkaldt, udtømt alle de muligheder, der staar til deres raadighed.

Disse erfaringer førte til, at man maatte insistere paa nødvendigheden af, at der indenfor Fængselsvæsenet etableredes mulighed for saavel en nøjere psykiatrisk vurdering som for en vis behandling af de tilfælde, der ikke egnede sig til fortsat behandling i et fængsel.

For ca. 1 aar siden lykkedes det at faa etableret en speciel psykiatrisk observationsafdeling, beregnet paa Fængselsvæsenets eget brug. Afdelingen er etableret i en af psykopatanstaltens bygninger og rummer i øjeblikket 35 observander, fordelt paa 4 forskellige afsnit, en modtageafdeling, 2 almindelige afdelinger og en speciel psykiatrisk præget abnormafdeling, hvor alle de mest paafaldende blandt saavel forvarede som observander behandles i fællesskab.

Der har ialt været 84 indlæggelser. Ganske enkelte har været indlagt flere gange.

Den umiddelbare anledning til, at afdelingen blev etableret, var landssvigerproblemet. Efter den orienterende psykiatriske undersøgelse, der blev iværksat af overlægen ved Københavns politi kort efter kapitulationen, maatte man forvente et meget betydeligt antal massivt psykisk abnorme blandt dem, der dømmes efter straffelovstillægget. Det viste sig ganske vist, at de, der er dømt efter straffelovstillægget, efter enstemmige oplysninger fra alle straffelejrene saavel som efter min egen erfaring, er væsentlig mindre psykopatologisk præget end det normale fangeklientel, men det kunde man ikke vide dengang, og et vist antal massivt psykisk abnorme er ogsaa fundet blandt straffelejrenes klientel. Men det har vist sig, at der til behandling i observationsafdelingen er henvist et forholdsvis betydeligt antal almindelige kriminelle og et relativt ringe antal straffelovstillægsfolk.

Jeg skal ikke spille tiden med at give en fuldstændig oversigt over de tilfælde, der har været til behandling i observa-

tionsafdelingen*). Et stort antal er efter behandlingen, psyko-terapeutisk eventuelt medicinsk, faldet saa meget til ro, at de kunde tilbageflyttes til almindelig anstalt. Opgaven er for saa vidt altsaa løst. I en del tilfælde viser det sig, at vi har maattet beholde den paagældende til løsladelse, i andre tilfælde har løsladelsen været saa nær forestaaende, at det har været ganske naturligt, at den paagældende blev løsladt fra observationsafdelingen og ikke tilbageført. Nogle maa paa grund af pladsmangel sendes tilbage, da overføring til passende behandlingsform ikke er juridisk gennemførlig. Enkelte er blevet overført blot for at blive underkastet kastration og derefter tilbageflyttet. Det er altsaa i disse tilfælde udelukkende for at undgaa indlæggelse paa almindelig hospitalsafdeling.

Et gennemsyn af listen viser, at der i observationsafdelingen træffes et meget broget psykopatologisk belæg. Dette belægs psykopatologiske abnormitetsgrad er i det store og hele væsentligt alvorligere og væsentligt vanskeligere at have med at gøre, end hvad vi er vant til i psykopatforvaringsanstalten.

Dette betyder igen, at der findes et betydeligt antal personer indenfor Fængselsvæsenets institutioner, der, da disse institutioner ikke er udrustet til at yde den i disse tilfælde mest hensigtsmæssige behandling, unddrages denne. Dette er til skade for de paagældende, for institutionerne og til skade for samfundet. De foreløbige orienterende erfaringer, man indhøstede ved de ambulante observationer i de forskellige institutioner, er dermed fuldt ud blevet bekræftet, og dette maa være tilstrækkeligt udgangspunkt til, at man tager spørgsmaalet op til nærmere undersøgelse: Er den psykiatriske fangeobservation her i landet tilfredsstillende? Jeg mener, at spørgsmaalet allerede nu kan besvares med et blankt nej, den er ikke tilfredsstillende.

Den ny opgave, at angive en virkelig behandlingsplan, der er en nødvendig forudsætning for gennemførelsen af straffe-

*) Ved foredraget omdeltes en tabellarisk oversigt over de behandlede tilfælde.

lovens aand, er ikke blevet løst. Det er let nok at anføre, at dette er en rimelig følge af, at undersøgelserne i stor udstrækning foretages meget tilfældigt og af læger, der er uden specialuddannelse, men jeg mener, at årsagerne ligger endnu dybere. En af de væsentligste årsager er de fastgroede, forkerte forestillinger om den saakaldte psykopatis væsen og behandlingsmuligheder.

For et aar siden talte jeg sammen med professor *Kinberg* ved den nordiske psykiaterkongres om psykopatbehandlingen. Jeg understregede dengang blandt andet vanskeligheden ved at afgrænse psykopatibegrebet entydigt, og professor *Kinberg* uddybede denne vanskelighed ganske overordentlig stærkt. Den svenske retspsykiater *Bo Gerle* har for faa dage siden udsendt en lille monografi med titlen „Psykopatibegreppets bankrutt“. Dengang fremhævede jeg selv, at personligheden er en funktion, ikke en fixeret genstand. Personligheden er noget, der forandrer sig, saa længe man lever. Jeg hævdede ogsaa, at en sober, objektiv klassificering af de personlighedstyper, der i praksis er enighed om at afgrænse som egnet til særbehandling, vil være den første betingelse for et videnskabeligt fremskridt paa dette felt. Endelig maatte jeg gøre gældende, at særbehandling ikke længere er et tomt ord, men at det i dag er en realitet af en vis praktisk værdi. Det er virkelig muligt at gennemføre en personlighedsbehandling overfor en række forskellige personlighedstyper, og de rent praktiske — sociale — resultater synes at kunne blive tilfredsstillende. Vi maa stadig erkende, at der i en række tilfælde ikke er noget positivt at vinde, og i mange tilfælde maa vi sige, at vi kun gør et forsøg. Naar vi stilles overfor opgaven, ved vi ikke, hvorledes vi overhovedet skal komme nogen vegne. Vi har ikke fundet de vises sten og driver ikke alkymi. Vi har tværtimod erkendt, at vi ved forfærdelig lidt om, hvorledes man paavirker andres personlighed, og i hvilke tilfælde det er muligt overhovedet at paavirke nogen. Vi har lært, at det i stor udstrækning er nødvendigt, at den enkelte selv gaar i gang med at ændre opbygningen af sin egen personlighed, og at betingelsen for, at han gaar i gang

med dette, er et behov for en ændring, et behov, som det ofte er vanskeligt at fremmane. Skal vi naa videre, er den første forudsætning en mere nøgtern vurdering af de psykologiske og psykiatriske fund. Jeg vil ikke som *Gerle* tale om psykopati-begrebets bankerot, men jeg vil tværtimod forsøge at sammenfatte vor viden om personlighedsforhold i et mere nøgternt diagnosesystem, der ikke tvinger os til at sige mere, end vi kan staa ved, og dog aabner vore øjne for de uløste problemer og stimulerer os til fortsatte diagnostiske og behandlingsmæssige anstrengelser.

Det omraade, jeg hermed giver mig i lag med, er kompliceret, saa kompliceret, at det let bliver til forvirring, naar man forsøger at systematisere det. *Murray**) fremhæver, at psykologien har det som livet, om hvilket *Samuel Butler* har sagt, at det er „the art of drawing sufficient conclusion from insufficient premises“, og den, der mangler denne dristighed, naar ikke fremover. Jeg ved, at jeg med dette system dristigt forenkler problemerne, men mener, at det er nødvendigt at gaa den vej.

Jeg vil foreslaa, at man ved de retspsykiatriske undersøgelser tager stilling til dels personlighedsforholdene og særlig personlighedens eventuelle insufficiens**), dels eventuelle psykiske sygdomme.

Koncentrerer vi os nu først om personlighedsvurderingen, vil jeg foreslaa, at vi hugger psykopatiens gordiske knude over og skelner mellem en social-psykiatrisk og en biologisk-psykiatrisk inddeling.

*) *Explorations in Personality*. New York 1938.

**) Med udtrykket personlighed mener vi den øverste enhed, summen af personens psykiske egenskaber, omfattende saavel intelligens som karakter (de følelses- og viljemæssige egenskaber, herunder temperament). Personligheden er afhængig af saavel de medfødte anlæg som disses biologiske udvikling og de miljøfaktorer, personen har været paavirket af. I et givet tilfælde at udskille en konstitutionel personlighedskærne fra en miljøbettinget overbygning er sjældent helt gennemførligt, om end det ofte postuleres gennemført.

Social-psykiatrisk inddeling af personligheds-
afvigelser.

1. Intelligensmangler:

Sinker: Inferioritas intellectualis.

Aandssvage: Oligofreni (debilitas mentis, imbecillitas, idiotia).

2. Karaktermangler:

Karakterologisk paafaldende (D. v. s. tvivlsomt insufficiente, aparte, etc.).

Karakterinsufficiente, der passende kan grupperes efter kliniske billeder, f. ex. *Schneiders*: hyperthyme, depressive, selvusikre, fanatiske, selvhævdende, stemningslabile, explosive, følelseskolde, viljesløse, asteniske.

3. Psykoinfantile.

4. Sexuelt abnorme.

Ved karakterinsufficiens kræves saa dybtgaaende forandringer, at der virkelig er tale om, at personen paa grund af sin karaktermæssige udrustning, under de for ham praktisk mulige livsvilkaar er til ulempe for sig selv eller sine omgivelser.

Jeg mener ikke, at det er rimeligt til praktiske formaal, f. ex. retslivets, at stille andre krav til karakterdiagnostik end til intelligensdiagnostik. Man har i mange aar slaaet sig til ro med diagnosen aandssvagthed, og myndighederne maa paa samme maade kunne slaa sig til ro med diagnosen karakterinsufficiens.

Dette er biologisk-psykiatrisk ganske utilfredsstillende diagnoser, men dækker det praktiske livs umiddelbare krav. Men psykiatrisk bør man stræbe efter en dybere biologisk diagnostik.

Med henblik paa behandlingen af de karakterinsufficiente, psykoinfantile og sexuelt abnorme bliver det nødvendigt for den, der skal gennemføre denne behandling, at forsøge at trænge yderligere til bunds i de biologiske forhold, der betinger den sociale ulykke.

Biologisk-psykiatrisk inddeling af personlighedsafvigelser.

(Uden hensyn til personlighedssufficiens eller insufficiens).

1. Anlægsforstyrrelser:

Der tænkes her paa disharmonierne i den anlægsbetingede personlighedskærne, det vil specielt sige de massivere afvigelser fra det gennemsnitlige i konstitutionsradikalerne. Dette vil vi kalde psykopatisk konstitution. I praksis vil man som regel være nødt til at tale om et større eller mindre psykopatisk præg.

2. Psykiske „ardannelser“: „Miljøvirkninger“, belastningsfølger, psykiske „udviklinger“, „kroniske neuroser“.

Disse tilstande udvikles særlig let, hvor der forud er anlægsforstyrrelser, og det er som regel yderst vanskeligt at udskille disse to elementers andel i det kliniske billede.

3. Organiske hjernelidelser: Traumatiske, encephalitiske, intoxicationer, aldersbetingede, etc.

4. Hormonale og andre legemlige lidelser iøvrigt.

Ved anlæggelse af behandlingsplanen maa man forsøge at ændre karakterinsufficiensen ad alle tilgængelige veje. Medicinsk behandling af sygdomstilstande, pædagogisk udnyttelse af bestaaende anlægs udviklingsmuligheder og social placering indenfor miljøforhold, der stimulerer til en fortsat heldig karakterologisk udvikling er de 3 hovedveje, der er til raadighed, og den institution, der skal behandle psykisk abnorme, maa være i stand til at anvende alle disse veje og behandle de psykiske sygdomstilfælde, de psykogene reaktioner, der let opstaar under behandlingens forløb, eller som maaske allerede forud er tilstede som komplikation til personlighedsinsufficiensen*).

*) Psykisk sygdom ses her i modsætning til personlighedsafvigelserne, men i praksis er det svært at holde de to omraader ude

Jeg har allerede nævnt, at behovet til selv at medvirke til behandlingens gennemførelse er noget mere væsentligt, og ved tilrettelæggelse af behandlingsplanen er det nødvendigt at forsøge at stimulere udviklingen af dette behov, uanset den belastning, dette kan medføre for den pågældende.

I Sverige, hvor behandlingen paa forvaringsanstalten ledes af en fængselsmand, forsøger man efter *Beckmann* saa tidligt som muligt at tage uvishedens byrde fra den forvarede. Dermed fjerner man den væsentligste stimulans for behovets videre bestaaen. Dette er efter min mening forkert, men maaske nødvendigt, naar man ikke er udrustet til at behandle eventuelle psykogene komplikationer.

fra hinanden. Man kan f. ex. hævde, at enhver encephalitisk følger-tilstand er en sindssygdom, men saa længe dette begreb medfører bestemte sociale virkninger, vil man derved let komme ud i praktiske meningsløsheder.

Inddeling af de psykiske sygdomme efter aarsager maa ogsaa tages med et vist forbehold. Ved en vis samvirken mellem en række psykiske og legemlige faktorer opstaar de brogede sygdomsbilleder. Hvad der i det enkelte tilfælde har haft den største betydning, kan det ofte være vanskeligt at afgøre. De gradsforskelle, der opereres med (neuroser, psykoser), har socialt og prognostisk ofte ringe betydning. Skematisk social-psykiatrisk inddeling er meget vanskelig. Ætiologisk kan følgende inddeling anvendes:

1. Reaktive, psykogene sygdomme.

- a. Nervøse reaktioner (overgang til miliose): akute, protraherede.
- b. Neuroser.

Udtryk for emotionelle konflikter, hvis natur eller relation til symptomerne ikke bevidst forstaas af patienterne. De karakteriseres positivt ved et bestemt klinisk billede (konverterings-hysteri, anankastiske reaktioner og forstyrrelser i alarmmekanismen; træthed, angst, skyld- eller utilstrækkelighedsfølelse hører til denne sidste gruppe symptomer, naar de udvikles i situationer, der ikke gør deres optræden rimelig. Disse sidste tilfælde samles af nogle forfattere under grupperne angst-neuroser og neurasthenier, uafhængige af de egentlige neuroser). Der maa ikke være relevant organisk patologi, demens

Den store fordel ved den danske psykopatforvaringsordning er den helt ubestemte tid og det i det store og hele gode samarbejde, der i aarenes løb er udviklet med retsmyndighederne. Det er heldigvis stadig undtagelsen, at en dommer griber ind i behandlingen i strid med afgivne erklæringer, men det sker selvfølgelig. I over et halvt aar har en forvaret saaledes været til fremstilling i retten i Jylland og opholder sig stadig i arresten derovre, uden at vi har nogen kontakt med ham. Han er ved underretten løsladt fra Psykopatforvaring, og sagen skal formentlig til landsretten.

Det, man nu skal stræbe efter, er en udbygning af de behandlingsmæssige muligheder, saaledes at der indenfor Fæng-

eller primær stemningsforskydning eller væsentligere og varig forstyrrelse af den ydre realitetsoplevelse (*Malumud*).

c. Psykoser (reaktive, psykogene).

Afgrænsningerne overfor neuroserne maa ligge i den væsentligere og varige forstyrrelse af realitetsoplevelserne. Problemet er, hvor meget amnesi, hvor betydelig forvirring, hvor stabil personlighedsforskydning der skal til, for at en hysterisk, amnestisk eller en hysterisk taagestilstand skal kaldes psykotisk. Hvor man enkelt og utvetydigt kan bringe en saadan patient til selverkendelse, til adækvat realitetsoplevelse, kan man, selv om han derefter, overladt til sig selv, svinger tilbage til den patologiske tilstand, ikke med hensyn til de sociale virkninger anerkende denne tilstand som psykotisk. Det kan derimod være tilstande, der maa ligestilles med sindssygdhed, jfr. § 16.

2. Betinget af ukendte faktorer, i mange af disse tilfælde sikkert endogene.

Hertil hører de største sindssygdomsgrupper, stemningssygdomme og schizofrenierne, hvis ætiologi vi endnu ikke er klar over, udover at de i væsentlig grad er arveligt betingede. Hvad der faar disse anlæg til paa et givet tidspunkt at manifestere sig hos nogle af de mange, der er anlægsbærere, ved vi kun lidet om.

3. Betinget af paaviselige organiske forandringer i centralnervesystemet.

f. ex. betændelser, tumorer, vasculære lidelser, traumer, intoxicationer.

selsvæsenets rammer skabes flere institutioner, der kan paatage sig specielle behandlingsopgaver. Det vil kræve ansættelse af flere psykiatere indenfor Fængselsvæsenet. Men først naar en række psykiatere har faaet tilstrækkelig dybtgaaende kendskab til de bestaaende behandlingsmuligheder, og disse behandlingsmuligheder er videre uddifferentieret, vil der være mulighed for en praktisk begrundet indstilling om egnethed til den ene eller den anden behandlingsform. Skønnet egnet eller ikke egnet til paavirkning gennem straf beror i øjeblikket paa tradition, der ikke er tilstrækkelig sagligt underbygget.

Jeg mener, at man først maa stræbe efter at forenkle domstolenes opgaver ved at samle alle de kriminelle psykisk abnorme til behandling i bestemte enkelte institutioner, der derefter fordeler materialet paa egnede afdelinger og er i stand til at flytte en patient fra en afdeling til en anden, afhængigt af tilstandsbilledets udvikling. Det har ikke vist sig praktisk ufordelagtigt, at en saadan institution sorterer under Justitsministeriet. Overfor offentligheden vil det tværtimod have visse fordele, om hospitalsvæsenet helt og fuldt aflastes for dette omraade, og at man undgaar diskussionen om, hvor vidt et større eller mindre antal ved særbehandling skal „unddrages“ den normale retsforfølgelse.

Den svenske ordning, hvorefter arresterede undersøges af fængselspsykiateren paa særlige psykiatriske afdelinger indenfor Fængselsvæsenet, og de ikke arresterede af specielle retspsykiatere, der disponerer over en lille række pladser paa en række sindssygehospitaller, har utvivlsomme fordele, og man bør nøje overveje, om en lignende ordning vil egne sig for danske forhold, men vi maa samtidig sørge for, at behandlingssystemet her i landet udvikles parallelt med, helst lidt forud for observationssystemets udbygning.

Det er ikke nødvendigt og ikke muligt med eet slag at ophæve den nugældende ordning. Udover landet kan embedslægerne formentlig fortsat, som arrestlæger, virke som en grov sigte, der sørger for, at de psykisk abnorme kommer til speciel retspsykiatrisk undersøgelse.

I København vil psykiatriske fængselslæger i samarbejde med den vel fungerende almindelige lægeundersøgelse selv kunne tage de fanger ud, der trænger til observation og henlede retsens opmærksomhed paa tilfælde, der maaske nu smutter uden om nettet.

Jeg udtrykker haabet om, at overvejelser af denne art kommer i gang snart, og at fremtidens retningslinier indenfor dette felt fastlægges, uden at man glemmer, at disse problemer har intim sammenhæng med en række andre store og vigtige problemer. Jeg har allerede nævnt, at det er nødvendigt, at den moderne retspsykiater har et dybtgaaende kendskab til det almindelige fængselsvæsen, til almindelige fanger og deres vilkaar under og efter strafafsoningen. Vi maa derfor sørge for tilfredsstillende muligheder for uddannelsen af retspsykiatere og huske, at medicinsk undervisning ikke kan drives paa tilfredsstillende maade, uden i sammenhæng med medicinsk forskning. Den norske professor *Johan Holst* har motiveret dette med, at iveren, som driver værket i et studium, maa være den videbegærlighed, som gror i en atmosfære, som kun forskningen giver, men jævnsides hermed maa jurister, for at de kan faa det tilstrækkelige udbytte af retspsykiaterens arbejde, nødvendigvis have et dyberegaaende kendskab til personlighedspsykologien og psykopatologien. Det er ikke nok med en kort række kliniske forelæsninger i retspsykiatri, som det oven i købet er ganske frivilligt, om man vil følge med i. Langt væsentligere er det at have kendskab til grundbegreberne, og det vil sikkert ogsaa være til gavn for den, der som sagfører eller i administrationen kommer til at beskæftige sig med menneskeskæbner og ofte mennesker, der er anderledes, end folk er flest, eller befinder sig i en undtagelsestilstand.

En forbedring af vore retspsykiatriske observationer og vor behandling af de kriminelle forudsætter et fælles kriminologisk studium, udført af jurister, psykiatere, psykologer og sociologer. Som et fælles samlingssted for saavel studium som undervisning, elementær og videregaaende, maa vi etablere et kriminologisk forskningsinstitut.

Resumé:

Der stilles forslag om en forenkling af det i retspsykiatrien anvendte diagnosesystem,

om oprettelse af behandlingsinstitutioner til behandling af psykisk abnorme kriminelle,

om uddannelse og ansættelse af specielle retspsykiatere med fængselsmæssig erfaring til løsning af saavel behandlingsmæssige som observationsmæssige opgaver, uafhængige af anklagemyndigheden,

om undervisning i elementær personlighedspsykologi og psykopatologi for jurister (som iøvrigt ogsaa for medicinere),

om oprettelse af et kriminologisk forskningsinstitut.

En aaben Anstalt under dansk Fængselsvæsen.

Af Afdelingsinspektør H. WORSAAE PETERSEN.

Da den voksende Kriminalitet et Par Aar efter Krigens Udbrud begyndte at mærkes i Form af et stigende Overbelæg paa Statsfængslerne, blev det hurtigt klart, at Oprettelsen af mindre „Aflastningsanstalter“ var nødvendigt. Samtidig med at Overbelægget medførte, at Fællesskabet bredte sig i de tidligere Cellefængsler, fortærede det ogsaa lidt efter lidt store Dele af disse Anstalters Paavirkningsmidler. Skole- og Læsestuer, Sløjdlokaler o. s. v. blev forandret til fælles Sovesale; og Fællesskabet i sig selv forringede og vanskeliggjorde Paavirkningsarbejdet. Jeg vil tro, at denne Udvikling blev særlig alvorlig for Statsfængslet i Nyborg, som væsentlig arbejdede med unge kriminelle Begyndere. Betingede Domme anvendtes mindre i disse Aar, og det bevirkede, at man hurtigt skimtede en Type, for hvem dette Fællesskab kunde blive skæbnesvangert. Man brugte i sin Tid paa Statsfængslet Betegnelsen: „de flyvepladسدemoraliserede“ om denne Type, og der mentes hermed den ufordærvede Arbejdertype eller Tjenestekarletype, som, lokket af de svimlende Lønninger, en kort Tid arbejdede paa Flyveplads, blev afskediget, og derpaa søgte sammen med de mange tvivlsomme Eksistenser, som kredsede omkring disse Arbejdspladser, hvorefter han via Sortbørs, Pulterkammertyverier eller lignende snart havnede som første Gang straffet i Statsfængsel. Fællesskabets Virkninger i Statsfængslet var værre, end det almindeligvis vilde have været Tilfældet, fordi ændrede

Afleveringsregler bevirkede, at Sorteringen af Fangerne blev grovere, og Pladsforholdene paa Statsfængslerne muliggjorde ikke nogen rigtig effektiv Sortering indenfor Murene. Da Kriminalitetsbølgen voksede, blev Problemet med at skaffe Aflastningsanstalter, hvorved der dog kunde foretages en grov Sortering, hurtigt akut, og ret pludseligt i Sommeren 1943 kom derfor Fængselsafdelingen ved Nørre Snede til Verden — i Begyndelsen for at kunne aflaste Statsfængslet i Nyborg. — Paa samme Maade opstod senere Afdelinger i Store Grunnet, Renbæk, Kærshovedgaard og Tarm, men jeg skal indskrænke mig til at referere en Smule om Afdelingen ved Nr. Snede, som jeg har fulgt siden Starten, og som er den Afdeling, der vel har virket længst efter sit Formaal.

Selve den Kendsgerning, at Anstalten blev oprettet saa hurtigt, og at den øjeblikkelige Trang var saa stor, medførte naturligt, at den i Begyndelsen fik noget improviseret og eksperimenterende over sig, og det kan vist ikke siges at have været til Skade, at Forholdene ikke var for fastlagte i Starten. — Før Anstalten overtoges af Fængselsvæsenet, havde den været anvendt som „Fredehjem“ for unge Piger, og saadan som Bygninger, Lokaler og Funktionærboliger var anbragt i Forhold til hinanden, var det simpelt hen umuligt at foretage nogen særlig Sikring af Anstalten uden langvarige og kostbare Foranstaltninger. Hertil var der hverken Tid eller Raad, og saaledes voksede den „aabne“ Anstalt saa at sige frem af sig selv og af Tid og Forhold.

Det var dog ikke noget epokegørende eller revolutionerende Eksperiment, man kastede sig ud i. Bag Eksperimentet laa jo de Erfaringer, som i samme Retning tidligere var gjort dels ved en „halvaaben“ og stærkt pædagogisk præget Anstalt som Ungdomsfængslet paa Søbysøgaard og dels ved de gamle Sommerkolonier under Statsfængslet i Horsens. Det var vel derfor heller ikke noget Tilfælde, at denne første Anstalt af den Art underlagdes Inspektøren for Statsfængslet i Horsens, hvorved Anstalten saa at sige udviklede sig som en Videreførelse af allerede eksisterende Idéer og Traditioner. Derimod kan man

vist ikke sige, at de svenske aabne Anstalter spillede nogen stor Rolle som direkte Forbillede; Forbindelsen med Sverige var jo i disse Aar afbrudt, og det var vist kun faa praktiske Fængselsfolk, som herhjemme dengang havde et detailleret Kendskab til de aabne svenske Anstalter, men selvfølgelig laa jo ogsaa nok bag Eksperimentet den Tanke, at naar man havde gode Erfaringer i Sverige, kunde det ogsaa gennemføres her i Landet.

Nogen særlig bevæget Historie har Afdelingen ikke haft i sin korte Levetid. To Gange beslaglagde ganske vist den tyske Værnemagt Anstalten, men begge Gange opgav man det igen. Ellers skal kun nævnes, at Afdelingen i Juli 1946 fra at være en speciel „Ungdomsafdeling“ under Statsfængslet i Horsens blev gjort selvstændig i administrativ Henseende og sorterer nu direkte under Direktoratet for Fængselsvæsenet. Ganske langsomt har Anstalten saa formet sig efter de forhaanden værende Muligheder, og det er kun vagt, at man nu kan skimte dens selvstændige og karakteristiske Træk.

Omgivelserne er 100 % jyske: en storladen Natur med vældige skovklædte Bakker mod Nord og gammel Hede, som nu er beplantet mod Vest. Gamle Birke og Graner mildner Barskheden i Landskabet, hvor Afdelingen er beliggende, og en taalet Novemberdag eller en Vinterdag i Sne kan der være en ejendommelig stærkt virkende Skønhed over Stedet. Ogsaa Historien præger Egnen, den gamle Hærvej gaar 100 m fra Hovedbygningen, og overalt — ogsaa paa Afdelingens Areal — ser man Kæmpehøje som brune Lyngpletter i de dyrkede Agre.

Anstaltsbygningerne, som er beliggende i en Lavning mellem Bakkerne, er omgivet af et gammelt Haveanlæg, som nu er forenklet noget; og dette i Forbindelse med Hovedbygningens lave, stuehusagtige Udseende bevirker, at der ikke er noget anstaltspræget end sige fængselsagtigt over Stedet. Hvor meget dette ydre betyder i det daglige Arbejde med Fangerne, kan vanskeligt afgøres, men det synes ikke at være helt uvæsentlig, navnlig i Begyndelsen. Man har derfor ogsaa ved Indretningen af Lokalerne med smaa Midler tilstræbt at gøre disse saa lidet

„anstaltsagtige“ som muligt: der er anvendt primitive stærke Farver, Bjælkeloftet er bevaret, lange Borde er undgaaet mest muligt og lignende. Da man har været saa heldig at have haft enkelte kunstnerisk begavede Fanger, er disses Evner anvendt ved Udsmykningen, hvorved flere af Lokalerne har faaet noget ganske morsomt og særpræget over sig. Jeg tror, at Atmosfæren paa en Anstalt er medvirkende til at skabe Tonen blandt Fangerne, og i den Henseende har ogsaa selve Lokalernes Udseende en Funktion, om end vel ikke nogen afgørende Funktion. Armatur findes kun for Vinduer i Depotet og for Anstaltens to Straffeceller. Alle Fangernes Opholdsstuer, Læsestuer m.v. er beliggende i Stueetagen og vender ud mod Haven og „Parken“. Ved Mørkets Frembrud lukkes Yderdørene, men om Dagen gaar Fangerne ud og ind, som de vil, paa Anstalten. Belægningsbygningerne bestaar nu af to Afdelinger „A“ og „B“. Afdeling „A“ er den gamle oprindelige Bygning og rummer paa 1. Sal Fangerne Soverum. Man havde oprindeligt her store Fællesstuer til 6 eller 8 Mand, men det er nu lykkedes at faa disse bragt ned til 3- og 4-Mandsstuer, ligesom man nu ogsaa her raader over *en halv Snes Enestuer*, som selvfølgelig er stærkt efterspurgt. Endvidere findes i Hovedbygningen: Lægeværelse, Baderum, Spise- og Skolelokaler, Bibliotek, Husflids- og Samlingsstuer, Afdelingens Køkken, Depot og Kontorer samt Privatbolig for Afdelingsinspektøren.

Afdeling „B“, en Træbygning, som i Aar er opført i Forlængelse af Hovedbygningen, er derimod kun indrettet til Belæg. Der findes her Vaskerum med Bad, Samlingsstue, Læsestue med Bibliotek og 6 ret gode Soverum med Plads til 8 eller 6 Mand i hver Stue. Mod Afdelingens Gaardsplads — beliggende i to særskilte Bygninger — findes Afdelingens Vaskeri og en Dobbeltbolig for Vagtmester og Overbetjent. Rent anstaltsmæssig ligger sidstnævnte Bolig uheldigt og generende, men man har ikke under de nuværende Forhold kunnet faa den nedlagt. Umiddelbart nordøst for Afdelingen ligger Værkstedbygningerne for Snedkeriet, som nu er beregnet til at kunne beskæftige en 25 Mand, mens Gartneriet, som beskæftiger fra 16 til 20 Mand,

er beliggende lige sydøst for Afdelingen. Endelig er Landbruget, som beskæftiger godt 20 Mand, fordelt paa to Avls-gaarde, som efterhaanden er købt til til Afdelingen i Beskæftigelsesøjemed. Den ene Gaard er beliggende $\frac{1}{2}$ km øst for Afdelingen og den anden $1\frac{1}{2}$ km sydøst for Hovedbygningen. I Forbindelse med begge Gaarde er nu indrettet Funktionær-boliger.

Af Jordtilliggender er der ialt ca. 135 Td. Land, heraf dyrkes de 83 af Landbruget og ca. 7 Td. af Gartneriet, mens de resterende 45 Td. Land er Plantage, Grandplantage af forskellig Alder lige fra 25—30 til ganske ung Nyplantning. Som det vil fremgaa af ovenstaaende, er følgende tre Fag repræsenteret: Landbrug, Gartneri og Snedkeri. Ved Starten i 1943 var Fangebeskæftigelsen udelukkende lagt an paa Friluftsarbejde, men det viste sig hurtigt at være ret utilfredsstillende i Længden. De egentlig landlige Fangetyper, vi havde ventet, udeblev. Mellem Halvdelen og $\frac{2}{3}$ af de Fanger, vi modtog, var mere eller mindre byprægede, og de kunde ofte have vanskeligt ved at finde sig til Rette i et „Bondearbejde“, som de hævdede, de aldrig vilde faa Berøring med senere hen. Man begyndte derfor i det smaa at oparbejde lidt Værksteddrift, hvor man beskæftigede op til en halv Snes Mand. Arbejdet her havde jo nok en overvejende fabriksmæssig Karakter, men det gav dog lidt haandværksmæssigt Haandelag og Rutine, og rent praktisk var det af stor Værdi, at man kunde foretage Reparationer og mindre Byggearbejder ved egen Hjælp. Omtrent samtidig startedes lidt Gartneri, som har den Fordel at være Friluftsarbejde, men samtidig et let Arbejde af en afvekslende Karakter. De to sidstnævnte Fag har saa i de senere Aar udviklet sig saaledes, at de nu hver aftager ca. $\frac{1}{3}$ af de Fanger der bliver tilbage, naar Økonomien har taget sin Part, og den sidste Trediedel, som saa nogenlunde svarer til de egentlige landprægede Typer, anbringes saa ved Landbruget.

Personalet er ialt paa 29 Personer fra Reservebetjent til Afdelingsinspektør. — En endelig Præsteordning er endnu ikke helt fastlagt; mens Afdelingen sorterede under Statsfængslet i

Horsens, varetoges denne Gerning af Fængselspræsten der, og forhaabentlig lykkes det at faa en lignende Ordning i Stand igen. Der er til Afdelingen knyttet en honorarlønnet Lærer, som udelukkende har Beskæftigelse ved Fængselsafdelingen, og som leder og tilrettelægger Undervisningen, Biblioteket, Sport, Idræt og Fritidsbeskæftigelse, ligesom han deltager i en Del af Forsorgsarbejdet. Anstaltens Regnskabsvæsen og Kontorarbejde forestaas af en Overassistent, som til Hjælp har en kvindelig Kontormedhjælper.

Det daglige Regnskab for Anstalt, Personale og Fanger føres paa Afdelingen under Ledelse af Overassistenten, mens dog Førelse af Journal og Hovedbog varetages af Centralbogholderiet i København. Overassistenten deltager ligeledes i Forbindelse med Afdelingsinspektøren i den daglige Ledelse af Arbejdsdriften paa Stedet og fører Tilsyn med Arbejdsdriftens Køb og Afsætning. De tre Arbejdsgrene, som er repræsenteret her, forestaas af Værkmestre, en Værkmester III ved Landbruget og en Værkmester IV ved Gartneri og Snedkeri. Anstaltens Økonomiarbejde forestaas af to Overbetjente, een ved Køkkenet og een ved Depot og Vaskeri. Ved selve Tilsynsarbejdet med Fangerne er beskæftiget 1 Vagtmester, to Overbetjente og 17 Reservebetjente. For en overfladisk Betragtning synes 17 Reservebetjente maaske at være et meget stort Tal, naar man tager Fangekategorien og Forholdene her i Betragtning, men Tallet er i Virkeligheden meget lille. Naar man ser bort fra de 5 Reservebetjente, som fragaar til Nattevagt og Afløsning paa Fridage, har man 12 Mand tilbage, lige tilstrækkeligt til Besættelse af 6 Poster, hvilket igen vil sige, at det egentlige bevogtningsmæssige Tilsyn med 80 Fanger spredt over et meget stort Arbejdsomraade, der omfatter Afdelingen, Værksteder og Jord- og Skovarbejde indtil 3—4 km fra selve Anstalten, er fordelt paa kun 6 Mand, som altsaa hver gennemsnitlig fører Tilsyn med godt 13 Fanger. Det er derfor ogsaa mest korrekt at anvende Betegnelsen: „Tilsyn“, for om Opsyn i almindelig fængselsmæssig Forstand kan der naturligvis ikke blive Tale.

Anstalten er indrettet til et Gennemsnitsbelæg af 80 Fanger,

og da man uden Udvidelser af nogen Art har haft dette Antal til i Aar, endskønt Afdelingen som „Fredshjem“ kun var beregnet til et Gennemsnitsbelæg af 35—40 unge Piger, vil det forstås, at man indtil nu har lidt af et konstant og trykkende Overbelæg, og hertil kommer ydermere, at man i Anstaltens første Aar havde et indkasereret Personale paa en halv Snes Mand. Nu er dette imidlertid afhjulpet noget ved Ibrugtagelse af afdeling „B“.

I Skrivelse fra Direktoratet for Fængselsvæsenet af 27/2 1946 er fastsat Regler for Aflevering af Fanger hertil, og Betingelserne er:

at de ikke er over 30 Aar,

at de ikke de sidste 5 Aar har afsonet Straf i Statsfængsel og at Straffetiden ikke overstiger 2 Aar.

Der er saaledes fastsat ret vide Rammer for Anbringelse her, men i Praksis er det dog et nogenlunde rigtigt og egnet Materiale, man modtager.

Man kan sige, at Aldersgruppen 18—30 Aar er for omfattende, idet der i Alderen fra 25 til 30 Aar ofte foregaar en ret afgørende Ændring i Indstilling og Interesser, som gør, at Folk fra denne Aldersgruppe daarligt kan gaa i Spænd med de helt unge. Det viser sig dog, at det i Praksis kun er faa Folk, vi modtager i denne Alder, formodentlig fordi Kriminaliteten sjældnere begynder paa saa sent et Tidspunkt. At have enkelte lidt ældre Fanger sammen med de unge kan ofte have en ganske heldig Indvirkning paa Helheden, men hvis man en Overgang faar for mange, kan det bevirke en Klikedannelse, som kan være temmelig generende i det daglige, og som føles unaturlig ikke mindst af Fangerne. Med Hensyn til kriminel Fortid er Rammerne for Anbringelse i Anstalten ogsaa temmelig vide, og det er sikkert nødvendigt. Ved Anbringelse i aaben Anstalt som denne her maa det være af afgørende Betydning, at der tages individuelle Hensyn.

Det har undertiden været paafaldende, at Fanger med en ret broget Fortid har klaret sig godt, udviklet sig godt under Opholdet her, mens omvendt andre med en blank Fortid synes at

have staaet i Stampe under Opholdet og snarere er gaaet mere forraaede herfra, end de var, da de kom. Det er sikkert forkert hvis en Fanges kriminelle Fortid i sig selv udelukker ham fra Anbringelse paa aaben Anstalt, hvis han har Mulighed for at komme der paa det rigtige Tidspunkt, men selvfølgelig bør Udvælgelsen foretages med Sagkundskab og ske med Forsigtighed, da ganske faa forkert anbragte Fanger paa forholdsvis kort Tid kan anrette uforholdsmæssig stor Skade. Som lige anført tror jeg dog heller ikke, at man kan gaa ud fra, at alle første Gang straffede eo ipso er egnede til Anbringelse paa aaben Anstalt. Man møder ret ofte Typer med en helt blank Fortid, om hvem man hurtigt kommer til den Anskuelse, at en anden — maaske mere isoleret — Afsoningsform vilde have været at foretrække. Jeg har igennem den Tid, der er gaaet, faaet et meget stærkt Indtryk af, at en nøje Prøvelse af hver enkelts Forhold før Anbringelse paa aaben Anstalt maa være en af de vigtigste Forudsætninger for, at en saadan Anstalt kan virke tilstrækkelig effektivt. Jeg mener hermed ikke, at man bør stræbe efter et næsten ensartet Menneskemateriale, men efter et — gerne blandet — Menneskemateriale, som virker godt sammen. Selv om man kommer fra det nuværende skadelige absolutte Fællesskab, saa er der dog ogsaa i Fællesskabet saa mange pædagogiske Værdier: ved Arbejde, Skole, Idræt og i „Klubber“ o. s. v., at man sikkert altid vil bevare en kontrolleret Form for Fællesskab, saa det vil altid være af afgørende Betydning, hvem man sætter sammen. —

Efter Reglerne kan man ogsaa her modtage Sædeligheds- og Voldsforbrydere, men i Praksis har man ikke haft ret mange af denne Kategori. Der er nogle faa, som har afsonet mindre Straffe af den Slags her, og det har i intet Tilfælde vist sig uheldigt, men man har dog ikke rigtig turdet anbringe Fanger med saadanne Straffe her i større Omfang, saa det er i alt væsentlig Straffe for Berigelsesforbrydelser, der afsones her.

Med Hensyn til Afsoningstidens Længde er det sikkert rigtigt at sætte Grænsen ved to Aar for at faa alle de „rigtige“ med, men som Forholdene er nu, anser jeg det dog for rigtigst,

at de Straffe, som afsones i aaben Afdeling, ikke varierer for meget i Længde. Hvis en Fange med 2 Aars Straf anbringes her umiddelbart efter Dommens Afsigelse, skal han blive her ca. $1\frac{1}{2}$ Aar, hvilket i sig selv ikke er for længe, men med de altovervejende kort Tids straffede, som afsoner her, vil det betyde, at en saadan Fange ser mellem 175 og 225 Fanger blive indsat og løsladt igen, inden Turen kommer til ham, og det er uheldigt. Det medfører, at han til sidst sidder og følger sig som en levende „perpetuum mobile“, og allerede 3—4 Maaneder før sin Løsladelse paa Prøve gribes han af en „Løsladelsesuro“, som faar et mere og mere nervøst og sygeligt Præg, efterhaanden som Datoen nærmer sig. Vi har vel haft knap en halv Snes Fanger med saa lange Straffe, og de har alle haft en meget vanskelig Periode i den sidste Tid.

Den gennemsnitlige Afsoningstid her har varieret lidt fra det ene Aar til det andet, men har ligget mellem $4\frac{1}{2}$ og 5 Maaneder. I Almindelighed føles denne Afsoningstid paa ca. 5 Maaneder alt for kort. Hvis man skal opnaa lidt i Retning af en stabiliserende Indflydelse paa Fangerne, tror jeg, at et Tidsrum paa 9—10 Maaneder er det mindste, man kan nøjes med, og det bedste vilde sikkert være om den gennemsnitlige Afsoningstid laa omkring 1 Aar, men det bliver i saa Fald vanskeligt efter den nugældende Straffelov at faa et Belæg, som ikke er for medtaget og ringe. Man har her ofte et ubehageligt Indtryk af, at man opnaar for lidt med disse 5-Maaneders Folk, og rent anstaltsmæssigt udgør de mange Løsladelser og Indsættelser et Uromoment, som føles uheldigt i det daglige. I de første 3 Aar overførtes Fangerne hertil direkte fra Statsfængslet i Hold paa fra 6 til 12 Mand, mens man nu modtager dem direkte fra Arresterne, og Erfaringerne synes at vise, at det sidste er at foretrække. Der kan fra de store Fællesstuer paa Statsfængslerne medfølge en kedelig kontrær Indstilling overfor Personale, Anstalt og Tilværelsen i det hele taget, en Indstilling, som man sjældnere møder, naar Fangerne overføres direkte fra Arresthus og kort Tid efter Afsoningens Paabegyndelse. Som Forholdene er her, har man nemlig endnu for lidt Plads og for

faa Midler til at imødegaa og begrænse den Virkning, som en saadan forkert indstillet Klike kan have paa hele Tonen og Atmosfæren paa Anstalten, og denne nedbrydende Virkning vil derfor for det meste være lang Tid om at fortage sig igen. Det maa ogsaa siges at være en Fordel at faa Fangerne enkeltvis i Stedet for i Hold, da man derved har Mulighed for at lade dem alle gennemgaa et lille „Begyndelsesstadie“, hvor de er isolerede. Dette Stadie strækker sig i Reglen kun over en 5—6 Dage, men det viser sig tit at være af Betydning, at de Funktionærer, som skal have med Fangen at gøre senere hen under Opholdet, faar Lejlighed til at tale med ham og eventuelt raadgive ham, inden han overlades til Medfangernes „Fiduser“ til den „nye“. Jeg tror nu heller ikke, at man ganske bør overse det maaske noget gammeldags Begreb: Kontemplation. I en Tid, hvor Fanger kommer fra overfyldte Arrester til overfyldte Fængsler, og hvor de maaske ikke i Aar eller Maaneder har været alene eller „sig selv“ i blot en halv Time, vil jeg tro, at de som oftest har godt af en Uges Ro og Isolation til at gøre lidt Status over deres Situation og over Fremtiden.

Bortset fra denne Ugestid i Reception har man ikke her noget progressivt System, og har ikke heller savnet det, men det er vel sandsynligt, at en vis Progression vilde være hensigtsmæssig, hvis Afsoningstiden her var længere, end Tilfældet er. Endelig ligger der jo en vis Progression i de varierede Arbejdsmuligheder og i det, at Fangerne kan „avancere“ fra Afdeling „B“, som er en udpræget Fællesafdeling, til Afdeling „A“, som baade har mindre Belægningsstuer, Enestuer og bedre Pladsforhold i det hele taget. — Dette at man nu disponerer over to adskilte Belægningsafdelinger, har været en betydelig Gevinst, idet man for første Gang her har været i Stand til at foretage en lokal Grovsortering af Fangerne og dermed begrænse de daarligste Elementers Indflydelse en Smule, samtidig med, at man har faaet et — desværre altfor lille — Antal Enestuer for dem, som Fællesskabet piner haardest. Med Hensyn til denne Sortering vil jeg dog anse det for uhensigtsmæssigt saa at sige at koncentrere alle de daarligste Elementer paa en enkelt iso-

leret Afdeling, hvorfor man har tilstræbt at blande disse daarligere Elementer med en Del bedre, men mere robuste og selvstændige Folk. Men samtidig har denne Fodbedring af Forholdene imidlertid vist med al ønskelig Tydelighed, at før man naar frem til, at i alt Fald den altovervejende Del af Fangerne faar deres eget Rum til frivilligt Ophold og Søvn, har man ikke naaet frem til den rigtige Løsning.

En vis Ansats til „Selvstyre“ blandt Fangerne har man ogsaa, idet der paa hver af de to Belægningsafdelinger findes en „Kommission“ af Tillidsmænd for Fangerne, som har Forhandlingsret med Ledelsen om Sager vedrørende Forhold paa de respektive Afdelinger, og som har raadgivende Indflydelse paa Tilrettelægning af Studiekredse, Foredragsrækker og lignende.

Det, som i Forbindelse med en saadan aaben Anstalt interesserer mest, er vel selve det daglige Paavirkningsarbejde, og man maa ifølge Sagens Natur indrette det Maal, man har med dette Arbejde, efter de foreliggende Muligheder. Man maa derfor straks gøre sig klart, at det er saare begrænset, hvad man kan naa, med en Afsoningstid paa 5 Maaneder. Dette med Afsoningstiden, tror jeg, bliver et af de fundamentale Problemer for de aabne Anstalter, som først maa løses, og det er næppe muligt at faa en helt tilfredsstillende Løsning rent administrativt eller gennem en grundigere Sortering indenfor selve Fængselsvæsenet. Hvis man virkelig skal opnaa det at faa de rigtige Folk i det rigtige Tidsrum, maa der sikkert tages særligt Hensyn hertil i Straffeloven.

Som ved alle andre Fængsler og Afdelinger sætter man ind overfor Fangerne paa saa mange Omraader som muligt, men man kan vist sige, at Paavirkningsarbejdet væsentligst grupperer sig om Arbejdet, om Undervisning og Sport og om Forsøget paa at skabe varige Fritidsinteresser hos Afsonerne.

Man har her ca. $\frac{2}{3}$ af Fangerne anbragt ved Friluftsarbejde, og af disse er groft set Halvdelen ved lettere og Halvdelen ved tungere Arbejde. Friluftsarbejdet har i de senere Tider været vurderet meget højt indenfor Fængselsvæsenet, hvilket maaske hænger sammen med en vis Reaktion mod det gammeldags-

Cellearbejde og med de gode Erfaringer, man fik, naar man fra et Cellefængsel udsendte Kolonier paa Friluftsarbejde om Sommeren. Jeg tror dog, der er en afgørende Forskel herpaa og saa paa at basere en permanent Anstalt i alt væsentligt paa groft Friluftsarbejde. Det vil, med de vidt forskellige Typer, man modtager, gaa haardere ud over det Minimum af nødvendig individuel Behandling, som man maa kræve, end jeg synes, man kan forsvare. Jeg skal ikke undervurdere dette Arbejde, jeg tror endogsaa, at det vil være af stor Betydning, at enhver Anstalt har et saadant haardt Friluftsarbejde disponibelt, men hvis det er Paavirkningen, som det i første Række kommer an paa i Fængselsarbejdet, saa kan de Goder, som opnaas gennem dette Arbejde, ogsaa overvurderes. Den fysiske Form, som et saadant Arbejde kan give, kan i mange Tilfælde være af afgørende Betydning, men hvis den bevirker en konstant Utilfredshed eller Sløvhed under Afsoningen, saa er det, der i fysisk Henseende er opnaaet, opnaaet for dyrt. En vis Tilfredshed med Arbejdet er en saa betydningsfuld Faktor under Afsoningen, at jeg tror, det vil være uklogt at anbringe Fangerne fjernere fra det, de er vant til eller interesserer sig for, end Stedet og Mulighederne gør nødvendigt. De faa Erfaringer, man endnu har herfra, synes at vise, at jo flere Muligheder en Anstalt har for varieret Arbejdsanbringelse, jo større Paa-virkningschancer har den overfor Fangerne. Jeg mener ikke, at der her igennem bør aabnes Adgang for Fangerne til ligesom i Tivoli „at prøve det hele“. Tværtimod! men den farlige Ustædighed ved Arbejdet, som mærkes hos saa mange Fanger, mener jeg, man holder nede paa en naturligere Maade ved ikke at anbringe dem længere end højst nødvendigt fra Arbejde, de kender, eller som de kan gøres interesserede for. Det er meget lidt og primitivt, hvad vi har paa Anstalten her af forskellige Arbejdsmuligheder, men det kan være opmuntrende at se en Fange live op, naar han kommer til et Arbejdsomraade, hvor han er mere hjemme. Fangernes Forhold til Arbejdet bestaar jo ikke kun i den vigtigste Part, som man kan sige tager Sigte paa Fremtiden, men det er paa en lille Anstalt som denne ogsaa

stærkt vendt mod selve Forholdene her. Alle Fanger kender hinanden, og under det udbredte Fællesskab bliver det at hævde sig af uforholdsmæssig stor Betydning, og i denne Forbindelse ogsaa det at hævde sig ved Arbejdet. Man har ofte iagttaget her, at Følelsen af manglende Evner for et Arbejde har givet sig Udtryk i en dominerende og udisciplineret Holdning overfor Personalet og Medfanger, og hele denne kunstige Holdning har totalt ændret sig ved Overførelse til en anden Beskæftigelse. En Fange, som maaske er lidt daarligt udrustet og ikke besidder mange Fortrin i Retning af forskellige Færdigheder, er tit uhyre vanskeligt stillet, hvis han ogsaa paa Arbejdspladsen ligger under for de andre. Da Fællesskabet paa dette Omraade er baade ønskeligt og nødvendigt, synes ogsaa dette Forhold mig at tale for udstrakt varierende Arbejdsmuligheder. Desværre vil dette maaske betyde, at Arbejdet bliver mindre rentabelt — og man støder her atter mod den gamle og stadige Modsætning mellem det økonomiske og det hensigtsmæssige — men jeg kan dog ikke se rettere end, at hvis man nu bevæger sig ind i en Reformperiode i Fængselsvæsenet, bør der tages principiel Stilling, og Paavirkningsmulighedernes første Ret hævdes.

Som Supplement til den fysiske Træning, som Arbejdet i sig indebærer, og som en Slags Overgang mellem Undervisningen og Arbejdet med Fangernes fysiske Træning staar Gymnastikken, Sporten og Idrætten. Det er for hele Arbejdet her et meget betydningsfuldt Omraade, fordi det er et Omraade, som let fanger Interessen, og som kan blive en meget værdifuld Faktor i hele det almindelige Arbejde med Fangerne og ogsaa en Faktor i den begyndende Resocialisering, som man tilstræber. Mens Gymnastikken fortsætter hele Aaret igennem, drives Sporten og Idrætten kun i Sommerhalvaaret, og man har faaet anlagt et passende og ganske kønt beliggende lille „Stadion“, som svarer helt godt til det Format, som Sporten og Idrætten kan antage her paa Stedet. Man har ogsaa her en Mulighed for fysisk Træning, som er specielt værdifuldt for de Grupper af Fanger, som ikke direkte gennem Arbejdet modtager en stærkere Mo-

tion. Man supplerer derved Arbejdet ved Økonomi og Værksteder paa en gavnlig Maade. At der ogsaa herigennem tilføres rent pædagogiske Værdier: Sportsaand, Sans for Samarbejde og Lysten til at gennemføre en stillet Opgave m. m. behøver ikke nøjere at paapeges. Desværre er Afdelingen endnu daarligt stillet med Hensyn til Træning om Vinteren og med Hensyn til Gymnastikken i det hele taget, idet man ikke har noget egnet Lokale disponibelt til dette Formaal, men forhaabentligt afhjælpes denne Mangel indenfor en ikke altfor fjern Fremtid. Det er Hensigten snarest at faa opført en Bygning til Gymnastik og til Foredrags- og Forsamlingslokale. Mens Gymnastikken er et af de obligatoriske Fag hele Aaret rundt, er Sporten og Idrætten frivillig. Der undervises i fri Idræt 4 Timer ugentlig i 4 Maaneder, og ca. $\frac{1}{3}$ af samtlige Fanger plejer at deltage. I 1946, som var det første Aar, vi forsøgte med denne Undervisning, tog 15 % af samtlige Fanger Idrætsmærket, og i 1947 var man oppe paa 25 %. Det er maaske ikke saa imponerende et Tal, naar der jo her er Tale om lutter unge Mænd i den rigtige Alder, men det synes dog tydeligt at vise en værdifuld Interesse hos Fangerne paa dette Omraade.

Paa Grund af selve Fangekategorien har det fra Anstaltens Oprettelse været Hensigten at lade rent pædagogiske Hensyn dominere temmelig stærkt, hvorfor ogsaa Undervisningen og alt, hvad der følger dermed, er blevet en vigtig Del af Arbejdet her paa Stedet. Selve den kundskabsmeddelende Side af Sagen har naturligvis sin Betydning, — særlig hvor man er i Stand til at kontrollere Udbyttet —, men vigtigere tror jeg dog, det er, at Fangerne gennem Undervisningen bringes i Forbindelse med Problemer, Tanker og Idéer, som de ellers næppe af egen Drift vilde komme i Berøring med, og at de gennem Undervisningen og de Diskussioner og den Kontakt, som denne nødvendigt medfører, udsættes for en direkte personlig Paavirkning af de forskellige Lærere. En Paavirkning, som jeg tror, er stærkere virkende, naar den er Led i en Undervisning, end den ellers vilde være. Næsten alle i det overordnede Personale virker her som Lærere eller Vejledere, og jeg vil gerne benytte Lejligheden

til at fastslaa en erfaren Fængselsmands Udtalelse i denne Forbindelse, idet han om de aabne Anstalter udtalte, at det, der skulde erstatte Mure og Armatur, var Menneskene paa Anstalten, de rigtige Mennesker. Jo stærkere Kontakten er mellem Personale og Fanger, desto vigtigere bliver Personalets Uddannelse og stadige Udvikling. Rent praktisk tilsigter Undervisningen men Henblik paa Fangernes Fremtid: en Dygtiggørelse i Arbejdet, en almindelig Orientering og en Modvirken af de asociale Idéer og Anskuelser, de eventuelt maatte være i Besiddelse af. I Forbindelse med første Punkt — Dygtiggørelse i Arbejdet — undervises i Dansk, Regning, Arbejdskundskab, Teknik og Erhvervslære samt i Landbrugskundskab og Gartneri for de Fanger, som specielt kunde tænkes at faa Nytte af disse Fag. I Forbindelse med de to sidste Punkter: — Almindelig Orientering og Resocialisering — undervises i Samfundslære, Geografi, Historie og Litteratur. Fangerne er inddelt i tre Hold efter Kundskab og Intelligens, saaledes at man efter Holdets Art kan lægge Tyngdepunktet enten i Elementærfagene eller i de mere specielle Fag. Hver Fange har 6—8 Timers obligatorisk Undervisning om Ugen. Størst Timeantal ofres paa Arbejds-kundskab, Erhvervslære og Teknik, som medfører en Del skriftligt Arbejde og Tegnearbejde, som laves i Fritiden, ligesom man gennem speciel Kartoteksordning af Opgavesæt søger at sætte ind overfor Fangerne med en Undervisning, der svarer til deres Intelligensniveau. Som Led i Undervisningen benyttes Smalfilm og Skoleradio i ret udstrakt Grad, men dog ikke i en saadan Grad, at Selvvirksomheden ikke stadig er det bærende Princip. Undervisningen i Landbrugskundskab og Gartneri, som ledes af de respektive Værkmestre i disse Fag, drives i nærmest mulig Tilknytning til disse Fags Udførelse paa Arbejdspladsen. Til den obligatoriske Undervisning kommer i Vinterhalvaaret den frivillige Undervisning, Studiekredse, Foredragsaftener, Diskussionsaftener og Sangaftener, og det bør vel ogsaa i denne Forbindelse nævnes, at for $\frac{1}{3}$ af Fangerne optager deres Brevskole meget af Fritiden. De frivillige Undervisningsfag om Vinteren er væsentligt Sløjd og Sprog, og hvert Sprogkursus af-

sluttes med en lille højtidelig „Eksamen“. Foredragsaftenerne, af hvilke der forekommer 1—2 om Maaneden, er tænkt som en videre Orientering i Dagens aktuelle Spørgsmaal, og saa vidt muligt tilkaldes Specialister udefra. Man benytter sig især af, at Afdelingen er Medlem af Folkeuniversitetsforeningen. Den frivillige Aftenundervisning danner Overgangen mellem „Skolen“ og de egentlige Fritidssysler. Disse Fritidssysler er meget varierende og skifter med Fangebelægget, alt efter som den ene eller anden Interesse dominerer, idet Fangerne her gensidigt paavirker hinanden stærkt. Undertiden kan det være Modelbyggeri eller Flettearbejder, undertiden kan det være Skak eller et andet Spil, som præger Interessen. For Tiden synes netop Skak at beherske Fritiden. Der foranstattes Turneringer, der spilles Simultanskak, og der drives en hel Del Skakspil pr. Korrespondance, idet man er blevet Medlem af Dansk Arbejder Skakforbund. En Overbetjent ved Afdelingen, som er usædvanlig fin Skakspiller, leder hele dette Arbejde og sætter det i System. Der gives paa dette Fritidsomraade saa frie Tøjler som muligt, og enhver gavnlig eller uskadelig Fritidsbeskæftigelse støttes og opmuntres, saa vidt man kan, men først og fremmest lægger man an paa at stimulere saadanne Interesser, som kan vare og fortsættes efter Løsladelsen, helst i Klubber og Foreninger, idet Fangerne paa saadanne Steder tit kan skaffe sig et lidt ændret socialt Miljø, som kan virke gavnligt og stimulere en eventuel Opdrift. Det vil føre for vidt at komme ind paa Detailler paa dette Omraade, men det bør dog anføres, at en meget generende Hindring for hele dette Arbejde er Fangebelæggets meget hurtige Skiften. Med en gennemsnitlig Afsoningstid paa 5 Maaneder kan der kun blive ca. 135 Undervisningstimer pr. Fange, hvilket i Almindelighed maa skønnes at være for lidt.

Som Støtte for Undervisningen og hele det dermed følgende Arbejde disponerer man over et lille Bibliotek paa i alt 1203 Bind. Heraf er de 800 Bind Skønlitteratur, mens de 403 Bind er Faglitteratur. I Faglitteraturen indgaar desuden et nødtørftigt Haandbibliotek paa et halvt Hundrede Bind. Hertil kom-

mer dog, at man gennem en Ordning med Centralbiblioteket i Silkeborg modtager et saakaldt „Vandrebibliotek“ ca. hver 3. eller 4. Maaned efter eget Behag. Dette Bibliotek bestaar af 100 Bind Skønlitteratur efter eget Valg, og ligesaa meget Faglitteratur, som man ønsker. Man har her igennem en meget bekvem og billig Maade, hvorpaa man er i Stand til at sætte Fangerne i Forbindelse med den allernyeste Litteratur. I Aaret 1946—47 var Udlaanet her paa i alt 2411 Bind, hvilket udgør gennemsnitligt Udlaan paa 37 Bind pr. Fange aarligt. Det tilsvarende Tal var samme Aar for Silkeborg Centralbiblioteks Vedkommende 22 Bind pr. Laaner, hvilket sikkert saa nogenlunde angiver Afsontringens Indflydelse paa Læselysten. Der er for hver Fange Udlaan en Gang ugentlig, der er direkte Adgang for Fangerne til Reolerne, og foruden et kort, vejledende Resumé for hvert Nummer i Kataloget er Læreren selv til Stede ved Udlaanet, saaledes at enhver fornøden Vejledning angaaende Udlaanet skulde være forhaanden. Da Hovedparten af Fangerne er ganske uvante med at gaa paa Bibliotek og uden større boglig Kendskab, kan en kyndig, men forsigtig Vejleder faa en meget stor og betydningsfuld Indflydelse paa Fangernes Læsning.

Inden jeg slutter Omtalen af denne Side af Paavirkningsarbejdet, bør vel lige omtales de Underholdninger og Festligheder, som arrangeres for Fangerne. Halvt som Undervisning og halvt som Underholdning har man Sangaftenerne om Lørdagen. Almindeligvis grupperes Sangaftenen om et bestemt Emne, og Gennemgangen støttes enten ved Oplæsninger eller ved Grammofonplader. I Forbindelse med Højtiderne har der ligesom af sig selv dannet sig forskellige Traditioner: om Julen Film og en Amatør Teaterforestilling, arrangeret af Fangerne selv. Man har hidtil paa dette Omraade kastet sig over værdifuldere, moderne Opgaver i forskellig Genre, noget i Retning af Forestillinger paa Forsøgsscener. I Paasken eller Pinsen plejer man at have Koncert og ved Midsommertid foranstaltes i Regelen paa den dertil indrettede Festplads, man har, et Møde i Forbindelse med en Friluftskoncert, og der sluttes af med Sct. Hans Baal.

Stiller man nu det nærliggende Spørgsmaal, om man paa Fangerne mærker nogen Virkning af hele dette Arbejde, er det saare vanskeligt at give et generelt Svar, og det synes mig umuligt at give andet end en omtrentlig og skønsmæssig Vurdering af Fangerne Modtagelighed. Efter en saadan Vurdering kan man vistnok anslaa, at lidt under $\frac{1}{3}$ almindeligvis er positivt indstillet overfor Behandlingen, og ligeledes lidt under en Trediedel negativt indstillet, mens den mellemliggende Gruppe maa karakteriseres som neutral. Modtageligheden varierer ogsaa stærkt i Styrke under Afsoningen. For de allerfleste gælder det, at den er størst i Begyndelsen, men aftager saa undertiden gradvis og undertiden ret pludseligt hen imod Løsladelsen. En Del af Fangerne, som saa nogenlunde svarer til den positivt indstillede Trediedel, bevarer Modtageligheden under hele Afsoningen, og hos et lille Mindretal kan man iagttage en modgaaende Retning, saaledes at man kan sige, at Modtageligheden vokser hen imod Afsoningstidens Ophør. Modtageligheden modvirkes jo i det daglige noget af Fællesskabet, og de frie Forhold bevirker, at der opstaar flere Berøringsflader og dermed ogsaa flere Gnidningspunkter mellem Fangerne og Personalet og mellem Fangerne indbyrdes. — Det er paa sin Vis behageligere at afsone paa aaben Anstalt, fordi man har flere personlige Udfoldelsesmuligheder, men det er ogsaa paa sin Vis vanskeligere, fordi dette stiller større Krav til den enkelte i Retning af Hensyntagen, Selvbeherskelse og Selvdisciplin. Man maa derfor vente en noget anden Reaktionsmaade fra Fangerne Side her end f. Eks. i et Cellefængsel. Dette har da ogsaa været ganske tydeligt lige fra Starten, og afspejler sig i de disciplinære Forhold. I Aaret 1945 havde man i alt her paa Anstalten 153 Disciplinærstraffe (heraf var dog kun 18 af lidt alvorligere Karakter) med et Gennemsnitbelæg paa 75—80 Fanger. Til Sammenligning havde man paa Statsfængslet i Horsens Aaret før 185 Disciplinærstraffe med et gennemsnitligt Fangebelæg paa 500. Maaske er Sammenligningsgrundlaget ikke videre godt, men Forskellen er dog saa iøjnefaldende, at jeg vil mene, at den maa skyldes en Forskel i Fangerne Reak-

tionsmaade. Det maa vel anses for en naturlig Sag, at de friere Forhold afføder flere Gnidninger, men de er paa den anden Side ogsaa af mere naturlig Beskaffenhed, saaledes at man paa en aaben Anstalt maaske har Mulighed for at danne sig et mere nøgternt Billede af Fangens Forhold til Omgivelserne. Det har været ganske interessant at iagttage, at de disciplinære Forseelser her har aftaget om Sommeren og tiltaget om Vinteren, hvor Pladsforholdene er daarligere, og man kan derfor tænke sig, at en Forbedring af de rent lokale Pladsforhold ogsaa vil føre til en Forbedring i de disciplinære Forhold, selv om det maaske ikke vil faa nogen afgørende Indflydelse. De friere Afsoningsforhold synes derimod ikke at spille nogen større Rolle med Hensyn til Undvigelser. Af de 900 Fanger, som har afsonet Straf her i Løbet af de 4 Aar, Anstalten har bestaaet, er der ialt undvejet 21 Fanger til Dato. 5 af disse Undvigelser stod direkte i Forbindelse med Forholdene under Besættelsen, saa selve dette Undvigelsesproblem kan ikke siges at have nogen alvorlig Karakter. Rent fængselsmæssigt vil jeg mene, at Spørgsmaalet om Fraternisering med civile og Følgerne heraf kan være alvorligere, men endnu har man kun haft ganske enkelte Tilfælde af den Art.

Med Hensyn til Resultater og eventuelt Recidiv herfra kan man paa nuværende Tidspunkt endnu ikke danne sig noget skarpt Billede. For Tiden er Forholdet det, at lidt under Halvdelen af Fangerne, som anbringes her, løslades paa Prøve, men man begyndte ikke paa Prøveløsladelserne herfra før i Slutningen af 1944, saa Materialet er endnu for lille til, at der kan bygges nogen statistisk Beregning herpaa. Ved en Gennemgang af de faa, som har endt deres Prøvetid, og de ca. 200, som endnu er under Tilsyn, synes det, som om lidt over Halvdelen er virkelig godt i Gang i fast Arbejde, ca. $\frac{1}{4}$ klarer sig saa nogenlunde og lidt under $\frac{1}{4}$ er afgjort tvivlsomme. De, der derimod er løsladt efter endt Straf, har man ikke herfra haft nogen Mulighed for at følge med Bestemthed, og nogen Recidivprocent for deres Vedkommende, som er af Værdi, har man ikke her kunnet fastslaa endnu. Det er muligt, at den Recidiv-

procent, som en Gang kan fastslaas, er ugunstigere, end man nu haaber, men det er ogsaa for mig et Spørgsmaal, om man har Lov til at stille Forholdet saadan op, at naar man ofrer det og det og gør saa eller saa meget, saa maa man vente det eller det Resultat. Sociale Institutioner er som Led i selve Kulturlivet underkastet samme Udvikling som dette, og der er for mig at se en naturlig Udvikling fra det 19. Aarhundredes Cellefængsel og til de aabne Anstalter i vore Dage. Ikke i den Forstand, at jeg mener, at man hermed har fundet en endelig Løsning, men i den Forstand, at man her har et nødvendigt og uundværligt Supplement til de øvrige varierende Anbringelsesmuligheder, som et nyere Syn paa Begrebet Straf i sig selv medfører.

Litteratur.

Palme, W. A.: *Om disciplinär bestraffning av tjänstemän, dess materiellrättsliga förutsättningar enligt gällande förvaltningsrätt i Finland*. Juridiska föreningens publikationsserie N:o 18; Åbo, Bro; 1947; 240 sid.

Monografen omfattar, förutom en inledning, fem kapitel. I det första ges en exposé över disciplinrättens historiska utveckling. Därefter följer i andra kapitlet en redogörelse för gällande grundstadganden. Innehållet i bokens båda första avsnitt ligger till grund för framställningens tredje kapitel, ägnat disciplinrättens begrepp och gränser. Ut i fjärde och femte kapitlen behandlas de olika disciplinförseelserna samt disciplinstraffen och dessas användning. Avhandlingens disposition är sålunda redig och klar. Undersökningsmetoden är analytiskt induktiv. Icke utan fog kan man beklaga, att auktor inskränkt sin behandling till disciplinrättens materiellrättsliga förutsättningar, varigenom dennas processuella aspekt blivit lämnade å sido. Otvivelaktigt hade dock en allsidig belysning av disciplinrätten avsevärt höjt monografens värde. Den gjorda begränsningen har auktor motiverat med personliga skäl av intern akademiska relevans.

Allaredan i avhandlingens titel anger författaren till vilken del av rättsordningen och rättsvetenskapen han hänför disciplinrätten. Det är till förvaltningsrätten. Detta är en klar följd av dess historiska uppkomst och utveckling. Denna mening bekräftas ock av stadganden i positiv finländsk rätt, exempelvis av den bestämmelsen i förordningen om införande av nu gällande allmänna strafflag, att denna lag icke upphävde eller ändrade med stöd av disciplinrättens grundstadganden i allmänna lagen utfärdade föreskrifter om „förmans“ befogenhet att „älägga vissa straff för försummelser av tjänstemän“. Hade auktor utsträckt sin undersökning till den disciplinära processen

hade han ock kunnat konstatera, att detta förfarande i doktrinen har räknats såsom en del av den administrativa straffprocessen. Författarens uppfattning rörande disciplinrättens ställning inom rättssystemet kan säkerligen anses hos oss allmänt vedertagen. Disciplinrättens, såväl dennas materiellrättsliga som dess processuella, normer bilda emellertid ett gränsgebit intill den materiella straffrätten och straffprocessrätten. Detta visar sig t. ex. däri, att för så vitt disciplinrättsliga specialregler saknas i positiv rätt, straff- och straffprocessrättsliga normer i avsevärd utsträckning vunnit användning inom disciplinrätten. Sålunda har exempelvis det s. k. dagbotssystemet tillämpats. Den allmänna strafflagens preskriptionsstadganden ha ansetts supplementärt tillämpliga. Och vid omröstning i disciplinära ärenden inom kollegiala verk har praxis under senare år i allmänhet följt kriminalprocessuella bestämmelser*). Sammalunda även flere andra straffprocessuella rättsregler. Allt detta är och av auktor framhållet.

Monografins rättshistoriska framställning är uppdelad i tre avsnitt. De två första omfatta Finlands hela svenska tid eller intill 1809 då detta land tillhörde Sveriges rike. Under tiden före Sveriges s. b. storhetstid funnos emellertid blott rudimentära uti hovordningar och gårdsrätter givna föreskrifter av disciplinär innebörd. Disciplinrättens egentliga utbildning skedde under tiden för den svenska riksförvaltningens stabilisering d. ä. under den senare delen av Finlands svenska tid. Något avbrott i utvecklingen vållade icke det år 1734 antagna allmänna lagverket. Auktor ansluter sig till dem, som hålla före, att denna codex alls ej innehåller något allmänt lagbud åsyftande disciplinrätten — en åsikt vars riktighet dock med skäl kan ifrågasättas. Han är av samma mening som par yngre rikssvenska rättsvetenskapliga författare eller att disciplinrätten uppkommit och befästs såsom en förvaltningsrättslig sedvanerätt. Auktors framställning av disciplinrättens vidare utbildning under tiden efter 1809 ger vid handen, att de förändringar, vilka be-
tingades av Finlands avskiljande från det svenska väldet, icke inneburo några principiella förändringar. Såsom ovan redan blivit antaget, lämnade jämväl Finlands nya strafflagstiftning

*) Annoteras bör likvisst, att på mycket auktoritativt håll (K. J. Ståhlberg: Finlands Förvaltningsrätt, allmänna delen 1940 [svenska uppl.] s. 318) har beträffande denna detaljfråga en annan mening hävdats eller att omröstningsresultatet borde bestämmas med iakttagande av exklusivt förvaltningsrättsliga normer.

av 1889 disciplinrätten oförändrad. Den historiska översikten utvisar, att disciplinrätten i detalj reglerats genom i förordningar av administrativ natur. Från den senaste tiden bör dock observeras en riksdagslag av 1926, som ger möjlighet för utnämmande myndighet allt i disciplinär väg från tjänsten skilja andra tjänstemän än domare och dem, som genom s. k. öppet brev till sitt ämbete kallats av republikens president.

Av speciellt intresse är naturligtvis framställningen om disciplinrättens begrepp och dess gränser samt redogörelsen för de särskilda disciplinförseelserna. Såsom disciplinrättens främsta omedelbara ändamål betraktar auktor dess förvaltningsrättsliga syftemål att „förmå en tjänsteman att på ett tillfredsställande sätt uppfylla sina tjänstplikter eller, om detta ej är möjligt, att befria staten från en dylik olämplig tjänsteman“, vadan sålunda disciplinrätten i sista hand strävar „att förverkliga en laglig utövning av den offentliga makten så vitt denna ankommer på tjänstemän“. Därjämte tillägger författaren disciplinrätten även ett rent individualpreventivt syftemål i avseende å tjänstemannen ifråga. Betydelsen av dessa ändamålsbestämningar kunna givetvis ej helt underkännas särskilt om man söker att påvisa en skillnad emellan straffrätten och disciplinrätten, men någon principiellt olika rättsgrund anges därigenom likväl icke. Och spörjas kan huruvida ej den rikssvenska vetenskapsmannen St. Jägerskiöld träffat det rätta, då han i avseende å svensk rätt — med vilken den finländska rätten överensstämmer — förklarar, att någon principiell skillnad alls ej existerar, utan att differensen allenast består mellan de olika förfaringssätt medelst vilka man förverkligar dessa olika slag av materiell rätt. I fråga om disciplinrättens reaktionsformer konstaterer ock Palme, att dessa „utgöras av vissa slag av straff, som över huvud äro av likadan beskaffenhet som straffrättsliga straff“.

Ett speciellt intresse erbjuder spörsmålet om disciplinrättens föremål. „I princip är detta“, skriver auktor i sitt arbete, „en tjänstemans handling eller underlåtenhet, som står i strid med hans tjänsteplikt“. Detta kan, jämlikt finländsk rätt, vara antingen ett tjänstefel innefattande ett brott eller en försummelse vid tjänstens utövning eller ock en annorlunda åsidosatt skyldighet i uppförande i eller utom tjänsten. Enär förseelser av först antydda slag merändels även kunna bestraffas på grund av lagbud i gällande allmänna strafflag, uppstår problemet angående det judiciella och det disciplinära straffets inbördes förhållande. Detta invecklade och mångomstridda spörsmål är föremål för behandling i monografins sista kapitel. Härvid har auktor kun-

nat hänvisa till bestämmelser i nyare finländsk lagstiftning. Stadgat är nämligen, att medan åtal för vissa tjänstebrott är anhängigt vid domstol, disciplinärt förfarande ej får inledas med anledning av samma tjänstefel och att om sådant förfarande redan har påbörjats, dess fortsättning bör vila i avvaktan på rättegångens slut. Än vidare är i lag bestämt, att ett frikännande domstolsutslag utesluter disciplinär bestraffning för samma sak. Den omständighet, att domstol med anledning av viss förseelse resolverat, att handlingen ej medför straff, hindrar dock icke, att samma handling prövas utvisa, visserligen icke ett brott, men att tjänstemannen är ovärdig det förtroende eller den aktning, hans ställning förutsätter och att han av denna orsak skiljes från sin tjänst i disciplinär väg. Det sist antydda är möjligt även i den händelse, att domstol fällt den åtalade till annat straff än avsättning eller frändömt honom medborgerligt förtroende, varmed följer förlust av ämbete. Dubbelbestraffning är ej heller i en del andra fall alldeles utesluten, såsom Palmes framställning ådagalägger. En mera detaljrik recension av arbetet i dessa delar och en mera ingående kritik kan emellertid ej här ifrågakomma, helst fråga ofta bliva om specialiteter i den interna finländska rätten. Det allmänna omdömet torde kunna ges, att den lösning, författaren ger problemen, över huvud taget är praktiskt tillfredsställande.

Tilläggsvis kan ännu nämnas, att även den militära disciplinrätten uppmärksammas i monografen. Däremot har den kyrkliga disciplinrätten icke särskilt behandlats, vilket kan anses beklagligt, emedan denna säkerligen varit ägnad att ej mindre i rättshistoriskt än positivrättsligt hänseende belysa disciplinrättens väsen och föremål.

Till slut kan ej den anmärkning undvikas, att auktors framställning rent stilistiskt hade tarvat omarbetning.

O. Hj. Granfelt.

Kriminalstatistik 1944. Udgivet af det statistiske Departement.
Anmeldt af est. Byretsdommer *A. T. Bertelsen.*

Af den med Aaret 1940 paabegyndte aarlige Offentliggørelse af Kriminalstatistikken foreligger nu Hæftet for Aaret 1944 (Statistiske Meddelelser, 4. Række, 129. Bind, 3. Hæfte).

Grundlaget for Kriminalstatistikken udgøres sædvanligt af de aarlige Indberetninger fra Retterne og Politikredsene og af Straffekortene, idet sidstnævnte udgør Grundlaget for den egentlige Kriminalstatistik. For Aaret 1944 haves imidlertid paa

Grund af Forholdene ingen Indberetninger fra Politikredsene, og de paa Grundlag heraf ellers foreliggende Tabeller over Anholdelser, anmeldte Forbrydelser og Tiltalefrafald forefindes derfor ikke for Aaret 1944.

Det foreliggende Hæfte indeholder som dets Forgængere en „Tekstafdeling“ (Side 5—37), hvori Tabellerne kommenteres, og selve Tabellerne, der udgør Resten af Hæftet (Side 39—66).

I det følgende skal i Hovedtræk gives nogle af de i Hæftets Tekstafdeling indeholdte Oplysninger.

Der henvises i Tekstafdelingen til, at Politiets Fjernelse den 19/9 1944 dels medførte en Stigning i Antallet af Forbrydelser, dels bevirkede, at kun en relativt mindre Del af Forbrydelserne opklarede, saaledes at den Sammenhæng, der i de tidligere Aar har været mellem Antallet af Forbrydelser og Antallet af Domfældelser ikke er tilstede for Aaret 1944. Det kan hertil føjes, at Kriminalstatistikken for de kommende Aar til Gengæld nok vil vise en Stigning, idet en ikke ganske uvæsentlig Del af de i 1945—47 paadømte Straffesager angaar Forbrydelser, begaaet i 1944 — efter d. 19/9.

1. Retternes Virksomhed i Straffesager. A. 1. Instans. Disse Sager er dels Nævningesager ved Landsretterne som 1. Instans og dels — ved Underretterne — Statsadvokatsager og Politisager. Det samlede Antal paadømte Sager i 1. Instans faldt fra 29.300 i 1943 til 22.900 i 1944 eller med 22 %. Til Sammenligning kan nævnes, at Sagsantallet i 1939 udgjorde 14.200 og i 1941 22.600. Af samtlige i 1944 i 1. Instans paadømte Straffesager var 58 % Politisager, medens Resten, bortset fra nogle faa militære Sager, var undergivet Statsadvokatens Paatale, og af disse sidste udgjorde Nævningesagerne knap 1 %.

Antallet af Statsadvokatsager ved Underret, der giver et godt Billede af den egentlige Kriminalitet, udgjorde i 1944 9.475 mod 10.910 i 1943 og 5.446 i 1939. Af de 9.475 Sager behandlede de 2.791 under Medvirken af Domsmænd, medens 6.600 behandlede som Tilstaaelsessager uden Domsmænd efter Retsplejelovens § 925. Af samtlige Statsadvokatsager ved Underret udgjorde i 1944 Domsmændssagerne 29,5 % og § 925-Sagerne 69,6 % (og „Andre Sager“ 0,9 %). § 925-Sagerne udgjorde i 1941: 71,1 % af Statsadvokatsagerne, og dette Tal — ca. 70 % — er i Virkeligheden af overordentlig stor retsplejemæssig Interesse, idet det er Udtryk for, at den væsentligste Del af de egentlige Straffesager — sædvanlig gennem et ganske kort Retsmøde — afvikles over en Undtagelsesbestemmelse i Retsplejeloven.

Under de seneste Aars Besøg af udenlandske Dommere — særlig fra Sverige — har det maaske nok været dette Forhold, der for Gæsterne gav mest Anledning til Eftertanke — særlig at der efter en ganske kort og formløs Behandling i Retten kan idømmes høje Fængselsstraffe. Det tør vist imidlertid siges, at § 925-Behandlingens selv i store Sager og Sager, der afsluttes med alvorlige Fængselsstraffe, er en baade praktisk og fuldt ud forsvarlig Behandlingsmaade.

Til de foran givne Oplysninger kan føjes, at det ovennævnte samlede Antal 1. Instanssager 22.900 (med 29.200 Tiltalte) som anført alene vedrører paadømte Sager og at der herudover ved Retterne i 1944 er behandlet Sager mod 23.700 Personer, hvis Sager er sluttet med Bødevedtagelse, Advarsel i Retten, Tiltalefrafald uden Advarsel eller mod Inddragelse under Børneforsorg (Straffelovens § 30).

B. Anke. Af samtlige Statsadvokatsager ved Underretterne paaankedes i 1944 til Landsretterne 13 % (i 1941: 12 % og i 1933—37: 14 %). Af Domsmandssagerne ankedes i 1944: 26 % (i 1941: 27 %) og af § 925-Sagerne 7 % (i 1941: 6 %). Tallene viser saaledes, at Forholdene stort set er uforandrede i nævnte Henseende, og den Omstændighed, at et saa ringe Antal af § 925-Sagerne ankes, viser ogsaa denne Behandlingsmaades praktiske Nytte. — Antallet af Ankesager faldt fra 3027 Sager i 1943 til 2515 Sager i 1944 (mod 1281 i 1933—37, 1324 i 1940 og 1679 i 1941).

Resultatet af Ankesagerne blev i 1944 for 43 % af de Tiltalte Stadfæstelse, for 29 % Skærpelse (herunder 2,3 % frifundet i 1. Instans, men dømt ved Landsretten) og for 28 % Formildelse (herunder ca. 5 % dømt i 1. Instans, men frifundet ved Landsretten). De tilsvarende Tal var i 1941: 48 %, 33 % og 19 %.

Ved Højesteret paadømtes i 1944 23 Ankesager med 45 Tiltalte (mod 33 Sager i 1939). For 32 af de 45 Tiltalte blev Resultatet Skærpelse.

Som indledningsvis anført savnes der for Aaret 1944 Oplysninger om Anholdelser og anmeldte Forbrydelser. Derimod forefindes som sædvanligt et udførligt Materiale vedrørende Domfældelser for Forbrydelser (den egentlige Kriminalstatistik), men en Gennemgang heraf selv i Hovedtræk vilde paa dette Sted føre for vidt. Det kan dog nævnes, at der som noget nyt nu ogsaa foreligger Oplysninger vedrørende Frifindelser.

De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1944—45. Stockholm 1947 (416 Sider).

Aarbogen indledes med et Portræt af den fremragende Fængselsmand og Kriminalist *Hartvig Nissen*, den mangeaarige Direktør for Botsfengslet i Norge, som afgik ved Døden i Oktober 1945. Överdirektör *Hardy Göransson* hædrer hans Minde i en varmt følt Artikel. Som sædvanlig giver Præsident *Karl Schlyter* i en paa engelsk affattet Introduktion en kortfattet Oversigt over Forhandlingerne paa de Møder, der fandt Sted i disse 2 Aar.

De særligt vanskelige Krigs- og Besættelsesforhold i 1944 bevirkede, at hverken den danske, den finske eller den norske Forening holdt noget Møde i 1944, hvorimod den svenske Forening holdt Møde i Slutningen af Aaret. I 1945 efter Tysklands Kapitulation holdt alle Foreningerne Aarsmøder.

Paa den svenske Kriminalistforenings Aarsmøde i December 1944 var Forhandlingsemnet Strafflagberedningens Forslag til Lovgivning om Straffuldbyrdelse, rummende en Række Ændringer i det bestaaende System i human og rationaliserende Retning. *Karl Schlyter* indledede med i store Træk at redegøre for dette Forslags kriminalpolitiske og historiske Basis og nogle af dets Hovedprincipper. En Rigsdagsmotion i 1942 pegede særligt paa 3 Punkter: Ønskeligheden af et Antal aabne Anstalter for ufarlige Fanger, Begrænsning af Cellesystemet med dets virkelighedsfjærnende Virkning og en Ændring i Fangeres Arbejdsaflønnings. Lovforslaget optog disse Punkter og ligestillede paa afgørende Punkter Fængsel og Strafarbejde, uden dog helt at ophæve denne Dualisme i Frihedsstraffen. De gældende Regler om obligatorisk Udstaaelse i Celle af visse Dele af Straffetiden foresloges ophævet. Da Hovedprincippet er, at selve Frihedsberøvelsen er det essentielle og normalt tilstrækkelige Onde i Straffen, bør alle, til hvem man kan have den fornødne Tillid, anbringes i aabne eller halvt aabne Anstalter, og det almindelige Niveau for Fangetilværelsen bør højnes straks fra Straffetidens Begyndelse. De kortvarige Frihedsstraffe skal normalt udstaaes i aaben Anstalt, medens den, der er dømt til 3 Maaneder eller mere, begynder i lukket Anstalt, men overflyttes, saa snart det skønnes hensigtsmæssigt. Der foresloges Anstaltsnævn med Lægmandselementer og Beskikkelse af en Dommer som tilsynsførende ved hver Anstalt; til hvem Fangen frit kan rette Henvendelser.

Aktuarie *Torgny Lindberg* havde til Opgave derefter mere i

Detaller at gennemgaa Forslaget. Særligt fremhævedes, at Forslaget forlader det egentlige Progressivsystem, efter hvilket der gaar en længere Tid, inden Fangen opnaar Rettigheder af direkte Betydning for hans Udvikling i positiv Retning, saasom friere Adgang til Læsning, Modtagelse af Breve og Besøg og nyttig Sysselsættelse. Det foreslaas da, at man i størst muligt og forsvarligt Omfang lader Livet i Anstalten straks fra Indsættelsen efterligne Livet i Frihed med saadanne Udviklingsmuligheder, som et Liv i Ufrihed overhovedet kan byde. Kun for Langtidsfanger kan der være Brug for en vis Progression. Straff i Enrum afløses af Fællesskab under Arbejde, med en begrænset Adgang til under visse Omstændigheder at anvende Celle. Man opretholder Systemet med Arbejdsduccører, med en meget væsentlig Forhøjelse af Beløbene. Endvidere foreslaas Adgangen til Permission fra Anstalten udvidet som et normalt Led i Fangebehandlingen og Indførelse af saakaldt Frigang, 5: Adgang til at lade en Fange arbejde om Dagen hos en Arbejdsgiver udenfor Anstalten.

Den paafølgende Diskussion viste i det store og hele Tilslutning til Forslagets Grundtanke.

Det er for saa vidt post festum, at denne Forhandling refereres her, som i Mellemtiden svensk Lov om Verkställighet av Frihetsstraff er udkommet allerede d. 21/12 1945 og traadt i Kraft d 1/7 1946. Forslagets bærende Linjer er fulgt i Loven, som nu er tilgængelig for enhver interesseret.

Den svenske Forening holdt atter Møde i Oktober 1945 med det vidt spændende Emne: Alkoholisme og Kriminalitet, som gav Anledning til en Diskussion saa langvarig, at de sidst indtegnede Talere maatte nøjes med bagefter at indlevere deres Indlæg skriftlig til Aarbogen. Førstelæge, Dr. *Helge Kuöös* og Bureauchef A. *Aman* lagde Spørgsmaalet stærkt op, idet de principielt vilde unddrage alkoholisk betinget Kriminalitet fra Strafforfølgning og erstatte denne med Alkoholistforsorg (svensk Lov af 1931) og medicinsk Behandling, baade for saa vidt angaar „ægte“ Alkoholister og Misbrugere af Alkohol i mere indskrænket Forstand. Alkoholisme maa betragtes som patologisk betinget. Selv den akutte, lejlighedsvis Rus er en Sygdomstilstand, det er formaalsløst og i mange Tilfælde farligt baade for den paagældende selv og for Omverdenen, om den berusede blot sættes i Politidetention og løslades, naar den værste Rus er overstaaet, uden Hensyn til den farlige Tilstand af „Bagrus“, for saa senere at faa en lille ineffektiv Bødestraf.

De „ægte“ Alkoholister er strafuimodtagelige, det er unyttigt at sætte dem i Fængsel, de maa i Stedet herfor under Alkoholistforsorg. Enhver beruset Person og enhver Forbryder, hvis Gerning er alkoholisk betinget, maa straks undergives en Undersøgelse af et sagkyndigt, ogsaa lægeligt, Organ, saaledes at Ædruelighedsnævnet straks derefter tager fat paa Sagen og træffer de Foranstaltninger, der staar til dets Raadighed i en Skala, der stiger til Anbringelse paa Alkoholistanstalt. Herved aabnes der Mulighed for at afværge, at den tilfældig berusede udvikler sig til „ægte“ Alkoholist. Der maatte skaffes Sygehuspladser med psykiatriske Forsøgsmuligheder til disse Mennesker og Alkoholistsygehuse for de voldsomme og urolige. Gode Resultater er allerede opnaaet ved medicinsk Behandling af Alkoholister med Aversionskur ved Fremkaldelse af betingede Reflekser, ved Chokbehandling og ved Behandling med Insulin- og Hormonkur. Man ønskede Alkoholistloven suppleret derhen, at Domstolen kan forordne Indtagelse paa Alkoholistanstalt af forfaldne, der som Følge af deres Forfaldenhed har begaaet Forbrydelser. Professor *Olof Kinberg* sluttede sig hertil og gik endnu videre, idet han ønskede selve Begrebet „offentlig Beruselse“ afskaffet som strafbart Forhold. Alle berusede burde anbringes paa Optagelsesanstalter, hvor først Diagnosen Beruselse kan stilles sikkert af medicinsk sagkyndige; efter foreløbig Undersøgelse dersteds bør der ske Anmeldelse til en Institution (Alkoholdispensär), som bør findes i hver større By, og hvor en grundlæggende Undersøgelse sker gennem en nøje medicinsk Udredning, efter hvis Udfald den videre medicinsk-socialt Behandling bestemmes.

Jurister og Fængselsmænd tog i det hele Afstand fra disse meget radikale Forslag. Generaldirektør *Th. Bergquist* pegede paa den noget for fremherskende Tendens i Nutiden til at tage Mennesker under Forsorg uden aldeles tilstrækkelig Grund dertil, og paa den Adgang, som de nye Lovregler om betinget Dom giver til at knytte Overvaagningsforskrifter i en stigende Skala til saadanne Domme. For de meget grove Forbrydelser, hvor almen præventive Hensyn kræver Idømmelse af Straf, vil den forestaaende Reform af Frihedsstraffen give Fængselsmyndighederne Adgang til at lade Alkoholister faa den tiltrængte Behandling paa de smaa aabne eller halvt aabne Anstalter og Kolonier. For Mellemklassen — de, som hverken kan faa betinget Dom eller skal have meget lang Straffetid — vilde den af Indlederne foreslaaede Ordning kræve et lægeligt Apparat, som i Forhold til det Faatal, der vil befindes at være „ægte“ Alko-

lister, vilde være altfor kostbart. Problemet bør ikke gøres større, end det er. „Den offentlige Beruselse“ er en ren Ordensforseelse, en Krænkelser af Anstændigheden, og bør bibeholdes som strafbar Forseelse. Överdirektör *Hardy Göransson*, der som tidligere Leder af en Alkoholistanstalt ikke havde noget lyst Syn paa, hvilke Behandlingsmaader der paa saadanne Anstalter kan iværksættes, udviklede meget koncist, hvorledes Fængselsvæsenet efter den forestaaende Reform af Frihedsstraffens Fuldbrydelse vil have mindst lige saa gode Betingelser for at anbringe og behandle alkoholistiske Forbrydere, som Alkoholistforsorgen har paa sine Anstalter, hvorfor der ingen Trang er til, at Domstolene skal kunne dømme direkte til Indtagelse paa saadan Anstalt.

Blandt de mange andre interessante Indlæg bør endnu nævnes Lagbyråchef *Ivar Strahls* Meddelelse om en svensk Læges Undersøgelser, der bygger paa den Hypotese, at Alkoholister lider af en Forstyrrelse i Stofskiftet, der fremkalder en legemlig Hungertilstand; denne kan mættes ved Tilførsel af Alkohol, men da dette atter skader Stofskiftet, foreligger der en *circulus vitiosus*. Fører disse Undersøgelser til et Resultat, og kan der findes et Lægemiddel mod denne Stofskiftesforstyrrelse, er man et Stykke Vej fremme med Forebyggelse af Alkoholisme og alkoholisk betinget Kriminalitet. Der maa derfor ikke spares paa Midler til Undersøgelse af Alkoholismens Aarsager og medicinske Midler til dens Bekæmpelse.

I det Møde, som Finlands Kriminalistforening afholdt i Oktober 1945, holdt Docent *Veli Verkko* to Foredrag, om Foreningens Virksomhed i dens første 10 Aar fra 1934 til 1944 og om Trearskrigens og Vaabenstilstandens Virkninger paa Kriminaliteten i Finland. En vigtig Side af Foreningens Virksomhed har været Iværksættelsen af saakaldte „Antibrottslighetsdagar“ paa Steder i Landet, hvor Statistikken havde vist særlig stor Kriminalitet, med Foredrag, der gik ud paa at give Almenheden en videnskabelig holdbar, men tillige letfattelig Fremstilling af Forbrydelsen, Formerne for dens Fremtræden og Midlerne til at bekæmpe den. I det andet Foredrag godtgjorde *Verkko* med Tabeller og Diagrammer den sørgelige Stigning i baade Volds- og Berigelsesforbrydelser, som den nævnte Periode udviser, og tildels Aarsagerne dertil. Forbrydelseskrisen efter Vaabenstilstanden blev uventet stor, Tallene for de 3 første Kvartaler af 1945 var i Forholdet til de samme Kvartaler i 1944 steget med 69,3 % for Totaltallet af strafbare Lovovertrædelser og med

121,2 % for Vold mod Person og 116,4 % for Ejendomsforbrydelser.

Efter disse Foredrag gik man over til at drøfte Forslaget til Fængselsreform i Sverige og Spørgsmaalet om Hensigtsmæssigheden af det i Finland gældende System for Fuldbyrkelse af Frihedsstraf. Som første Indleder redegjorde jur. kand. *Reino Ellilä* for det finske System, der for Tugthusstraffen og i nogen Grad ogsaa for Fængselsstraffen er progressivt med en Oprykning gennem Klasser og med fikserede Minimumstider for Fangerne Ophold i Enecelle hele Døgnet. Spørgsmaalet, om det vilde være ønskeligt at ombytte dette System med det svenske Lovforslags, der principielt lader alle Fanger begynde paa samme, højere Niveau med Adgang til at gøre sig fortjent til yderligere Goder, besvarede derhen, at den større og for Tiden stigende grove Kriminalitet i Finland, der har givet Anledning til Overvejelse om strengere Straffe, i Forbindelse med Straffeanstaltens Overbelægning og den lavere Levestandard hos den jævne finske Befolkning vilde gøre et saadant Systemskifte overvejende betænkeligt af almenpræventive Grunde. Derimod frembyder det svenske Forslag mange enkelte Punkter som Mønstre for Afhjælpning af Mangler ved den finske Ordning, saaledes med Hensyn til Varigheden af obligatorisk Afsoning i Enrum, udvidet Adgang til Kommunikation med Omverdenen, Korrespondance og Avislæsning, Indretning af aabne Anstalter, større Adgang til Legemsbevægelse og ikke mindst Forbedring af Arbejdsmulighederne og af Fængselspersonalets Uddannelse og Kaar.

Fængselspsykiater *Martti Kaila* betonedede de uheldige og vanskelige Forhold, som Krigen havde medført i de finske Anstalter, bl. a. Nødvendigheden af at nøjes med uskolet og daarlig aflønnet Bevogtningsmandskab samt Knapheden paa Levnedsmidler. For Lægen maatte noget væsentligt i Behandlingen være, at der kunde tages Hensyn til Individets Egenart, at ikke-normale Fanger faar særskilt Behandling, og at ingen unødvendig Lidelse tilføjes. Efter hans Erfaring vilde selve Tabet af Friheden være nok til at fyldestgøre baade special- og generalpræventive Formaal. Der maatte især sættes ind paa 3 Punkter, nemlig Undersøgelse af de enkelte Fangers psykiske Forhold, Fangerens rette Placering for at skabe Fangegrupper, der kan anbringes sammen paa aabne Anstalter, og Fængselsmandskabets omhyggelige Uddannelse og bedre Aflønning for hos det at skabe Forstaaelse af Opgaven og dens Betydning.

I den følgende Diskussion var der nærmest Tilslutning til

den første Indleders Synspunkter. Fra visse Sider gjordes det gældende, at Tanken om Straffen som en retfærdig Gengældelse og en Soning er saa dybt forankret i den folkelige Retsbevidsthed, at den sætter Grænser for, hvor vidt man kan gaa i at gøre Fuldbyrnelsen human. Herimod indvendte Professor *Brynolf Honkasalo*, at man kun naar et rationelt Standpunkt med Hensyn til Straffens Fuldbyrkelse ved at frigøre sig for Gengældelsestanken og lægge Hensynet til Samfundets Beskyttelse til Grund. Hermed er imidlertid ikke sagt, at en Rationalisering uden videre betyder en Formildelse: Fangen skal behandles som en Personlighed og føle sig retlig beskyttet, men Generalpræventionen kræver, at der, hvis Straffen ikke paa anden Maade naar sit Formaal, skabes Frygt for atter at blive udsat for den.

Ligeledes i Oktober 1945 holdt den norske Kriminalistforening sit første Aarsmøde siden 1939. Efter Formandens Mindetale over afdøde Medlemmer af Foreningens tidligere Bestyrelse talte Højesteretssagfører *Jakob A. Rivertz* om Retsoppgøret, idet han gengav de Tanker, som hans afdøde Fader, Højesteretsdommer *Johan Rivertz*, Foreningens seneste Formand, havde udtalt under sin sidste Sygdom, hvor han var opfyldt af Bekymring for, at den naturlige Indignation og Forbitrelse hos alle loyale Nordmænd skulde føre til, at man i Retsoppgøret efter Befrielsen kom til at miste en Del af de Værdier, som var vundet under Kamp og Møje. Taleren gennemgik en Række Forhold, der burde tages i Betragtning for at holde Opførelsen indenfor de rette Rammer og i værdige Former.

Den egentlige Diskussion om Retsoppgørets kriminalpolitiske Problemer fandt Sted paa et nyt Møde d. 12. og 13. December. Professor *Johs. Andenæs* omtalte den Bølgebevægelse i Befolkningens Stemning efter Befrielsen, som i det klarere Lys over de sociale Følger var svinget fra det første almindelige Krav om strænge Straffe til en Reaktion mod altfor vidtgaende Straffekrav, navnlig overfor de store Grupper af smaa Syndere. Imidlertid var jo Kursen nu lagt ved Lov og Domstolsafgørelser og omfatter som bekendt alle Medlemmer af National Samling (N. S.), idet det blotte Medlemsskab heraf er gjort strafbart. Et Forsøg paa Revision af Lovbestemmelserne eller paa at faa udfærdiget en generel Amnesti for de mindre skyldige vilde skabe Uro og Splittelse, man maa samle sig om Drøftelsen af den videre Behandling. Herved maa tages i Betragtning det meget store Antal Mennesker, der bliver Tale om; Rigsadvokaten havde en Tid forinden regnet med 63.500 Sager, fordelt paa 5.000

Lagmandsretssager, 18.500 Herreds- og Byretssager og 40.000 Forelægssager. Endvidere den Omstændighed, at „Landssvik“ er et højst uensartet Forbrydelsesbegreb, der rummer alle Nuancer fra grove Misgerninger til Forseelser, der baade objektivt og subjektivt er meget beskedne; Strafferammerne har taget Hensyn hertil, men hos Almenheden er endnu ikke — tildels paa Grund af den fælles Benævnelse — den fulde Forstaaelse af denne Graduering i Strafværdighed trængt helt igennem. Endelig maa man have for Øje, at man nu engang ikke bliver disse Mennesker kvit, hvorfor Maalet maa være at give dem en Chance for efter udstaaet Straf at genoptages i Samfundet og gøre Nytte i dette, hvilket vil udkræve, at den sociale Reaktion overfor dem da bringes til Ophør.

Ekspedisjonssjef *Kyhn Gløersen* talte herefter om Fuldbyrdsen af Frihedsstraf i Henhold til Landssvigeranordningerne. For disse Forbrydelser er som ny Straffart ved Siden af Fængselsstraf indført Tvangsarbejde, der skal ordnes i Lighed med det Tvangsarbejde, som allerede forud er i Anvendelse som administrativ Foranstaltning overfor drikfældige og arbejdssky Personer. Tvangsarbejdet vil for største Delen kunne iværksættes som Friluftsarbejde ved Gaardbrug, Skovbrug, Rydning og Vejarbejde. Hvad selve Fangebehandlingen angaar, da havde norsk Fængselsvæsen altid bygget paa, at det lønner sig bedre at styre ved Haab end ved Frygt. I 1933 udsendte Nazisterne i Tyskland nogle Grundregler, hvori det hedder, at Fangen skal behandles saaledes, at han baade med Hensyn til Forplejning, til Klæder og til Forholdene iøvrigt vilde finde en arbejdsløs Mands Tilværelse attraaværdig, selv om Vinteren. Et saadant Program ligger os ganske fjærnt, ogsaa med Hensyn til Landssvigerne. Tvangsarbejderne bør anbringes i smaa Lejre, helst paa ikke over 300 Mand, og fordeles hensigtsmæssigt, først og fremmest saaledes, at Ophidsere, Agitatorer, særligt farlige Fanger, unge Fanger og Psykopater udskilles til særskilt Anbringelse. Deres Arbejde maa være nyttigt Arbejde, deres Arbejdspræmier maa ikke ansættes for lavt, og Prøveløsladelse med Tilsyn bør kunne finde Sted.

Arbejdsdirektør *Sverre Iversen* behandlede Spørgsmaalet om de fra Straf løsladtes Beskæftigelse, her gjaldt det om at bryde den Modstandsfront, som var opbygget af den loyale Befolkningens Harmes, Foragt eller Hævnfølelse. Det var planlagt at oprette flere Arbejdsomraader som Statsarbejde og henvise tidligere N.S.-Folk hertil. Skal de komme ind i det normale Arbejdsliv, maa der ske Forhandlinger med Arbejdsgivere og Ar-

bejdere herom og individuel Prøvelse af det enkelte Tilfælde.

Rigspolitichef *Andr. Aulie* beskæftigede sig særligt med Spørgsmaalet om „Tyskerpigerne“, af hvilke en stor Del straks havde maattet tages i Beskyttelsesarrest for at undgaa Voldshandlinger imod dem. En Del af dem var unge og uerfarne Piger fra Landet, der kun havde staaet i Kærlighedsforhold til en enkelt Tysker, og som nok vilde kunne indpasses igen i deres hjemlige Milieu.

Fra de efterfølgende talrige Diskussionsindlæg kan nævnes, at Professor *Gabriel Langfeldt* fremhævede Nødvendigheden af ved Behandlingen under Udstaaelsen at lægge stor Vægt paa de paagældendes Motiver, der kunde være saa yderst forskellige og i nogle Tilfælde saa formildende, at det maa give Virkning paa Behandlingsmaaden, som maa anlægges individuelt, ligesom Muligheden for Løsladelse paa Prøve maa realiseres under Hensyn til den enkeltes Personlighed og ikke skematisk. Overlæge *J. Leikvam* pointerede, at Straffens Virkning i høj Grad er afhængig af, hvorledes Fangen selv ser paa sin Sag; kan han ikke indse Straffens Berettigelse, kan den overfor ham komme til at virke imod sin Hensigt. Hvor saadan Indsigt ikke foreligger og ikke kan tilvejebringes, vil den paagældende stadig frembyde et Moment af Samfundsfare. Andre Diskussionsdeltagere udtalte Misbilligelse af, at et simpelt Medlemsskab i N.S. var inddraget under Landssvigsanordningen, og at Varetægtsarrest blev opretholdt i for stor Udstrækning. Statsadvokat *Reidar Aasgaard* oplyste, at overfor de menige passive Medlemmer af N.S. vil der som Regel blive undladt Tiltale, for saa vidt de har udmeldt sig inden d. 21/1 1942. Resten vil modtage et Forelæg, der regelmæssig gaar ud paa at erlægge en efter vedkommendes økonomiske Forhold afpasset Bod og at miste Stemmeret i 10 Aar og Retten til at gøre Militærtjeneste.

Paa et 2 Dages Aarsmøde i November 1945 behandlede Dansk Kriminalistforening Problemer for den danske Retsopgørelse efter Befrielsen, dels Retsspørgsmaal vedrørende Straffelovstillægene af 1945 („Forræderiloven“), dels Principerne for Straffuldbyrdsen i Henhold til disse Lovtillæg. Forhandlingerne var saa omfattende, at Diskussionen her kun kan gengives i store Træk, hvorhos den Del af den, der alene vedrørte Lovenes Forhistorie og Tilblivelsesmaade, helt forbigaas.

Af de tre Indledere den første Mødedag behandlede Landsdommer *F. Lucas* særlig Spørgsmaalet om Lovens tilbagevirkende Kraft. Da Danmark under Besættelsen ikke, som Norge,

havde nogen Eksilregering, var man afskaaret fra inden Befrielsen at tilvejebringe særlig Lovhjemmel for Strafbarheden af de Forbrydelser, som Loven tager Sigte paa, og da der i Danmark ikke bestaar noget forfatningsmæssigt Forbud mod at give Straffelove med tilbagevirkende Kraft, maatte det i denne Situation være berettiget at tilsidesætte den ellers almindelig anerkendte Grundsætning om saadanne Loves Utilstedelighed, naar det drejede sig om Handlinger, der var saa grove og skadelige, som den almindelige Straffelovgivning ikke havde kunnet regne med paa Forhaand, og som for Gerningsmændene klart maatte staa som Forbrydelser. Det var endvidere ikke blot berettiget, men ogsaa paakrævet at give Loven tilbagevirkende Kraft, thi medens dette specialpræventivt, set i Forhold til den enkelte, der havde forbrudt sig, næppe var nødvendigt, krævede generalpræventive Hensyn, at man ikke kunde nøjes med en Lov, der alene sigtede paa Fremtiden; hvis en saadan Tilstand, som forelaa under Besættelsen, skulde gentage sig, vilde nemlig den Streng-
hed, der var udvist ved Lovens tilbagevirkende Kraft, modvirke en tilsvarende Udnyttelse af Landets Nødstilstand, dels direkte og dels ved den skabte kraftige Opinion. Endelig maatte man ogsaa tage Hensyn til den Funktion hos Straffen, som bestaar i at skaffe Befolkningen Oprejsning for Krænkelsen af dens Retsfølelse og udligne den ved disse Forbrydelser vakte Harme.

Højesteretssagfører *Hartvig Jacobsen* kritiserede Loven. Han erkendte Forsvarligheden af den tilbagevirkende Kraft, men hævdede, at de Handlinger, Loven tog Sigte paa, ikke var saa klart angivet og afgrænset, som en saadan ekstraordinær Lovhjemmel udkræver for at være forsvarlig, og at den ikke opfyldte den nødvendige Betingelse kun at ramme Handlinger, hvis ubetingede Strafværdighed maatte staa enhver klart. Han gennemgik en Række af Lovens Bestemmelser, som han fandt uforenelige med disse Synspunkter, herunder Bestemmelsen om Tjenestemænd, der har ydet Besættelsesmagten Bistand, „Stikker“-paragraffen, der savnede Omhu og Afgrænsning i Affattelsen, og Værnemagerbestemmelsen. Kriminalpolitisk ankedes der bl. a. over Udelukkelsen af Adgang til Prøveløsladelse, over Bestemmelsen om Fortabelse af almen Tillid, og over Retsplejelovstil-
læggets Bestemmelse om obligatorisk Fængsling af sigtede*).

*) Kritikken var baade i Indhold og Form skarp, men fuldt ud saglig, og det følte forstemmende, at den under Diskussionen gav Anledning til personlige Angreb paa Taleren, der med fuld Føje og med Værdighed afviste dem.

Statsadvokat *Th. Roepstorff* gjorde med Tal rede for, hvor langt Opgørelsen var fremmet, hvilke Vanskeligheder der frembød sig for Sagerne hurtige Fremme, og i hvilket Omfang man allerede paa dette Tidspunkt havde frafaldet Tiltale, i hvilken sidste Henseende Anklagemyndigheden havde ment i nogle af disse Sager at kunne gaa lidt ud over de Grænser, der ellers er sat for dens Beføjelse til at slutte Sager uden Tiltale. Taleren sluttede sig til Ønsket om Ophævelse af Reglen om obligatorisk Fængsling og fandt som Lovens væsentligste Fejl de strenge og stive Strafferammer, der hindrede Domstolene i at bedømme disse Sager paa samme individuelle Maade som andre Sager.

I Diskussionen deltog bl. a. de tidligere Justitsministre *N. Busch-Jensen*, der tog Loven i Forsvar, og *Svenning Rytter*, der særlig beskæftigede sig med Lovens Tilblivelse i Rigsdagen og dennes Forudsætninger herfor, samt Professorerne *Oluf Krabbe* og *Stephan Hurwitz*. *Krabbe* hævdede det Standpunkt, at man ikke burde have givet Loven tilbagevirkende Kraft fra noget tidligere Tidspunkt end d. 29/8 1943. Hvad der er begaaet før denne Dato, burde alene kunne straffes med Hjemmel i den almindelige Straffelov efter dennes Bestemmelser vedrørende Krig, Oprør, Støtte til Fjenden og om forberedende Handlinger til herhen hørende Forbrydelser. Først efter d. 29/8 1943 havde man ikke nogen lovlig Myndighed her i Landet, ingen Regering og ingen fungerende Rigsdag. Forholdene var i Virkeligheden anarkiske og først fra dette Tidspunkt var det forsvarligt at give Loven tilbagevirkende Kraft. Som andre af Talerne ønskede *Krabbe* en Revision af Loven.

Paa Mødet gav Justitsminister *A. Elmquist* dets Deltagere Meddelelse om, at Regeringen havde besluttet at nedsætte et Udvalg af Jurister til at foretage en kritisk Gennemgang af Loven og overfor Justitsministeriet at paapege, hvad der efter Udvalgets Mening burde ændres. — Efter at Udvalget havde afgivet sin Betænkning, fremkom Loven af 29/6 1946 om Ændringer i den oprindelige Lov. Herved blev den fremsatte Kritik paa flere væsentlige Punkter taget til Følge, saaledes blev den normale Minimumsstraffetid nedsat fra 4 til 2 Aar, enkelte af de af Bestemmelserne omfattede Forhold blev gjort straffri, Omraadet for strafformildende Omstændigheder udvidet, der blev givet Adgang til Prøveløsladelse og Reglerne om Fortabelse af Rettigheder (det oprindelige Tab af almen Tillid) blev ændret, navnlig derhen, at Retten til at drive selvstændig Næring, som er betinget af Næringsbevis, ikke fortabes. —

Det andet Forhandlingsemne, Principperne for Straffuldbyrdelse i Henhold til Straffelovstillæget, behandledes i to Foredrag. Vicedirektør for Fængselsvæsenet *Axel Hye-Knudsen* gav en Oversigt over, hvilket Antal Fanger man maatte regne med til Straffafsoning, og meddelte, hvorledes man tænkte sig at anbringe dem i et stort Antal Fangelejr, og gav Oplysning om disses Beliggenhed og Kapacitet; at opføre egentlige Anstaltsbygninger til dette Øjemed vilde ikke blot støde paa Hindringer med Hensyn til Udgifter og Materiale-mangel, men ogsaa være unødvendigt, da denne store Fangekategori i Løbet af faa Aar vilde svinde stærkt og inden for en overskuelig Tid for største Delen vilde være udtømt. Udstaaelsen i Lejrene maatte allerede af Pladshensyn foregaa helt i Fællesskab, idet man dog paa-tænkte at samle de vanskeligste og farligste Fanger paa en af de egentlige faste Straffeanstalter. For at kunne foretage en hensigtsmæssig Sortering af Fangerne med Henblik paa deres Anbringelse i de enkelte Lejr er der af Fængselsvæsenet oprettet et særligt Indrulleringskontor, hvor der under sagkyndig Ledelse paa Grundlag af Straffesagens Akter, personlig Samtale med de enkelte domfældte, eventuelt tillige en foreliggende Erklæring fra Mentalobservation, udfærdiges et Skema til Brug for denne Differentiering, indeholdende Data af personlig, familær milieumæssig og forkriminel Art samt et kort Referat af Dommen. Skemaet sendes endvidere til paagældende Anstalts Ledelse, der saaledes faar et Forhaandskendskab til Fangen. Grundtanken i Behandlingen paa Anstalten maa være at bringe Fangen bort fra hans hidtidige Indstilling gennem nyttigt og tilfredsstillende Arbejde, gennem en Undervisning, der er tilrettelagt for voksne Mennesker, Studiekredse og arbejdsteknisk Undervisning, og at give ham Adgang til at holde sig i rimelig Kontakt med Omverdenen bl. a. gennem Aviser og ligeledes her-ved opdrage ham i demokratisk Tankegang.

Overlæge *Georg K. Stürup* udtalte, at der overfor disse Fanger var Brug for et sindshygiejnisk Arbejde foruden en rationel Behandling af dem, der var eller under Udstaaelsen af Straffen blev psykisk abnorme og nødvendigvis for kortere eller længere Tid maatte have egentlig hospitalsmæssig Behandling. Der maa skabes en ny retspsykiatrisk Institution. De psykisk abnorme maa adskilles fra de psykisk normale, der maa gives Sinkerne blandt dem Mulighed for at klare sig i Arbejdet og ved Undervisningen uden stadig Risiko for at blive provokeret til Overtrædelse af Ordensregler eller til Stridigheder, de virkelig strafvanskelige maa udskilles til Behandling i særlige Grupper med

Mulighed for de vanskeligste af dem for psykiatrisk Specialbehandling, og i det psykiatriske Kriminalasyl, som snarest maa oprettes, maa der gives Mulighed for lægelig korrekt Behandling af de psykiske Sygdomstilfælde.

I Tilslutning til disse Foredrag fremsatte Överdirektör *Hardy Göransson* nogle Bemærkninger, hvori han bl. a. udtalte, at den tilstræbte „Afnazificering“ af disse Fanger næppe sker ved direkte Paavirkning, selve Oplysningsvirksomheden maatte formentlig helst være upolitisk, saaledes at Omskolingen skete saa at sige i Distraktion.

O. Haack.

Aage Lotinga: *De sexuelt afsporede og Samfundet*. København (Nyt nordisk Forlag Arnold Busck) 1947. 101 Sider.

Politiadvokat Lotingas lille Bog udfylder vistnok et Savn for den store Almenhed, som uden kriminalbiologisk og psykiatrisk Kundskab staar uforstaaende overfor de seksuelle Abnormiteter og enten kun betragter dem som Udslag af Sædelighedsforbryderens Ondskab eller i dem ser Udslag af Sindssyge, og som i alt Fald næppe uden Vejledning følger sig opfordret til at vise dem Forstaaelse og i visse, uskadelige Tilfælde den Overbærenhed, som Bogen ønsker at lægge paa Sinde. I et indledende Afsnit gives der kort og klart Besked om Arveanlæg, Konstitutionsanomali'er og Milieuets Indvirkning i disse Faktors Sammenspil ogsaa til Dannelsen af Menneskets seksuelle Side, en kortfattet Udredning for Problemet Indeterminisme eller Determinisme og et lille Indblik i Freuds og Freudianismens Theser og Psykoanalysens Maal og Midler, Angst- og Spændingskomplekseres Mekanisme og deres Udligning. Det kan her bemærkes, at Forf. meget nyttigt til Brug for en bredere Læsekreds oversætter de fremmede faglige Udtryk, der benyttes i de i Bogen omhandlede Emner, og vedfølger deres sproglige Analyse. Det næste Afsnit omhandler Mennesket og dets Drifter, Udviklingslæren, Forholdet mellem Drifter og Instinkter, og søger at forklare, hvad der betinger Opstaaelsen af seksuel Abnormalitet, der hyppigt er i Følge med Infantilisme eller en vis Atavisme.

Derefter gennemgaar Forf. de forskellige Former for Homoseksualitet — Læren om Ødipuskomplekset refereres heldigvis under Kritik — og dette Forholds Strafbarhed; der peges paa, at Frigiditet hos gifte Kvinder, der kan føre dem over i Homoseksualitet, kan skyldes en vis Brutalitæt og Mangel paa seksuel

Kultur hos Manden under Samlivet. Rækken af de mest fremtrædende andre Perversionsformer, fra Ekshibitionisme til Sadisme og Masochisme, behandles derefter i Korthed og med oplysende Tilfælde fra Praxis og Litteratur; til Sadisme kan undertiden henføres de ogsaa herhjemme kendte Tilfælde, hvor en Person i Trængsel skærer Hul eller Rifter i Kvinders Overtøj, og hvor der saaledes ikke kun er Tale om bølgeagtig Ondskab.

I et Afsnit om Seksualforbrydelser fremsættes den ofte, men aldrig for ofte givne Formaning til Forældre om at paalægge deres Børn aldrig at give sig af med dem ubekendte Personer. Et Kapitel om Børn som Forførere omhandler det ikke helt sjældne Tilfælde, at Børn benytter sig af en Persons homoseksuelle eller paa anden Maade perverterede Seksualretning, som enten er dem bekendt eller instinktivt af dem fornemmes, til at opmuntre den paagældende til seksuelle Attaker paa dem mod kontant Vederlag.

Det sidste Afsnit omhandler de seksuelt afsporede og Samfundet, ogsaa det første Samfund, som Børn kommer i Berøring med, nemlig Forældrene; her paapeges det bl. a., hvorledes en voldsom og overdreven Fremstilling fra disses Side af den Skade, et Barn, der gribes i Masturbering, udsætter sig for ved saadanne Praktiker, kan virke saa skræmmende, at den kan skabe Neurosetilstande, som atter kan slaa over i virkelige Perversioner.

Bogen er skrevet i et smukt og klart Sprog, som vil lette Tilægnelsen for de i disse Emner fremmede Læsere. Den slutter med en fyldig Litteraturfortegnelse.

O. Haack.

Fra andre Tidsskrifter.

Revue Internationale de Police Criminelle.

Den internationale Kriminalpolitikkommissions Tidsskrift „Revue Internationale de Police Criminelle“, hvis første 3 i 1946 udkomne Hæfter omtaltes foran p. 138—139, er i 1947 udkommet regelmæssigt hver Maaned.

Tidsskriftets Nr. 4 (Januar 1947) bringer en indgaaende Redegørelse af Chefkommissær i det czechiske Indenrigsministeriums Kriminaldepartement Dr. *Milos Sebor* om, hvorvidt national Centralisering eller Decentralisering er mest hensigtsmæssig i de internationale Kriminalpolitirelationer. Efter Forfatterens og czechisk Opfattelse er en svagt modificeret Centralisering ubetinget at foretrække. Chefkommissær *F. Franssen*, Bruxelles, fremdrager interessante Eksempler paa internationale Besvigelser af Livsforsikringsselskaber, Politiinspektør *F. v. Magius*, København, belyser interne, danske Politipublikationers Opbygning og Teknik, og Redaktionen bringer iøvrigt Boganmeldelser og Notestof.

I Nr. 5 (Februar 1947) findes en meget fyldig og instruktiv Artikel af Chefen for Scotland Yards Criminal Investigation Department *Ronald Howe* om den kriminelle Efterforsknings historiske Udvikling indenfor Londons Politi, og om den aktuelle Organisations- og Arbejdsform indenfor Scotland Yards Kriminalpoliti. Politikommissær *R. Borel*, Lyon, indleder nogle Betragtninger over de Identifikationsvanskeligheder, der især i de store Lande kan opstaa med Hensyn til Personer, der ikke er daktyloskopisk signaliseret, og Politikommissær *Paul Christian-sen*, der er Leder af det danske Politis tekniske Afdeling, gengiver den Arbejdsprocedure, der i Danmark benyttes for at fremkalde udfilede Cyklenumre.

Nr. 6 (Marts 1947). Professor, Dr. *C. Sannie*, Paris Politiprefectur, stiller her Forslag om Indførelse af særligt interna-

tionalt sikrede Pas, der paa Anmodning skulde stilles til Raa-dighed for mere betydningsfulde Kategorier af Rejsende, General *Deguent*, Chef for den belgiske kriminologiske og teknisk videnskabelige Politiskole, redegør for denne Skoles Virke før Krigen og i dens nu rekonstruerede Skikkelse, *R. Borel*, Lyon, fortsætter fra Nr. 5 Behandlingen af Identifikationsspørgsmaalet og redegør indgaende for det af de franske Myndigheder accepterede Registreringssystem, der ogsaa omfatter Finger-aftryk og vedrører baade kriminelle og ikke-kriminelle. Det fremhæves, at ikke-kriminelles Afgivelse af Fingeraftryk til Brug for offentlige Myndigheder ingenlunde maa opfattes som en Krænkelse, hverken af Individets Frihed eller af dets Ære, og at Borgerne af samfundsmæssige Hensyn paa andre Omraader paalægges visse, ganske anderledes tyngende Byrder, f. Eks. Selvangivelser til Skattemyndighederne, der faktisk gaar den individuelle Frihed nær, men som alligevel møder langt større Forstaaelse hos Befolkningen end Fingeraftryksafgivelse.

Jacques Levallant og *Jean Chicon* fra det franske Sûreté Nationales Radiokommunikationssystem giver et Rids over de hurtige Fjernforbindelsers Betydning for det kriminalpolitimæssige Arbejde og anfører herunder, hvilken omfattende Tilslutning det internationale Politiradiosystem allerede nu har opnaaet ogsaa i Relation til oversøiske Lande.

I Notestoffet fremdrages nogle engelske Oplysninger om Ungdomskriminaliteten i Berlin. Før Krigen var det samlede Antal Anholdelser af Børn og ganske Unge for kriminelle Handlinger ca. 3.000 pr. Aar, nu er det maanedlige Antal gennemsnitlig 2.000. Aarsagerne er saavel psykiske som sociologiske. Betydningen — ogsaa i politisk Henseende — af at Problemet løses fremdrages stærkt.

Nr. 7 (April 1947). Efterkrigsproblemet: Vaaben som Souvenirs henleder Chefen for U.S.A.'s Federal Bureau of Investigation *John-Edgar Hoover* Opmærksomheden paa. Ikke alene U.S.A.'s aktive Deltagere i Krigen, men ogsaa Værnepligtige, der alene har gjort Tjeneste i Efterkrigstidens Besættelsesstyrker, har i væsentligt Antal qua Militærpersoner — uden sædvanlig Politi- og Toldkontrol — som Souvenirs til Staterne hjemført Haandskydevaaben og dertil hørende Ammunition. Næsten alle Vaabentyper, baade lette og svære, er repræsenteret, og deriblandt findes ret mange, der tidligere var praktisk talt ukendte i U.S.A. En Del af de nye Vaabentyper har allerede i adskillige Tilfælde været benyttet ved Røverier og Drab. Herved er U.S.A. blevet stillet overfor en Række nye Vaabenidenti-

fikationsproblemer, der har maattet tages op til omgaaende Løsning og som allerede i vidt Omfang er løst.

Underdirektøren ved Politilaboratoriet i Lyon *Jacques Locard* paapeger de Vanskeligheder, som bl. a. Polititeknikeren kommer ud for, naar han i en Erklæring om en Undersøgelses Resultat paa Grundlag af de skete Iagttagelser skal drage de rette Konklusioner saavel i teknisk som i andre Henseender. Paa den ene Side maa Bevismaterialets Vægt ikke unødigt reduceres, men paa den anden Side maa Formuleringen heller ikke give Plads for Misforstaaelser eller Slutninger, der ikke har absolut sikkert Grundlag. At den samvittighedsfulde Tekniker som Følge heraf ofte maa formulere sin Konklusion vagere, end baade Anklagemyndighed og Domstol kunde ønske, erkendes aabent. De fremdragne Eksempler er meget instruktive, og det kan vel næppe for ofte fremhæves, at den erfarne Tekniker altid iagttaget den allerstørste Forsigtighed.

Ladislav Srp, fra den czechiske Kriminaldirektion i Prag, skriver om Maleriforfalskernes Teknik og Taktik og om Omfanget af deres Virksomhed i Mellemeuropa, Professor *Louis Lambert*, den franske Politiskole, paabegynder en Oversigt over de Magtbeføjelser, den franske Justits ved Code d'instruction criminelle er udrustet med, og *Jacques Levaillant* og *Jean Chicon* slutter den i Hæfte 6 paabegyndte tekniske Beskrivelse af den Apparat, der anvendes til de internationale Politiradiokommunikationer.

I Notestoffet bringes en smuk Kondolenceartikel til dansk Politi i Anledning af Kong Christian X.'s Død.

Nr. 8 (Maj 1947). *Jean Pinatel* fra det franske Indenrigsministerium behandler indgaaende den i 1945 i Frankrig gennemførte Reform af Behandlingen af unge kriminelle. Den etablerede education surveillée ligner i flere Henseender den danske Børneværnsforsorg. Der er dog i Lighed med, hvad Tilfældet bl. a. er i England, U.S.A. og Belgien, indført særlige Ungdomsdomstole.

John-Edgar Hoover, F.B.I., skriver om den nu afdøde Gangster Al Capone og de ham, naar henses til hans Liv og Virke, overgaaede forbavsende milde Straffe. Professor *Louis Lambert*, Lyon, fortsætter sin Redegørelse for den franske Justits legale Magtmidler, og Chefkommissær *M. F. Franssen*, Bruxelles, belyser den Smuglervirksomhed, som Grænsemyndighederne i Europa allerede nu igen i udstrakt Grad maa kæmpe imod.

En Kvinde i Milano var sigtet for med en Jernstang at have dræbt sin Elskers Hustru og dennes 3 Børn. Under Politiets Af-

høring af hende lod Politiet hende hypnotisere for at søge en Tilstaaelse fremkaldt. Under Hypnosen tilstod hun faktisk. I den Anledning fremstiller Professor *B. di Tullio*, Universitetet i Rom, kort de Grunde, der udfra videnskabelige, legislative og etiske Synspunkter gør det betænkeligt at anvende Hypnose overfor en Sigtet, for ad denne Vej eventuelt at søge en Forbrydelse opklaret. At korrekte Tilstaaelser faktisk i en Del Tilfælde er opnaaet ved at anvende Hypnose, erkendes. Fejkilderne er imidlertid store, Indgrebet i Individets Frihed — ogsaa selv om det alene er paa det psykiske Omraade — utilstedeligt og Faren for psykiske Læsioner ved Anvendelsen af Hypnose er for visse Personkategoriers vedkommende ikke helt ringe. De italienske Synspunkter dækker formentlig ret godt, hvad der i Dag fra dansk Side maa menes om Spørgsmaalet.

I Notestoffet nævnes, at Enkedronning Mary af England under et Besøg i Scotland Yard selv anmodede om at maatte afgive Fingeraftryk til Indlemmelse i Politiets Samling. Et smukt Eksempel for de kontinentale Lande, hvor der — ogsaa i Danmark — ikke sjældent hersker ejendommelige Førdomme imod at afgive Fingeraftryk.

Nr. 9 (Juni-Juli 1947) bringer udelukkende Referat af og Meddelelser vedrørende den internationale Kriminalpolitikkommissions i Paris i Juni 1947 afholdte Aarsmøde.

Udover de Lande, der allerede i 1946 (se foran pag. 138) gav Møde i Bruxelles var følgende Stater: Argentina, Bulgarien, Columbia, Equador, U.S.A., Finland, Grækenland, Ungarn, Italien og Libanon repræsenteret i Paris, medens yderligere Østrig og U.S.A.'s Politimyndigheder i de tyske Okkupationsterritorier havde sendt Observatører.

Af de paa Aarsmødet fremlagte Rapporter og førte Forhandlinger kan nævnes: Ungdomskriminaliteten, Forfalskning af Pengesedler og Pas, Politiradiokommunikationer, Kommissionens Forhold til de forenede Nationer og Identifikations-Spørgsmaal.

Det har muligt særlig Interesse her at nævne, at det blev vedtaget at aabne Adgang for interesserede Politimænd, Dommere, Jurister og Videnskabsmænd til at tegne Abonnement paa „Revue Internationale de Police Criminelle“ (eller dennes engelske Udgave „International Criminal Police Review“).

Henvendelse herom kan rettes direkte til Secrétariat Général de la Commission Internationale de Police Criminelle, 11 Rue des Saussaies, Paris 8e.

Prisen for Aarsabonnement er 25 Schweizerfrancs eller 700 franske francs.

F. v. Magius.

Recueil de documents en matière pénale et pénitentiaire. Bulletin de la Commission internationale pénale et pénitentiaire. Vol. XIII, livr. 1.

Efter Kongressen i 1935 havde *Commission* planlagt paa en Kongres i 1940 at faa drøftet en Række Spørgsmaal og forberedt dette ved at opfordre Specialister i forskellige Lande til at indsende Indledningsrapporter om disse Emner som Grundlag for Kongressens Overvejelser. I Sommeren 1939 var der indløbet et stort Antal af saadanne Rapporter, da saa Krigens Udbrud hindrede Kongressens Afholdelse, og man er nu begyndt efterhaanden at offentliggøre disse Indledningsindlæg i *Bulletin*. Det foreliggende Hefte bringer en Række saadanne vedrørende Temaet: Hvad forstaas ved den vanemæssige eller uforbederlige Forbryder? Hvilke Erfaringer har man i Praksis gjort i saa Henseende med det nugældende System? Hvis dette ikke har virket tilfredsstillende, hvilket System vilde da være bedre egnet til Behandling af disse Forbrydere?

De foreliggende 10 Indlæg vedrørende disse Spørgsmaal er forfattet af Kriminalister, Kriminologer og Pénologer i Finland (*A. P. Arvelo*), Belgien (*H. Bekaert*), England (*F. A. P. Foster*), Ungarn (*E. Hacker*), U.S.A. (*M. R. King*), Polen (*T. Krychowski*), Italien (*A. Leone*), Jugoslavien (*A. V. Makletzov*), Tyskland (*Stolzenburg*) og Schweiz (*O. Wettstein*). Da de, som nævnt, hidrører fra Tiden før 1940, har de ikke kunnet tage i Betragtning Systemændringer og Erfaringer, som maatte være indtraadt og indvundet siden da.

Fra disse Indlæg, der maaske i nogen Grad kan betragtes som repræsentative for Problemet, kan der være Grund til at fremdrage visse almindelige Principper og Synspunkter og nogle særlig bemærkelsesværdige Enkeltheder.

Spørgsmaalet er stillet med Hensyn til „le délinquant d'habitude ou incorrigible“ og synes saaledes at identificere Vaneforbrydere og uforbederlige Forbrydere med hinanden. Disse Kategorier dækker imidlertid ikke uden videre hinanden. Det fremgaar da ogsaa af nogle af Afhandlingerne, at man har Betænkkeligheder i saa Henseende, at man ikke vil anvende Betegnelsen uforbederlig hverken i Lovsproget eller i den videnskabelige Diskussion. Man har set Personer, der var betegnet som uforbederlige, rette sig og glide ind i et normalt Samfundsliv; Vaner er ikke uforanderlige, de tilegnes og kan atter aflægges, saa at selve det, at en Person man betegner som Vaneforbryder, ikke udelukker Muligheden af, at den rette Behandling eller indtrafne ydre Forhold (godt Arbejde, et lykkeligt Ægteskab)

kan bringe ogsaa denne Vane til Ophør. Men hvis i det stillede Spørgsmaal „incorrigible“ skal forstaas som den, der har vist sig upaaavirkelig ved de forsøgte normale Straffemidler, bliver Spørgsmaalets Formulering forstaaelig.

Indlægene drøfter nu Begreberne Vaneforbryder og uforbederlig Forbryder, undertiden teoretisk og altid med en Gen-givelse af det paagældende Lands Lovbestemmelser i saa Hen-seende. Man møder en overordentlig stor Variation af Beteg-nelser: Recidivist i egentlig Forstand, Vaneforbryder, professionel Forbryder, Forbryder af Tendens eller en Kombination af disse Kategorier, eller med det fælles Kendemærke som nødven-dig Forudsætning for Internering, at de er farlige for den offentlige Sikkerhed. Normalt skal dette være godtgjort ved et større eller mindre Antal Forstraffe for grovere Lovovertrædelser indenfor et vist Tidsrum samt en nu til Paadømmelse forelig-gende Forbrydelse af en vis Grovhed, begaaet indenfor et vist Tidsrum efter sidste Strafs Udstaaelse. Efter polsk og tysk Ret kan dog selv den, der første Gang stilles for Retten, dømmes til Sikkerhedsforvaring, naar hans Gerninger i Tal og Vægt efter individuel Prøvelse kvalificerer ham som Vaneforbryder og farlig. I Finland bestemmes udtrykkelig, at politiske Forbry-delser ikke kvalificerer til Internering, modsat hvad der statueres i Indlægget fra Tyskland.

Særforanstaltningerne bestaar i Internering i forskellige For-mer i de forskellige Lande, paa bestemt, relativ ubestemt eller absolut ubestemt Tid. Systemet er de fleste Steder dobbeltspo-ret, saaledes at der idømmes baade Straf og Internering efter Udstaaelsen af denne Straf, men flere af Forfatterne udtaler Ønsket om Overgang til et enkelt System, saaledes at Forvarin-gen træder i Stedet for den Straf, der idømmes eller skulde være idømt. Det finske dobbeltsporede System har tilstræbt bemær-kelsesværdige Garantier mod, at unødvendig Internering dekret-teres: Retten idømmer den forskyldte Straf og fastsætter sam-tidig, at Domfældte efter dennes Udstaaelse kan anbringes i Sikkerhedsforvaring, men ligesom der for denne Afgørelses Ved-kommende er obligatorisk Appel til Overinstansen, saaledes er det den særlige, for hele Landet fælles Fængselsdomstol, som paa Grundlag af de Erfaringer, der i Løbet af Strafuldstaaelsen gøres med Hensyn til Fangen, paa et tidligere eller senere Tids-punkt af Udstaaelsen bestemmer, om han skal interneres bag-efter eller ej; Fangen skal forud underrettes om de Omstændig-heder, der anses for at nødvendiggøre Internering, og har Ad-gang til inden Afgørelsen at imødegaa, hvad der saaledes an-føres mod ham.

Den Adgang, de forskellige Lovgivninger aabner for betinget Løsladelse fra Internering, er forskelligt ordnet, men der peges fra flere Sider paa, at der for at opnaa et godt Resultat maa organiseres en meget vidtgaaende Bistand og Forsorg for den saaledes løsladte.

Det amerikanske, lægelige Indlæg peger paa Problemets sociologiske Natur. Visse Slumkvarterer i store Byer kan afgive Grobund for Vaneforbrydere, ikke blot ved direkte Paavirkning fra Person til Person, men navnlig ogsaa derved, at Ungdommen vokser op i Omgivelser, der er præget af kriminelle Traditioner og Livsbetragtninger, der ubevidst forplanter sig fra Generation til Generation og udgør Atmosfæren i saadanne Kvarterer. Den virkelig asociale Vaneforbryder kan i egen Interesse opføre sig særdeles godt i Fængslet, men vil ved given Lejlighed give Udtryk for, at han mener sig berettiget til det, han gør, og han er derfor ude af Stand til at føle Anger. Allerede ved sin første Domfældelse kan han være saa fast i sine asociale Anskuelse, at der ingen Kur kan findes for ham i et Fængsel, medmindre det undtagelsesvis skulde lykkes at overbevise ham om to Ting, nemlig dels, at der i Verden virkelig eksisterer Hæderlighed, og dels, at han som Forbryder i det lange Løb ikke vil undgaa Opdagelse. Ellers er den forebyggende Isolering det eneste, der er at gøre overfor denne Type.

Der maa særlig gøres nogle Bemærkninger om det tyske Indlæg, fordi det saa klart afspejler det nazistiske Tysklands Indstilling. Udover hvad der allerede er anført, fremhæves særligt: Ved Afgørelsen af, om Internering skal finde Sted, maa der ikke stilles overdrevne Krav med Hensyn til Fangens Farlighed efter Strafudstaaelsen, thi hvis man for skrupuløst undlader at dekretere Internering, kan denne ikke bagefter beslattes, og den internerede har jo dog Muligheden for at slippe ud, hvis han viser sig forbedret ved Straffen. Mulig Tvivl om Forbryderens fremtidige Holdning maa ved Afgørelsen komme ham til Skade, da Samfundet ikke bør belastes med en Risiko til Gunst for ham. Interneringsloven (af November 1933) var udstyret med tilbagevirkende Kraft paa alle, der d. 1. Januar 1934 udstod Tugthusstraf, saaledes at disse nu under en Tillægsprocedure kunde dømmes til Sikkerhedsforvaring, saafremt de tidligere var dømt 3 Gange til en Fængselsstraf paa mindst 6 Maaneder og maatte anses for farlige Vaneforbrydere; mere end $\frac{2}{3}$ af de i Aarene 1934—38 som farlige Vaneforbrydere internerede var indfanget ved denne Lovens tilbagevirkende Kraft. Det anføres, at det ikke er uden Betænkelighed, at Beslutning om Frigivelse fra Internering er overladt til Domstolene, „i en ensrettet orga-

niseret og styret Stat anbefaler det sig ikke at betro denne Afgørelse til en uafhængig Domstol", hvorfor der kunde være Spørgsmaal om at overlade den til vedkommende Overstatsadvokat. Denne Anskuelse anføres og nærmest tiltrædes i 1939 af en Forfatter, der er Landgerichtsdirektor.

Om Virkningen i de paagældende Lande af de iværksatte Sikkerhedsforanstaltninger udtaler en Del af Indlægene, at der synes at være opnaaet en Tilbagegang i den grove Kriminalitet, men dels er Tidsrummet for kort (de fleste af Lovene hidrører fra Tiden mellem 1929 og 1933), dels har andre Faktorer saasom bedre økonomiske Forhold og vigende Arbejdsløshed medvirket hertil, hvorfor det vilde være usikre Slutninger, der kunde drages. De Ændringer i de bestaaende Systemer, der foreslaas fra nogle Sider, indeholder ikke noget epoкеgørende.

O. Haack.

I en lille Artikel i Svensk Juristtidning Årg. 32, Heft. 8, skriver Överdirektör Hardy Göransson om „Fångvårdsreformen och rymningarna". Den nye svenske Lov om Fuldbyrdselsen af Frihedsstraf, som traadte i Kraft d. 1/7 1946, anvender i udstrakt Grad aabne eller halvt aabne Straffetablissementer i Stedet for lukkede Anstalter, og det er klart, at Muligheden for at rømme maa være langt større fra de aabne end fra de lukkede. I saa Henseende viser nu de svenske Tal, at i sidste Halvaar før Reformens Ikrafttræden rømte fra de allerede da eksisterende aabne Anstalter 22, fra de lukkede 19, medens i det første Halvaar efter Reformens Indtræden Tallene var henholdsvis 41 og 57 og i 1. Halvaar 1947 42 og 51; næsten alle de rømte var Mænd. Over $\frac{1}{3}$ af de rømte var Personer, der var dømt til Ungdomsfængsel, hvis ungdommelige Mangel paa Eftertanke og Overvejelse af Konsekvensen giver deres Frihedstrang lettere Spil. Det er mere iøjnefaldende, at Rømningerne fra lukkede Anstalter ogsaa er steget saa stærkt, men dette staar i nogen Grad i Forbindelse med de Vanskeligheder og Muligheder for Undvigelse, som de af Systemændringerne foranledigede Ombygninger og Forandringer paa disse Anstalter har skabt og hvorved det har været nødvendigt at anvende Fanger som Arbejdskraft. Det maa imidlertid erindres, at den større Frihed for Fangerne under Strafudstaelsen ikke er indført alene for Frihedens egen Skyld, men for at give Anstalterne Mulighed for under Straffetiden at opdrage Fangerne til det Liv i Frihed, der møder dem, naar Straffen er udstaaet. Endvi-

dere maa det betænkes, at Loven ikke blot giver forøget Frihed til de Fanger, som man mener at kunne have Tillid til, men ogsaa hjemler Sikkerhedsforanstaltninger overfor dem, der maa anses for farlige og upaalidelige.

Til disse Forf.s Betragtninger kunde maaske føjes, at det for en Del Fanger tør forventes, at den relative Frihed under Ufriheden saa vel som anden Humanisering af Straffuldbyrdelsen gør denne saa meget mere taalelig, at Trangen til at rømme efterhaanden trods den større Mulighed derfor lettere lader sig beherske.

O. Haack.

The Journal of Criminal Law and Criminology. Vol. XXXVIII
Nr. 1 og 2.

Der er øjensynlig stærke Kræfter i Bevægelse i De forenede Stater for at gennemføre en grundig Reform og Forbedring af Rets- og Fængselsvæsenet. Og rationelt indstillet, som Amerikanerne er, indskrænker de sig ikke til lejlighedsvis henkastede Bemærkninger eller tilfældige Dagbladsartikler, men angriber Problemerne i grundige og indgaaende Afhandlinger eller i praktiske Eksperimenter.

De forenede Staters Politi — rent fysisk set vel nok det mest imponerende i den hele Verden — har jo i Aarenes Løb været udsat for mange Angreb af forskellig Art. At Angrebene ikke altid har været helt ubegrundede, faar man en Anelse om ved at læse den ret lange Afhandling af Kaptajn *Don Kooken*, Chef for Institutet for strafferetlig Administration ved Indiana Universitet, om „Ethics in Police Service“. Forfatteren bemærker ganske træffende som Indledning, at Lovgivningens mange Mysterier medfører, at Borgeren i Samfundet og Politifunktionæren næsten hver Time i Døgnet bringes i direkte og intim Kontakt med hinanden, og i denne Forbindelse staar man over for den ret enestaaende Situation, at Politimanden, der er i Samfundets Tjeneste, har til Pligt at hævde Samfundets Love og Regulatorer over for dem, der som Medlemmer af Samfundet i Virkeligheden er hans Arbejdsgivere. Derfor beror Politiets Omdømme i endnu højere Grad end enhver anden offentlig Administrationsgrens paa det Indtryk, Politiets Mænd gør paa Offentligheden, og den Maade hvorpaa Offentligheden reagerer over for Politiet. Offentligheden forlanger paa mere nøjeregnende Maade en eksemplarisk Opførsel af Statens Tjenestemænd end af almindelige Borgere. Man kan ikke komme uden om det Faktum,

at en Mand i det offentlige Tjeneste intet Privatliv har. Fra den Dag, han indtræder i det offentlige Tjeneste, og saa længe han forbliver i denne, vil han — baade i og uden for sin Tjenestetid — være Genstand for utrættelig agtpaagivende Kritik fra den Offentlighed, som han tjener. Og de Tjenestemænd, som repræsenterer Retsplejen, vil i Kraft af deres særligt ansvarsfulde Opgaver være underkastet endnu strengere Krav end nogen anden Tjenestemand. Derfor, mener Don Kooken, er det bydende nødvendigt at skabe en bestemt udformet Kodex, som kan regulere Politifunktionærers Adfærd. Forfatteren yder selv sit Bidrag ved at give Udkastet til en saadan etisk Kodex. Her skal gengives nogle af Paragrafferne i summarisk Form: Politifunktionærer skal være sædvanemæssigt høflige; de skal fuldt ud forstaa deres Ansvar som Offentlighedens Tjenere og skal yde Borgerne saa omhyggelig Hjælp og Vejledning som muligt. De skal være punktlige med Hensyn til Aftaler. De skal udøve deres Hverv i Retsplejens Tjeneste upartisk, og de skal ikke vise Forskel i Behandlingen af forskellige Borgere. De bør være aldeles klar over Grænserne for deres Myndighed og maa aldrig bruge denne Myndighed til personlig Fordel. De maa ikke berøve sig selv deres fuldkomne Handlefrihed i Udøvelsen af deres Hverv ved at modtage Dusører eller Begunstigelser fra Enkeltperson eller fra Foreninger eller Handelskorporationer, med hvilke de har Forbindelse. De bør samarbejde i saa udstrakt Grad som muligt med alle andre Tjenestemænd til Samfundets Gavn, og de maa ikke lade Skinsyge eller personlige Uoverensstemmelser øve nogen som helst Indflydelse paa dette Samarbejde. De skal leve saavel deres offentlige som private Liv paa en saadan Maade, at Offentligheden vil betragte dem som Forbilleder paa Grundfæstethed, Hæderlighed og moralsk Vandel. De skal vise ubrydelig Troskab over for deres Regering og over for deres Gerning. De skal betragte det som et særligt helligt Ansvar at værne om De forenede Staters Grundlov og betragte det som den største Hæder, der kan times en Mand, og som et særligt Privilegium at forsvare de Frihedens Principper, som er fastlagt i denne Grundlov.

I en omfattende Række Kommentarer uddyber Don Kooken Betydningen af disse Paragraffer. Han siger saaledes bl. a.: Politifunktionærer kommer hovedsagelig i Berøring med Personer, som af forskellige Aarsager befinder sig i en Tilstand af mere eller mindre Spænding eller Ophidselse, det er Borgere, som er i Nød eller i en vanskelig Situation, og som ofte søger Politifunktionæren som den eneste, der kan vejlede ham eller

beskytte ham. I denne Mands Øjne er hans Sag et Problem af altoverskyggende Betydning, hvor betydningsløst det end kan være for Politimanden, som Dag ud og Dag ind staar over for mere eller mindre alvorlige Problemer, og derfor er det bydende nødvendigt, at der i hvert enkelt Tilfælde vises Forstaaelse, Medfølelse og Overbærenhed.

Den stadige Kontakt med asociale Individer medtører meget ofte, at Politimanden tillægger sig en barsk Holdning. Han kommer ofte til den fejlagtige Opfattelse, at høflig Behandling af Lovovertrædere kan anses som et Tegn paa Svaghed eller paa Lyst til at indynde sig. Men korrekt Opførsel over for Lovovertrædere er absolut ikke et Tegn paa Svaghed. En Politimand skal være fast og ubøjelig i de Krav, som han paa Offentlighedens Vegne maa stille, men alligevel kan han forbinde denne Holdning med en forstaaende og gentlemanlike Optræden. Politimanden bør ikke hengive sig til den Anskuelse, at en Lovovertræder paa Grund af sin daarlige Karakter eller sine asociale Vaner, som forskertser hans Medborgeres Respekt, ikke skal behandles korrekt af Politimanden selv. Naar Politifunktionærer griber til den Udvej at optræde paa ungentlemanlike Maade over for Forbrydere, ændrer de herved intet i Forbryderens egen Status. De opnaar kun at sænke deres egen sociale Status ned paa Forbryderens Niveau.

Politifunktionærer maa vogte sig i ganske særlig Grad for nogensinde at komme med Bemærkninger, der kan udlægges som kritiske eller nedsættende om nogen Befolkningsklasse, Race eller religiøs Konfession.

Der gives talrige Eksempler paa, hvorledes Politimænd heltemodigt har risikeret deres Liv under den loyale Udførelse af deres Tjenesteplichter, men med Hensyn til Opretholdelsen af de grundlovsmæssige Garantier for Borgernes personlige Frihed har Politiet sandelig svigtet. U hjemlede Fængslinger, ulovlige Ransagninger, „3die Grads Forhør“, Favorisering og Tilsidesættelse af lovbestemte Fremgangsmaader hører ikke til Undtagelserne, men til Dagens Regel inden for mange Politikorps.

Og skønt man sjældent aabent søger at forsvare disse Misbrug, er der alt for mange af de Politiet overordnede Myndigheder, som ser gennem Fingre med dem, og ofte er det netop de samme Myndigheder, der er mest tilbøjelige til at raabe højt om en Højnelse af Politiets Standard.

Forfatteren retter en skarp Kritik imod den politiske Indflydelse, som ofte gør sig gældende inden for Politiet. Indblan-

ding fra Politikernes Side, daarlige Lønninger, en svag Lovgivning, en apatisk Indstilling fra Offentlighedens Side og mange andre lignende Faktorer maa selvfølgelig bidrage til at skabe vanskelige Problemer med Hensyn til Udgøvelsen af en fuldt ud samfundsbetryggende Politivirksomhed, men man vil aldrig faa disse Faktorer udryddet, saa længe som de forannævnte Mynigheder bruger dem som Undskyldninger til at dække over deres egen Uvidenhed eller overlagte Negligeren af fundamentale Ansvarsbetingelser. Politichefer, som har udnyttet til det yderste enhver Forbindelse inden for den politiske Verden til at sikre sig en Udnævnelse, har næppe naaet at faa deres Forgænger puffet ud til egen Fordel, før de højlydt kræver Beskyttelse imod politisk Fjernelse fra et Embede. En Politietat vilde aldrig kunne naa frem mod Fuldkommenheden, saa længe der findes Politichefer, som sætter deres egoistiske Ambitioner over Kærligheden til og Respekten for deres Embede.

Som Eksempel paa det amerikanske Politis ofte yderst forkastelige Metoder anfører Forfatteren en nylig af den amerikanske Højesteret afsagt Kendelse, der alvorligt fordømmer Politiets Fremgangsmaade under Efterforskningen i en Straffesag. Retten karakteriserede Politiets Adfærd i denne Sag som af saa udpræget tvangsmæssig Art, at den var aldeles uforenelig med den aandelige Frihed, som en enligstillet sigtet har Krav paa.

Forfatteren er særdeles bidsk i sin videregaaende Kritik af forkastelige Metoder og skriver bl. a.: Politiebedsmænd er ofte kun optaget af at skabe sig selv et Ry og tilstræber med selvsk Iver at tilrive sig Æren for Resultaterne. I deres ubændige Trang til Selvforherligelse lider de af forrykthedspræget Frygt for at gaa Glip af Ros og Berømmelse, hvilket leder til, at saa mange af de anførte Misbrug gaar i Svang, men intet tjener til hurtigere at ødelægge den offentlige Tillid til en Embedsmand, end naar man mærker hans Bestræbelser for at bade sig i sin egen Berømmelses Glans. Don Kooker svinger ogsaa kraftigt Svøben over det amerikanske Politis Tilbøjelighed til at lade sig bestikke og fremhæver ogsaa her en Række Eksempler paa, hvorledes amerikanske Politifolk uden Betænkkeligheder har ladet sig yde rundhaandede Gaver fra notoriske Forbrydere. Forfatteren slutter sin meget fyldige Afhandling med at fastslaa, at Politiets etiske Standard nødvendigvis maa højnes, saafremt det skal kunne udføre sine Opgaver til Nationens Tilfredshed.

I en anden Afhandling gør Dr. D. E. Lundberg Rede for de Bestræbelser, en Række af Unionens Stater gør sig for at fremskaffe det bedst mulige Fængselspersonale. Dr. Lundberg selv

er Lærer i Psykologi ved Cornell Universitetet, og hans særlige Speciale er Erhvervspsykologi. Han er en ivrig Forkæmper for Indførelse af psykologiske Principper og Teknik inden for Fængelsvæsenet.

I forskellige Stater underkastes Aspiranter til Stillinger indenfor Fængelsvæsenet en ret indgaaende Prøve. Der kræves først og fremmest gode Skolekundskaber, Kendskab til Straffeloven og selvfølgelig god Fysik og et godt Helbred. Kandidaterne bliver underkastet forskellige psykiske Tests, og der kræves en ikke ringe Intelligens for at kunne bestaa disse Prøver. I enkelte andre Stater sættes Kravene endnu højere, saaledes at der ogsaa kræves en vis Indsigt i moderne Kriminalbiologi og Sociologi, idet der navnlig lægges Vægt paa Kendskab til Asocialitetens Aarsager, ligesom Kandidaterne ogsaa maa underkaste sig en Prøve, for at deres Evne til at behandle og omgaas Fanger kan konstateres. Naar man gennemlæser de forskellige Eksempler paa disse Prøver samt de Skemaer, som Eksaminatorerne skal udfylde angaaende deres personlige Bedømmelse af Kandidaterne, maa det indrømmes, at alt gøres for at holde Standarden saa højt som muligt. Der skal saaledes bl. a. udfyldes Rubrikker med Hensyn til det Indtryk, Kandidaten gør i Almindelighed, om han af ydre Optræden er rolig eller lidt uligevægtig, om han har et tiltalende Ansigt, eller om hans Ansigtstræk virker frastødende, om han er omhyggelig og sirlig med sin Paaklædning eller sjusket paaklædt, om hans Stemme er behagelig og vellydende eller har en irriterende Klang, om han taler højt og klart med et godt Ordvalg, eller om han mumler og taler utydeligt o. s. v. o. s. v. . . .

Dr. Lundberg fremhæver, at de Fremtidsopgaver, der venter et Fængselspersonel, er af en saadan Art, at intet maa forsummes for at gøre Stillingerne saa tillokkende som muligt for velegnede Personer. Det bør ikke alene være i store industrielle Virksomheder og lignende, at man omhyggeligt sigter sit Personale.

A. Lotinga.

Rivista di difesa sociale. 1. Aargang, Hæfte 2. April—Maj—Juni 1947.

Ved Læsningen af dette nye Tidsskrift kan man ikke undgaa at faa et Indtryk af, i hvor høj Grad den nyeste Tids italienske intellektuelle Kredse, omend ikke altid dogmatisk troende, dog i deres Tankegang og Livssyn er stærkt paavirket af den kriste-

lige Etik. For nogles Vedkommende giver dette sig direkte, for andres mere eller mindre indirekte Udtryk. Typisk er det saaledes, at det nye Hæfte af Tidsskriftet bringer en meget fyldig Afhandling af *Zitarosa* om Grundlæggeren af Salesianerordenen, Don Giovanni Bosco (1815—1888). Don Bosco, som i øvrigt for kun et Par Aar siden blev helgenkaaret under pompøse Festligheder i Vatikanet, vandt sig, som det maaske vil være nogle bekendt, et stort Ry ved sin Mission og Opdrager-virksomhed blandt fattige og forvildede Børn. Han besøgte de ganske unge i Fængslerne, fik oprettet Hjem for dem og var saaledes en Forløber for vor Tids Ungdomsforsorg. Hans Synspunkter laa meget nær op ad Nutidens Børnepsykologers. Han var en determineret Modstander af legemlige Tugtelsler, som han fordømte som baade brutale og ydmygende, og han slog ustandseligt til Lyd for, at Børnene og de unge skulde vindes gennem Appeller til Forstanden og Følelsen. I de af ham oprettede Ungdomshjem blev Børnene ikke blot uddannet i de almindelige Skolefag, men der var ogsaa indrettet Værksteder, hvor de kunde blive uddannet i forskellige Haandværk, og Bosco var saaledes en af de første Skabere af det præventive Opdragelsessystem, som man i det øvrige Europa med Undtagelse af nogle faa Lande kun meget langsomt efterlignede. Forfatteren til Afhandlingen fremhæver i sine indledende Linier, at al Opdragelse er en Kærlighedsgerning (*Caritas*), og at den Form for Kærlighedsgerninger, som søger at komme det onde i Forkøbet, er den mest effektive og mest typiske Form for kristeligt Arbejde.

Advokaten *Carlo Nardi*, som bidrager med en Afhandling om Kriminalpolitik og Kriminalvidenskab, giver i denne Udtryk for en lignende Indstilling. Han hævder, at det ikke kan være Statens eneste Opgave gennem Udøvelse af den straffende Myndighed kun at virke hemmende, men at dens fornemste Opgave bør være at skabende Natur (*attività formatrice*) i den Forstand, at den skal give Folket de bedst egnede Midler til Dannelsen og Udformningen af den moralske, den økonomiske og den politiske Samvittighed; kort sagt Staten skal drage Om-sorg for, at Borgerne vænnes til en social Tilværelse i gensidig Forstaaelse og Harmoni. Han citerer en typisk Sætning fra den fremragende Retskerde *Francesco Carnelutti* i en Anmeldelse, denne for nylig har offentliggjort af den lige saa kendte Professor *Agostino Gemellis* forrige Aar udkomne Værk: „*La personalità del delinquente nei suoi fondamenti biologici e psicologici*“: „Maaske vil det hverken lykkes Dem som Psykolog eller

mig som Jurist i Kampen mod Kriminaliteten trods al vor Viden at vinde et eneste Skridt frem; men Sct. Franciscus med Armene udstrakt ligesom Jesusbarnet har sagt alt det, som der netop er at sige."

For egen Regning tilføjer Afhandlingens Forfatter, at Evangeliet burde være den virkelige moralske Lovbog for alle, og han anfører derefter Navnene paa en Række katolske Helgener som Forbilleder til Efterlignelse og udbryder beklagende: „Men desværre, denne Caritas med sit straalende Lys og sin Trøst mangler i Dag, og Mennesker, som mange Gange ikke vilde kunne kaste den første Sten, tilriver sig Retten, ikke til at løfte, forbedre og forædle dem af deres Medmennesker, som er faldet, men kun til at behandle dem haardt og grusomt. Hævn, ikke Caritas — saaledes staar det til to Tusind Aar efter Paulus!"

Professor *Benigno di Tullio* bidrager med en kort Afhandling om den kriminelle Antropologi og Principperne for det sociale Forsvar. Han hævder i denne sin absolutte Overbevisning, at det er netop Kriminalantropologien, som vil vise sig af fundamental Betydning i Arbejdet paa at gennemføre Nutidens Kamp imod Kriminaliteten, saaledes at der kan skabes en Kriminalpolitik, der bygger paa Forebyggelse og paa Genopdragelse af Delinkventen. Ingen fuldt ud sand og virkningsfuld Kriminalpolitik kan naa sine Maal, dersom den ikke baseres paa indgaaende Kendskab til Kriminalitetens Aarsager, til Lovovertræderens psykologiske Dynamik og de andre Kendsgerninger, som aabner Vejen til en velegnet og fuldtud virksom profylaktisk og terapisk Behandling af Kriminaliteten. Samtidig advarer han mod i at hænge sig i filosofiske Præjudicater af hvilken som helst Art. Der er sagt og skrevet alt for meget af denne Art, men ikke altid af tilstrækkelig Værdi og med tilstrækkelig Objektivitet. Den moderne Kriminalantropologi betragter Mennesket som en uadskillelig Helhed af Legeme og Sjæl, der i intim Forening bestemmer Individets sjælelige Dynamik og ydre Adfærd.

Di Tullio erklærer rent ud, at Kriminalantropologien maa tiltræde, at det, i hvert Fald i mange Tilfælde, er absurd at tale om Straf, eftersom det videnskabelige Studium af Lovovertrædere mere og mere klart viser, at den kriminelle Handling er Udtrykket for et Komplex af Betingelser og rent individuelle Situationer, som fuldt ud kan forklare den kriminelle Handling fra et menneskeligt og psykologisk Synspunkt. Den kriminelle Handling er dybest inde set altid Følgen af en eller anden Defekt, som enten i kronisk eller akut Form giver sig Udslag

hos Individet, der saaledes ikke direkte selv er Ophavsmanden til Handlingen. Arbejdet for det sociale Forsvar maa derfor frem for alt gaa ud paa at gøre Menneskene bedre gennem en fornuftig og rationel Opdragelse og paa at forbedre de sociale Vilkaar. Dette er de Grundpiller, paa hvilke det fremtidige kriminalpolitiske Arbejde bør hvile.

Tidsskriftets Hovedredaktør, *Filippo Gramatica*, yder som sit personlige Bidrag en noget vel filosofisk præget Afhandling om Begrebet: „Antisocial“. Han er ikke særlig villig til ganske blankt at acceptere den almindelige Definition af den anti-sociale som et Individ, der krænker visse Vedtægter, som Samfundet er blevet enigt om. Ganske vist skaber Menneskene sig inden for ethvert Samfund en *modus vivendi*, og man kunde ikke i Dag forestille sig et socialt Liv uden visse normgivende Regler, men i Virkeligheden er det ikke det paagældende Samfunds Medlemmer, som i Almindelighed er blevet enige om disse Regler, men disse er som oftest gennemtvunget af et Flertal eller af dem, der har Magten. Den saakaldte asociale behøver derfor ikke nødvendigvis at være dette inden for et hvilket som helst Samfund, idet de forskellige Samfund kan have vidt forskellige moralske Vedtægter, ligesom ogsaa bestemte Handlinger kan være straffbare i det ene Land og straffri i det andet; men ud fra denne Forudsætning kan man saaledes ikke i dybeste Forstand tale om den asociale som et Begreb, og Individet kan saaledes ikke siges at være født med en social eller en asocial Indstilling. Gramatica kritiserer i det hele taget Bestræbelserne for at klassificere bestemte kriminelle eller asociale Typer, det være sig karaktermæssigt eller rent antropologisk. Det er Omverdenen og de forskellige Love, der skaber Begreberne social og asocial. Han erkender, at Biologien, Psykologien og en Række andre Videnskaber kan være yderst nyttige gennem deres Bidrag til Kortlægningen af den menneskelige Personlighed, men dersom der virkelig eksisterede en asocial Type, vilde denne jo være uforanderlig — og dette Synspunkt er uforeneligt med Nutidens Bestræbelser for at bekæmpe Kriminaliteten og efterhaanden at gøre Anvendelsen af Straf overflødig ved Forbedring af Menneskene.

A. Lotinga.

Bøger, indsendte til Redaktionen.

- Nordisk kriminalteknisk Tidsskrift, 1947 Nr. 7—9.
Svensk Juristtidning, Årg. 32. Hft. 7—8.
Anders Sandøe Ørsted: Arbejder om Trykkefriheden. Udgivet af Bestyrelsen for det Anders Sandøe Ørstedeske Prisedaille-Legat ved Harald Jørgensen. Kbhvn. (Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag) 1947.
Revue internationale de police criminelle, 1947 Nr. 4—10.
Bulletin de documents en matière pénale et pénitentiaire. Bulletin de la Commission internationale pénale et pénitentiaire, Vol. XIII livr. 1.
The journal of criminal law and criminology, Vol. XXXVIII Nr. 2.
Danmarks Statistik: Kriminalstatistik 1944. Udg. af det statistiske Departement. Kbhvn. (Gyldendal) 1947.
Revue de droit pénal et de criminologie, 28. ann. Nr. 1.
Defensor legis, 1947 Nr. 9—10.
44de Aarsberetning fra Fængselshjælpen. 1946—47. Kbhvn. 1947.
Tidsskrift for Rettsvitenskap, Årg. 60 Hft. 2.
De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1944—45. Stockholm 1947.

Litt om moral og personlig ansvarlighet fra psykiatrisk synspunkt.

(Foredrag holdt i Dansk kriminologisk selskab, desember 1947)

Av

overlæge dr. med. *Ørnulf Ødegård*, Oslo.

Psykiaterne har i tidens løp kommet til å streife mange emner som ligger i periferien av deres egentlige fag. Et av dem er moralen. Det henger naturlig sammen med at et av etik-
kens grunnproblemer nettopp har vært dette: er det menneske-
lige sjeleliv underlagt årsaksloven, er det etter naturvitenska-
pens metoder det først og fremst skal oppfattes og utforskes —
eller står det på et eller annet vis over den lovmessighet vi ellers
finner i naturen, først og fremst derved at mennesket har en
vilje som ikke er årsaksbunnet i vanlig forstand, men som er fri
og etisk bestemt. Når vi kommer til den moralske streben, den
moralske vurdering, må da forskningen stanse opp, som den all-
tid må stoppe opp foran den grensen hvor det metafysiske be-
gynner? Skulle det ikke være mulig å finne fram til en objektiv
moral, bygget opp på vitenskapelig grunn, slik at vi engang
kunde få slutt på den forvirrende uenighet på dette centrale om-
råde av samfundslivet?

Psykiaterne hadde faktisk visse betingelser for å ta opp slike
problemer. Blant dem som befattet seg med det menneskelige
sjeleliv hadde de i kraft av sitt yrke relativt rik anledning til å
studere menneskenaturen i den konkrete virkelighet, ikke ved
skrivebordet som filosoferne. At deres erfaringsmateriale først

og fremst besto av sykt sjeleliv, var på et vis en begrensning, men også en fordel — fordi de sykelige overdrivelser ofte kan stille den skjulte lovmessighet i skarpere belysning. I den motsetning som ofte kom til å finnes mellom naturvitenskapelig og humanistisk tankegang kunde psykiaterne ofte representere et formidlende mellomstandpunkt, fordi de hadde mere allsidig innstilling og lesning.

Men til dette kom at moralproblemet presset seg inn på psykiaterne med ganske særlig aktualitet, fordi det ble psykiatriens første oppgave å slå ihjel det gamle syn at sinnssykdommene var utslag av synd og umoral. De kom til å se det som en hovedoppgave å vise at slike tilstander, skjönt sjelelige i sin art, likefullt var årsaksbestemte sykdommer, på linje med de legemlige. De så det som sitt kall å hevde at de psykisk abnorme skal man undersøke og behandle — ikke dømme og straffe.

Det skal ikke påstås at psykiaterne var alene om å kjempe dette synet fram. De var neppe engang de første. De franske encyklopedistene hevdet det samme synet, de var til og med kommet så langt at de anså all forbrytelse som en art sinnssykdom — og det var før den moderne vitenskapelige psykiatri var begynt å spire fram. Geologer, biologer og til og med matematikere som Laplace gjorde sin meget effektive innsats, i den store gjennombruddstiden omkring den franske revolusjon. Men psykiatriens fader i nyere tid, *Pinel*, gjorde likevel et sterkt inntrykk på sin samtid da han som den første prøvet å stille opp naturlovene for det syke sinns funksjoner, i sin berømte *Traité Medico-philosophique*. Hans verk ble faktisk av grunnleggende betydning for det syn at den samme lovmessighet hersker for såvel ånd som materie. Den franske psykiatriske skolen fortsatte hans verk ubrutt helt fram til *Morel* og *Lombroso* i slutten av attenhundretallet. I Tyskland var det riktignok en enkelt psykiater so mhevdet et modsatt standpunkt. *Heinroth* mente at sinnssykdom måtte betraktes som et etisk nederlag, og at selv utpregete anlegg for sjelelig sykdom kunde og burde beherskes av den fri vilje. Men *Heinroth* ble stående alene, og i alle land gjorde psykiatrien det gjennom forrige århundre stadig mere klart

at sjelelig abnormitet var lovbundne naturfenomener, uavhengige av viljen, og at de ikke kunde vurderes på etisk grunnlag. De fleste psykiatre gikk videre, og tok avgjort standpunkt mot viljefrihet overhodet. De heldet også stort sett til den materialistiske verdensoppfatning, selv om de nok sjelden sluttet seg til de ytterliggående mekanistene, som vilde forstå alt menneskelig ved fysiske og kjemiske formler.

Rustet med dette synet gikk så psykiatrien mot slutten av århundret løs på forbrytelsens problemer og på tilregneligheten, og de kom til å spille en stor rolle i kampen om de nye synsmåter i strafferetten. Man kan vel si at de tenderte sterkt mot det ytterliggående standpunkt — som når Lombroso vilde gjøre forbryteren til en egen mennesketype med primitive apeliknende trek. Og også psykiateren *Kraepelin* gikk lengere enn *v. Liss* våget, da han hevdet at all straff måtte vekke, og erstattes av sikring og behandling, med almenfarligheten som eneste kriterium. Englands bidrag var også preget av radikalisme. Det var her begrepet *moral insanity* ble skapt, og en tid så man i dette forklaringen på det meste av kriminaliteten — også moralen kunde være syk.

Dette var ikke ment som noen historikk — bare som et forsøk på å vise hvorfor dette med moralen også har beskjeftiget psykiaterne. En psykiaters syn på etiske problemer er for en stor del farget av det han erfarer i sin daglige omgang med de syke. Derfor vil det skifte og utvikle seg med de framskritt den psykiatriske forskning gjør. Det har hendt atskillig i psykiatrien siden Lombroso og de andre billedstormere bröt inn over moralbegrepene som et uvær for halv hundrede år siden. Men istedenfor å følge utviklingen besværlig skritt for skritt, skal jeg heller prøve å gi en oversikt over de tendenser i den psykiatriske utvikling som har hatt betydning for den etiske problematikk.

For det første er det blitt mere og mere klart at det er følelsene som spiller første violin i det sjelelige. De intellektuelle funksjoner (assosiasjonene — dømmekraften) har ikke den avgjørende betydning man før vilde tillegge dem. Derfor måtte man oppgi forestillingen om at det moralske bygger på en sær-

lig etisk sans, i analogi med de fem vanlige sanser. Evnen til å forstå rett og galt, til å *skjelne* finere nyanser av etisk art, anerkjennes selvsagt som noe meget viktig. Men det er i følelseslivet moralen har sin kjerne, og det er der de etiske problemene må søke sin løsning. Moral består ikke i noe intelligensens herredømme over følelsene, men er et uttrykk for hvordan følelsene innbyrdes er ordnet. Dermed må en også anerkjenne følelsenes *rett* — forestillingen om den moralske holdning som kjølig og „lidenskapsløs“ blir et forfalsket ideal.

For det annet er vi ikke lenger så viss på at sjelelig sykdom alltid skyldes sykelige forandringer av organisk art i hjernen. For halvhundrede år siden regnet man med at om ikke lenge vilde sinnets sykdommer fortone seg ganske som kroppens, som når tuberkelbacillen fører til en betendelse i lungevevet. Idag vet vi at dette stemmer for paralysis generalis — vel også for alderdomssløvheten. Men i de fleste tilfelle er utsiktene fremdeles små til å finne en så enkel sykdomsmekanikk, og flere og flere psykiatre begynner å tvile på at løsningen noengang vil bli å finne i den retningen. Man har fått øynene opp for at rent sjelelige årsaker spiller en meget betydelig rolle. For neurosene kan det alt betraktes som fastslått at årsakssammenhengen spiller av overveiende på det sjelelige plan. Og for folkesykdommer som schizofreni og manisk-depressiv psykose er det langt fra utenkelig at liknende forhold kan spille en stor rolle. Vi holder fremdeles på at det sjelelige er determinert, at det følger årsaksloven som alt annet i naturen, og at det alltid har et legemlig grunnlag i hjernefunksjoner. Men determineringen fortøner seg ikke lengere så enkel, og årsakene kan bli å søke i såvidt subtile ting som den personlige livserfaring og det sosiale miljø i videste forstand. Dermed blir ikke individet i samme grad som man før mente helt passivt i mekaniske naturkrefters vold — også i sykdommen er det til en viss grad aktivt med på å forme sin egen skjebne. Sykdommen blir *individets reaksjon* på visse ytre skadevirkninger, med tyngden på det gjensidige i reaksjonen. Et spill av krefter og motkrefter.

Da arvelighetsforskningen og utviklingslæren hadde sitt gjen-

nombrudd, var man også i psykiatrien tilbøyelig til å betrakte arv som en uavvendelig skjebne — noe likeså massivt som de hypotetiske sykdomsprosessene i hjernen. Idag vet vi at arv av sjelelig sykdom i de fleste tilfelle er noe relativt. Av alle som med sikkerhet er født med arveanlegget for schizofreni, er det bare to tredjedeler som virkelig blir syke — de andre holder seg friske, öyensynlig fordi visse miljøfaktorer også må spille en rolle for sykdommens utbrudd. Også her er vi altså blitt mindre kategoriske — og særlig gjelder dette for arv av karakteregenskaper, av slike trekk som er avgjørende for individets etiske habitus. Her ser det mer og mer ut som om arven spiller en underordnet rolle. *Lange* vakte for tyve år siden oppsikt med et arbeide om kriminelle tvillinger — Verbrechen als Schicksal ble litt av et slagord. Etterundersøkelser har vist at både hans materiale og hans slutninger svikter avgjørende.

Tidligere ventet man at psykiatrien snart skulle sette oss istand til å skjelne skarpt mellom de sinnssyke og de ikke sinnssyke. Også her har utviklingen skapt nøktern tvil snarere enn skråsikkerhet. I flertallet av tilfellene kan vi med stor sikkerhet avgjøre på hvilken side av en klar grense pasienten befinner seg, og det vilde være helt galt å si som en regel at det er en jevn overgang mellom de sinnssyke og de normale. Men det finnes likevel slike tilstander hvor overgangen er helt jevn, og hvor enhver grense må settes skjønnsmessig. Og det verste er at dette rimeligvis ikke skyldes en ufullkommen undersøkelsesteknikk, som vi med tiden kan rette på. Der finnes likefram ingen biologisk grense — for eks. mellom den normale senile og den sinnssyke alderdomsslöve — mellom den reaktive depresjon som må kalles en neurose, og den som må kalles sinnssykelig. Fram for alt når vi kommer til de såkalte psykopater er grensen mellom sykt og sunt helt svevende. Vi har gjort framskritt når det gjelder å *klassifisere* disse psykisk abnorme og når det gjelder å *forstå* deres egenartede sjeleliv. Men når vi skal avgrense dem mot de helt normale, finnes det ingen biologisk grense — vi må ty til et skjønn, som bygger for en stor del på deres sosiale adferd: En psykopat er en sjelelig avvikende type som *forstyrrer sam-*

fundsfreden — de andre avvikende er bare originaler. Her har altså utviklingen satt søkelyset på et stort hull i gjerdet mellom sykt og sunt, hvor pasientene springer ukontrollert ut og inn — og det nettopp slike pasienter som særlig frambyr etiske problemer. Det finnes ikke her noen naturvitenskapelig grense mellom de etisk ansvarlige og de uansvarlige.

La oss slutte med generaliseringene, og se litt på de enkelte sjelelige sykdommene, og hva de kan lære oss om de etiske funksjoner i vårt sinn.

Schizofrenien, den hyppigste av alle sinnssykdommer, er av særlig interesse fordi det her er følelseslivet som framfor alt blir sløvet, mens forstanden rammes mindre, og i det vesentlige sekundært. Hvordan blir det da med moralen? Kort fortalt vil den reduseres parallelt med følelseslivets tilbakegang. Den positive etiske innstilling til medmennesker blir tidlig rammet — hensyn og takt, viljen til å gjøre godt. Etterhvert også de enklere moralbegreper borte: pasienten tar usjenert sidemannens mat hvis han har lyst på den. Likevel er aktivt umoralsk adferd sjelden, fordi den drivkraft til handling som ligger i følelseslivet er blitt svekket. Typisk nok er det gjerne den „passive umoral“ man finner hos de schizofrene: en ung schizofren pike blir prostituert fordi hun likefram ikke har tiltak til å si nei, når hun driver formålsløs gjennom gatene. Mennene blir landsstrykere, småtyver og betlere av samme grunn. Ved enkelte former av schizofreni er følelseslivet godt bevart — og her er det da heller ikke noen etisk defekt. Slike schizofrene kan gjøre handlinger som for oss fortøner seg som umoralske, men det skyldes at de er bestemt av et falsk utgangspunkt, f. eks. av forfølgelsesforestillinger og sansøbedrag. Overhodet viser schizofrenien oss tydelig at det moralske er bestemt av følelsene, og særlig av de sosiale.

Melankolien er av sentral betydning for moralproblemene, fordi her skyldfølelsen imponerer som selve hovedsymptomet. Den syke har begått all verdens synd — er det verste av alle mennesker — det er ingen nåde for ham. Er det her selve moralen som er syk? *Freud* og hans ortodokse tilhengere hevder i rea-

liteten et slikt standpunkt. De mener at melankolikerens skyldfølelse henger sammen med at den moralske instans i jeget er usedvanlig streng. Denne strenghet er igrunnen ment å skulle ramme den elskede (som i regelen er pasientens egen mor), men vendes isteden innover og rammer jeget selv, fordi jeget identifiserer seg med moren.

Teorien er ikke bare innviklet, men også gal. Det er ikke noe som tyder på at melankolikerne før anfallet bröt ut var beheftet med en særlig rigorös moral. De fleste er av den livsnære, praktiske og utpreget levedyktige type med sans for kompromisser, og skyldfølelse og aggressivitet hörer ikke hjemme i slike personligheter, men kommer först som et utpreget symptom på sykdommen — når perioden er over, er også skyldfølelsen sporløst forsvunnet.

Nå er det påfallende at melankolikerens selvbebreidelser som regel er uten bestemt gjenstand. Det er ingen særlig synd han bebreider seg — selv ting han faktisk har forgått seg i blir ikke nevnt. Det er *alt* han har gjort som er galt, de verste synder som kan tenkes, de utilgivelige. Vanligvis er våre sterke følelser, affekter, knyttet til et bestemt forestillingsinnhold. Ikke så ved melankoli. Her er det mere selve stemningsgrunnlaget som er forskjøvet — den rent objektløse atmosfæren i vårt sinn, temperamentet som det også kalles. Det har svinget voldsomt over i depressiv retning, og hele det psykiske klima blir med ett forandret. En av følgene er en utpreget treghet i alle sjelelige funksjoner — de syke taler og handler langsomt og livløst, som mot en sterk indre motstand som vi kaller viljeshemningen. Skjønt hemningen går langt dypere i vår organisme enn viljen — selv tarmfunksjonen går for eks. tregere. Her står vi rimeligvis overfor et av de sentrale punkter i den etiske funksjon. Følelsen af skyld, ansvar, forpliktelse, er avhengig av at våre handlinger skjer mot en viss indre motstand.

Dette blir tydeligere når man ser på melankoliens motstykke, *manien*. Her er stemningen hevet, selvfølelsen sykkelig forhøyet. Slike syke er selvtilfredse og kritikklöst overaktive, de opptrer hensynslöst og uansvarlig, har ikke annet for öye enn sin egen öyeblikkelige interesse, og kan foreta seg ting som kan vitne om

betydelig etisk reduksjon, fra rangel og utskeielser til bedragerier og voldshandlinger. Her går viljesforløpet med alt for stor letthet — impulser slår ut i handling så glatt at man ikke får den tydelige opplevelse av å være den som er ansvarlig for handlingen. Motforestillinger får ikke tid til å melde seg, skjönt forstanden i og for seg er lite rammet. Selv etter at anfaller er gått over er det påfallende hvor dårlig innsikt manikeren har for vanskeligheter og ulykker han har stelt til under sykdommen — det hele vedkommer ham så merkverdig lite.

Det vi kan lære av den manisk-melankolske sinnssykdom er da at den etiske mekanisme i vårt sinn er nær knyttet til temperamentet og dets svingninger. Mekanismen trer lettest i virksomhet når stemningen ligger under pari, med liten selvfølelse og tregt viljesforløp. Synker stemningen tilstrekkelig dypt, melder en dyp skyldfølelse seg uten noen som helst ytre grunn, og uten sammenheng med bestemte forestillinger eller opplevelser. Stiger stemningen omvendt over en viss grense, blir den etiske kontroll satt mer eller mindre ut av kraft, og slike svingninger har individets vilje ikke noen makt over — de skyldes hans konstitusjon, og er i regelen arvebundet.

Ved *neuroser* ser vi en annen type av skyldfølelse, og her har psykoanalysen vært heldigere med sin forklaring. Etter Freuds lære er det på et vis den etiske konflikt som ligger bakom de fleste neuroser. Der dukker opp hos individet drifter og tilbøyeligheter av seksuell eller aggressiv art, som hans egen moralske instans ikke kan godkjenne. Dette avler så skyldfølelse. Hvis ikke konflikten kan finne noen rimelig løsning, vil den forbudte tilbøyelighet skyves ned i det ubevisste — den fortrenses som det heter. Og da vil skyldfølelsen omsettes til nervøse symptomer som angst og annet. For Freud kom altså det moralske krav til å bli en sentral årsak til nervøse sykdommer, og hans standpunkt i denne sak er typisk for den gode lege: han stilte seg uavkortet på sine pasienters side, og ble en uforsonlig motstander av den konvensjonelle moral, særlig da av all den unatur den har ført med seg på det seksuelle område. Freuds tenkning er meget ofte mytologisk i sin form — på et vis en psykiatriens

Johs. V. Jensen. Han skildrer urmenneskene som om han skulde levet blandt dem, og ikke ulikt dem vi husker fra *Det tapte land*. Det som behersker dem er jakten etter lystopplevelser, særlig av seksuell art, og deres adferd er gjennomført egoistisk, premoralsk. Det som etterhvert får dem til å tøyle den primitive egoismen er det sosiale trykk som kommer fra sterkere og mektigere medlemmer av stammen, særlig fra den despotiske familiefader. Den første seksualmoral er likefram at du skal ikke begjære noen av hans kvinner, for da slår han deg ihjel. Og dette er fremdeles grunnlaget for all vår moral. Det opprettes nok etterhvert en indre etisk instans, som Freud kaller over-jeget, og som omtrent svarer til samvittigheten. Men også her er igrunnen drivfjæren den samme: overjeget er bygget opp av trekk fra mennesker man beundrer og elsker, og man følger dets moralbud for å vinde og beholde vedkommendes kjærlighet — altså igrunnen for å vinde lyst for seg selv. Freud anerkjenner altså ikke noen annen opprinnelig kraftkilde i vårt følelsesliv enn lysten, libido. Alle ömmere og nestekjærlige følelser, alt det sosiale, all moral m. a. o., er et sekundært overbygg, uten solid rot i sinnets instinktive undergrunn. De er sosiale kunstprodukter — civilasjon. Derfor blir moralen så let et faremoment, noe uvedkommende som forstyrrer naturens orden. Selvsagt er Freud oppmerksom på hvor uundværlig den er, men han har fram for alt et meget våkent öye for den skade den kan gjøre. Overalt i den nervöses sjeleliv stöter vi på den moralske skyldfølelse — enten apenbar, eller i alskens forkledninger som angst og andre symptomer. Man fristes til å mene at var der ingen moral, vilde det heller ikke være noen neuroser.

Det er unödig å peke på hvor stor betydning et slikt livssyn har hatt for den andelige frigjöring som har preget kulturutviklingen i de siste decenni. Men det er også klart at dette syn kan misbrukes, og det er da også gjort i fullt mål, ikke så meget av Freud selv som av hans tilhengere og hans motstandere. Motstanderne har stemplet hans lære som en fare for all moral og all samfundsorden — og endel av hans tilhengere har gitt dem vann på møllen ved å trekke mesterens meninger langt ut i det

hårdkokte. For den som hverken er discippel eller motstander ligger det i dagen hvor dette tankesystem har sin begrensning: Freuds driftslære er svakt fundert. Psykologien har utstyrt menneskene med et helt batteri av forskjellige drifter og instinkter og følelser — mange av dem tvilsomme nok. Men Freud forenklet det til en eneste drift, libido eller livsdriften, som er omtrent det samme som kjønnsdriften, hvis dette ord brukes i sin aller videste forstand. Han benekter at det finnes opprinnelige drifter og instinkter med sosialt preg og sosiale mål, og dermed benekter han også at det etiske er noe opprinnelig i menneskenaturen. Kirken har for så vidt ikke sjelden hevdet det samme, at menneskets hjerte er ondt fra ungdommen av. Men Freud trekker den konsekvens at moralsk skyldfølelse overhodet er i bunn og grunn unaturlig og sundhetsfarlig. Mot dette kan innvendes at det er med skyldfølelsen som med alle de andre toner i vårt register av følelser: den er et naturlig ledd i registret, og kan som alle andre følelser forsterkes og forvrenses ved sjelelig sykdom. Vi må lære å se på den med samme fordomsfrihet som Freud med rette krevet for seksualdriften. Det er kunstig å se all menneskelig adferd som en egoistisk jagt etter lystopplevelser. Det finnes drifter og instinkter såvel hos oss som hos dyrene som er av direkte sosial art, fordi deres mål ligger utenom jeget — særlig gjelder dette alt som har med yngelvernet å gjøre. Freuds forsøk på å gjøre det etiske og det sosiale til et slags overbygg, uten grunnlag i det instinktive og i følelseslivet, er derfor i virkeligheten ubiologisk.

Det vi kan lære av neurosene blir da at det finnes en moralsk instans i vårt sinn, som henter sin energi fra følelseslivet, og som for en stor del arbeider under den dagklare bevissthets terskel. Den våkner langt tidligere i barnealderen enn vi voksne vanligvis er oppmerksom på, og hvis den anspores for sterkt kan den forstyrre sinnets likevekt og føre til karakterfeil eller nervøsitet. Den kan forøvrig også direkte føre til kriminalitet — enten fordi forbrytelsen er et sosialt opprør, en tross mot altfor trykkende følelse av skyld. Eller fordi personligheten likefram har behov for å pådra seg lidelse og straff som et slags son-

offer til en altfor streng og uforsonlig moralsk instans — i analogi med selvpinslene i den religløse overspenthet. Her rører Freud ved ting som er av interesse i forbindelse med sonings-tanken. Moderne strafferettsteoretikere hevder ofte at soningen ikke har noe psykologisk grunnlag. Freud vil ikke være enig i det, selv om han nok vil mene at soning i regelen ikke er det beste middel mot trykkende skyldfølelse.

Et annet som Freud klarere enn andre har sett er verdien av å få utløsning for sterke følelser, istedenfor å bite dem i seg. Dette gjelder også aggressive følelser — vreden mot den som har krenket oss for eks. Her har vi utvilsomt en av røttene til selve straffeprinsippet, til gjengjeldelsen. Også den har altså sin sosiale funksjon: Den avlaster oss for vreden mot forbryteren, og baner dermed vegen for en forsonligere holdning. Ikke minst i familiekretsen for mekanismen være vel kjent, og inntil alle foreldre er blitt fullkomne mennesker vil den her ha sin misjon. Det har vært umoderne å hevde synspunktet i strafferetten — men i Norge dukket det tydelig fram i forbindelse med lands-svikoppgjøret, og viste seg da i høy grad å være levende og levedyktig.

Overhodet kan psykiatrien lære oss at vi mennesker er langt mere primitive enn vi selv mener, og at kulturutviklingen går langsommere inne i vårt følelsesliv enn utenom det. V. Lizzt og de andre store pionerer tenkte seg for 50 år siden at de nye tankene om menneskets begrensede moralske ansvarlighet relativt snart skulle endre hele vår innstilling til våre feilende medmenesker. I virkeligheten vilde en slik rask omstemning være naturstridig, fordi moral er en følelsessak. Psykiatrien lærer oss at alle følelser har sin rett, og at det straffer seg å krenke denne rett. Vi skal ordne våre følelser inn i en personlig og sosial sammenheng — men vi skal ikke lukke øynene for enkelte av dem fordi vi mener å være vokset fra dem. Problemstillingen er jo i virkeligheten ikke stort anderledes for den moderne intellektuelle, som mener seg hevet over følelsene i sine vurderinger, enn for eks. for Sokrates — og ingen psykiater vil undres over denne langsomme utvikling.

Hittil har vi nesten utelukkende hørt om følelseslivet som det avgjørende, men det finnes jo også abnorme sinnstilstander hvor det særlig er forstanden som er rammet. Særlig viktig er *åndssvakheten*. Nå er det igrunnen ikke riktig å si at det ved åndssvakhet særlig er forstanden som er afficert. I virkeligheten rammer denne utviklingshemning hele sjelelivet nokså likelig, slik at også følelsene står på et mere barnslig trinn. Særlig er der et underskudd av høyere og mere kompliserte følelser. Men til våre høyere følelser hører vel også moralen, og dermed skulle det være naturlig å anta at den må det stå dårlig til med hos de åndssvake. Vi hører da også stadig om at kriminaliteten er så høy blandt svakt begavede. I virkeligheten er denne påstand aldri blitt bevist, og flere og flere psykiatre begynner å tvile på om det er noe i den overhodet. Vi vet at der er flere åndssvake blant våre kriminelle enn i gjennomsnittsbefolkningen. Men det skyldes vel først og fremst at de åndssvake av naturlige grunner særlig er å finne blant de økonomisk dårligst stillede, ikke sjelden blant de arbeidsløse. Og sammenhengen mellom kriminalitet og slett økonomi har intet med moral å gjøre. Dessuten vil åndssvake forbrytere jo bli knepet langt lettere enn de vel begavede. Vi har vennet oss til å tenke i den skablon at det er forstanden som hemmer driftene, og at det er derfor vi viser moralsk adferd — så hvis forstanden er svak handler vi umoralsk fordi bremsene svikter. Som før nevnt er dette rimeligvis ikke bare en grov forenkling, men likefram galt. Etiske elementer, som hemmer asosiale og umoralske handlinger, finnes sikkerlig også i følelseslivet, selv i det som er relativt primitivt utstyrt.

Så noen ord om de *organiske sinnssykdommer* — de som skyldes grovere anatomiske forandringer i hjernen, slik som paralysis generalis, alderdomssløvhet, epilepsi eller hjerneska-der. Her er hovedsymptomet en fremadskridende sløvhet på det intellektuelle område — hukommelsen og dømmekraften tapes. Men av større interesse er de symptomer slike pasienter viser før de er kommet så langt at denne sløvhet er tydelig. Da frambyr de ofte billedet av det vi kaller en *karakterforandring*: små for-

andringer i følelses- og viljelivet, som ikke kan kalles sinns-
sykelige, men som likefullt gir hele personligheten et annet
preg. I regelen går forandringen i negativ retning, og ikke sjel-
den kan den best karakteriseres som et etisk forfall. Det mest
velkjente eksempel er karakterforsimplingen hos den kroniske
alkoholist — men noe liknende kan vi finne ved nær sagt alle
slags hjernelesjoner, som forstadium til den virkelige sløvhet.
De små følelsesmessige forskyvninger vi finner hos disse pasi-
enter (litt nedstemthet, litt mistro, litt oppstemthet) synes ikke
å by tilstrekkelig forklaring på det svære etiske forfall. Det er
mulig at vi her er inne på en annen egenskap ved det etiske: Det
kan ikke komme til uttrykk uten at vår hjerne *fungerer i sin hel-
het*. Små organiske forandringer, for små til å merkes som sløv-
het, vil være nok til å svekke denne helhetsfunksjon. Det register
vårt sinn har å spille på blir innsnevret — spenningen nedsettes
— og da lider nettopp de funksjoner mest som ikke er knyttet
til noe bestemt sted i vårt sinn, men som nettopp skyldes en
samordnet innsats av det hele — av personligheten uavkortet
og udeelt. Og en slik funksjon er da kanskje det etiske.

En særlig interessant hjerneskada har vi fått anledning til å
studere i de senere år, nemlig den vi selv framkaller ved den
hjerneoperasjon som kalles *leukotomi*. Kirurgen skjærer her
over de baner som fører fra hjernebarken i pannen og ned til
visse dypere hjernecentra som antas å ha med følelsene å gjøre.
Skjematisk kunne man tenke seg at de baner blir brutt som for-
midler samordningen av tanker og følelser, som gir forestillin-
gene deres emosjonelle fargelegging. Etter en slik operasjon vil i
gunstige tilfelle de intellektuelle funksjoner tape seg merkverdig
lite — ved vanlige prøver kan vi ofte overhodet ikke finne noen
defekt, og personlig har jeg ført ganske subtile diskusjoner med
intellektuelle pasienter etter slik operasjon uten å kunne merke
den ringeste svikt i resonnementet. Derimot blir følelses-
livet radikalt forandret. Den engstelige bekymring for morgen-
dagen og framtiden blir borte — og det er derfor denne opera-
sjon er tatt i bruk ved visse sinnslidelser hvor slik angst er ho-
vedsymptomet. Men også initiativet lider sterkt, og for
endel også den moralske ansvarsfølelse. De fleste opererte blir

mere etisk passive, men med sitt sorgløst gode humør og sin elskverdige ettergivenhet overfor medmennesker er de likevel gjerne behagelige å omgås. En og annen gang er imidlertid resultatet mindre bra og pasienten utvikler uheldige karakteregenskaper etter operasjonen. En engelsk forfatter beskrev nylig tre slike tilfelle, og sier at det ser ut som om pasienten er blitt kvitt sine bekymringer *på bekostning av samvittigheten*. Disse mislykkede tilfelle blir egoistiske og hensynsløse, delvis brutale og asosiale. Heldigvis er slike tilfelle sjeldne, og deres mangel på tiltak gjør dem i praksis temmelig uskadelige — mere brysomme enn farlige. Men teoretisk er slike resultater av stor interesse. De pasienter som fram for alt viser bedring etter leukotomien er de kronisk nedtrykte — meget ofte pasienter med en stadig og utålelig skyldfølelse, som er uten bestemt grunnlag, men som har det umiskjennelige preg av moralsk skyldbetyngethet. Operationen fjerner fullstendig denne plage, men svekker samtidig den normale evne til å oppleve det etiske ansvar. Av stor interesse er det at operasjonen også viser gode resultater hos pasienter som lider av skyldfølelse av neurotisk art. Hos tvangsneurotikere er det sannsynlig at en slik skyldfølelse ligger bakom symptomene, og at en sykkelig strenghet i den indre etiske instans er et av sykdommens grunntrekk. Og så ser vi at leukotomien kan fjerne denne neurotiske skyldfølelse, ganske som den råder bukt med den melankolske form. Nå kunde man kanskje spørre hvordan legene kan tilta seg rett til på denne måte å gripe inn i det menneskelige sjeleliv på slike centrale områder. Svaret må bli at det her gjeller fortvilede tilfelle, hvor all annen behandling har slått feil, og hvor den syke har lidt i årevis, og vært til stor sorg og plage for andre. Videre er det enighet om at man skal være varsom med å operere pasienter som har vist asosiale trekk i sitt tidligere liv, eller som synes å ha spirer til slikt i sin personlighet. Dessuten velger man gjerne syke som har et noenlunde trygt og godt miljø å vende tilbake til.

Nå må man ikke av leukotomiens virkninger slutte at moralen sitter i denne bestemte del av hjernen, altså i pannehjernen og de lavere centra den er forbundet med. Når man operer nett-

opp her, er det fordi man her best kan undgå å skade viktige funksjoner. Hvis man for eks. opererte i bakhodet, vilde det føre til blindhet. Meget taler for at stedet igrunnen er av underordnet betydning, og at effekten avhenger av hvor mange fibre som skjæres over. Det hender at man i første omgang skjærer over bare en viss del av fibrene på hver side, og at skyldfølelsen da er helt uforandret. Hvis man i slike tilfelle opererer pånytt og skjærer over noen flere baner, kommer effekten. Det kunde se ut som om det må et visst mindstemål til før virkningen kommer. Atter noe som tyder på at den etiske funksjon henger sammen med en samordning i hele hjernens virksomhet.

Til slutt noen ord om *psykopatene* — psykiatriens smertensbarn, og også kriminologiens. De engelske psykiatre var de første som for alvor angrep dette problem, da de i forrige århundrede skapte begrepet *moral insanity* og *moral imbecility*. Ordet moral dekker forøvrig ikke vårt moralsk — det var mere tale om noe følelsesmessig, i motsetning til det vanlige vanvidd som man mente var intellektuelt. Men i praksis kom begrepet til å samle svært mange av de asosiale psykopater. *Maudsley* hevdet for 100 år siden at vaneforbryterne manglet moralsk sans, og dermed var uansvarlige. En slik mangel kunne være medfødt eller erhvervet, og man tenkte seg at den rammet de etiske følelser så å si eksklusivt — fram for alt var forstanden ikke rammet. Den moderne psykopatiforskning har ikke utrettet meget av nytte, men den har iallfall definitivt avlivet dette begrepet — „den moralske fargeblindhet“, som det ble kalt i Norge. Vi er blitt klar over at psykopater er mennesker hvis følelses- og viljeliv avviker fra gjennomsnittet *på mange forskjellige måter* — og når de så ofte viser umoralsk adferd så har dette derfor mange forskjellige grunner. Det finnes psykopater som har et avgjort underskudd av sosiale følelser, og som altså kunde svare så noenlunde til den klassiske *moral insanity*. Vi kaller dem gjerne de følelseskolde, eller gemyttløse. Men slike typer er sjeldne, og de viser ikke ofte kriminelle tilbøyeligheter, simpelthen fordi de er for passive. For så vidt er de nær i slekt med de schizofrene sinnssyke. Men den følelseskulde vi møter hos så

mange kriminelle er oftest av en helt annen art: personer med et opprinnelig normalt følelsesmessig utstyr kommer ikke sjelden til å trenge disse følelser tilbake — kanskje fordi de så ofte er blitt såret, skuffet, møtt med likeglahet når de vilde ha interesse og ømhet. Følelseskulden er bare en maske, men den kan være så effektiv at man overhodet ikke kan gjennomskue den, ja individet selv kan bli overbevist om sin egen følelseskulde. Det er særlig i barndommen at en slik utvikling kan finne sted, og ikke minst finner vi den hos barn som har vokset opp i et miljø uten kjærlighet og ømhet. De behøver ikke å være blitt mishandlet eller direkte legemlig forsømt. Derfor finner man ikke sjelden slike typer blant dem som har vokset opp på barnehjem og anstalter — i en steril atmosfære av følelsesmessig sulteforing, som ikke noen orden og renslighet kan mildne. Treffer man i praksis en tilsynelatende følelseskold person, gjør man retttest i først å undersøke om det ikke tross alt skulle være en slik avspærret, følelseshemmet type.

Hos andre psykopater er det følelsenes primitive karakter, deres *eksplosive* voldsomhet som fører til asosiale handlinger. Her behøver den etiske funksjon ikke å være berørt overhodet — feilen er bare at den ikke får tid til å tre i virksomhet før handlingen alt er gjort. Noe anderledes er det med de såkalte *holdningsløse*: hos dem er det mangelen på varighet i følelselivet som er det skjebnesvangre. Det etiske, som alle andre følelser, glir gjennom deres sinn som skiftende stemninger, men kan aldri holdes fast og tømres sammen til noen virkelig holdning. Her er vi muligens inne på noe sentral i den etiske funksjon — noe som ble streift under omtalen av den manisk-melankolske sinnssykdom. Etisk holdning forutsetter en viss treghet i det psykiske energiforløp, en viss „perseverasjon“ som enkelte moderne psykologer kaller det. Ikke så stor treghet at det fører til grunnløs skyldfølelse som ved melankoli — men såvidt stor at det blir tid til å bygge opp virkelig omfattende psykiske strukturer, at det kan komme til en samordning av mange forskjellige handlingstendenser. Med et billede kan man si at denne treghet representerer resonnansen i vårt sinn — uten varige resonnans-

virksomheter blir sinnet uten etisk melodi, fordi klangbunnen er borte.

Vi har også psykopater med for utpreget etisk holdning — for stor varighet av følelsene. Det er de som aldri blir ferdige med et nederlag, men må og skal ha oppreisning — de som aldri kan bøye av i sitt krav om rettferdighet, og som blir det vi kaller *kverulanter*. Disse typer lærer oss at moralsk fasthet alene er ikke nok — det kan til og med bli en sosial ulempe, hvis ikke de moralske verdier individet kjemper for er tilstrekkelig vide. Kverulanter og fanatikere tenker og føler innenfor en så snever ramme at alt deres overskudd av etisk energi forkrøbles av mangel på plass. Man kan utvilsomt komme til etisk tilpasning på forskjellige nivåer. En personlighet med stor moralsk styrke vil bli et høyverdig menneske bare hvis han har et rommelig sinn — er sinnet for snevert, blir han fanatiker eller kverulant. Mennesker med trang horisont vil faktisk ha lettere for å tilpasse seg hvis energien i deres etiske følelser er litt begrenset.

Disse spredte eksempler vil forhåpentlig ha gjort det klart at hos sinnssyke kan den etiske funksjon forstyrres på mange forskjellige måter — men bildet blir altfor ensidig når man slik legger all vekt på forstyrrelsene. For ikke å få et skjevt inntrykk må man også ha øye for den meget betydelige del av moral-apparatet som er mer eller mindre intakt hos våre pasienter. Det forstår man kanskje best ved å følge det daglige liv på en større anstalt for sinnssyke eller nervøse eller psykopater, uten å tenke på pasientene som tilfelle som hører hjemme i den eller den rubrikk, men simpelthen som mennesker som lever og føler og handler i dette bestemte sosiale miljø. Hvordan arter dagliglivet seg her? Det dreier seg jo faktisk om en sosialgruppe som strafferetten betegner som ganske uansvarlige, utilregnelige. Er de da også etisk uansvarlige? Svaret vil avhenge av hvilken avdeling av anstalten man befinner seg på. På noen stuer sitter det dypt sløve pasienter, urenslige og þjuskete, praktisk talt uten ordnet virksomhet. Man kan ikke komme i samtale med dem — hva som foregår i deres sinn aner

vi bare når det tomme uttrykket og den hensunkne holdningen brytes av et sinneanfall. Her er det etiske forfald maksimalt: de tar sidemannens mat, og han gjør gjengjell med et skjellsord eller en kilevink, hvis han overhodet enser tyveriet — de onanerer ugenert. Slike utslag er likevel snarest sjeldenheter også her, og det som preger gruppen er snarest den maksimale etiske passivitet.

Men disse stuer er den mindste del av sykehuset. På de bedre avdelinger er samlivet omtrent ikke til å skjelne fra et hvilket som helst velordnet internat, og de moralske problemer er de almenmenneskelige — hverken mer eller mindre. Tyveri er meget sjelden, skjønt på mannssiden 10—15 prosent kan ha vært straffedømte. Brudd på avtaler hører til undtakelsene, løfter til leger og medpasienter blir holdt. Höflighet og hensynsfullhet er ikke sjeldnere enn blant folk flest. Hender det noe galt vil bare de ferreste sladre på en medpasient, og solidariteten er ofte likefram plagsom. Bryter det ut konflikter, tapes ikke selvbeherskelsen synderlig lettere enn utenfor murene. I okkupasjonstiden var ånden blant våre pasienter stort sett den samme som i folket ellers — selv om jo endel kverulanter søkte støtte hos de nye makthavere. Jeg må få fortelle om en fredlig søndagssamtale jeg hadde med en gammel sinnssyk om krigen. Han rystet på hodet og sa at det var felt — her flyr de oppe i luften og slipper ned bomber og dreper kvinner og barn. Jeg tror det må være en slags sinnssykdom jeg De!

Blir en pasient grepet i å ha gjort noe galt, er reaksjonene de samme som man ellers finner: delvis oppriktig eller hyklet anger, delvis utflukter eller tross. De reagerer ytterst sensitivt når det gjeller rettferdig behandling — der må ikke gjøres forskjell, iallfall når det gjeller syke på samme avdeling. Men de mere friske forstår som regel godt at der må kreves mere av dem enn av de som er sykere.

Dette kan vel høres ut som litt av en solstrålefortelling, men faktum er at symptomer på etisk skjevhet eller forfall snarere er undtakelsene enn regelen blant våre sinnssyke. Man skulle kanskje tro at iallfall enkelte av de mere utspekulerte skulde

benytte seg av sin uansvarlige rettslige stilling til å følge sin hjertens lyst, for eks. når det gjelder å gjøre opp med en uvenn, eller tilvende seg ulovlig fordel. Faktum er at slikt omtrent ikke forekommer.

Hvordan stiller nå sykehusets ledelse seg — hvilke moralske krav stilles der til denne gruppe av uansvarlige og utilregnelige? Svaret er at her som på alle andre områder stiller vi nöyaktig så strenge fordringer til pasienten som han formår å honorere — hverken mer eller mindre. Og dermed må de moralske krav variere fra det ene tilfellet til det annet. Man kan si at det er på et slikt grunnlag vi klassifiserer våre syke innen sykehuset. Det er meget vesentlig å rette krav til de sinnssyke, fordi det er det beste middel til å hindre videre sjelelig tilbakegang, og til om mulig å øke deres psykiske ydeevne. Derfor skal de øves opp i arbeide — og på samme vis skal deres følelsesliv såvidt mulig øves opp, ikke minst der hvor det fram for alt pleier å svikte: på det sosiale, det medmenneskelige område. Derfor lar vi dem leve og arbeide mest mulig i grupper, slik at det blir en mulighet for sosial tilpasning. Den aller enkleste sosiale gruppe er når to av de aller sløveste sammen bærer en bære, en pasient foran og en bak. Så må de iallfall gå i samme hastighet, og i samme retning — de må rette seg etter hverandre. Andre grupper kan være ganske krevende i sosial henseende, og overalt søker vi innen gruppen å håndheve den høyest mulige etiske standard. Hensynsfullhet mot de andre, og loyalitet mot sykehusets fellesinteresser blir kanskje det førende prinsipp — men når utskrivningen nærmer seg, prøver vi å utstrekke den sosiale horisont til å omfatte familien, vennene, arbeidet o. s. v.

Håndhever vi nå dette ved et straffesystem, slik at den enkelte gjøres ansvarlig for sine forgåelser? Ja, det må vi avgjort sies å gjøre. Ialffall slik at visse handlinger blir etisk misbilliget, og kan føre med seg at fordeler og privilegier går tapt. Straffen som tilsiktet lidelse kjenner vi derimot ikke. Men like fullt kan vi komme til å gjøre bruk av sosiale sanksjoner som for den syke må føles som lidelser: flytning til en mindre åpen og rolig

avdeling — innskrenkning av permisjoner. Formaninger og advarsler brukes ofte. Særlig legger man da an på å forklare hvorfor slikt ikke går an i dette spesielle miljø, og man prøver å la reaksjonen stå i mest mulig logisk sammenheng med forseelsen: En mekaniker som lager falske nøkler til medpasienter, blir flyttet til mindre betrodd arbeid med strengere kontroll. Appell direkte til skyldfølelsen må man være varsom med — fordi skyldfølelsen jo på forhånd ofte spiller stor rolle for oppbygningen av sinnssykdommen. Men man kommer ikke utenom å gjøre bruk av den. En ting sier vi iallfall aldri: Vi forteller aldri en pasient at dette kan man ikke bebreide deg *for du er for sinnssyk til å forstå bedre*. Slikt sier man først til ham etterpå — når han er blitt bedre, og evt. gripes av anger over ting han har gjort i sykdommen.

Alt dette er banale og velkjente ting — de nevnes bare for å vise at moralen og dens håndhevelse på et sinnssykehus ikke er særlig forskjellig fra hva den er på et internat for sunnsfriske voksne mennesker, og særlig ligger den nær opp til prinsippene for barneoppdragelsen. Ialffall gjelder dette noen av sykehusenes avdelinger. Det er derfor lett å forstå at vi psykiatre gjør oss skyldige i en formell inkonsekvens: når det gjelder våre pasienters ansvarlighet stiller vi oss helt anderledes i dagliglivet enn når det gjelder en straffesak. I straffesaken beskytter vi dem mot ethvert ansvar — utenom straffesaken legger vi på dem alt det ansvar de kan bære, og påstår at det er sunt for dem. Det er det samme prinsipp vi igrunnen følger i civile saker, og her gjør vi det i den beste forståelse med juristene: vi lar de sinnssyke beholde sine civile borgerlige rettigheter så langt det overhodet er mulig — de er for eks. i Norge ikke fratatt sin stemmerett, og *Vøgt* mente også at de under visse kauteler burde ha adgang til å gifte seg. Den moralske ansvarlighet er faktisk en slik borgerlig rettighet, som man ikke i utrengsmål skal berøve den sjelelig abnorme — man innsnevrer hans sjeleliv ved å ta ansvaret fra ham. Derfor er psykiaternes logiske inkonsekvens i virkeligheten en meget målbevisst holdning i det praktiske arbeide med pasientene, den er målbevisst nettopp i

kraft av sin opportuniste. Mange jurister har steilet ved at man etter norsk lov kan idømme en svakt begavet først straff og dernest sikring, og likevel hender det ofte at våre psykiatre i retten likefram går inn for en slik dom — fordi det i enkelte tilfelle er det mest hensiktsmessige, med de midler som står til rådighet for norsk fengselsvesen idag.

Likevel vil jo vi psykiatre nødig beskyldes for prinsippløshet — aller minst når det gjelder moralen. I virkeligheten trives drømmen om den objektive moral kanskje bedre blant psykiatre enn i noen annen leir. Vår daglige erfaring er jo at sjelelig sykdom kan forandre den sykes moral på lovbestemte måter, og det gir oss håp om at også for det etiske må det i prinsippet være mulig å stille opp almenngyldige lover. Dessuten opplever vi altfor ofte at sinnets sunnhet tar skade fordi individet har kollidert med den moralske unatur og inkonsekvens som vårt samfund er så belastet med. Vi føler bedre enn de fleste behovet for en almenngyldig etikk, som er objektiv og derfor i samsvar med vår vitenskap. I Norden har *Kinberg* og *Carl Jørgensen* arbeidet med problemet. I Norge tok *Ragnar Vogt* det opp i sin bok om Etiske problemer (1939).

Vogt går ut fra at all objektiv vitenskap bruker det prinsipp å dele opp naturens enheter i sine enkelte bestanddeler — først ved en slik analyse kan man finne fram til årsakssammenhengen og stille opp naturlover. Men ved en analyse er det alltid noe som blir borte, fordi en helhet tross alt er noe mere enn en sum av sine enkelte bestanddeler: vann er noe mer enn surstoff pluss vannstoff — det levende er noe mer enn summen av noen eggehvitemolekyler. Det som blir borte ved analysen er det Vogt kaller hensikten, meningen, betydningen — dette at tingen ikke bare er det og det, men også *tjener til* det og det — *streber hen imot* den og den bestemmelse. Vann er til å drikke.

Ikke noe sted arbeider vi med så store og omfattende helheter som i det sjelelige. Her er store masser av enkelt-elementer *samordnet* slik at de danner et hele som får en viss individualitet, et særpreg. En slik omfattende helhet er for eks. den menneskelige personlighet — den har individualitet — den har

hensikt, mening, betydning, den streber hen imot noe, og i denne streben ligger nettopp det etiske. Men skal vi utforske lovene for det sjelelige må vi dele personligheten opp ved analyse — og da forsvinner det særegne, da forsvinner hensikten, meningen, det etiske blir borte mellom hendene på oss. Det er jo nettopp den objektive psykologis oppgave å eliminere slike ting som hensikt og verdi og moral. Slike ting er individuelle, og derfor hevet over den enkle psykologiske lovmessighet — de går istykker hvis vi prøver å analysere dem. Mange har stoppet opp her, og benekter at det er mulig å stille opp årsakslover som gjelder for det personlige, det moralske. Vogt peker meget riktig på at resonnementet svikter. Vi kan selvsagt også behandle helheter, individuelle helheter, vitenskapelig, hvis vi bare betrakter dette individet som et ledd, som en ener, i en mere omfattende sammenheng. Da taper han sin karakter av noe enestående som er hevet over lovmessigheten. Han blir en av mange, og dermed kan også hans hensikter gjøres til gjenstand for objektiv utforskning — vi kan finne lovene for hans personlighet, for hans moral.

La oss ta som eksempel en tropp soldater. De er alle sammen innstillet mot det samme mål: å erobre en jernbanestasjon. De er parat til å bringe et hvilket som helst offer for å oppnå denne hensikt. Deres sinnsvirksomhet følger lovmessig de vanlige psykologiske naturlover, og denne veldisiplinerte mekanikk er nettopp det middel troppen har til å realisere sin hensikt — men *selve hensikten* kan ikke forklares ut fra disse psykologiske lover. Likevel er det lett å se at vi ikke her har med en fri, udestimert vilje å gjøre: soldatenes vilje er til og med strengt årsaksbundet, og skyldes den ordre deres sersjant har gitt dem. Og denne sersjanten er bare en av mange — som ble samlet hos kompanisjefen, og fikk hver sine ordre: De og de forskjellige støttepunkter skulle erobres, som ledd i den større plan å innta byen. Dermed blir de enkelte soldaters hensikter straks determinerte og årsaksbundne innen den videre sociale ramme — deres hensikt tjener en videre hensikt. Og når kompanisjefen har bestemt at byen skal erobres, er det fordi dette igjen er et

ledd i regimentets framrykning. Og regimentssjefenes hensikter, deres vilje, er heller ikke fri i egentlig forstand, men er determinert av armégruppens operasjoner. Og til syvende og sist er hele krigsførslen etter hva det sies bestemt av det enda videre mål å sikre menneskeheten de fire friheter. All den fri vilje, all den individuelle innsats som blir ødet i krigen, er tross alt bundet av dette videste mål. Eksemplet er relativt liketil — men i realiteten er forholdet langt mere komplisert, fordi disse hensikter jo ikke er så skjematisk fordelt etter den militære grad. Skal eksemplet virkelig kunne illustrere den etiske situasjon, må vi anta at hele dette hierarki av stadig videre og mere omfattende hensikter finnes i hver enkelt menig soldats sinn. De finnes ikke engang som et ubevegelig reol-system hvor hver enkelt etisk verdi har sin faste plass. Stadig skifter det hele, som kortene i et kartotek — nye verdier rykker inn, gamle kasseres — rangordenen skifter fra den ene livssituasjon til den annen. Derfor blir den lovmessighet som til syvende og sist hersker, uhyre komplisert og vanskelig å øyne.

For en biologisk tankegang er det lett å se at vi her har et gjennomgående prinsipp i naturen: elementene samordnes i en helhet, og så samordnes disse helheter på sin side atter til en mere omfattende helhet av høyere orden. Slik samordning betegner vi gjerne som *integrasjon* — det som særpreger den er at helheten har andre egenskaper og følger andre typer av lovmessighet enn de elementer den er bygget opp av. Molekylene følger kjemiske og fysiske lover, men når eggehvitemolekylene blir samordnet til enda høyere enheter, så oppstår livet, og da strekker ikke lenger de fysiske og kjemiske lover til — vi må finne fram til de *biologiske* lover som gjeller på dette nye og høyere trinn av integrasjonen. Til slutt når den biologiske integrasjon et så høyt trinn at nye egenskaper igjen trer fram, det vi kaller det bevisste sjeleliv — og atter må vi ty til nye former av naturlover, de psykologiske. En helhet, et individ om man vil, kan alltid studeres objektivt og bringes inn under årsaksbundet lovmessighet, hvis vi bare kan krabbe et trinn videre opp på integrasjonsprosessens stige. Fra dette nye syns-

punkt blir det mulig å iaktta alt som foregår nedenunder som årsaksbundet — som virkninger, istedenfor som hensikter. Det hele blir, som all utvikling, en aldri fullført bygning, hvor det alltid er mulig å bygge på enda en ny etasje, som gir enda videre utsyn.

Svært mange etiske systemer svarer ikke til dette skjema, fordi de setter en bestemt etasje som den øverste, og sier hit, men ikke lenger. Her har vi den absolutte etiske autoritet, den absolutte hensikt om man vil. Her opphører all forskning — her blir det bare å tro og adlyde. Slike etiske systemer kalles lukkede eller partielle, og Vogt nevner en rekke av dem. Han slår fast at de alle er uvitenskapelige, fordi de benekter at der kan finnes noe høyere integrasjonstrinn, og dermed avskjærer de muligheten for en objektiv utforskning av det lovmessige i sitt eget system. Det blir tro istedenfor viten. En objektiv moral må være åpen eller integral. Motsetningen mellom lukket og åpen moral har intet med religion og kirke å gjøre — såvel innenfor som utenfor den kristne kirke finner vi både åpne og lukkede moralsystemer. Vi har for eks. det aktuelle problem om individualismen kontra sosialismen. Det står idag midt i brennpunktet, med Köestler og Kravchenko og mange andre i vill strid med sin egen fortid. Vogt hevder at det i virkeligheten er et skinnproblem, fordi begge de stridende parter opererer med lukkede etiske systemer — det absolutte individ eller den absolutte stat. Det må finnes et høyere trinn av sosial samordning hvor interessene glir naturlig sammen.

Et annet skinnproblem er om viljen er fri eller ikke. Vår følelse av valgfrihet er i og for seg en illusjon, fordi vårt valg i virkeligheten er årsaksbundet av miljøet. Innen rekkevidden av vårt miljø er vi ikke lengere individer — bare sosiale enere som kan klassifiseres, og som handler ut fra en bundet lovmessighet. Men på samme tid er enhver hensikt *relativt* fri, fordi den er fri innen den ramme som en videre og mer omfattende hensikt setter. Derfor blir i den integrale etikk viljens frihet *praktisk sett* ubegrenset — der finnes nok en grense, men intet menneske behøver i sitt liv å nærme seg den grense så sterkt at

han virkelig föler seg stengt av den. Noe annet er at individene ikke sjelden selv begrenser sin valgfrihet, ved å gli tilbake til en eller annen etisk absolutisme — tenk bare på stats-absolutismen i den nasistiske epoke.

En slik integral etikk kjenner altså ingen egentlige grenser for den etiske vekst, men likefullt er det avgjørende viktig å vite i *hvilken retning* denne vekst foregår. For vi trenger jo en fast orden i vårt moralsystem — en verdienes rangorden. Og hvis retningen først er fastlagt, er det lett å vurdere de enkelte handlinger etter hvor langt framme de ligger i den riktigste retning. Her viser systemets svakhet seg, fordi dets etiske ideal nødvendigvis må bli vagt og tåket. Det er på langt nær så lettfattelig og fengende som de fikserte idealer de etiske absolutismer kan stille opp for oss. Vogt slår fast enkelte hovedlinjer i den etiske utvikling: den fører oss fra det subjektive opp mot det objektive — fra det egocentriske mot det gjensidige — fra det absolutte mot det relative — fra det lunefulle mot det konsekvente. Den høyeste moral tenderer mot et maksimum av hensikt, orden og plan i livet — et maksimum av egenart, men samtidig en videst mulig innordning av denne egenart i helheten. Vogt samler alt dette i begrepet höysind, og han definerer höysindet som sjelsvirksomheten i dens rikeste, mest konstante og høyest differentierte form — fysiologisk vilde man si den hjernevirksomhet hvor integrasjonen, samordningen mellom de enkelte nerveprosesser, har nådd høyest. Rent populært nevner han godhet, sannferdighet og rettsind som typiske höysinnete trekk.

Det er bare et fattig bilde som i så få ord kan gis av det byggverk Vogt har skapt i sin bok. Jeg har likevel villet ta det med, fordi det i egentligste forstand er en psykiaters verk, og fordi det neppe kunne være skapt nettopp slik uten den erfaring som det gir å sysle med de såkaldte uansvarliges sjeleliv.

Det kunne i og for seg være en tilfredsstillelse å avslutte med en eller annen konklusjon. Men en norsk rettspsykiater legger hovedvekten på premissene, og innskrenker konklusjonen til det han er strengt forpliktet til. Spør man oss om siktedes „tilregnelighet“, om „graden av hans moralske ansvarlighet“,

sier vi med falsk beskjedenhed at det forstår retten seg bedre på. Og får man oss av og til fravristet en mere bestemt uttalelse, blir det gjerne noe i retning av: både og. Det er ingen tilfeldighet at det nettopp er disse ord Vogt satte som undertitel på sin bok. Jeg vil gjerne få gjøre dem til min egen konklusjon. Den har kanskje ikke i Danmark en så god klang som Enten eller — men Kierkegaard var da heller ikke psykiater.

LITERATUR.

- Freud, Sigmund: Massenpsychologie und Ichanalyse. Wien 1921.
 » : Das Unbehagen an der Kultur. Wien 1928.
 Harboe, N.: Den strafferetslige skyldvne. Oslo 1923.
 Jørgensen, Carl: To bud. København 1942.
 Kinberg, Olof: De la morale comme phénomène social objectif.
 Giustitia Penale 1939.
 Vogt, Ragnar: Ethiske problemer. Oslo 1939.

Några ord om förskingring av pengar enligt svensk rätt.

Av jur. och fil. kand. TORE STRÖMBERG.

När den ursprungliga tanken att på en gång ersätta 1864 års svenska strafflag med en helt ny sådan lag för en del år sedan övergavs och man i stället inriktade sig på en successiv strafflagsreform, befanns det vara mest angeläget att börja med förmögenhetsbrotten. I betraktande av den ekonomiska och sociala utveckling, som ägt rum sedan strafflagens tillkomst, är det förklarligt, att lagstiftningen om förmögenhetsbrott framstod som det mest föråldrade partiet i strafflagen. Brottssbeskrivningarna på detta område referera i väsentliga delar till civilrättsliga regler och begrepp. Ny lagstiftning och nya rättssedvänjor inom civilrätten ställa följaktligen straffrättskipningen inför nya problem. 1942 års lagstiftning om förmögenhetsbrotten avsåg bland annat att lösa problem av detta slag.

En av straffrättens stötestenar hade länge varit den s.k. penningförskingringen, mot vilken förskingringsbestämmelsen i den gamla 22:11 strafflagen¹⁾ erbjöd ett otillräckligt skydd. Beskrivningen av förskingringsbrottet i den nya 22:1 strafflagen²⁾ utformades främst med tanke på att avhjälpa denna

¹⁾ »Förfalskar man, svikligen förbyter, försnillar eller eljest uppsåtligen förskingrar annans gods, det man i besittning haver; straffes högst med straffarbete i två år.»

²⁾ »Där någon, som på grund av avtal, allmän eller enskild tjänst eller dylik ställning fått egendom i besittning för annan med skyl-

brist. Beskrivningen innebär en för svensk rätt ny konstruktion av förskingringsbrottet, vilken är ej endast praktiskt betydelsefull utan också intressant från teoretisk synpunkt. Det må anmärkas, att förskingringsbrottet tidigare genomgått en liknande utveckling i andra länder, bland dem Danmark och Norge. Den följande framställningen syftar till att belysa viktiga olikheter mellan den gamla och den nya förskingringsbestämmelsen i den svenska strafflagen med särskild hänsyn till förskingring av pengar. Därjämte komma några spørsmål, som den nya bestämmelsen givit anledning till, att diskuteras. Framställningen begränsas till förskingring i privata avtalsförhållanden. Den s. k. ämbetsmannaförskingringen, som tidigare var upptagen såsom en särskild brottstyp i 25:11 och 12 strafflagen men genom lagändringen sammanslogs med det allmänna förskingringsbrottet, behandlas alltså icke, liksom ej heller förskingring i anslutning till ensidiga rättshandlingar.

I den förutvarande 22:11 strafflagen beskrevs objektet för förskingring som „annans gods, det man i besittning haver“. Objektet bestämdes således ytterst av civilrättens regler om äganderätt och besittning. I litteraturen karakteriserades förskingringen som ett angrepp på äganderätt, vilket till skillnad från stöld icke jämväl innefattade besittningskränkning. I nuvarande 22:1 strafflagen har förskingringen delvis frigjorts från sambandet med äganderättsbegreppet. Av lagmotiven (Straffrättskommitténs betänkande i Statens offentliga utredningar 1940:20) framgår, att den ledande synpunkten bakom den nya brottsbeskrivningen varit, att förskingringen bör uppfattas såsom ett förtroendemisbruk. Området för den straffbara förskingringen har inskränkts något i vissa hänseenden men utvidgats betydligt i andra. Å ena sidan ha vissa handlingar, vilka förut straffades som förskingring, uteslutits ur brottsbeskrivningen för att i stället straffas lindrigare enligt

dighet att utgiva egendomen eller redovisa för denna, genom att tillägna sig egendomen eller annorledes åsidosätter vad han har att iakttaga för att kunna fullgöra sin skyldighet, dömes, om gärningen innebär vinning för honom och skada för den berättigade, för förskingring till fängelse eller straffarbete i högst två år.»

andra straffbud. Å andra sidan har brottsbeskrivningen utvidgats till att omfatta vissa handlingar, som icke kunna anses som angrepp på äganderätt och som tidigare antingen voro straffria eller straffades som trolöshet mot huvudman enligt förutvarande 22:14 strafflagen. De handlingar, som låta sig subsumeras under såväl den gamla som den nya förskingringsbestämmelsen och vilka sålunda bilda en gemensam kärna i det gamla och det nya brottet, äro sådana, som framstå både som angrepp på äganderätt utan besittningskränkning och som missbruk av förtroende.

Den civilrättsliga situation, som förutsattes i den gamla 22:11 strafflagen, skulle såsom redan antytts bestå i att någon hade besittning till ett förmögenhetsobjekt, till vilket någon annan hade äganderätt. Denna situation, som vi kunna kalla förskingringssituationen, kunde uppkomma antingen genom sådana rättsfakta, som gävo en person besittning till ett objekt, vilket tillhörde någon annan, utan att rubba den senares äganderätt, eller omvänt genom sådana rättsfakta, som utan att beröva en person hans besittning till ett objekt gävo en annan person äganderätten till objektet. Till rättsfakta av det förra slaget hörde saklega, lån, deposition, pantsättning, försäljning med ägareförbehåll, överlämnande av lös sak för reparation eller transport, försäljningskommission. Rättsfakta av det senare slaget voro inköpskommission i förening med verkställt inköp samt köp enligt lösöreköpsförordningen 1845. Dessutom kunde tillägnande av misstag samt under viss förutsättning även fynd grunda en förskingringssituation.

Den sida av äganderätten, till vilken förskingringsskyddet närmast anslöt sig, var rätten att separera objektet i besittarens konkurs. Genom äganderättsrekvisitet fingo reglerna om separationsrätt i konkurs en avgörande betydelse för förskingringsstraffets tillämpning. Reglerna hade särskilda konsekvenser beträffande fungibla ting, d. v. s. i praktiken mest beträffande pengar.

Som föremål för separationsrätt erkändes blott objekt, vilka kunde konstateras vara identiska med objekt, som konkurs-

gäldenären en gång mottagit utan att ha förvärvat äganderätt till dem. En sammanblandning av fungibla ting med andra ting av samma slag i mottagarens ägo ledde till separationsrättens undergång, även om den skedde utan ägarens samtycke. Överlämnaren hade icke någon rätt att av samma slags objekt i mån av tillgång separera det kvantum, som svarade mot mängden av vad som överlämnats. Detta ansågs följa av 17:2 handelsbalken, vars första punkt ännu innehåller den kända huvudregeln om separationsrätt i konkurs: „Vad i gäldenärs bo finnes, som hörer annan till, det skall först uttagas — —“. Samma lagrum innehöll nämligen förut som andra punkt denna bestämmelse: „Är detta (godset) förvandlat och ej i behåll; gånge därmed som i 16 § skils“. Bestämmelsen innebar, att ägaren genom sammanblandningen blev degraderad till oprioriterad borgenär. Hans äganderätt förvandlades till en vanlig fordran på sakens värde.

Enligt dessa grundsatser kunde separationsrätt till överlämnade pengar uppkomma och bestå endast genom att pengarna ända från mottagandet kontinuerligt höllos avskilda på sådant sätt, att deras identitet kunde fastställas. Som exempel på en åtgärd, genom vilken separationsrätten till överlämnade pengar bevarades, nämndes i litteraturen pengarnas förvaring i ett förseglat kuvert. Om en person, som förbundit sig att på dylikt sätt hålla mottagna pengar avskilda, efter mottagandet sammanblandade pengarna med egna medel utan att överlämnaren fick en säker vederlagsfordran, kunde han bli straffbar för förskingring. Själva sammanblandningen var då en kränkning av överlämnarens äganderätt.

En särskild fråga var, hur man skulle bedöma det fallet, att en mottagare av pengar i strid med överlämnarens föreskrift sammanblandade pengarna redan vid mottagandet. Överlämnarens äganderätt förlorades ju då i samma ögonblick, som mottagarens besittning uppkom. Ehuru detta fall noga taget icke gick in under lagens brottsbeskrivning, bedömdes det i rättspraxis som straffbar förskingring. Detta motiverades med att mottagaren av pengarna varit skyldig att hålla dem avskilda.

Förskingringsstraff ansågs vidare kunna ådömas, när en mottagare av pengar, vilka genast eller efteråt sammanblandats med mottagarens egna medel, enligt uttrycklig lagbestämmelse varit skyldig att hålla pengarna avskilda från egna tillgångar. Bestämmelser härom voro givna för förmyndare (förmynderskapslagen 8:7), boutredningsman (boutredningslagen 2:14), konkursförvaltare (konkurslagen 58 §) och kommissionär (kommissionslagen 10 §).

Skyldighet att hålla pengar avskilda och därmed en förskingringssituation antogs även i andra fall än de nu nämnda. Sålunda framträdde i rättspraxis „en tydlig tendens att, under åberopande av omständigheterna i det särskilda fallet, antaga skyldighet att hålla penningar och andra fungibla saker avskilda i vidare omfattning, än som följer av uttrycklig lag eller avtalsbestämmelse“ (betänkandet s. 166).

Med den på grund av „omständigheterna“ antagna skyldigheten att hålla pengar avskilda ha vi nått utkanten av det område, inom vilket tidigare rättstillämpning vågade sig på att bestraffa s. k. penningförskingring som förskingring i lagens mening. Utanför området föllo åtskilliga fall av överlämnande av pengar annorledes än genom försträckning, i vilka fall straffskydd för överlämnaren ansågs vara av behovet påkallat. Exv. kunde ett fall som detta inträffa:

En person skulle företaga en utrikes resa. Före avresan överlämnade han en summa pengar till en annan person med uppdrag att av pengarna månatligen utbetala ett visst belopp som underhåll åt en anhörig till uppdragsgivaren. I förlitande på mottagarens redbarhet och ekonomiska soliditet lät uppdragsgivaren honom utan vidare införliva den överlämnade penningssumman med egna medel.

I ett sådant fall förelåg varken separationsrätt eller skyldighet för mottagaren att hålla pengarna avskilda. Å andra sidan var överlämnaren icke beredd att stå risk som försträckningsgivare. Emellertid kunde mottagaren t. o. m. uppsåtligt sätta sig ur stånd att fullgöra sitt uppdrag utan att likväl kunna straffas för förskingring.

Området mellan den straffbara förskingringen och det fria förfogandet över pengar, som erhållits genom försträckning, upptogs visserligen till en del av brottet trolöshet mot huvudman i gamla 22:14 strafflagen, åtminstone sådant detta brott uppfattades i rättspraxis. För att straff enligt detta lagrum skulle inträda fordrades emellertid, att gärningsmannen haft ställning som „syssloman“, och vad därmed skulle förstås, var ganska oklart. Dessutom var det starkt ifrågasatt, om det var riktigt att straffa tillägnelse av emottagna pengar som trolöshet mot huvudman.

Med den nya förskingringsbestämmelsen avsågs i främsta rummet att tillrättalägga den straffrättsliga behandlingen av penningförskingring (betänkandet s. 169). I lagförslaget utvidgades begreppet förskingring till „att omfatta obehörigt förfogande beträffande penningar oberoende av om innehavaren är skyldig att hålla dem avskilda eller utan sådan skyldighet har att redovisa dem till den berättigade“ (anf. st.).

Förskingringssituationen består enligt den nya brottsbeskrivningen i att någon „på grund av avtal, allmän eller enskild tjänst eller dylik ställning fått egendom i besittning för annan med skyldighet att utgiva egendomen eller redovisa för denna“. Skyldigheten att utgiva egendomen och skyldigheten att redovisa för den äro således alternativa rekvisit. Med det sistnämnda rekvisitet har man velat draga in penningförskingringen i dess helhet under brottsbeskrivningen. Den straffbara handlingen består i att mottagaren „genom att tillägna sig egendomen eller annorledes åsidosätter vad han har att iakttaga för att kunna fullgöra sin skyldighet“. Slutligen fordras, att gärningen innebär vinning för gärningsmannen (jfr dock 3:14 strafflagen) och skada för den berättigade. Vinning och skada äro därvid enligt lagmotiven att fatta i en speciell betydelse. Den närmare innebörden av dessa rekvisit lämnas här åsido.

Straffbar penningförskingring innebär sålunda allmänt talat, att någon, som under vissa omständigheter fått pengar i besittning för annan med skyldighet att redovisa för dem, förorsakar ett visst förmögenhetsresultat genom att åsidosätta vad han har att iakttaga för att kunna fullgöra sin redovisningsskyldighet.

Den nya konstruktionen av förskingringsbrottet fick till följd, att mottagare av penningmedel i vida större omfattning än förut löpte risk att vid föreliggande eller uppkommande insolvens ådraga sig förskingringsansvar. För att kunna häva denna risk måste en redovisningsskyldig mottagare av pengar ha möjlighet att vidtaga någon åtgärd, varigenom den redovisningsberättigade efter skedd sammanblandning av penningmedlen tillförsäkrades separationsrätt till ett motsvarande penningbelopp. I syfte att öppna en sådan möjlighet och även för att ge de redovisningsberättigade ett ökat skydd mot förluster genom de redovisningsskyldigas insolvens tillkom 1944 års lag om redovisningsmedel. Samtidigt upphävdes andra punkten i 17:2 handelsbalken för att markera, att sammanblandning av pengar ej ovillkorligen utesluter separationsrätt till beloppet.

Lagen om redovisningsmedel ger flera viktiga bestämmelser om utvidgad separationsrätt till penningbelopp.

I första punkten föreskrives, att „vad den som mottagit medel för annan, med skyldighet att redovisa för dem, för sådant ändamål har innestående på räkning i bank eller annorledes håller avskilt skall vare förbehållet huvudmannen, såvitt beloppet avskilts utan dröjsmål“. Huvudmannens separationsrätt skall enligt detta stadgande icke vara betingad av att skyldighet att hålla medlen avskilda ålegat mottagaren enligt lag eller avtal. Det är tillräckligt, att pengarna mottagits med redovisningsskyldighet och att beloppet faktiskt avskilts utan dröjsmål. De avskilda pengarna behöva icke vara identiska med de mottagna eller substitut till dessa. Den förut rådande tveksamheten om huruvida insättning på bank på särskild räkning i mottagarens eget namn skall kunna grunda separationsrätt har som synes undanröjts.

Jämlikt lagens andra punkt skall huvudmannen ha separationsrätt till honom tillkommande penningbelopp, som avskilts efter mottagandet, oavsett hur lång tid som förflutit vid avskiljandet, blott den redovisningsskyldige ej var på obestånd, när beloppet avskildes. Denna bestämmelse innebär en uppseendeväckande utvidgning av separationsrätten till penningmedel.

Tredje punkten går ytterligare ett steg och ger huvudmannen rätt att av likvida medel separationsvis utfå sitt redovisningsbelopp även när mottagaren är på obestånd och penningmedlen sammanblandats, såvitt dröjsmål med avskiljande ej föreligger. I huvudfallet av konstaterat obestånd, d. v. s. konkurs, skall det tydligen under nämnda förutsättningar åligga konkursförvaltarens att avskilja redovisningsbeloppet.

Vid tillkomsten av det nya förskingringsstadgandet hade varken i doktrin, lag eller rättspraxis framkommit någon närmare bestämning av de rättsfakta, som skulle anses grunda redovisningsskyldighet. Något trängande behov av en sådan bestämning hade hittills icke funnits, eftersom det icke hade förekommit några vare sig civilrättsliga eller straffrättsliga påföljder, vilkas tillämpning förutsatte en distinktion mellan redovisningsfordringar och andra fordringar, undantagandes regeln i 18:9 handelsbalken, att fordran hos syssloman på grund av hans uppdrag är underkastad en särskild ettårig preskription. Det blev följaktligen en viktig uppgift för rättspraxis att fastställa, vilka omständigheter som skola anses grunda redovisningsskyldighet. Denna uppgift har fått ökad betydelse genom lagen om redovisningsmedel, som begagnar termen redovisningsskyldighet utan att ge någon antydning om när sådan skyldighet skall anses föreligga.

Den följande framställningen är att betrakta allenast som ett försök att klarlägga de frågeställningar, som termen redovisningsskyldighet ger anledning till, och som en diskussion av möjligheterna att närmare bestämma förutsättningarna för straff för penningförskingring och separationsrätt till penningbelopp i avtalsförhållanden.

Först må anmärkas, att ordet redovisningsskyldighet måste anses ha samma betydelse i förskingringsparagrafen och i lagen om redovisningsmedel. Detta framgår av förarbetena till nämnda lag (se Nytt Juridiskt Arkiv Avd. II 1944 s. 400).

Till utgångspunkt för en granskning av termen redovisningsskyldighet bör man lämpligen taga den rent språkliga betydelsen av ordet redovisa. Det som närmast intresserar är förhål-

landet mellan redovisning och betalning. I förskingringsbestämmelsen och lagen om redovisningsmedel antages ju en skillnad föreligga mellan redovisningsskyldighet och ren betalningsskyldighet.

När en person redovisar för hur han förfarit med mottagna penningmedel, sker detta i regel genom att han framlägger räkenskaper eller något annat slags redogörelse för sina åtgärder med pengarna. Såsom ett led i redovisningen ingår ofta utbetalning av ett belopp, vars riktighet styrkes genom redogörelsen. Under en fortlöpande penningförvaltning kan redovisning vidare ske utan betalning på det sätt, att förvaltaren framlägger sina räkenskaper och visar, att han har i behåll det belopp, som enligt räkenskaperna skall finnas i behåll. En redovisning kan slutligen enligt vanligt språkbruk ha formen av en betalning av ett på förhand bestämt belopp, vars riktighet alltså icke behöver styrkas vid betalningen. En person kan t. ex. uppdraga åt en annan att sälja en sak till ett bestämt minimipris, med rätt att behålla eventuellt överskott, och att sedan redovisa, d. v. s. helt enkelt betala uppdragsgivaren det bestämda minimibeloppet.

Vi ha sålunda sett, att ordet redovisning kan beteckna än en redogörelse för åtgärder med penningmedel, än en ren betalning och än bådadera. Någon skarp gräns mellan redovisning och betalning såsom faktiska åtgärder finns icke, och ur beskaffenheten av dessa handlingar kan man icke få fram någon juridiskt användbar distinktion mellan redovisningsskyldighet och ren betalningsskyldighet. Något annat är för övrigt icke att vänta, eftersom själva handlingen vid penningförskingring — bortsett från nödvändigheten av uppsåt — på intet sätt skiljer sig från sådana förfaranden, genom vilka en försträckningstagare blir ur stånd att återbetala försträckningssumman. Detta framgår visserligen icke av den något obestämda handlingsbeskrivningen i 22:1 strafflagen, men det är i stället en konsekvens av vinnings- och skaderekvisitet.

Föreställningen om en skillnad mellan redovisningsskyldighet och ren betalningsskyldighet grundar sig i själva verket icke

på den yttre skillnaden mellan redovisning och betalning, som ju icke är skarpt markerad, utan på den omständigheten, att ordet redovisa i allmänhet förekommer i rättslagen, som uppvisa avvikelser från det vanliga skuldförhållandet. Ordet redovisa kan ofta anses utmärka, att den som mottager pengar för förvaltning eller utbetalning skall handhava pengarna för annans räkning och således med större omsorg än om han mottagit pengarna genom försträckning. Denna funktion hos ordet redovisa framhålles av straffrättskommittén: „Att utgivandet skall ske på grundval av redovisningsräkning (jfr 2:15 boutredningslagen) utmärker att den ifrågavarande egendomen i innehavarens hand är ett främmande värde för vars omhänderthavande han skall avgiva räkenskap och över vilket han icke äger förfoga för egen räkning“ (betänkandet s. 172).

Genom en analys av ordet redovisningsskyldighet kommer man synbarligen icke längre än till att den situation, vari en mottagare av pengar skall ha befunnit sig för att 22:1 strafflagen och lagen om redovisningsmedel skola kunna bli tillämpliga, skall vara sådan, att särskilda krav på omsorg vid pengarnas handhavande med fog kunnat ställas. Denna beskrivning av förskingringssituationen är naturligtvis alldeles för lös och abstrakt för att kunna ge den omedelbara grunden för tillämpningen av respektive lagbestämmelser. Tillämpningen bör så långt som är möjligt ansluta sig till bestämda slag och kombinationer av rättsfakta, vilka normalt kunna anses indicera en situation av den angivna beskaffenheten. I viss utsträckning kan man därvid bygga på stadgade rättssedvänjor, men då det ju är fråga om en väsentlig utvidgning av det straffbara området, vars omfattning icke kan fastställas med språkliga tolkningsmedel, måste man i andra hand falla tillbaka på rena ändamålssynpunkter. Därvid har man att beakta dels behovet av förskingringsskydd och dels kravet på rättssäkerhet för mottagare av pengar. Det är av vikt, att dessa mottagare icke skola behöva befinna sig i tvivelsmål om situationens juridiska betydelse. Visserligen kan deras ställning tryggas genom stränga fordringar på bevisning om det subjektiva

rekvisitet, men det är också angeläget att ge fasthet åt det objektiva rekvisitet för att öka möjligheterna att föra denna bevisning. Den säkraste grunden för straffet för penningförskingring ge sådana rättsfakta, som direkt eller indirekt innebära en tydlig uppmaning till mottagare av pengar att handha dessa med särskild omsorg. I den mån även rättsfakta utan denna suggestiva karaktär komma i fråga, böra de lätt kunna särskiljas från sådana andra rättsfakta, som otvivelaktigt endast ge upphov till en enkel betalningsskyldighet.

Av det sagda lär utan vidare följa, att straff för penningförskingring bör inträda i sådana fall, som enligt tidigare rättspraxis bedömdes som förskingring på grund av lagstadgad skyldighet att hålla pengar avskilda från egna tillgångar. Exv. böra omyndiga och dödsbodelägare åtnjuta förskingringsskydd mot respektive förmyndare och boutredningsmän. Redan föreskrifterna om redovisning i förmynderskapslagen och boutredningslagen utgöra för övrigt tillräckliga förutsättningar för en förskingringssituation. På liknande sätt förhåller det sig med ämbetsmän och tjänstemän, som på ämbetets eller tjänstens vägnar förvalta penningmedel. Regler för deras penningförvaltning finnas i lagar, författningar och instruktioner eller i gammal praxis. Dessa funktionärers särskilda ansvar för penningmedel har också inskräpts genom de förutvarande straffbestämmelserna om ämbetsmannaförskingring. I många fall av privat anställning, som regelmässigt är förbunden med penningförvaltning, behöver man med hänsyn till speciell lagstiftning och utbildade rättssedvänjor icke heller tveka om riktigheten av att antaga förskingringssituationer. Detta gäller exv. om anställningar såsom direktör, disponent, prokurist, kamrer, kassör, handelsagent, handelsresande.

När det rör sig om mera tillfälliga avtalsförhållanden, blir avgränsningen av förskingringssituationerna vanskligare. Ett avtal kan naturligtvis vara sådant, att det klart pekar på en förskingringssituation. Det kan exv. innehålla en föreskrift om att den, som på grund av avtalet mottager pengar, skall hålla pengarna avskilda. En föreskrift om att mottagaren skall „redo-

visa" för sina åtgärder med pengarna kan väl i förening med andra omständigheter ha samma betydelse, ehuru någon avgörande vikt icke torde kunna fästas vid användningen av detta ord i och för sig, i synnerhet icke vid muntliga avtal. En förskingringssituation kan vidare vara indicerad genom att ett avtal rubricerats t. ex. som inköpskommission, såvida icke omständigheterna utvisa, att avtalet felrubricerats. Emellertid kan det inträffa, att ett avtal icke genom sitt eget innehåll tydligt utmärker, huruvida den ena kontrahenten skall handhava mottagna pengar med särskild omsorg eller om han blott skall ansvara för pengarnas belopp som vanlig gäldenär. Man frågar sig, i vad mån det är möjligt att i sådana fall draga en skarp gräns mellan förskingringssituationen och det enkla skuldförhållandet. Eftersom det är önskvärt, att straffet för penningförskingring i avtalsförhållanden så långt som möjligt förbindes med bestämda avtalstyper, är det naturligt att fästa särskilt avseende vid om avtalet civilrättsligt sett kan hänföras till någon viss typ. Den allmänna avtalstyp, som begreppet penningförskingring närmast ansluter sig till, är mandatet eller uppdraget.

Enligt 18. kap. handelsbalken skall en syssloman efter fullgjort eller avbrutet uppdrag „göra redo och räkning" eller „göra räkenskap". Lagen ger alltså här ett handlingsmönster, som i och för sig är användbart som grund för förskingringsstraff och utvidgad separationsrätt till penningbelopp. Motiven till förskingringsstadgandet tyda också på att sysslomannaskap regelmässigt bör anses innefatta en förskingringssituation (betänkandet s. 172). Dock är man föga betjänt härav i praktiken, ty dels råder det ovisshet om innebörden av begreppen uppdrag och syssloman och dels synes straffet för penningförskingring i ett avtalsförhållande icke med nödvändighet förutsätta, att gärningsmannen är att anse som syssloman (se anf. st.).

Kriteriet på en förskingringssituation skulle i stället kunna sökas i det förtroende, som medkontrahenten hyst för den, som mottagit pengar på grund av avtalet. Förskingringsbrottet har ju karaktäriserats som ett förtroendemisbruk. Emellertid är

det lätt att visa med ett par exempel, att detta blott kan vara en allmän karaktärstik och att förtroendet icke är någon tillförlitlig prövosten i det enskilda fallet. En insolvent försträckningstagare kan aldrig straffas för förskingring av försträckningssumman, ehuru fordringsägarens fasta förvissning om att få betalt mycket väl kan ha varit en avgörande förutsättning för försträckningen. Att en deponent saknat allt förtroende för depositarien, hindrar å andra sidan icke, att den senare kan bli straffbar för förskingring av den deponerade saken. Till detta kommer naturligtvis svårigheten att i det enskilda fallet konstatera, vilken grad av förtroende den ena parten haft för den andra och vilken uppfattning den senare haft därutinnan.

Mot detta resonemang kan visserligen invändas, att vissa slags avtal normalt bygga på den ena kontrahentens särskilda förtroende för den andra och därför äro ägnade att grunda en förskingringssituation. Vid en deposition litar ju deponenten i regel på att han skall få tillbaka saken i oförändrat skick. Men denna invändning håller icke streck beträffande avtal, som icke kunna hänföras till någon bestämd, någorlunda vanlig typ.

Det återstår att pröva ännu ett sätt att skilja mellan det enkla skuldförhållandet och redovisningsskyldigheten. Med uppfattningen av förskingringsbrottet som ett förtroendemisbruk sammanhänger den tanken, att den redovisningsskyldige skall handhava den mottagna egendomen i annans intresse, medan den vanlige gäldenären kan förfoga fritt över mottagna penningmedel i eget intresse. I lagtexten har denna tanke kommit till uttryck i kravet på att egendom skall ha mottagits „för annan“.

Om man frågar sig, huruvida någon som mottager pengar på grund av ett avtal därvid handlar för egen räkning eller för annans räkning, så ger detta prov i många fall ett otvetydigt utslag. Klara förskingringssituationer föreligga exv. i de vanliga fall, då någon uppburit betalning för en annans fordran på grund av fullmakt, och då någon fått pengar till att betala en annans skuld, allt under förutsättning, att inga särskilda omständigheter med visshet utesluta en förskingringssituation.

Med ett annat exempel skall emellertid visas, att besvärliga

gränsfall kunna uppkomma, i vilka det är svårt att avgöra, i vems intresse en kontrahent mottager pengar på grund av ett avtal:

En person beställer en specialkonstruerad traktor hos en bilförsäljare. Om köparen skulle undandraga sig att fullfölja köpet, skulle traktorn bli svår att avyttra till någon annan. Försäljaren begär och får därför en klumpsumma som förskott på köpeskillingen. Traktorn skall levereras inom tre månader, varvid slutbetalning skall ske. Priset överenskommes till det ännu ej kända fabrikspriset jämte vissa procents avance. Sedan utbryter strejk vid fabriken, och traktorn kan ej levereras förrän långt efter den avtalade leveranstidens utgång, varför köparen häver köpet. Försäljaren går i konkurs, och det mottagna förskottet befinnes vara förbrukat eller sammanblandat med andra medel.

Antag, att försäljaren blir åtalad för förskingring. Målsäganden gör gällande, att han givit svaranden uppdrag att för hans räkning inköpa en traktor. Svaranden invänder, att målsäganden köpt traktorn av honom och erlagt en del av köpeskillingen i förskott. Även om målsäganden i ett fall som detta icke varit beredd att taga en kreditgivares risk, vilket synes vara mycket sannolikt, torde möjligheterna att döma svaranden för förskingring vara ringa om ej alldeles obefintliga.

Desto enklare är det anförda exemplet från civilrättslig synpunkt. Köparen har endast en oprioriterad fordran på det förskottrade beloppet.

Om vi ändra exemplet så, att försäljaren efter sammanblandning av förskottet med egna medel avskilt samma belopp för köparens räkning, innan han kom på obestånd, blir avtalets karaktär utan straffrättslig betydelse. Befinnes det, att köparen har separationsrätt till det avskilda beloppet, har han icke lidit någon skada. Anses han icke ha någon separationsrätt, så har man därmed förklarat, att försäljaren icke var redovisningsskyldig. I intetdera fallet föreligger förskingring. Tolkningen av avtalet blir däremot avgörande för frågan, huruvida köparen skall anses ha separationsrätt eller icke, och man står här inför

samma svårighet, som när det i det ursprungliga exemplet skulle avgöras, huruvida det objektiva förskingringsrekvisitet var uppfyllt.

Låt oss ännu en gång variera exemplet och antaga, att kontrahenterna med kännedom om kommissionslagens innehåll rubricerat avtalet såsom inköpskommission. Förarbetena till förskingringsbestämmelsen ge vid handen, att avtalet i så fall skall anses ha givit upphov till en förskingringssituation (betänkandet s. 172, 173). Tolkningssvårigheterna skulle alltså kunna undvikas genom begagnandet av det blotta namnet inköpskommission.

Resonemanget ger anledning till följande spörsmål de lege ferenda: Skulle icke en skarp avgränsning av förskingringssituationerna i avtalsförhållanden kunna åstadkommas genom att i lag fastsloges språkligt bestämda avtalsrubriker eller avtalsklausuler, vilka skulle utgöra förutsättning för tillämpning av förskingringsbestämmelsen och lagen om redovisningsmedel? Skulle icke en sådan lagstiftning vara värdefull ur allmänpreventiv synpunkt och ägnad att öka rättssäkerheten?

Principiellt skulle tillvägagångssättet icke innebära något nytt. Det finns redan en hel del genom lagstiftning eller rättssedvänja fixerade och lätt igenkännliga avtalstyper, som äro försedda med förskingringsskydd, t. ex. saklega, lån, deposition, pantsättning. Dessa avtal äro visserligen icke nämnda i vare sig den gamla eller den nya förskingringsbestämmelsen, men sammanhanget mellan dem och lagens beskrivning av förskingringsbrottet upprätthålles av äganderättsbegreppet.

En lika inarbetad kollektion av avtalstyper, som göra en mottagare av pengar redovisningsskyldig i förskingringsbestämmelsens mening, finns däremot icke. Det lär icke heller vara möjligt att på samma sätt som skett med de till sakrätten hänförliga avtalen genomföra en någorlunda fullständig och praktiskt användbar typindelning av övriga avtal. För en avgränsning av de civilrättsliga situationerna vid penningförskingring skulle det för övrigt, åtminstone från teoretisk synpunkt, icke vara nödvändigt med en sådan typindelning av avtalen. Det

skulle vara tillräckligt att anknyta straffet för penningförskingring till ett visst avtalsmoment av formell karaktär. Det är här icke meningen att framlägga något reformförslag utan allenast att diskutera möjligheterna av att i lagstiftningsväg precisera förutsättningarna för straffet för penningförskingring.

Vi göra det tankeexperimentet, att mottagande av pengar på grund av avtal enligt uttryckligt lagstadgande ger upphov till en förskingringssituation endast om avtalet är försett med en klausul av visst innehåll. Klausulen skulle förslagsvis kunna lyda: „Pengarna äro anförtrodd egendom“. Om ett avtal under den angivna förutsättningen slötes med användande av denna klausul, skulle den kontrahent, som mottog pengar på grund av avtalet, icke behöva sväva i ovisshet om de straffrättsliga konsekvenserna av felaktig eller bristande redovisning. Medkontrahentens trygghet skulle ökas, icke blott som en direkt följd av det mera bestämda straffhotet för mottagaren utan också på det sätt, att mottagaren med större sannolikhet än som för närvarande kan förmodas vara fallet skulle begagna sig av avskiljande enligt lagen om redovisningsmedel för att undgå förskingringsansvar.

En lagregel som den nyssnämnda skulle medföra, att avtalslutande parter själva skulle kunna bestämma, att vissa slags avtalsbrott skola vara belagda med straffpåföljd. En sådan frihet för den enskilde kan förefalla stötande, i synnerhet som det skulle kunna bli fråga om strängt straff. Man kan tycka, att det är samhällets och icke den enskildes sak att bestämma, huruvida en handling av visst slag skall vara straffbar. Häremot kan i sin tur invändas, att friheten att avtala om straffpåföljd länge varit erkänd i ett mycket vanligt fall, nämligen vid kreditköp. Ett ägareförbehåll vid avbetalningsköp har ju i regel den verkan, att köparen ställes under lagens hot om straff för olovligt förfogande enligt 22:4 strafflagen (tidigare förskingring enligt 22:1 strafflagen), om han överlåter, pantsätter eller uppsåtligen skadar eller förstör den köpta saken, innan den blivit till fullo betald.

En fast anknytning av straffet för penningförskingring till en

viss avtalsklausul inger likväl betänkligheter ur andra synpunkter. Möjligheten att avtala om förskingringsansvar skulle kunna missbrukas, när den ena kontrahenten har ett övertag över den andra. I en ockersituation skulle exv. en försträckningsgivare till äventyrs kunna ge avtalet en sådan form, att gäldenären bleve straffbar för förskingring, om han icke betalade på förfallodagen. Man finge också tvärtom räkna med möjligheten av att förskingringsbestämmelsen icke bleve tillämplig i en del fall, där straffskydd verkligen är behövt. Särskilt när två kontrahenter stå i något slags personlig relation till varandra är det naturligen pinsamt att genom förslag om en viss avtalsklausul antyda möjligheten av att medkontrahenten uppsåtligt kommer att bryta mot avtalet. Överhuvudtaget är det ytterst svårt att upprätthålla formföreskrifter vid avtal, vilket självfallet beror icke minst på att flertalet människor endast ha en ytlig kunskap om lagarnas innehåll.

Om man anknöte straffet för penningförskingring till en viss avtalsklausul, finge man således nöja sig med en anknytning av elastiskt slag. Det bleve nödvändigt med en undantagsregel av innebörd, att domstolarna skulle kunna i vissa fall döma till ansvar för penningförskingring i avtalsförhållanden, där den ifrågavarande klausulen icke använts, och i andra fall fria från straff, oaktat klausulen använts. Följaktligen skulle man alltså få räkna med tveksamma gränsfall. Kanske skulle ändå gränserna kring den straffbara penningförskingringen bli något klarare än de äro i gällande rätt.

Om amerikansk Fængselsvæsen og om Forebyggelse af Kriminalitet i USA.

Af Fuldmægtig i Justitsministeriet HELGA PEDERSEN.

I. Fængselsvæsenet.

I amerikansk Ret sondres mellem den for en enkelt Stat gældende Ret og den for hele det amerikanske Landomraade, for hele USA, gældende Ret, der hidrører fra den federale Regering i Washington. I Henhold til den amerikanske Forfatning er der oprettet federale Domstole over hele USA. Højeste Instans er The Supreme Court i Washington. De federale Domstoles Kompetence er fastslaaet i Forfatningen. Den omfatter bl. a. alle Sager vedrørende Forfatningen og federale Love.

Som Følge af dette todelte System har hver Stat sin særlige Strafferet, hvilende paa denne Stats Lovgivning og Retsafgørelser fra denne Stat. Men tillige gælder de federale Straffelove for hver Stat. Sager vedrørende Overtrædelser af disse sidste Bestemmelser henhører under de federale Domstole i Staten, Sager vedrørende Overtrædelse af Statens særlige Straffelov behandles derimod af Statens Domstole. Igennem lange Tider var de federale Forbrydelser (the original federal crimes) begrænset til Forbrydelser begaaet i rum Sjø eller paa Regeringsreservatorier, Falskforbrydelser, Forræderi, Forbrydelser mod Postvæsenet (protection of the mails, navnlig Postrøveri), medens Straffeforanstaltninger vedrørende andre Forbrydelser: Mord, Voldtægt, Vold, Tyveri o. s. v., var overladt fuldstændigt til Staterne. Omkring ca. 1900 begyndte Federalregeringen med

stor Kraft at trænge ind i det legale „no man's land“ og tog først fat paa Forbrydelser begaaet med Tilknytning til flere Stater (in interstate commerce) og paa Forbrydere, der unddrog sig Arrest af paagældende Stats Politi ved at flygte over Statens Grænser til en anden eller andre Stater. Siden da er de federale Domstoles Kompetence stedse blevet udvidet. Det er ikke udelukket, at en Person ved een Handling samtidig overtræder baade Statens særlige Straffelov og en federal Lov. I et saadant Tilfælde er der Mulighed for Dobbelt domfældelse — og for dobbelt Afsoning.*)

Hver Stat har sit Politi, og der findes ikke noget egentligt federalt Politi. Det bekendte Federal Bureau of Investigation, F. B. I., i Washington, der er en Afdeling af det amerikanske Justitsdepartement, udfører dog visse Politiopgaver. Det virker f. Eks. som Centralregistratur og Identificeringsbureau; dets Fingeraftryksskottotek indeholder ca. 65 Mill. Aftryk, heraf ca. 6 Mill. af straffede Personer. Ikke alene er sigtede Personer i vidt Omfang registreret, men tillige er de fleste fremmede registreret, og talrige Personer har frivilligt ladet deres Fingeraftryk tage som Hjælp til Identificering i Tilfælde af Ulykker o. lign. Ved Hjælp af et fantastisk mekanisk System er man i Stand til paa faa Minutter at konstatere, om en Person er registreret i F. B. I. De fleste Stater indberetter Forbrydelser til F. B. I., men da der ikke er nogen generel Pligt til Indberetning, er Registret ikke fuldkomment som Strafferegister. Det vil med andre Ord sige, at det er praktisk talt udelukket af skaffe sikkert oplyst, om en Mand, hvis Bopæl i USA ikke altid har været kendt, har været straffet i USA.

En anden vigtig Opgave for F. B. I. er dets Virksomhed som Opdagelsespoliti. F. B. I. har talrige Laboratorier, der arbejder med en stor Stab af Ekspertter i Efterforskning af Forbrydelser. Det virker som „a national clearing house“ for alle Arter af Politioplysninger, som en Slags Konsulent (a service agency) for

*) F. Eks. i Hebert versus Louisiana; (272 US 312): en Fabrikant af Alkohol overtraadte baade Statens og United States' Love, og blev straffet efter begge.

det lokale Politi, og bidrager ved denne Virksomhed og ved sin Træningsskole for Politifolk til at skabe Ensartethed i Metoder og Teknik indenfor de enkelte Stater. Endelig kan jeg nævne F. B. I.s store Arbejde vedrørende Forebyggelsen af Ungdoms-kriminaliteten.

Ligesom hver Stat har sin særlige Straffelov, sine særlige Domstole og sit særlige Politi, saaledes har den ogsaa sit særlige Fængselsvæsen. De Personer, der anholdes eller straffes for Overtrædelse af Statens Straffelov, og hvis Sager behandles af Statens Domstol, tilbageholdes i Statens Institutioner: Arrest (jail, detention home el. lign.), Fængsel (prison, penitentiary, reformatory) eller Hospital. De Personer, der forbryder sig mod de federale Love, eller hvis Sag af andre Grunde henhører under federale Domstole, hendsidder som Regel i den lokale Arrest, idet Federalregeringen ikke raader over Arrester; den har i hvert enkelt Distrikt undersøgt Arrestforholdene, og hvis de er fundet forsvarlige, har den truffet Overenskomst om Modtagelse af federale Arrestanter. Selve Strafafsoningen foregaar derimod for disse Personers Vedkommende i federale Institutioner, spredt over hele USA, kaldet reformatories, penitentiaries, state homes, institutions o. s. v. Administrationen af det federale Fængselsvæsen sker fra Fængselsdirektoratet i Washington, The federal bureau of Prisons, hvis nuværende Direktør James V. Bennett er en af Amerikas mest kendte Penologer. Hans Virksomhed henhører under Justitsministerens Forretningsomraade*).

De federale Fængsler indtil 1930.

Et Par Ord om de federale Fængslers Historie vil formentlig være af Interesse. Den kan inddeles i tre Perioder: Før 1890/1900, 1900—1930, efter 1930.

*) Den amerikanske Justitsminister kaldes The Attorney General, hvilken Betegnelse svarer til det danske Rigsadvokat. Hans Arbejdsomraade kan nærmest siges at være de Omraader indenfor Politi- og Fængselsvæsen, som i Danmark er henlagt under Justitsministeriet, samt en stor Del af det Omraade, der henhører under den danske Rigsadvokat, f. Eks. Anklagevirksomhed i Højesteret. I disse Sager er The Attorney General repræsenteret ved en Assistant to the Attorney General.

Som nævnt var de oprindelige federale Forbrydelser meget faa. George Washington indførte en Ordning, hvorefter den lille Flok federale Fanger af hans Tid blev udlejet til Staten Connecticut, hvor de arbejdede i en gammel Kobbermine 75 Fod under Jordens Overflade under forfærdelige Forhold. Iøvrigt var det jo, som vi alle ved, ikke usædvanligt, at Staterne bortkontrahere Fangerne Arbejdskraft --- herunder ogsaa de federale Fangers Arbejde — til private for gode Penge.

Endog saa sent som i Borgerkrigens Dage*) fandtes ingen federal Fængselsinstitution. Man benyttede oftest Staten New Yorks Fængsel**), men da Præsident Lincoln blev myrdet, var man ængstelig for, at denne Institution ikke frembød tilstrækkelig Sikkerhed for fire af de otte dømt, og de blev derfor sendt til et gammelt Murstensfort paa Dry Tortugas Island, 60 miles fra Key West i den mexikanske Bugt.

Da man imidlertid omkring Aarhundredeskiftet begyndte at interessere sig for Bekæmpelsen af Interstate-Forbrydelserne, der oftest udførtes af organiserede Bander, var det nødvendigt at skaffe Opholdssted for det forøgede Antal af federale Fanger. I 1895 udarbejdedes den første Plan, hvorefter Federalregeringen skulde tage sig af de federale Fanger i egne Institutioner. To federale Fængsler (penitentiaries) blev oprettet***), hvoraf dog det ene, Fort Leavenworth, var et militært Fængsel, som midlertidigt indvilligede i at tage 300 federale Fanger, og i 1909 ombyggede man et ældre Arresthus (jail) i den nuværende Stat Washingtons nordvestlige Territorium. Disse tre Institutioner udgjorde Kærnen i det federale Fængselssystem lige til 1926****).

I Midten af Tyverne bevilgede Kongressen Oprettelsen af en Institution for federale Kvindefanger (Federal Reformatory for

*) 1861—65. Krigen kaldes i Nordstaterne The Civil War og i Sydstaterne den Dag i Dag The War between the States.

**) I Albany, Staten New Yorks Hovedstad.

***) Nemlig Fort Leavenworth i Kansas i The Middle West og Atlanta Penitentiary i Georgia.

****) Et Blik paa Kortet over USA vil give Læseren et Indtryk af det Administrationsproblem, alene Afstandsforholdene rejser.

Women, West Virginia) og en noget lignende Institution for Mænd (Federal Reformatory at Chillicothe, Ohio). Noget egentligt System i Fangebehandlingen ved de federale Institutioner i denne Periode fandtes dog ikke. De prægedes af „a diffused penal policy and an incoordinated administration“).

Naar man erindrer sig den kolossale Indvandring til USA og den enorme Udvikling, der paa alle Omraader har fundet Sted i USA i de sidste 100 Aar, vil man forstaa, hvilke Vanskeligheder Federalregeringen har haft vedrørende det relativt lille Problem, der her berøres.

Den daglige Belægning i federale Institutioner i 1896 var ca. 300 Fanger, og ca. 2500 var anbragt i Stats- eller kommunale Institutioner.

I 1930 var Tallene henholdsvis 11.800 og 11.200, d. v. s. en samlet Forhøjelse fra 2500 til 23.000 Personer.

De federale Fængsler fra 1930.

I Aaret 1930 blev Grunden lagt til det betydelige Arbejde paa Fængselsvæsenets Omraade, som siden er udført af den amerikanske Federalregering. Kongressen bemyndigede Justitsdepartementet til at oprette et Fængselsdirektorat (The Bureau of Prisons) og en Række nye Institutioner. Flere Love til Gennemførelsen af den nye Ordning blev vedtaget. I Forbindelse med denne Lovgivning blev følgende Udtalelse fremsat af Kongressen**): „It is hereby declared to be the policy of the Congress that the said institutions be so planned and limited in size as to facilitate the development of an integrated federal penal and correctional system, which will assure the proper classification and segregation of federal prisoners according

*) Se The work of the Bureau of Prisons, an Analysis in Federal Prisons to the war effort, 1942 p. 9.

**) Act May 27, 1930. Det er iøvrigt sædvanligt at finde Lovens Filosofi eller Grundtanke udtrykt paa denne Maade i amerikansk Lovgivning. Det er af Betydning ikke alene i Almindelighed ved Gennemførelse af et større Program, men ogsaa ved Afgørelsen af konkrete Retstvister om Lovens Fortolkning, hvor man jævnlig ser Dommeren ved Afsigelsen af sit Votum citere Lovens Historie og dens »policy« som Begrundelse for Resultatet.

to their character, the nature of the crime they have committed, their mental condition and such other factors as should be taken into consideration in providing an individualized system of discipline, care and treatment of the persons committed to such institutions." (Udhævet af Forf.)

Hermed havde man faaet det Program, den forrige Periode havde savnet, og dette er Grundloven for alt federalt Fængselsvæsen i USA. Det er den Akse, hvorm al gennemført Penologi og Fængselspolitik i USA drejer sig. Lad mig derfor kort hæfte mig ved de benyttede Ord i Programudtalelsen.

1. Det System, der skal udvikles, skal være „integrated“, d. v. s. det skal være en Del af et større Hele, hvad vi vil kalde integrerende. Systemet skal passe ind i Samfundsordningen som saadan under Hensyn til, at de fleste Fanger skal løslades senere. Fængselsvæsenet maa ikke arbejde for sig selv, men maa være i nøje Kontakt med Livet uden for Murene; det skal i sig selv være et System, altsaa følge en logisk Udvikling eller Opbygning ved Oprettelsen af Institutionerne, ved Udvælgelsen af Personale, ved Tilrettelæggelsen af Program for Ophold i Institutionen o. s. v.

2. Systemet skal være „penal and correctional“. Heri ligger, at Opgaven er at tage sig af Personer, der har været i Konflikt med Straffeloven, og Bevogtningsproblemet (safety, security of custody) er altid en af Fængslets første Opgaver. Men det maa iagttages, at Opholdet i den penale Institution, hvorunder Hensynet til Samfundets Sikkerhed varetages ved Indespærringen, bliver saa vidt muligt korrigerende. I flere Staters Lovgivning har man fulgt dette Princip; man foretrækker ganske at forlade Betegnelsen „prison“, „penal institution“ og benytter alene Betegnelsen „correctional institution“*).

3. Man ønsker Fangerne klassificeret. Om hvorledes dette væsentlige Krav praktiseres henvises til p. 132 ff.

*) Saaledes i Kalifornien: The Prison Reorganization Act of 1944. »The new law has as its primary purpose the creation of a unified State Department of Correction for the purpose of integrating and correlating all of the correctional activities of the State, Biennial Report of the Dep. of. C. 1946.

4. Man ønsker „segregation“ af Fangerne, det vil sige, at de i Henhold til den ved Klassifikationen skete Gruppering anbringes i de Institutioner, der herefter passer bedst for deres Forhold.

De farlige og mest lastefulde bør selvfølgelig ikke placeres med unge Personer, for hvem der er Haab; Vaneforbryderne maa væk fra de andre etc.

5. Ved Klassifikation og Udskillelse skal der tages Hensyn til samtlige Forhold af Betydning for Formaalet. Det fremhæves, at Fangens Karakter, Forbrydelsens Art og Fangens mentale Tilstand er af Betydning, men disse Fremhævelser er kun Eksempelgivelser, og Ordene „such other factors“ aabner Mulighed for at tage Hensyn til ethvert Forhold vedrørende denne særlige Person.

6. Formaalet, der stedse maa have for Øje, er det individualiserede System. Det skal være individualiseret med Hensyn til Disciplin, Pleje og Behandling af Fangerne. I Ordet Behandling, treatment, ligger et af de væsentligste Elementer i hele Ordningen.

Statistiske Oplysninger.

I Henhold til Kongressens Bemyndigelse har Fængselsdirektoratet i Washington opbygget og administrerer i Dag en Gruppe klassificerede Institutioner, spredt over hele USA. Antallet af federale Institutioner er forøget til ca. 30; heraf blev 10 bygget fra 1938—40 og 10 andre moderniseret i samme Tidsrum.

I 1940 var ca. 19.000 Personer anbragt i federale Institutioner, 1390 var indlagt paa Hospitaler*), og 3.873 federale Fanger var anbragt i lokale Arresthuse m. v. (jails, detention homes o. l.)

Gennemsnitstiden for Ophold i Institutionen har i de senere Aar ligget mellem 16 og 20 Maaneder**). Gennemsnitsbelæg-

*) Disse sorterer ikke under Fængselsdirektoratet, men under The United States Public Health Service.

**) Jeg ser bort fra de militære Fanger, hvoraf 1825 i Tiden 1. Juli 1944—30. September 1945 havde en Gennemsnitsdom af 14½ Aar.

ningen i de federale Institutioner saavel som Antallet af federale Fanger i det hele var stigende fra 1934 til 1940, noget faldende fra 1940 til 1944, formentlig paa Grund af Krigens Indflydelse, og stigende igen fra 1945. Antallet af federale Fanger i Fængselsdirektoratets Institutioner i 1944/45 var ca. 18.000, en Stigning paa 12 % fra 1943/44, det samlede Antal i federale Institutioner (Hospitalerne medregnet) godt 20.000, og i og udenfor federale Institutioner ca. 23.000.

Med Hensyn til Aldersfordelingen bemærkes, at af de federalt dømte Fanger fra 1941 til 1945 var henholdsvis

8,4	7,5	8,6	10,8	13,9	Procent under 20 Aar
17,1	16,8	19,4	23,6	23,3	„ fra 20—24 Aar
74,5	75,7	72,0	65,6	62,8	„ over 25 Aar.

Det vil sige, at i 1945 var 37,2 % (mod 34,4 % i det foregaaende Aar og 25,5 % i 1941) under 25 Aar gamle, da de blev anbragt i Institutionen. Det vil atter sige, at de federale Fængselsmyndigheder skal beskæftige sig med et forholdsvis stort Antal unge Lovovertrædere.

Af de i Aaret 1944/45 fra Retterne modtagne ca. 21.000 Personer var ca. 20.150 Mænd og ca. 1050 Kvinder, ca. 16.000 (75 %) var født i U. S. A., og ca. 5000 (25 %) var født i Udlandet. Ca. 3000 var under 20 Aar, ca. 5000 var mellem 20 og 24 Aar, ca. 12.000 var mellem 25 og 49 Aar, ca. 1000 over 50 Aar gamle.

Af den samlede Befolkning i USA paa knapt 150 Mill. udgør Negrene (the colored) ca. 10 %. Deres Andel i de federale Forbrydelser er næsten det dobbelte (1944/45 18,8 %). Et stort Antal Personer er under Tilsyn af Fængselsdirektoratet, dels efter Prøveløsladelse (parole), dels fordi Straffen er betinget udsat, med eller uden Dom (probation). I det første 10-Aar efter 1930 blev ca. 37.000 Fanger prøveløsladt og ca. 130.000 slap med en betinget Afgørelse. Gennemsnittallet under Tilsyn i 1940/41 var henholdsvis 5.700 prøveløsladte og 29.000 betinget fritagne eller ialt 35.000 mod godt 4.000 i 1930/31.

Jeg haaber med disse Tal at have givet et lille Indtryk af,

hvilke Størrelsesgrupper det amerikanske Fængselsdirektorat maa arbejde med.

Grundlaget for den nye Fængselsbehandling.

Det federale Fængselssystem i USA i Dag er det største og mest varierende enkelte Fængselssystem i USA og vel i hele Verden. Forud for Lovgivningen i 1930 var det i Europa kendt, at USAs Penologer syslede med Reformtanker paa Fængselsvæsenets Omraade. Allerede ved The International Penal and Penitentiary Congress i Washington i 1910 saa man de første amerikanske Bidrag til nye Fængselstanker. I 1925 mødtes Verdens Penologer i London. Her drøftede man navnlig Spørgsmaalet om den ubestemte eller ikke tidsfæstede Dom — the indeterminate sentence. England og de skandinaviske Lande veg paa Grund af Hensynet til Individets Sikkerhed tilbage for denne Afgørelsesform, men for Amerikanerne var og er den Dag i Dag „the indeterminate sentence“ Grundlaget for Reformatoriesystemet og Prøveløsladelsen. Ved Konferencen i Prag i 1930 mødte Amerikanerne igen den gamle Verdens Tvivl. Præsidenten for The international Penal and Penitentiary Congress, den kendte Penolog Sanford Bates*), hvis Arbejde har været banebrydende i USA, udtrykte sig saaledes om Prag-konferencen ved The American Prison Congress i San Francisco September 1947**): „There again we witnessed the clash of the newer ideas with the old prejudices and traditions. How the representatives from Bulgaria, Austria and other countries shuddered at our plan for open dormitories, camp system and what we now call „medium and minimum security“. They were for complete and utter segregation at all times“.

Men til Trods for Tvivlen, Amerikanerne mødte udadtil, og Fordommene og Modstanden ogsaa i USA — Depressionen var begyndt at true, og de offentlige Midler var knappe — var

*) Sanford Bates er Commisisoner for The Welfare Organization in New Jersey, en meget høj administrativ Stilling. Han var tidligere Direktør i The Bureau of Prisons, Washington.

**) Ved denne Lejlighed holdt Sanford Bates et fortrinligt Foredrag over Emnet »One World in Penal Affairs«.

Penologerne dog i Stand til at overbevise Kongressen om, at de tidligere Fængselsmetoders Nederlag var saa evident, at noget nyt maatte sættes ind. Det skete ved Lovgivningen i 1930.

Det er stadig Fængselsvæsenets første Pligt loyalt og korrekt at efterkomme Domstolens Afgørelse og at beskytte det offentliges Interesser. Men man prøver nu at se baade langt fremefter og langt bagud. Samfundets Beskyttelse er Formaalet for Straffelovgivning og for Straf som saadan. Man indser meget vel, at den Gruppe Personer, man her beskæftiger sig med, talmæssigt i Forhold til den samlede Befolkning kun er meget ringe. Men dels øges deres absolutte og relative Tal Aar for Aar; f. Eks. i Staten New York var Antallet af Personer, der blev sendt i Fængsel i 1920 1 for hver 1.500, i 1946 i for hver 740; over $\frac{1}{2}$ Million Amerikanere bliver aarlig tilbageholdt i Arrester og Fængselsinstitutioner. Dels er den økonomiske Byrde, disse Personer paafører Samfundet, uforholdsmæssig stor*). Og endelig er den sjælelige Skade, de tilføjer deres Omgivelser, baade Ofrene og deres Paarørende, ogsaa omfattende.

Gennemsnitstiden, en Person tilbringer i Fængsel, er omkring 20 Maaneder — kun faa Personer tilbringer 10—30 Aar i Fængsel selv i USA —, og det er da klart, at langt de fleste Fanger en skønne Dag forlader Fængslet igen og atter skal forsøge at finde en Plads i Samfundet. For hvert et Hundrede Mand, som gaar ind af Fængslets Dør, gaar mindst 95 ud igen. Samfundet, hvis Beskyttelse er Straffens Hovedformaal, vil derfor blive bedst beskyttet, hvis saa mange som overhovedet muligt gaar forbedrede ud. De gamle Teorier om Gengældelse og Afskrækelse som Formaal for Straf har forlængst vist deres Uholdbarhed, og om end Loven om „the tooth and the claw“ har været svær at udrydde og vel endnu findes i Befolkningen, saa er den dog afgjort i Tilbagegang. Det er blevet klart, at Indespærringen som saadan — the incarceration — ikke har bidraget til at formindske Forbrydelsernes Antal. Den synes mere „degeneration“ end „regeneration“. De punitive Teorier er gradvis blevet

*) Ifølge en enkelt ny Opgørelse fra New York City blev der i 78 Dage begaaet 69 Mord.

fortrængt af de reformativ Teorier, der er opstaaet i Tilknytning til Studiet af Landenes økonomiske og sociale Forhold. I amerikansk Videnskab lægges afgørende Vægt paa Studiet af Sociologi og Socialraadgivning, paa „the social casework“*), og Forskninger paa disse Omraader har bidraget til i nogen Grad at kaste Lys over Forbrydelsernes Aarsager. Samfundet antages at have en væsentlig Del af Skylden for Forbrydelsen. Hvis Aarsagen til Forbrydelsers Begaaelse ligger helt oplyst, staar man ved Ondets Rod. Man er i Stand til eventuelt at bortfjerne Aarsagen og derved opnaa den fuldkomne Beskyttelse af Samfundet. Men dette er naturligvis det utopiske Maal. Man maa praktisk arbejde paa at bortfjerne saa mange konstaterlige Aarsager som muligt. Det kan kun ske ved et nøje Studium af Lovovertræderne, baade de aktuelle og de potentielle. Men det vil igen sige, at den aktuelle Lovovertræder, Fangen, bør undergives en individuel Behandling for om muligt at fjerne nogle af Aarsagerne til hans Forbrydelse og derved gøre ham bedre skikket til at klare sig i Samfundet.

Af langt større Betydning end Fængslets første Pligt, at efterkomme Dommen, er derfor Erkendelsen af, at Fængslet er diagnostisk og terapeutisk, og endvidere, at Fængslet blot er eet Led i en lang Kæde af Korrektionsprocesser, der begynder med Skoler, Børnehjem m. v. (youth services), Retshandlinger, eventuel betinget Fritagelse for Straf med Tilsyn (probation); saa først naas til Fængselstilpasning og Løsladelse med Tilsyn efter Løsladelse. Og det vil i Virkeligheden sige, at det sidste afgørende Led i Rehabiliteringen af Lovovertræderen er Holdningen, Stemningen, Atmosfæren i det Samfund, hvortil Lovovertræderen drager efter Løsladelsen. Fængslet tvinges til at anerkende sin Begrænsning og maa lægge Vægten paa de Funktioner, det kan udøve paa hensigtsmæssig Maade. Dets Arbejde maa suppleres med det Arbejde, der udføres af sociale Organer,

*) den simleste Definition af »casework« er maaske: en særlig Træning som hjælper Personer, der er i Vanskeligheder, ved at bistaa dem med selv at finde en Vej ud af deres Vanskeligheder; Ruth Laverty at the annual conference of the New Jersey Welfare Council, New York, 1947.

Skoler og Kirker, udenfor dets Mure. Afhængigheden er saa stærk, at den Grad, til hvilken Samarbejdet gennemføres, kan siges at være Maalestokken for Sundheden i Filosofien bag ethvert Fængselsprogram.

Jeg skal ikke ved denne Lejlighed gaa dybere ind paa de filosofiske Betragtninger, der ligger bag det federale amerikanske Fængselssystem. De kan udtrykkes og er blevet udtrykt paa utallige Maader, men lad mig holde fast ved det simple, at Hovedformaalet for amerikanske Fængselsmyndigheder er Samfundets Beskyttelse ved Rehabilitering og Resocialisering af Fangen. Jeg skal derefter gaa over til en Beskrivelse af det System, hvorefter der siden 1930 har været arbejdet.

Fængselsbehandlingen i Dag.

1. Man har opstillet et udstrakt Behandlingsprogram som det vigtigste Led i Rehabiliteringen.
2. Man har søgt Personalets Kvalifikationer højnet, baade med Hensyn til Bevogtningspersonalet og faglige og kliniske Specialister.
3. Personer af særlig farlig eller ejendommelig Karakter er søgt udskilt til særlige Institutioner.
4. Man har søgt at udrydde de overleverede ødelæggende og nedbrydende Vilkaar ved Strafafsoningen.
5. Prøveløsladelsessystemet og Systemet vedrørende betinget Fritagelse for Straf er blevet udbygget.

1. Behandlingen.

(The treatment program; the rehabilitative procedures.)

De enkelte Sider i Behandlingsprogrammet er følgende:

- a. Klassifikation,
- b. Socialtjeneste,
- c. Uddannelse,
- d. Fritid og Moral,
- e. Arbejdsmulighed.

a. Klassifikation.

Grundlaget for Anbringelse i en federal Institution*) vil være en Dom afsagt af en federal Domstol. Allerede paa Dommens Tidspunkt gribes Individet af Rehabiliteringsprocessen, idet Dommen som oftest udtaler, til hvilken Institution den paagældende skal sendes. Det fastslaas ligeledes ved Dommen, hvad Forbrydelsen er, f. Eks. Røveri, og hvor lang Tid Straffetiden skal være; Dommen er for saa vidt ubestemt, som der oftest angives en Minimums- og en Maksimumstermin**).

Saasnaart Fangen ankommer til Institutionen, bliver han anbragt i en Karantæneafdeling, hvor han opholder sig en Maaned. En rent foreløbig Klassifikation er jo sket ved Dommen, der sendte ham til den paagældende Institution (se ad 3), men Klassifikation indenfor Institutionen betyder noget mere. Det er det systematiske Studium og Behandling af hver enkelt Lovovertræder. Heri ligger, at hvert Tilfælde bliver nøje analyseret for om muligt at bestemme, hvilke Faktorer der har bidraget til Lovovertrædelsen, og det involverer tillige Etableringen af et Program for Behandling og Træning, der vil gøre Fangen bedre i Stand til at leve en lovlydig Samfundsborgers Liv efter Løsladelsen.

Karantæneopholdet tjener to Formaale. For det første at give Lægen Lejlighed til at undersøge Fangens Helbredstilstand i det hele, og om Fangen lider af nogen smitsom Sygdom, for det andet at give den Gruppe af Specialister, der beskæftiger sig med Klassifikationsspørgsmaalene, Lejlighed til at observere Fangen og derefter opsætte et Program for ham med Henblik paa hans Løsladelse. Det er en diagnostisk Fremgangsmaade i Lighed med den paa et Hospital anvendte Metode. Det første Par Dage gaar med Lægeundersøgelse og Registrering. Derefter møder Fangen den Socialraadgiver, der har med Løsladelsen at gøre. Han kaldes the parole officer. Han skal ved Samtaler med Fangen søge at danne sig et fuldstændigt Billede af Fangens Livshistorie, af Fangen som Medlem af en Familleenhed. Han

*) Jeg ser i det følgende bort fra Hospitalet.

**) se nedenfor p. 146 ff.

skal udføre det, Amerikanerne kalder egentligt „social case-work“. Han skal belyse denne Sag, the case, fra et socialt Synspunkt efter Medinddragen af alle relevante Oplysninger om den paagældende som Medlem af Samfundet. Paa Grundlag heraf sender Socialraadgiveren Forespørgsler ud til sociale Myndigheder udenfor Fængslet, til Fangens Familie, tidligere Lærere og Arbejdsgivere for at faa Materialet fra Fangen verificeret og suppleret. Dette Interview opbevares i Fangens Akter, og ved senere Interviews henvises naturligvis hertil. Dernæst udspørges Fangen af Lederen af Lærerstabten, som skal finde ud af, hvilken Undervisning det vil være hensigtsmæssigt for ham at deltage i. Den faglige Raadgiver anstiller tilsvarende Undersøgelse med Henblik paa Beskæftigelse og Uddannelse i og udenfor Institutionen. Psykologen prøver Mandens Intelligens og mentale Kapacitet, og Psykiateren søger at afgøre, om der hos Fangen kan konstateres mentale Forstyrrelser eller mentale eller emotionelle Forhold, der kan berøre Tilpasningen til Institutionslivet eller det frie Liv i Samfundet efter Løsladelsen. Lægen foretager en ny og grundigere Undersøgelse. Viceinspektøren, the Associate Warden, som har med Bevogtning og Disciplin at gøre, afhører ligeledes Fangen, i Reglen henimod Udløbet af de 30 Dage, hvor Viceinspektøren allerede kan faa noget Indtryk af Fangens Reaktion overfor Institutionslivet. Endelig besøges Fangen af Præsten, der som sin Opgave har at skønne over, om Religion har spillet nogen Rolle i Fangens Liv, og om Religion kan bruges som et Middel til Rehabiliteringen af denne Fange. Det trefoldige Formaal af disse Interviews er øjensynligt: at opnaa et klart detailleret Billede af Fangen, de Problemer, Evner og Mangler (abilities and liabilities), han frembyder; at danne Grundlaget for Udarbejdelsen af et Program, der omfatter de forskellige Trænings- og Behandlingsmuligheder i Institutionen; at gøre Fangen bekendt med, hvad Institutionen har at byde paa, og at opnaa hans positive Samarbejde ved Udnyttelsen heraf til den størst mulige Fordel for ham og for Samfundet.

De her nævnte Tjenestemænd har Pligt til indbyrdes at ud-

veksle Oplysninger og Indtryk af Fangen, men den endelige Vurdering af det indsamlede Materiale sker i Klassifikationsmødet; de nævnte Tjenestemænd er Deltagere, og Inspektøren, the Warden, træder til som Formand. Fangens Sag og de enkelte Tjenestemænds Forslag med Hensyn til Programmet for Fangen drøftes. Det er en Slags „team work“, som vi kender det fra videnskabelige Arbejder i Fysik og Medicin. Hver Ekspert behandler sit Felt i Samarbejde med og under Hensyntagen til de andre Eksperter, og man opsætter en forsøgsvis Arbejdsplan for Fangen (the tentative program).

I Erkendelsen af, at Fængselsvæsenets første Pligt er at efterkomme Dommen og dermed at sikre sig, at Fangen holdes bevogtet, og da det foreliggende Program kan være afhængigt af, hvilken Risiko i Henseende til Sikkerhed Fangen frembyder, tages dette Forhold først i Betragtning. Man arbejder under 4 Sikkerhedsdeviser:

1 0. *Maximum security.*

Institutionen frembyder den størst mulige fysiske Sikkerhed, og Fangen vil alene faa tilladt Arbejde og Ophold under konstant Tilsyn. Federalregeringens eneste*) „rene“ Institution af denne Art er vel kendt, Øen Alcatraz, pragtfuldt beliggende i San Francisco Bugten med Udsigt til The Golden Gate. Ca. 300 Mænd, der betegnes som uforbederlige, holdes her i sikker Bevogtning. Fra Overtagelsen i 1934 er ingen Undvigelse lykkedes. Men selv denne Institution er ikke blot en Indespærring. Ogsaa den har Rehabilitering som Formaal, og det sker, at „forbedrede uforbederlige“ bliver overført til en anden Institution i Systemet og faar deres Chance. I Stedet for at være Enden paa en lang kriminel Karriere kan Alcatraz, selv Alcatraz, blive det første Skridt ad en lang Vej tilbage. En Dom lyder ikke paa Hensættelse paa Alcatraz. Samtlige Fanger er overført fra andre Institutioner efter Klassifikation i disse.

*) West Street i New York City arbejder ganske vist ogsaa med maximum security, men som Arresthus (detention), og Sikkerhedsforanstaltningerne er tillige paavirket af Beliggenheden.

2°. *Close supervision.*

Det kan nærmest beskrives derhen, at Fangen til Stadighed opholder sig strengt indenfor Institutionens Mure. Men med denne Begrænsning er en vis Bevægelsesfrihed indrømmet.

3°. *Medium supervision.*

Fangen kan faa Tilladelse til Ophold i mindre sikrede Enheder af Institutionen og noget større Bevægelsesfrihed indenfor Institutionen.

4°. *Minimum supervision.*

Fangen nyder saa meget Tillid, at han faar Tilladelse til Ophold i „Æreslejr“ eller lignende eller til at arbejde udenfor Hovedanlæggets Grænser.

En Række Institutioner kan modtage Fanger af flere Kategorier f. Eks. 1°, 2° og 3° eller 2° og 3°*).

Den første Afgørelse vedrørende Sikkerhedsgraden blev som nævnt truffet af Retten. Men nye Oplysninger kan indicere, at denne Afgørelse bør ændres. Endvidere vil direkte Anbringelse i visse Institutioner (Alcatraz, Medical Center for Federal Prisons, the prison camps) i Sager vedrørende egentlige Forbrydelser**) aldrig blive besluttet af Retterne, idet nøjere Undersøgelser — som kun kan ske ved den egentlige Klassifikationsproces — er tiltrængt i disse Sager. Hvis Klassifikationsudvalget finder, at Overførelse til en anden Institution er ønskelig, giver det Indstilling til Fængselsdirektoratet i Washington, der afgør Sagen.

b. Socialtjenesten. (The social service unit, the parole department).

Kort efter Ankomsten til Institutionen udpeges en bestemt Raadgiver for Fangen (the parole officer). Han søger at blive

*) Omkostningerne ved Gruppe 3° og 4° Institutionerne er iflg. en lige modtaget Oplysning fra Staten New Jersey kun mellem $\frac{1}{3}$ og $\frac{1}{4}$ af Omkostningerne ved Gruppe 1° og 2° Institutionerne.

**) Felony cases. Dette refererer sig til den stadig gældende Sndring mellem egentlig Forbrydelse — felony — og Politiforseelse — misdemeanor.

Fangens Tillidsmand; han raader og vejleder ham og søger som nævnt ovenfor Forbindelse med Fangens Familie og Venner. Han bistaar ham ved Udarbejdelsen af en Prøveløsladelsesplan, herunder at finde den rette tilsynsførende i Prøvetiden og et passende Arbejde. Hans Arbejde er af den allerstørste Betydning ved Klassifikationen af Fangen.

c. Uddannelse.

Skolekundskaber meddeles dels ved egentlig Klasseundervisning, dels ved Cellestudium og Korrespondancekursus. Man maa her erindre sig, at det ikke er helt usædvanligt at finde Analfabeter i USA*). Enhver Fange, som ikke kan godtgøre Kundskaber svarende til Kundskaber for 15—16 Aars Skoleelever**), skal deltage i Skoleundervisning daglig mindst een Time. Hvor meget Skoleundervisning der igrønt gives, afhænger af det for denne Person foreslaede Arbejdsprogram. I en Række Institutioner kan Fangerne tage Eksamen, der anerkendes lige med Vidnesbyrd fra Institutioner ude i Samfundet.

Vedrørende den faglige Uddannelse er Spørgsmaalet mere vanskeligt. Ved Fastlæggelsen af Programmet tages Hensyn først til Mandens Muligheder ved Løsladelsen fra Fængslet, dernæst til Institutionens Tarv (Rengøring, Vask, Landbrug, Industri o. s. v.), og det hævdes, at det virkelig er muligt at effectuere et Træningsprogram, som vil reducere Nødvendigheden af at placere Mænd ved Beskæftigelse, som de ikke har Interesse for eller Evne til, til et Minimum. Man lægger altid Vægt paa det konstruktive Arbejde, og det maa erkendes, at de amerikanske Institutioner synes at have evnet at beskæftige deres Fanger bedre, end vi herhjemme har set os i Stand til. Det er ogsaa i USA et hævdundet Princip, at Fangearbejdet ikke maa konkurrere med Arbejdet i det frie Marked, men de store

*) Ikke mindst Undersøgelser af de værnepligtige under Krigen afslørede dette. En Statistik for Lewisburg Penitentiary, Pennsylvania, oplyser, at 13 % af Fangerne er »illiterate« mod 4 % udenfor Institutionen.

**) I en Række Stater i USA er den skolepligtige Aldersgrænse 16 Aar.

Behov fra andre Styrelsesgrene og den større Organisation af Arbejdsproduktionen i Statstjenesten har givet langt bedre Muligheder end hos os.

d. Fritid og Moral.

Fængselsdirektoratet lægger megen Vægt paa, hvorledes Fangen tilbringer Fritiden, dels af Hensyn til Fangen selv, dels af Hensyn til den almindelige Moral i Institutionen. Mulighederne for at udøve Sport er mangfoldige. I flere Tilfælde tillades Konkurrence med Hold udefra. Alle Institutionerne har udmærkede Biblioteker, nogle mere end 20.000 Bind. Der er Adgang til at læse Aviser og Magasiner, og Biblioteket ledes af en veluddannet Bibliotekar. Fangerne faar i nogle Institutioner Lov til at opholde sig i Biblioteket og selv at udvælge deres Lektüre. Næsten alle Fanger har Radio (Hovedtelefon). I de fleste Fængsler forevises en Film ugentlig, ikke en klippet Film, eller altid en belærende Film, men en god Film, som man ser dem uden for Institutionen. Der holdes Foredrag og Diskussionsmøder. Fanger med Evne til Musik, Tegning el. lign. faar Mulighed for at udnytte deres Talent; ogsaa dette er et Led i Fangens Program.

e. Arbejdsmuligheder.

De ovenfor givne Oplysninger maa imidlertid ikke forlede til den Tro, at de federale Institutioner er rene Forlystelsesetablissementer. Arbejdet er stadig det vigtigste, den Grundpille, hvorpaa hele Fangens Program hviler. Man sætter al Energi ind paa at overbevise Fangen om, at Arbejdet er den væsentligste Del af vort daglige Liv*), og paa at uddanne ham til at forsørge sig selv hæderligt, og i Erkendelsen af det unyttige i først at fremelske denne Indstilling hos Fangen og derefter slippe ham ud til Arbejdsløsheden og Samfundets kolde Luft har man fra 1940 oprettet Beskæftigelsesbureauer i Forbindelse med Institutionerne. Man sætter sig før Løsladelsen af Fangerne i For-

*) »Men in prison must be taught the dignity of honest toil« (Lewisburg, Report Marts 1939).

bindelse med Forretningsfolk, Fabrikejere og andre Arbejdsgivere og gør dem bekendt med Fangernes Kvalifikationer. Med Fangens Samtykke faar den fremtidige Arbejdsgiver en komplet Beskrivelse af Manden, hans Uddannelse, og hans Fortid, Manglen paa Arbejdskraft under og efter Krigen har sikkert bidraget til det gode Resultat, man har haft med disse Fremstød, men selv bortset fra Krigens Indflydelse synes Forsøget at være lykkedes.

Naar Fangens Program er fastlagt, kaldes han op til Udvalget. Man forklarer ham Afgørelsen: den foreløbigt fastsatte Tidsgrænse for hans Ophold i Institutionen, hans Arbejde, hans Undervisning, Fritidsbeskæftigelse o. s. v., og han faar Lejlighed til at drøfte Programmet, eventuelt med det Resultat, at Ændringer vedtages. Den ubestemte Dom er nu for saa vidt blevet bestemt som Fangen ved, at om alt gaar vel, vil det fastsatte Tidspunkt nu være hans Maksimum, som han kan bringe ned ved god Opførsel*).

Derefter begynder Iværksættelsen af Programmet, og Fangens Sag gennemgaas regelmæssigt, for at man kan se, om den lagte Plan har Udsigt til at kunne gennemføres. Hvis der er nogen Grund til Forandring, tages Sagen op til Overvejelse og eventuelt Reklassifikation. Det kan bestemmes allerede ved første Møde eller senere paa Initiativ af et af Medlemmerne, af Fangen eller af Fængselsdirektoratet. Samtlige Anmodninger samles hos Inspektørens Assistent, der ogsaa samler de løbende Rapporter fra de Tjenestemænd, der beskæftiger sig med Fangen, og som har Pligt til at rapportere til Inspektøren. Reklassifikation kan resultere i Overførelse til en anden Institution. Enhver Institution skal tage Fangens Sag op til Overvejelse i det mindste een Gang under Afsoningen, nemlig ved Afgørelse af Prøveløsladelsesspørgsmaalet. Men igrønt søger man at faa Sagerne gennemgaaet med faa Maaneders Mellemrum, navnlig med

*) The Good Time Law af 21. Juni 1902 gælder for al Strafafsoning undtagen Fængsel paa Livstid. Der afkortes visse Dage for hver Maaned, f. Eks. hvis Dommen lyder paa Fængsel fra 3 til 5 Aar 7 Dage for hver Maaned.

Henblik paa Overførelse til en Institution med mindre Sikkerhed, idet disse Institutioner frembyder størst Mulighed for Fangens Tilpasning til det fri Liv.

Ved et Møde kort før Løsladelsen samles Notater om Fangens Udvikling i en særlig Rapport; den har Betydning ikke alene, fordi den viser hans Standpunkt ved Overgangen til det borgerlige Liv, men ogsaa som Grundlag for Institutionens Analyse af Behandlingens Effektivitet.

Den amerikanske Klassifikation er altsaa en Behandlingsmetode paa individuel Basis. De tidligere Behandlingsmetoder har været Massebehandlinger. Denne nye Metode erkender, at Forbrydelse er Resultatet af talrige Faktorer; den kan ikke føres tilbage til een Kilde, og en effektiv Behandling kan kun tænkes, naar den tager Hensyn til Individets særlige Problemer. Dette sker ved, at Ekspertter opstiller et koordineret Program, der tager Hensyn til alle Faser i Lovovertræderens Liv, og som altid er rettet mod det endelige Formaal: at Fangen skal vende tilbage til Samfundet bedre egnet til et lovlydigt Liv end ved hans Anbringelse i Institutionen. En amerikansk Domstol sender en Mand i Fængsel „as punishment“ ikke „for punishment“.

2. *Personel.*

Man har meget rammende sagt, at Institutioner kun er de forlængede Skygger af Individerne i dem. Enhver Reform inden for Fængselsvæsenet som paa andre Omraader vil mislykkes, hvis ikke de Personer, der skal gennemføre Reformen, har de fornødne Kvalifikationer. De maa være trænedes til Opgaven og tilbørligt betalt.

Ved Omorganiseringen af Fængselsvæsenet i 1930 var man klar over disse to Krav, og man har stadig arbejdet paa at faa bedre og bedre Personale. Den gamle Fangevogter, the guard, der alene var ansvarlig for Bevogtningen af Fangen, er blevet erstattet med den moderne Fængselsbetjent, the custodian officer, der gennem sin særlige Uddannelse har faaet indprentet, at han tillige er ansvarlig for Fangens Velfærd og Behandling.

Lønforholdene er forbedret betydeligt — denne menige Tjenestemand faar en Løn af op imod 4000 \$ aarligt med nu 40 Timers Arbejdsuge. Der afholdes ustandseligt Funktionær-Kursus, og her som overalt i USA sættes Studiet af Socialraadgivning (social case work) i første Række. Ikke sjældent ses iøvrigt Studenter som Volontører i Fængslernes Kontorer for Socialtjeneste. Det teknisk uddannede Personale, der antages: Lærere, Haandværkere, Kontorister m. v. er ogsaa i første Række Fængselsfunktionærer, altsaa indstillet paa at arbejde i Overensstemmelse med det Formaal, Institutionen arbejder paa.

Efter det Indtryk, jeg fik af Personalet ved de federale Institutioner, synes det mig at være af usædvanlig høj Standard, et Moment, der utvivlsomt maa tillægges den største Betydning ved Vurderingen af de opnaaede Resultater. Man sætter stor Energi paa at have det mindst mulige Antal Personer til Bevogtning m. v. og ønsker saa vidt muligt at tage Videnskaben i Brug i Fængselsvæsenets Tjeneste. Kropsvisitering sker f. Eks. oftest ved et elektrisk Apparat (gundetector). Vigtige Papirer ses bevogtet ved at være omgivet af en elektrisk Ledning, der slaar Alarm, naar nogen rører den. Naar Fangerne har Ret til at forlade deres Opholdsrum, registrerer i nogle Institutioner et elektrisk Instrument (annunciator) Tidspunktet for deres Kommen og Gaaen. Sanford Bates udmaler sig i „Prisons and Beyond“, hvorledes Fremtidens Fængsel ser ud: „Instead of an institution bristling with firearms with silent lonely figures of guards passing up and down the wall, their salaries paid at great expense to the taxpayers, we shall have an institution protected entirely by science, and we shall be able to divert our pay-roll money to provide that type of personnel service which may guide and instruct the prisoners toward the day of their release. There will be a hugh surrounding wall protected by this invisibel electrical zone. There will be rooms or cells out of which a prisoner cannot step without giving an alarm. — — — There will be a signal system so that in the event of any approach of trouble the whole place may be flooded with light, the guards aroused, the place of attack at once located. — — —

Science is providing us with cheaper, more reliable and more human control if we will but accept it."

Dette Krav om, at Videnskaben skal udnyttes, gælder ogsaa de humane Fag, Sociologi og Psykologi og Lægevidenskaben, men det er af Vigtighed, at der etableres et egentligt Samarbejde mellem Specialisterne og den „gamle Fængselsstab.“*)

3. Den institutionelle Klassifikation.

Denne gaar som nævnt forud for den egentlige individuelle Klassifikation. For Tiden er der 10 mulige Klassifikationer, bedømt dels efter Udsigten til Resocialisering i det hele, og i Forbindelse med de forbederlige kombineret med Arbejdsevn (man taler om industrial type, agricultural type, road-construction type), dels efter Helbredsforhold (narcotic addicts, mentale Lidelser), dels efter Alder, Køn og Afsoningstidens Længde.

Om de enkelte Institutioners Sikkerhedsforanstaltninger henvises til det ovenfor beskrevne. Ingen bestemt Fængselstype er i Dag foretrukket i USA. Der er næsten lige saa mange Slags Husrum som Fangetyper. Almindeligst er vel nok den indre Celleblok, hvor alle Cellerne er bygget i en Enhed som en Bikube. De har en, to, otte eller ti Mands Celler. Meget almindelig er ogsaa Sovesals(dormitory)-systemet; det findes næsten i alle Institutioner, bortset fra Alcatraz. Det er meget billigt, baade i Henseende til Opførelse og Drift, — og Fangerne foretrækker det.

I en Række Institutioner findes Æresværelser (honorrooms) for de mest fortjenstfulde Fanger. Disse Værelser ligner Hospitalsværelser, ingen Laas, intet Gitter.

*) Dr. Lowell Bixby, Sanford Bates' første Assistent, er en af dem, der med størst Kraft er gaaet ind for Koordinationen af Specialisternes Arbejde. Det er stærkt gennemført i Staten New-Jersey. Dr. Bixby sagde i en Propagandatale for Samarbejde følgende: »Too often, however, we find, that these specialists have been superimposed upon the existing prison organisation without actually being assimilated in it. It is not uncommon to find the professional staf sitting lightly upon the institution organisation like the foam upon a glass of beer, adding considerably to its apperance but quickly blow aside whenever there is a serious work to be done. — — We are giving a great deal of thought and study to this question of coordinatiory professional services«

I Chillicothe, Ohio, en Institution med 12—1300 yngre Mænd, der skulde kunne rettes op (improvable), fandtes i 1942 foruden Administrationsbygninger en Modtagelsesbygning, fire Celleblokke (600 Personer), 6 dormitories (Maximum 1000), to Spisesale, en Vaskeribygning, en Skolebygning, en Lagerbygning, en Stolefabrik, et Jernstøberi, en Flyvemekanikerskole og 8 forskellige Værksteder. I Tilknytning dertil drives stort Landbrug og Gartneri. Flyvemekanikerfaget er naturligvis — og var især under Krigen — noget særligt betroet. Dets Udøvere blev omhyggeligt udvalgt og overført til Æresværelser; i Chillicoths Æresafdeling findes mere end 100 unge Mænd. Ingen Fængselsbetjente overvaager denne Bygning, hverken Dag eller Nat. Ingen Døre er laasede. Fangerne danner selv „line“ for at gaa til og fra Maaltider o. s. v., og der skal være bedre Orden og Kontrol blandt dem end i nogen anden Del af Institutionen.*) Paa Chillicothe arbejdes ogsaa med rent videnskabelige Forsøg. 30 unge Mænd, som vi vilde kalde Ungdomsfængselsfanger (habitual juvenile delinquents), har f. Eks. været holdt i et særskilt dormitory og været Genstand for særlig omhyggelig Observation og special Behandling med det Formaal at klarlægge, om almindelige Faktorer eller Karakteristika adskiller dem fra andre Grupper af unge Mænd, og om et specielt Behandlingsprogram vil være af nogen Værdi for dem. Man mener ved Forsøget at have fundet ud af, at Mænd af denne Gruppe, skønt over Middel i Intelligens, er under Middel „med Hensyn til Evnen til at tænke kritisk og ræsonnere logisk“, og at den „umaadelige Ustabilitet og egocentriske Indstilling hos disse Fyre kan henføres til et defekt Fader-Søn Forhold i Aarene 8 til 12“. Det er naturligvis ikke Amerikanernes Tanke, at nogen sund Slutning skulde kunne drages fra saadanne Eksperimenter alene. Det anføres blot som Eksempel paa det utrættelige Forskningsarbejde, der udføres Side om Side med den praktiske Gennemførelse af de Teorier, man indtil nu har ment at kunne antage som holdbare.

*) Se Sanford Bates »Prison and Beyond«, p. 203.

En Del Institutioner arbejder efter Pavillonsystemet, der aabner de rigeste Muligheder for Klassifikation. Den aabne Kvindeinstitution Alderson (The Federal Reformatory of Women*), beliggende i skønne Omgivelser i West Virginia, ledes udelukkende efter dette Princip med 15 Pavilloner (Cottages). Rehabiliteringsproblemet for kvindelige Fanger anses iøvrigt for ubetydeligt i Sammenligning med Problemet vedrørende de mandlige Fanger. Fangerne i Alderson trænes i en Række passende Fag, — lad mig ikke glemme „the beauty culture“, der spiller en saa stor Rolle i Amerikanernes daglige Liv, og Institutionen driver tillige et udstrakt Landbrug. Alderson, hvis Sukces navnlig skyldes den første Inspektør Dr. Mary B. Harris, har maaske den højeste Standard af alle federale Institutioner**). Hver Fanges Sag revideres hver 3. Maaned, og Fangen møder hver Gang for Klassifikationsudvalget. De gode Resultater herfra har været i høj Grad medvirkende til Reformerne for de mandlige Fanger. Tør man tage Undvigelsesprocenten som noget Udtryk for Institutionens Forsvarlighed, synes de amerikanske federale Institutioner at have den bedste Samvitighed. I 1939/40 var der ialt kun 52 Undvigelser, alle fra aabne Institutioner, Lejre eller Farme eller under Transport. 42 af de undvegne blev fanget i Løbet af faa Maaneder.

4. *Udryddelse af de nedbrydende Forhold under Strafafsoningen.*

En udtømmende Redegørelse for, hvad dette vil sige, kan ikke gives. Det er tildels fremgaaet af det foregaaende, og det er nærmest Udtryk for en generel Bestræbelse. Fangen skal ikke gøres til et Væsen, der blot adlyder Ordren og Regulativet, som er fængselsvant og nemt at have med at gøre. Han maa bringes til at forstaa, hvad der skal ske med ham, at man virkelig vil gøre et reelt Forsøg paa at gøre ham til et nyttigt Medlem af

*) En udførlig Beskrivelse af denne Institution findes i Gerda Mundt: »Tro paa Mennesker«, 1940, p. 82 ff.

**) Iflg. »Tro paa Mennesker«, p. 107, blev fra 1928 til Maj 1940 1088 Kvinder løsladt fra Alderson under Tilsyn. Kun 28 faldt tilbage.

Samfundet og til at forstaa, at hans Samarbejde ogsaa er nødvendigt, hvis Maalet skal lykkes, og det udarbejdede Program gennemføres. Han skal mødes med Forstaaelse af Personale, der har Forstand paa sit Arbejde. Han skal forstaa, at han ikke er hjemfalden til een Mands Naade og Barmhjertighed. Hans Vel-færd overvaages af hele Fængslets Stab. Hans Omgivelser maa være saadanne, at der er Lys, Renlighed, søbre Farver og passende Udstyr. Han maa have en vis Mulighed for Fritidsbeskæftigelse. I nogle federale Institutioner tilbringer Fangerne en Del af Fritiden sammen i tvangløst Samvær. Med Hensyn til Maden — ja, den ligger vist en Del over den gennemsnitlige europæiske Standard*). En Rolle, vel navnlig for de kvindelige Fanger, spiller ogsaa Beklædningen. De amerikanske Fanger er fikst og hensigtsmæssigt paaklædt, og lad mig tilføje, det er Fængselsbetjentene ogsaa.

Disciplinen udøves mere ved aandelige Midler, ved det psykiske Herredømme, end ved det fysiske. I flere Institutioner er det Personalet forbudt at være bevæbnet**). Alle større Brud paa Disciplinen behandles af en disciplinær Ret, i Almindelighed bestaaende af Viceinspektøren, Psykiateren og en overordnet Fængselsbetjent. Retten kan referere Sagen til det Udvalg, der behandler Spørgsmaalet om Reduktion for god Opførsel (The Good Time Forfeiture Board), og Overførelse til en anden Institution er selvfølgelig en sidste Mulighed.

Som et Led i de i dette Afsnit omhandlede Bestræbelser kan jeg ogsaa nævne, at det i vidt Omfang er Fangerne tilladt at give Udtryk for deres Meninger i særlige Publikationer og Magasiner, f. Eks. The Atlantian, der trykkes og offentliggøres

*) Jeg behøver næppe at tilføje, at Maden er ens for alle Fanger. De federale Fængsler har ingen »range line«, som i gamle Dage, hvor de store Kanoner — the big shots — som Guvernører, Bankmænd og Politikere svømmede i Bøf og Koteletter! (Sanford Bates: »Prison and Beyond«).

**) I Lewisburg, Penn., er Reglen den, at indenfor Murene er ingen Fængselsbetjent tilladt »to carry guns, clubs, loaded canes, billies, or other dangerous weapons. Discipline is succesful because it is tempered with justice and common sense«. Denne Institution er for ca. 1.500 ældre Mænd.

i Institutionen i Atlanta under Tilsyn af Undervisningsdepartementet sammesteds. Det har et righoldigt Læsestof, forfattet baade af Fanger og udenforstaaende, og er et smukt udført Værk paa ca. 50 Sider med Billedstof. The Outlook udgives af og for Fangerne i The Federal Reformatory of El Reno, Oklahoma. Det er ligeledes af meget høj Standard. Publikationerne er beregnet baade for Fangerne og Offentligheden og antages at have fremmet Forstaaelsen af Fangens Problemer og ikke mindst af Beskæftigelsesproblemet vedrørende prøveløsladte Fanger.

Man har endvidere søgt at orientere sig om Fangernes Indstilling ved at udskrive Opgaver og Konkurrencer for dem, og ved Gennemgang af Besvarelserne har man faaet nyttige Vink om paakrævede Forbedringer.

5. Løsladelse paa Prøve og betinget Fritagelse for Strafafsoning. (The parole and probation system).

Disse to Spørgsmaal behandles i USA altid i Forbindelse med hinanden, endskønt kun det ene, Løsladelse paa Prøve (the parole system), har direkte med Strafafsoningen at gøre; den følger altid efter en Periode af Indespærring og er sædvanligvis nøje forbundet med Institutionen. Den betingede Fritagelse for Straf, probation*), kan indrømmes med eller uden Dom. Lovovertræderen forbliver i dette Tilfælde under Rettens Jurisdiktion, og saalænge den paagældende overholder Betingelserne for Fritagelsen for Straf, undgaar han Afsoningen. Begge Systemer er Led i Federalregeringens Arbejde for at bekæmpe Forbrydelser og beskytte Samfundet.

Her skal jeg navnlig beskrive Prøveløsladelsessystemet ved de federale Fængsler. Det indførtes i 1910, men blev først virkelig gennemført efter Reformen i 1930. Antallet af prøveløsladte federale Fanger i 1930 var 1.700, hvormed Tilsyn alene førtes af frivillige Socialarbejdere. I 1940 var 5.600 løsladt

*) »probation« er først anvendt i USA, første Gang i 1841 i Boston. Den første Lov herom blev givet i Massachusetts 1878. I 1925 vedtoges en Lov om »probation-system« ved de federale Retter.

enten paa Prøve (on parole), eller betinget, (conditional release)*), alle under Tilsyn af betalte federale Tjenestemænd. I det første Tiaar efter 1930 brød kun en af hver 15 prøveløsladte Fanger de gældende Vilkaar, eller ca. 7 %. I 1944/45 blev ca. 7.800 Sager afgjort med Henblik paa Prøveløsladelse. Den blev givet til godt 3.000 Personer (knap 40 %) og nægtet for Resten (godt 60 %). I 1944/45 var ca. 3.600 prøveløsladte og ca. 2.700 betinget løsladte, altsaa ialt godt 6.000. I samme Tidsrum overtraadte henholdsvis 457 og 539 Vilkaarene, dog henholdsvis 166 og 181 ved ikke kriminelle Forhold, d. v. s. ca. 8 % prøveløsladte forbrød sig igen.

Det amerikanske Prøveløsladelsessystem er begrebsmæssigt forbundet med den saakaldte ubestemte Dom. Flere Penologer har gjort sig til Talsmand for en Lov, hvorefter Dommen skal være helt ubestemt, saaledes at der gives de mest elastiske Grænser for Afsondringen af den paagældende, idet det ganske overlades til Ekspertes i Institutionen og til Prøveløsladelsesmyndighederne at afgøre, hvornaar Fangen ikke længere kan drage Nytte af Behandlingen i Institutionen. Behandling vil jævnlig være forgæves, hvis Løsladelse paa Prøve i rette Øjeblik umuliggøres ved en Afgørelse, truffet af en Dommer, der umuligt paa Dommens Tid kunde vide, hvorledes paagældende vilde udvikle sig. Men saaledes er imidlertid ikke Loven i Dag. I alle Jurisdiktioner har Dommen nogle fikserende Elementer. Nærmest den helt ubestemte Dom kommer en Retskreds, der afsiger Domme paa fra 1 Aar til Livstid. Men de fleste Retskredse bruger Minimums-Maksimumsdommen, f. Eks. fra to til ti Aar (the indefinite sentence i Modsætning til the indeterminate sentence). Det sker ogsaa, at man møder en Dom med et givet Antal Aar; den giver f. Eks. 6 Aars Fængsel. Her maa det imidlertid erindres, at den Lov, i Henhold til hvilken Dommen afsiges, bliver modificeret af andre Love vedrørende Straffetiden,

*) Denne Løsladelsesform bruges for Fangen, der ikke opnaar egentlig Prøveløsladelse, men som paa den anden Side faar Nedsættelse for god Opførsel (reduction of good time). Han skal efter Løsladelsen i det store og hele adlyde samme Regler som den prøveløsladte, indtil hans Maksimumstid er udløbet.

og naar alle Love tages i Betragtning, bliver Resultatet, at alle Domme i det federale System i Virkeligheden kan siges at være „indefinite“ med Hensyn til Afsoningsmaaden eller bedre Bevogtningsmaaden (type of custody), men „definite“ med Hensyn til Afsoningstidens Længde.

Spørgsmaal om Prøveløsladelse af federale Fanger afgøres af et Nævn, The United States Board of Parole, bestaaende af 3 Personer, for Tiden alle forhenværende Dommere, med grundig Indsigt i Fængselsforhold og socialt Arbejde.

Efter Afsoning af $\frac{1}{3}$ af Straffetiden er der Mulighed for Løsladelse. Nævnet afholder Møde i Institutionen, og Fangen er til Stede. Det Materiale, der er samlet af de tidligere omtalte Tjenestemænd i Klassifikationsudvalget, fremlægges. Findes Manden moden til Prøveløsladelse, gives denne, men kun da; det er ikke en Belønning for god Opførsel alene!

Dommen ledsages jævnlig af en Kommentar fra Dommer og Anklager, eller disse afsender inden 30 Dage en Kommentar, men denne giver ikke Udtryk for Rettens Opfattelse. Det kan f. Eks. siges: „Prøveløsladelse to Aar af en tre Aars Dom“, „Prøveløsladelse kan gives ved en Trediedel“ eller „Nævnet maa bestemme Prøveløsladelse“. Nævnet er ikke bundet ved disse Udtalelser, hvilket har medført, at nogle Dommere ikke ønsker at udtale sig. Ved selve Afgørelsen finder en grundig Overvejelse Sted. Fangen er een Gang blevet dømt under en Proces, hvor han havde „the benefit of doubt“. Ved Nævnets Afgørelse tilkommer denne Fordel Samfundet. Nævnet repræsenterer Samfundet og skal ved Hjælp af sin særlige Sagkundskab afgøre, hvorvidt Fangen under Hensyntagen til samtlige Forhold i Sagen kan overføres til „Bevogtning“ ude i Samfundet. Hvis en Mænd vel i sig selv synes egnet til Prøveløsladelse, men Situationen dog ikke synes helt afklaret, kan Nævnet bestemme, at den paagældende skal løslades, men til et senere Tidspunkt. Derved medvirker Afgørelsen til at styrke Fangens Bidrag til Fuldstændiggørelsen af hans Program.

En automatisk Prøveløsladelse, som den danske nærmest er, er i direkte Modsætning til det amerikanske System. Dette sidste

har intet med matematiske Formler at gøre, men betyder, at et omhyggeligt Studium af Fangen har indiceret, at han er parat og villig til at forsøge at blive en nyttig Borger i det frie Liv. Den Mand, der overtræder den Begunstigelse, der ligger i Prøveløsladelsen, eller som falder tilbage paa Forbryderbanen, efter at Tilsynstiden er udløbet, og erhverver sig en Tillægsstraf, forskærtser al Ret til fremtidig at komme i Betragtning hos Nævnet. Det er en absolut Betingelse, at Fangen kan faa Arbejde og Bolig ved Prøveløsladelsen. Han maa ogsaa have en Raadgiver (parole adviser) ude i Samfundet. Tilsyn føres af Funktionærer i The United States Probation Service, der hører under Justitskontorerne ved de federale Retter. Tilsynet administreres sammen med Tilsyn med de for Straf betinget fritagne (probation service). I ikke faa Tilfælde kender den tilsynsførende den prøveløsladte fra Tilsyn af denne Art. Der er skabt et nøje Samarbejde mellem Fængselsdirektoratet og Retskontorerne. De tilsynsførende er Tjenestemænd, hvis hele Tid bruges til dette Arbejde. De er ikke Polititjenestemænd. De uddannes nærmest som Socialraadgivere. Man anser et ineffektivt Tilsyn for direkte skadeligt og bestræber sig paa at gøre Tilsynet effektivt, og man foranlediger Reaktioner i Anledning af Brud paa Betingelserne iværksat omgaaende. Tilsynet afvikles etapevis; efterhaanden som Tiden gaar og Fangen tilpasser sig, bliver det mindre stramt og ophører eventuelt, før Maksimumstiden er udløbet.

Efter federale Myndigheders Skøn synes Offentligheden at have akcepteret Prøveløsladelsessystemet som saadant, men dette er ikke sket uden stadigt Propagandaarbejde. Det er en væsentlig Opgave for de Tilsynsførende, ved Siden af at gøre Tilsynet effektivt, at udbrede Kendskab til Prøveløsladelsesproblemerne og Samfundets Bestræbelser i det hele for at modvirke Forbrydelser ved at have nøje Kontakt med Pressen, Foreninger, Klubber (boys' clubs, dads' club, girls' clubs etc.), Skoler m. v.

Man har i Fængselsdirektoratet i Washington anstillet forskellige Undersøgelser med Materiale ogsaa fra de enkelte Sta-

ter til Klarlæggelse af Prøveløsladelsens Resultater. En Undersøgelse vedrørende 75.000 prøveløsladte fra alle Stater viste stærk Sammenhæng mellem Arbejdsløshed og Recidiv, hvilket selvfølgelig ikke er overraskende. Men Oplysningen bruges i Propagandaen for Beskæftigelsen af løsladte Fanger. Spørgsmaalet om de prøveløsladtes personlige Rettigheder efter Udløbet af Tilsynstiden, der paavirker deres Arbejdsmulighed, er meget vanskeligt, idet de enkelte Staters Lovgivning varierer stærkt. Man har analyseret 100.000 Prøveløsladelsessager fra de enkelte Stater og heraf draget forskellige Slutninger med Henblik paa Løsladelsesmuligheden. Følgende skal anføres:

1. Hvide Personer bliver prøveløsladt oftere end farvede.
2. Ugifte ikke saa ofte som gifte.
3. Lovovertrædere, der blev arresteret første Gang før det 18. Aar, bliver ikke saa ofte prøveløsladt som den, der var over 22 Aar ved første Arrest.
4. Muligvis faar den enlige Forbryder oftere Prøveløsladelse end han, der er een Deltager af flere i en Forbrydelse.
5. Lang Tids Fanger bliver prøveløsladt hyppigere end kort Tids Fanger.
6. Daarlig Opførsel i Institutionen indicerer en Risiko for Prøvetiden udenfor.

Ligeledes undersøgte man, hvorledes de paagældende klarede sig. I de 3 første og den 6. Gruppe klarede de, der oftest fik Prøveløsladelse, sig bedst; for 4. Gruppe kunde intet siges, og for 5. Gruppe var det omvendt.

Det System for Fangebehandling, som saaledes er indført ved de federale Institutioner, har for mange enkelte Stater i USA været et Mønster, som de forsøgte at leve op til. Nogle Stater har dog gennem Aarene været kendt for deres Fremskridt paa Penologiens Omraade, saaledes at de i Virkeligheden først har været Forbilledet for Washington. Dette gælder f. Eks. Massachusetts og New Jersey. En af Vest-Staterne, Kalifornien, der ogsaa paa andre Omraader er kendt for sin moderne Lovgivning, har under Krigen gennemført et ganske nyt System vedrørende Bekæmpelse af Forbrydelser, herunder vedrørende

Fængselsvæsen eller Korrektionsinstitutter, som de der kaldes. I det følgende fremdrages nogle særlige karakteristiske Træk fra Systemerne i New Jersey og Kalifornien.

New Jersey.

New Jersey er en lille Stat med ca. 5 Millioner Indbyggere. Beliggende ved Østkysten af USA, nær Indvandringshavnen New York, har den altid haft særlige sociale Problemer at kæmpe med. Dens Socialreform skriver sig helt fra 1918, og den har forstaaet stadig at holde Trit med Udviklingen paa det sociale Omraade, saaledes at den stedse har været anerkendt som „outstanding“ i Henseende til Løsningen af sociale Spørgsmaal. Et af disse er Fængselsvæsenet. Det er altsaa anerkendt som et socialt Problem og er i administrativ Henseende blot en Afdeling af Socialdepartementet paa samme Maade som f. Eks. Sanatorier eller Aldersrentekontorer.

Guvernøren i New Jersey udpeger 9 Personer til Medlemmer af et Nævn: the State Board of Control of Institutions and Agencies. Hvervet er ulønnet. Et Medlem afgaar hvert Aar. Dette Nævn udøver sine administrative Funktioner gennem en Commissioner (for Tiden Sanford Bates), der er udnævnt uden Tidsbegrænsning. Under ham sorterer dels Centraladministrationen (State Department of Institutions and Agencies) med Afdelinger for Bogholderi, Klassifikation, Undervisning, Prøveløsladelse, Statistik, Statsindustri o. s. v., dels Driften af Institutionerne med Afdelinger for Sindssygehospitaler, Skoler for mentalt defekte, Epileptikerhjem, Fængsler og „reformatories“, Soldaterhjem, Børnehjem o. s. v. New Jersey anvendte Klassifikationssystemet i Fængsler fra Slutningen af den første Verdenskrig, altsaa længe før Federalregeringen, og har bestandig udvidet og udbygget Systemet. En af de seneste Nydannelser er The Diagnostic Center, hvorved en Slags Præ-Klassifikation indføres. Der oprettes en Klinik med Specialister i Medicin, Psykiatri og Psykologi. Instituttet kan benyttes af enhver Ret eller et administrativt Kontor. Dommeren kan f. Eks., før Dommen afsiges over en Person, hvis Skyld er afgjort (a convicted

criminal) sende den paagældende til Instituttet i indtil 90 Dage, og efter et Studium af ham gives en Indstilling vedrørende hans Behandling, herunder navnlig om Fritagelse for Afsoning kan anbefales. Skoler og Børnehjem kan ogsaa benytte Instituttet. Det virker altsaa som en Slags Retslægeraad, men paa en langt bredere Basis, og det er oprettet som et Led i Centraladministrationens Arbejde med Rehabilitering af Delinkventer og retarderede Personer. Fordelen ved New Jersey-Systemet skal iøvrigt navnlig ligge i, at een Mand, the Commissioner, har Beføjelse til at overføre Personer fra een Institution til en anden, uden at støde paa Kompetencestridigheder hos en anden Myn-
dighed. Dette gælder ikke mindst ved Spørgsmaalene om at overføre Strafafsonere til Institutioner for sindslidende. Prøveløsladelsessystemet i New Jersey skal være et af de bedste i USA*). Paa Initiativ af the Deputy Commissioner Dr. Lovell Bixby**) er New Jersey saa sent som i 1947 blevet inddelt i 9 Løsladelsesdistrikter, hver under Ledelse af en Senior-tilsynsførende. De mødes een Gang om Maaneden med Centralkontoret, og de staar alle i nøje Forbindelse med Institutionerne***). Selve Prøveløsladelsen bevilges af et Fængselsnævn efter Indstilling af Fængselsinspektørerne. Tilsynet er meget effektivt. Paagældendes Opholdssted til enhver Tid skal anerkendes af Tilsynet, og dettes Tilladelse er nødvendig til de fleste Dispositioner: Ægteskab, Skilsmisse, Kørekort, Køb af Automobil eller andet større Køb paa Vilkaar etc. Som Regel varer Prøveløsladelsestiden helt til Udløbet af Maksimumstiden, men i særlige fortjenstfulde Tilfælde kan endelig Løsladelse dog gives forinden. De tilsynsførende er uddannet som Socialraadgivere.

*) Saaledes Professor F. E. Haynes i »The American Prison System«. Iflg. Oplysninger fra Januar 1948 blev i Aarene 1930—35, 1936—40, 1941—46 henholdsvis 16, 13 og 11 af hver 1000 prøveløsladte genindsat.

**) Tidligere Assistant Director of the Bureau of Prisons and Chief of Probation and Parole section; i 5 Aar Inspektør paa den ovenfor nævnte Mønstereinstitution Chillicothe, Ohio; en Tid Medlem af the Adult Authority of the State of California.

***) Fra Januar 1948 vil en Tilsynsførende blive ansat i hver Institution for at danne Kontakt mellem de Tilsynsførende i Marken og dem, der planlægger Prøveløsladelsen. Disse Tilsynsførende gennemgaar en særlig Uddannelse før Ansættelsen.

De skal tillige bestaa den almindelige Prøve for Ansættelse i Statstjenesten (civil service examination). Udgiften ved Tilsyn under Prøveløsladelse regnes at være $\frac{1}{10}$ pr. Mand af Udgiften ved Fængselsophold, et Argument der altid virker tiltrækkende paa Offentligheden*). Antallet af Statsfængselsfanger er aarligt ca. 1500 i Alderen fra 16 Aar og opefter. Institutionerne arbejder med Hensyn til Behandling og Løsladelsesprincipper paa Linie med de federale Institutioner. Den almindelige Domstype er Minimum-Maksimumsdommen, men ved to „reformatories“ danner en særlig Domstype Grundlaget, idet der ikke er noget Minimum og kun et Maksimum i Henhold til Loven. Selve Dommen lyder paa Anbringelse i den paagældende Institution. Den ene af disse er Pavilloninstitutionen for 350 Kvinder i Clinton, der arbejder uden Mure og uden laasede Døre. En Række Fængselsbetjente her er „student officers“, d. v. s. Fanger, der har tjent sig op til dette Hverv. Prøveløsladelse kan i Princippet ske til enhver Tid før Udløbet af Maksimumstiden.

New Jersey har i det forløbne Aar overvejet en særlig Ordning for de „mere tvivlsomme Tilfælde“, hvorefter der skulde gives en egentlig ubestemt Dom til Indespærring, saaledes at disse Personer kunde tilbageholdes, indtil en virkelig Karakterforandring var sikret.

Kalifornien.

Fængselsvæsenet i Kalifornien blev reorganiseret i 1944. Der blev oprettet et Fængselsdirektorat (Department of Correction) med det Formaal at samle alle Rehabiliteringsbestrebelse i Staten (correctional activities), idet Betegnelsen prison og lignende Betegnelser blev afskaffet.

Director of Corrections.

En af Guvernøren udpeget Direktør er ansvarlig for Behandling og Træning af samtlige Personer i Statens Fængsler og

*) Det er nok lidt flot beregnet. I en Beretning for New Jersey af Januar 1948 oplyses, at Forskellen i samtlige Omkostninger ved at holde en Mand i en Institution og under Tilsyn ude er 650 Dollars aarlig. 3.700 prøveløsladte betyder en aarlig Besparelse paa $2\frac{1}{2}$ Million Dollars.

for Administrationen og Kontrollen med alle Statsinstitutioner for voksne Lovovertrædere (felons).

Youth Authority.

Et Nævn bestaaende af 3 Personer, the Youth Authority, er ansvarlig for Klassifikation, Pleje og Behandling af alle Personer, hvis Sager er overladt til Nævnets Afgørelse af Ungdomsdomstolene i Kalifornien eller i visse Tilfælde af de kriminelle Domstole. Nævnets Medlemmer, hvoraf een er Direktør, udnævnes af og er direkte ansvarlig overfor Guvernøren, men altsaa ikke overfor Fængselsdirektøren. Nævnet samarbejder paa lige Fod med de Afdelinger, der behandler Sager om voksne Lovovertrædere. Samtlige Funktionærer i the Youth Authority skal bestaa den særlige Prøve for Tjenestemænd.

Adult Authority.

Et andet Nævn, the Adult Authority, ligeledes bestaaende af 3 Personer, udnævnt af Guvernøren med Samtykke af Senatet for fire Aar, har visse særlige Opgaver vedrørende dømte voksne mandlige Fanger. Et Medlem skal være Jurist, et skal have praktisk Erfaring i at behandle voksne Fanger og et Medlem skal være Sociolog. Nævnet er et quasi-judicielt Organ. Dets Opgaver er følgende:

- 1) At føre Tilsyn med en diagnostisk Klinik.
- 2) At tilrettelægge Behandlingsprogram ved Institutionerne, klassificere Fangerne og afgøre, i hvilke Institutioner de skal opholde sig.
- 3) At afgøre Strafarterne: Institutionstype, Erhvervelse og Fortabelse af Privilegier o. s. v.
- 4) At fastsætte Tiden for Ophold i Fængslet.
- 5) At afgøre Prøveløsladelsesspørgsmaalet.
- 6) At fastlægge Retningslinier for Tilsyn med prøveløsladte.
- 7) At afgøre Spørgsmaal om Generhvervelse af borgerlige Rettigheder.
- 8) At give Indstillinger vedrørende egentlig Benaadning.

9) At være Medlemmer af det af 11 Personer bestaaende Nævn, der kaldes Board of Corrections*).

Nævnet arbejder efter lignende Principper som det federale Fængselsvæsen, men efter et endnu mere individualiseret System. Enhver voksen mandlig Fange i Staten anbringes først 60 Dage i Modtagelses-Klinikken, the Guidance Center. For- maalet med dette Ophold svarer til Karantæneopholdet i de federale Institutioner. Fangen undersøges af en tilsvarende Kreds af Specialister og er fra Modtagelsen her til den endelige Løsladelse under nøje Opsigt. Kaliforniens Domstole fastsætter ikke nogen Tidstermin for Fængselsopholdet. Det statueres, hvilken Forbrydelse den paagældende har begaaet, Loven har en Bestemmelse om Straffetid, og Nævnet skal derefter afgøre, hvor lang Tid den paagældende skal tilbringe i Institutionen, og hvor lang Tid under Tilsyn udenfor Institutionen, dog skal Fangen mindst være 6 Maaneder i Institutionen. Tilsynet i Prøveløsladelsestiden er strengt og effektivt. Det afvikles etape- vis. Fangens borgerlige Rettigheder suspenderes, indtil hele Straffetiden er udløbet, men Nævnet har Myndighed til at gen- give den paagældende de borgerlige Rettigheder eller enkelte af disse, naar det mener, dette vil være et nyttigt Led i Fangens Rehabilitering. Nævnet gaar stærkt ind for Samarbejde og Forstaaelse med Embedsmænd, der beskæftiger sig med Fan- gernes Sager paa andre Stadier. Dommere, Anklagere og lig- nende interesserede Embedsmænd inviteres jævnlig til at over- være Nævnets Møder, og fælles Spørgsmaal af Interesse i Penologi og Kriminologi tages op til Drøftelse.

Board of Trustees, California Institution for Women,
har samme Opgaver for Kvindefanger som Adult Authority for mandlige Fanger.

State Board of Prison Directors.

Dette Nævn bestaaende af 5 Lægmænd havde før den nye Lov visse administrative Opgaver f. Eks. vedrørende Udnæv-

*) Se nedenfor p. 155.

nelser af Fængselsinspektører. Under den nye Lov er Nævnet alene Raadgiver for Fængselsdirektøren. Det er formentlig en politisk Reminiscens, der kan have Betydning i Bevillings-spørgsmaal som en Slags Rigsdagsudvalg. Efter dets Rapport, der indsendes hvert andet Aar til Guvernøren, Lovgivningsmagten og Fængselsdirektøren, synes Nævnet at være nøje inde i Fængselsadministrationen i Staten og henleder navnlig Lovgivningsmagtens Opmærksomhed paa tiltrængte Reforme.

Board of Corrections.

Dette Nævn samler eller koordinerer de ovenfor omtalte 5 sideordnede Organer og bestaar af 11 Medlemmer med Fængselsdirektøren som Formand. Det holder Møde hver 6. Uge og fastlægger den Fremgangsmaade, der skal følges i Statens Rehabiliteringsarbejde i det hele. Det er ved Lov fastslaaet, at Nævnet skal foranledige et Studium iværksat af hele Problemet vedrørende Forbrydelser med særligt Henblik paa Forholdene i Kalifornien, herunder indbefattet Aarsagerne til Forbrydelser, mulige Metoder til Forebyggelse, Opdagelse og Forfølgning og hele Emnet Penologi, og at Rapporter vedrørende Resultaterne skal tilstilles Guvernøren og Lovgivningsmagten.

Chino.

I Chino i Kalifornien fik jeg Lejlighed til at bese en af de fineste Institutioner i USA. Den er for voksne Mænd, for hvem Rehabilitering synes mulig. Den arbejder med Minimumssikkerhed, og er en ganske aaben Anstalt med adskillige Tusind Acres frugtbart Agerland. Ingen Funktionær er bevæbnet, og Vagttaaerne er ikke bemandede. Ved Ankomsten fra Modtagelsescentret holdes Fangerne en kort Tid i en Enhed med „medium security“, den eneste Bygning, der er aflaaet; hvis Undersøgelsen er tilfredsstillende, avancerer de til „Æresklassifikation“. Al egentlig Skoleundervisning foregaar i Samarbejde med Distriktets øvrige Skolevæsen, og adskillige Fanger modtager hvert Aar Eksamensbeviser ligesom Eleverne uden for Institutionen. Anbringelse i Chino er et Privilegium, der kun

indrømmes een Gang i en Fanges Liv. Undvigelser forekommer praktisk taget aldrig. Brydes Prøveløsladelsesvilkaar, er ogsaa enhver Mulighed for at komme tilbage til Chino forbrudt.

II. Forebyggelse af Kriminalitet, i Særdeleshed Ungdomskriminalitet i USA

Fængselsvæsenets Led i Arbejdet.

Efter amerikansk Opfattelse er Fængslets Maal ikke blot at „straffe“, men ogsaa at forbedre, ikke blot at holde tilbage, men ogsaa at genoprette; Mænd sendes i Fængsel som Straf, ikke for at opnaa Straf. Den Beskyttelse, Samfundet opnaar ved at sende Lovovertrædere i Fængsel, vilde være kortvarig, hvis der ikke var nogen Chance for, at i det mindste Størstedelen af Fangerne vilde vende tilbage mindre farlige, end da de blev sendt til Fængslet. Fængslets øjeblikkelige Formaal er at berøve Manden Friheden, men dets endelige Formaal er Samfundets Beskyttelse, der opnaas bedst ved at gøre Manden egnet til at være en nyttig Borger i Samfundet. Ved den Behandling, Fangeren underkastes i Fængslet, søges Aarsagerne til hans Lovovertrædelse klarlagt. Fængslets Søgelys er rettet baade bagud mod Fangens Fortid og hans tidligere Plads i Samfundet og fremefter mod hans Fremtid og kommende Plads i Samfundet. Fængslet er blevet et Led i det almindelige Arbejde for Bekæmpelsen af Kriminaliteten.

Federalregeringens Stilling.

I Arbejdet med at bekæmpe Kriminaliteten støder USA ligesom paa andre Omraader paa Problemet vedrørende Staternes Suverænitæt. Den første Opgave har derfor været et vidt spredt Propagandaarbejde for at faa Borgerne til at forstå, at Forbrydelser maa bekæmpes „nation-wide“, og ikke alene indenfor Staterne. Federalregeringen har ogsaa inddraget flere og flere Forhold til Regulering ved dens Love og dens Myndigheder, ikke mindst indenfor Socialvæsen og Skolevæsen, har

stillet sin Erfaring og Viden til Raadighed for lokale Myndigheder og har oprettet Institutioner for dem, der er handicappede, og som derfor let vilde falde for Fristelsen til at begaa Lovovertrædelser for at klare sig.

The Federale Juvenile Delinquency Act of 1938 er den første federale Lov vedrørende Ungdomskriminaliteten. Den Lovovertræder, der er 17 Aar eller yngre, kan vælge at give Afkald paa Nævningedomstol og vil da som oftest blive tiltalt for at have udvist saadan Opførsel, at den maa karakteriseres som Ungdomskriminalitet; han vil ikke blive tiltalt for en bestemt Forbrydelse. Hvis det drejer sig om Dødsstraf eller Sager om Fængsel paa Livstid, vil dog sædvanlig Tiltale blive rejst. Dommeren afgør alene, om der hos den unge findes forbryderiske Tendenser (juvenile delinquent). Hvis det er Tilfældet, og Fritagelse for Straf mod Tilsyn (probation) ikke er ønskeligt, er der kun een Mulighed tilbage: Anbringelse i en Institution efter Justitsministerens Bestemmelse, enten for et bestemt Aaremaal eller saalænge, den unge er umyndig, men aldrig ud over den Tid, han kunde være blevet idømt, hvis han var fundet skyldig i den konkrete Forbrydelse. Der eksisterer et vist Samarbejde med Staternes Institutioner, men iøvrigt foregaar Klassifikationen baade i Henseende til Institutioner og Personer efter de for de voksne federale Fanger gældende Regler.

Stigning i Kriminaliteten.

Ifølge Oplysninger fra F. B. I. har Kriminaliteten i USA været stigende efter Krigen og ikke mindst indenfor Ungdomskriminaliteten og de alvorligere Forbrydelser.

I de første 9 Maaneder af 1946 steg Kriminaliteten med 8,1 %. Antallet af Røverier var 19,2 %, Mord 15,3 % og Indbrud 11,3 % over de tilsvarende Tal for samme Periode i 1945. 21 Aars Alderen var dominerende ved Arrestationer baade af Mænd og Kvinder; for Aldersgruppen for Mænd fra 18 til 20 Aar var der en Stigning paa 21,5 % og 69,7 % i Aldersgruppen 21 til 24 Aar. Ca. 500.000 Fingeraftryk blev taget af Arrestanter. Heraf var 17 % under 21 Aar. Denne Gruppe udgjorde 51,1 %

af alle Automobiltyverier, 42 % af Indbrudene, 25,8 % af Voldtægtstilfældene og 28,4 % af Røverierne*). For Kvindernes Vedkommende var der overalt dette Aar en bemærkelsesværdig Nedgang. Disse Tal synes tilstrækkelige til at overbevise om, hvilket alvorligt Problem det amerikanske Samfund her staar overfor. Tal er jo taalmodige og kan behandles paa mange Maader, men det Regnestykke, F. B. I. har opstillet, er ganske interessant: 100 Millioner Amerikanere kan i deres Levetid forvente at blive Offer for en Forbrydelse. Amerika kan i et Aar komme til at betale mere for Lovovertræderne, end alle Opdragelsesforanstaltninger koster. I Løbet af næste Generation vil der blive myrdet flere Amerikanere, end der faldt i den anden Verdenskrig. Hvert 22. Sekund begaas „a major crime“ i USA.

Aarsager til Forbrydelse.

Det siger sig selv, at det er lettere at forhindre begyndende Kriminalitet end at reformere de hærdede Lovovertrædere, og det vigtigste i Bekæmpelsen af Kriminaliteten er derfor det Arbejde, der er rettet mod de unge, baade aktuelle og potentielle Lovovertrædere. I saa Henseende har Myndighederne og ikke mindst F. B. I. anstillet store Undersøgelser til Klarlæggelse af Forbrydelsernes Aarsager. Den væsentligste Aarsag antages at ligge i Forholdene i Hjemmet. Fattigdom spiller en stor Rolle, men ironisk nok siges den forbedrede økonomiske Situation i USA ogsaa at have haft sin Del af Skylden. I de seneste Aar har mange unge haft Indtægter, der oversteg deres Fædres Indtægt før Krigen. Hjemmet har aldrig haft Tid til at belære de unge om Økonomi, og de er blevet et let Bytte for billigt Restaurationsliv, og hvad deraf følger. Filmens Betydning maa ikke glemmes. Amerikanske Film af den farlige Art forherliger Forbryderen og latterliggør Politi og Domstol. En anden Fare ligger i Kampagner mod Mindretalsgrupper, Raceforfølgelser o. l.

*) Til Sammenligning tjener ifølge F. B. I.s Oplysning om England, at Antallet af Forbrydelser i London i 1945 oversteg 1944 med 24,2 % og 1938 med 35,3 %, og at Ungdomskriminaliteten ogsaa der syntes i stærk Stigen. 52,7 % af Arrestanter i London i 1945 var under 21 Aar.

Idet man ophidser Befolkningen til Aktion mod disse Mindretal, tolererer man navnlig fra unge Personer Handlinger, som ellers er Krænkelser af de bestaaende Love. Andre Aarsager maa søges i Defekter hos Barnet, manglende Opdragelse og Fritidsbeskæftigelse, Personalemangel hos de Organer, der beskæftiger sig med Børns Forhold, svigtende Politi, daarlige Boligforhold, daarlige Eksempler hos indflydelsesrige Personer, manglende Religion, manglende Respekt for Overholdelse af Loven i det hele i Forbindelse med for langsom Iværksættelse af Undersøgelse og Afsløring af Forbrydelser, svigtende Kontrol med Salg af Alkohol; en udtømmende Angivelse er, som vi alle ved, umulig.

Men efter at Aarsagen til Kriminalitet er søgt udforsket, bliver det næste Spørgsmaal, hvilke Foranstaltninger der kan bidrage til at forhindre, at Forbrydelser bliver begaaet.

F. B. I. gaar først og fremmest ind for, at Hjemmene maa gøres bedre. Gennem Tale og Skrift søger man at vække Samfundets Interesse herfor. Forældrene maa forstaa deres Ansvar over for Børnene, men det lokale Samfund maa ogsaa forstaa sit Ansvar ved at støtte Forældrenes Arbejde, det være sig gennem anstændige Lønninger til Lærere og andre Opdragere, saaledes at de rette Folk søger dette Arbejde, eller ved Støtte til Fritidshjem, Klubber, Biblioteker m.v. Etablering af det rette Samarbejde mellem Skolen, sociale Myndigheder, Kirken, Radioen, Pressen o. s. v. er et væsentligt Programpunkt, medens det er noget omstridt, hvilken Rolle Politiet som Organisation bør spille i dette rent præventive Arbejde. At Politimænd enkeltvis som andre Borgere har Pligt til i videst muligt Omfang at støtte Samfundets Bestræbelser i saa Henseende er klart. F. B. I. har nylig*) redegjort for, hvorledes en Række amerikanske Byer har grebet Problemet an. I en By er en særlig Ungdomshjælp oprettet. Først søgte man at faa Forældre til at indberette deres Børns antisociale Handlinger. Tre mandlige og tre kvindelige Politibetjente under Ledelse af en overordnet Politimand

*) Report of the I. A. C. P. Committee on Juvenile Delinquency and Crime Prevention, Mexico, Sept. 1946.

begyndte Arbejdet. Personalet blev kort efter forøget til 41. Man overvaager alle udendørs Adspredelser, og man er traadt i Forbindelse med Ungdomsdomstolen. En Afdeling vedrørende Eftersøgning af forsvundne ledes af en kvindelig Betjent; to kvindelige Betjente behandler alle Psykopatsager. En kvindelig Betjent fører Tilsyn med Danserestaurationer. I Tilfælde af Trafikovertrædelser bliver den unge sendt til „Trafikskole“ en Aften ugentlig. Her har Politiet altsaa paataget sig et blandet socialt og politimæssigt Arbejde. I en anden By kalder Dommeren i Byen Forældrene op til en „Delinquent Parents Court“, hvor Sagen nøje forklares dem af Dommeren, og Forældrene faar eventuelt en alvorlig Formaning. Nogle Steder samarbejder Politiet med et frivilligt Drengopoliti, der organiseres og oplæres af Politiet.

Staterne New Jersey og Kalifornien udmærker sig ogsaa paa dette Omraade. I New Jersey har man fra 1945 oprettet et særligt Kontor med det Formaal alene at beskæftige sig med Forebyggelse af Forbrydelser. Det arbejder efter et Program med følgende fem Punkter:

1. Fremme af fælles Anstrengelser for at tilskynde Borgerne til at deltage i „youth service activities“ af enhver Art.
2. Raadgivende for enhver Organisation, der ønsker at formulere og iværksætte et Program til Bekæmpelse af Kriminaliteten.
3. Iværksættelse af Studier vedrørende Ungdommens Problemer og Metoder til at løse dem.
4. Udvikling og Forbedring af Programmer for at forhindre og kontrollere Ungdomskriminaliteten.
5. Indsamling af Rapporter og andet Materiale vedrørende Ungdomsproblemer m. v.*).

Man kan sige, at dette kun er en Gengivelse med andre Ord af de ovenfor omtalte Bestræbelser. Det er selvfølgelig rigtigt, men det anføres for at vise, hvor systematisk og

*) I Forbindelse hermed har man udarbejdet Oversigter og Kort, udvisende under hvilke Forhold og paa hvilke Steder Kriminaliteten er mest fremtrædende.

konsekvent man inden for den enkelte Stat gaar til Værks i disse Sager.

Kaliforniens Youth Authority. Ovenfor under Omtalen af Fængselssystemet i Kalifornien nævnte jeg kort The Youth Authority. I Krigsaarene udgjorde Aldersgruppen 15—21 Aar kun 13 % af Kaliforniens Befolkning, men den deltog med over 40 % i alvorlige Forbrydelser. Mere end 50.000 Børn blev arresteret, og 22.000 blev fremstillet for Børnedomstolene i Løbet af eet Aar. Fra 1941 indførtes dette særlige Fængselsnævn. Dets Kompetence strækker sig til alle Personer under 21 Aar, som er fundet skyldig i en Lovovertrædelse, og som efter Rettens Mening tiltrænger en Behandling af en saadan Art, at den ikke kan gives af de lokale Myndigheder. Forbilledet for denne Lov er en Modellov, der er blevet udarbejdet af Federalregeringen; den kaliforniske Ordning gaar for saa vidt videre, som ikke alene Ordet „prison“, men ogsaa „correction“ blev afskaffet, fordi man ønskede at pointere, at Formaalet, som det ogsaa fremgaar af Lovens Bestemmelser, ligesaavel var Prævention som Korrektion. Et særligt Departement, Division of Field Services, beskæftiger sig med Forebyggelse af Kriminalitet, Tilsyn med dem, der er betinget fritaget for Straf eller Ophold i en af Institutionerne (probation), og Tilsyn med prøveløsladte (parole). Omend hver af disse Afdelinger arbejder særskilt i Marken, bestaar der dog det snævreste Samarbejde mellem dem indbyrdes og mellem dem og Skoler, Retter, Politi, Presse m. fl. De Tilsynsførende er uddannet som Socialraadgivere.

Departementet, der beskæftiger sig med Træning og Behandling, har i de senere Aar samarbejdet med de Myndigheder, der har med Skovbrug at gøre. En Række Skovlejr med 70 til 100 unge Mennesker i Alderen 16 til 21 Aar er blevet etableret. De unge lærer det i USA saa nyttige at bekæmpe Skovbrande, endvidere at bekæmpe Sygdomme i Træer, rense og vedligeholde Skove, bygge Lejr o. s. v. Samtidig er naturligvis et alsidigt Undervisningsprogram indført i hver Lejr. Hver Dreng tjener hos Skovdepartementet 3 \$ pr. Dag, 50 Cents faar han selv, og 2½ \$ gaar til Vedligeholdelse af Lejren. I en anden Institution

— the Preston School of Industry for Drengene fra 15 til 21 Aar
 — uddannes Eleverne i mere end 25 forskellige Fag og Haandværk. Drengene, der forlader Skolen, faar et Bevis for deres Uddannelse. Det kan bruges i en offentlig Institution ude i det fri som Grundlag for Eksamen*) eller Svendebrev. I de fleste Institutioner er Minimumsopholdstiden 1 Aar.

Løvrigt arbejder Youth Authority efter lignende Behandlingsprincipper som de federale Institutioner. Der lægges overordentlig stor Vægt paa den tidlige Klassifikation, og de Rapporter, der udarbejdes af de tilsynsførende, navnlig probation officers, sendes ofte senere videre til Fængselsinstitutionerne for at fuldstændiggøre Billedet af Fangen.

Departementet, der beskæftiger sig med Forebyggelse af Forbrydelser, udsender talrige Publikationer om dets Arbejde, Maal og Midler. Ord som „Youth service“, „Youth guidance“, „Youth welfare“, „Coordination“ gaar igen og igen. Man kræver, at alle, der som Profession beskæftiger sig med Ungdommen, grundigt skal studere dens Liv, før de faar Adgang til dette særligt betroede Arbejde. Hvilke unge gaar i Biografen? I Biblioteker? Hvor mange Drengene og Piger? Hvem søger Fritidsbeskæftigelser, der er etableret under Tilsyn? Hvem skulker? Hvem skifter Forlystelsessteder? Hvorledes stiller det sig i disse Henseender med de yngste Lovovertrædere? Er de fra særlige Distrikter? Og mange andre Spørgsmaal af lignende Art søges klarlagt og offentliggjort af Youth Authority.

Konferencen i Washington November 1946.

Paa Initiativ af den amerikanske Justitsminister afholdtes i November 1946 en Konference i Washington til Drøftelse af Spørgsmaalet om Forebyggelse af og Kontrol med Ungdomskriminaliteten. Der deltog over 800 Repræsentanter fra andre federale Myndigheder, Statsmyndigheder, kommunale Myndigheder og private Institutioner.

Noget for os synderligt nyt synes ikke at være kommet frem

*) Efter Amerikanernes creditsystem skal den, der indstiller sig til Eksamen, forinden have en »credit« paa et vist Antal Points.

ved Konferencen, men den giver alligevel et Indtryk af, hvor stærkt Myndighederne føler deres Ansvar, og hvor konsekvent man søger at bekæmpe Ondet. Man undersøgte navnlig følgende Sider af Problemet:

Det lokale Samfunds Ansvar (Kommunen, Sognet),
 Behandlingen i Institutioner for unge Lovovertrædere,
 Lovgivning vedrørende unge, Børnedomstole m. v.,
 Politiets Arbejde med Ungdomskriminalitet,
 Fritidsbeskæftigelse m. v., herunder Radio, Film og Presse,
 Boligforhold,
 Hver enkelt Borgers Ansvar og den unges eget Ansvar,
 Sundhedsspørgsmaal,
 Socialraadgivning,
 Kirkernes, Skolernes, Lærernes Ansvar,
 Hjemmets Ansvar.

Under Konferencen blev et Arbejdsudvalg udpeget med det Formaal at fortsætte Studierne efter Konferencens Ophør.

Afsluttende Bemærkninger.

Det har alene været min Hensigt at give en objektiv Beskrivelse af de amerikanske Bestræbelser for at forebygge Kriminalitet, af amerikanske Fængselstanker og de bedste Fængselsinstitutioner, saaledes som jeg har mødt dem. De givne Oplysninger er ikke bygget paa teoretiske Betragtninger fra Tekstbøger eller videnskabelige Værker, men næsten udelukkende paa officielle Beretninger og Rapporter samt paa Samtaler med Embedsmænd i Centraladministrationen og i Fængslerne.

Det har ikke været min Mening at give det Indtryk, at Flertallet af amerikanske Fængsler ser ud som de federale Mønsterinstitutioner. Amerika er Modsætningernes Land, ogsaa med Hensyn til Fængsler. Jeg har ikke fundet det af Interesse at studere de Forhold, Amerikanerne selv fordømmer, omend man med dette charmerende Folks sædvanlige Gæstfrihed og Aabenhed tilbød mig at se det hele. De Embedsmænd, jeg mødte, gik

ubetinget ind for deres Institutioner; saalænge i hvert Fald, som man ikke kunde byde dem noget bedre, og Europa har ikke gjort det. Lad mig igen citere Sanford Bates: „We in America have no assurance that our penal policies and practises are superior to those of the rest of the world. There is still a sharp clash of ideas as to whether or not our reformatory system is superior to the one which has for its purpose the strict infliction of penalties as the core of its philosophy. However, based upon our standards, the rest of the world has much progress to make“*). I en Brevveksling mellem Sanford Bates og Ernest Delaquis om fremtidige internationale Fængselsreformer gaar denne sidste ind for individuel Behandling med crimino-biologiske Undersøgelser og Observationsafdelinger, progressivt Behandlingssystem med eventuel Overførelse til andre Institutioner, ubestemt Straffedom m. v., som USA i vidt Omfang har gennemført det. Syd-Amerika har oprettet Fængselslejre og forsøgt at realisere andre Ideer, hentet i USA; Sveriges nye System er sikkert ikke blevet til uden et Studium af amerikanske Forhold; James V. Bennett har arbejdet med Rekonstruktionen af Tysklands Fængsler; en Amerikaner arbejder under General Mac Arthur med Genoprettelsen af Japans Fængselssystem. Talrige Penologer fra Alverdens Lande har efter Krigen studeret amerikanske Fængselsforhold, herunder Forebyggelse af Kriminalitet, og at United Nations' Arbejde vil komme til at ligge paa denne Linie er formentlig givet.

Forskellen mellem danske og amerikanske Synspunkter med Hensyn til Fangebehandlingen vil efter det foregaaende formentlig være iøjnefaldende. Men det har ikke været min Mening at foreslaa, at det hele amerikanske System skulde sluges raat og uden videre overføres til Danmark. Ligesom Love bør rette sig efter det Samfund, for hvilket de er bestemt, saaledes bør ogsaa Institutionerne, herunder Fængslerne, være afpassede for det paagældende Samfund. Men det er sundt at se paa andre Lande. Og saa kan man bagefter vurdere og afveje, hvad man

*) »One World in Penal Affairs«, Sept. 1947.

kan bruge heraf, — og at vi har Brug for noget nyt, turde der vel være almindelig Enighed om.

I 1944, da Danmark var afskaaret fra Forbindelse med de fleste Lande, holdt daværende Vicefængselsinspektør A. Worm i „Dansk kriminologisk Selskab“ et Foredrag om „Almindelig Strafs Virkemidler“. (Nordisk Tidsskrift for Strafferet 1944 pag. 183 ff). Det er interessant at konstatere, at en Række af de Indvendinger, nævnte Forfatter fremsatte mod det herskende Fængselssystem i Danmark, allerede før 1944 var taget til Følge i USA, som havde iværksat et System, der næsten kan siges at dække de Idealer, Worm opstiller: f. Eks. Modtagelsesafdelingen, en egentlig individuel Behandling af Fangen, særlig uddannet Personel, Fængslets Arbejde anerkendt som Led i det videre Spørgsmaal om Kriminalitetens Bekæmpelse, effektivt Tilsyn efter Løsladelse, aabne Anstalter, socialt Raadgivningsarbejde i og udenfor Fængslet.

Maaske er vi saa lykkelige, at vi ikke har saa mange unge Lovovertrædere som USA; heraf følger imidlertid, at vort Fængselsarbejde heller ikke kan give saa gode og opmuntrende statistiske Resultater. Men derfor kan vi godt forsøge at gøre et bedre Arbejde med det Materiale, vi har.

Vi har gjort os til en Slags Specialister i Særforanstaltninger for en lille Gruppe Lovovertrædere, nemlig Psykopaterne, men den store Gruppe er der ikke gjort noget for. Som Worm udtrykker det: den er blevet „ladt tilbage“ i det gamle System.

Det er Amerikanernes Fortjeneste, at de forlængst har taget denne Gruppe med i Reformarbejdet, og Spørgsmaalet er, om ikke Tiden er inde nu for os til at gøre det samme.

Litteratur.

V e n o j a, H a r r y: *Takavarikko* (Beslag); akad. avh. 264 sid. Helsingfors 1947.

Finlands straffprocessrättsliga litteratur har berikats genom ovan angivna monografi. För att göra avhandlingen, som är skriven på finska, tillgänglig även för dem, vilka ej behärska detta språk, har en tysk sammanfattning av dess innehåll vidfogats.

Den finländska lagstiftningen rörande de straffprocessuella tvångs- och säkerhetsmedlen är synnerligen ofullständig och heterogen. Den vetenskapliga litteraturen förftig. Een vetenskaplig monografi — även om den besväras av en del svagheter — måste därför hälsas med tillfredsställelse. Den är säkerligen ägnad att befrukta ej allenast en systematisk uppfattning av hithörande rättsinstitut utan jämväl lagstiftningen och rättspraxis på dessa områden.

Avhandlingen inledes medelst en summarisk framställning av straffprocessens innebörd och föremål samt av svarandens ställning i processen och honom åvilande förpliktelser. Härvid undersökes särskilt den s. k. editionsplikten och dess konsekvenser. Huvudframställningen är uppdelad i 9 kapitel. I det första anges det processuella tvångets och de straffprocessuella tvångsmedlens innebörd ävensom dessas förhållande till de förvaltningsrättsliga tvångsmedlen. Efter att hava skisserat den finländska och svenska tvångsmedelslagstiftningens historiska utveckling och huvuddragen av motsvarande utländsk lagstiftning ger auktor en framställning av beslagets begrepp och innebörd samt dettas särskiljande från närbesläktade rättsinstitut. Härvid beröras och fixeras jämväl de olika syften, som det straffprocessuella beslaget tillgodoser. Från och med femte kapitlet är framställning av positiv finländsk rätt.

O. Hj. Granfelt.

Torsten Ramer: *The prognosis of mentally retarded children.*
 Acta Psych. et Neur., suppl. XLI 1946.
 (Autoreferat av Ramer).

Undersökningen utgör en prognostisk studie av 626 hjälpklassbarn från Stockholm. Alla hjälpklassfall blevo under sin skoltid intelligensundersökta enligt Binet-Simon av en och samma undersökare. Protokollen ha genomgått och kontrollerats av förf. De flesta hade en I.Q. mellan 70 och 80, variationsbredden var 55—110; endast två fall hade dock en I.Q. över 100. Hjälpklassfallen ha med hänsyn härtill benämnts psykiskt efterblivna — mentally retarded i enlighet med amerikanskt språkbruk. För att erhålla en tillförlitlig jämförelse ha 589 kontrollfall från folkskolornas normalklasser använts. Dessa ha uttagits ur registren över nybörjare i sex folkskolor i Stockholm representerande olika distrikt av staden. Några fall från privatskolor ingå ej i kontrollmaterialet. Detta karakteriseras därför av förf. som ett material något under genomsnittet för Stockholms befolkning. Med hänsyn till att antalet kontrollfall, som under sin skoltid överförts till hjälpklass, är något mindre än vad man med ledning av frekvenssiffrorna för hjälpklassbarn i Stockholms folkskolor kan beräkna, torde man dock med tämligen stor säkerhet kunna antaga, att kontrollmaterialet ej innehåller nämnvärt större antal intelligensdefekta individer än befolkningen i allmänhet. Detta antagande får starkt stöd i det förhållandet, att endast c-a 0.5 % av kontrollerna vid vuxen ålder erhållit folkpension p. gr. a. imbecillitet. Denna siffra motsvarar nämligen i stort sett frekvenssiffran för imbecilla inom genomsnittsbefolkningen i Sverige. Skillnaden mellan de båda undersökningsserierna i intellektuellt avseende framgår i övrigt av att 5 % av de manliga och 8 % av de kvinnliga hjälpklass eleverna erhållit folkpension p. gr. a. imbecillitet. Motsvarande siffra för män och kvinnor tillsammans inom kontrollmaterialet är som nyss nämnts 0.5 %.

De i hjälpklasser intagna barnen utgöra i allmänhet i Stockholm 2—3 % av totala antalet barn i samma åldrar. Flera undersökningar tala dock för att de som behöva gå i hjälpklass äro avsevärt flera; siffran ligger med all sannolikhet omkring 7 %. Denna siffra visar, att det här rör sig om en mycket stor del av befolkningen, den belyser också problemets räckvidd.

Vid genomförandet av undersökningen ha uppgifter angående uppväxtförhållanden och skolgång inhämtats ur handlingar, som förts av hjälpklasslärarna och av hjälpklassläkaren.

De flesta av såväl hjälpklass eleverna som kontrollfallen äro

födda i Stockholm. Hjälpklass elevernas fäder utgjordes i tydligt större utsträckning än kontrollernas av arbetare, som ej erhållit någon yrkesutbildning. Av stort intresse är, att ungefär fyra gånger så många bland hjälpklass fallen som bland kontroll fallen förlorat en eller båda föräldrarna genom dödsfall före 16 års ålder. Detta förhållande visar, att hemmiljön är av stor betydelse för intellektuellt efterblivna barns skolprestationer. Om de mista föräldrarnas stöd reda de sig uppenbarligen sämre och överföras lättare till hjälpklass.

Två tredjedelar av hjälpklass fallen kommo från påtagligt fattiga hem; motsvarande siffra för kontroll fallen har ej kunnat erhållas. Flere hjälpklass elever voro under uppväxttiden omhändertagna för skyddsuppfostran av barnavårdsnämnden; skillnaden kan dock ej statistiskt säkerställas. Hjälpklass eleverna överfördes i genomsnitt till hjälpklass vid 10 års ålder. De voro vanligen placerade i dylik klass i $4\frac{1}{2}$ år. 25 % av båda könen voro dock över 16 år innan de utskrevos från hjälpklassen.

Vid prognosundersökningen ha alla fall följts från den tidpunkt, de uppnådde 15 års ålder till den 1. jan. 1944. Uppgifterna om hur rätt sig i livet ha inhämtats ur officiella register över fattigvårdsunderstöd, kriminalitet, sjukhusvård, alkoholism etc. Materialet har bearbetats statistiskt efter delvis nya metoder. Risksiffror för 5-årsperioder ha beräknats.

Följande resultat ha erhållits:

De manliga hjälpklass eleverna ha företett en större dödlighet än motsvarande kontroller. Giftermålsfrekvensen har varit mindre, särskilt för männen. Skilsmässofrekvensen synes ha varit större.

Ungefär var tredje hjälpklass elev har under observationstiden erhållit fattigvårdsunderstöd eller arbetslöshetshjälp. Detta förefaller att vara ett mycket stort behov av understöd. Då man emellertid jämför hjälpklass elevernas understödsbehov med kontrollernas finner man, att av de senare ha var femte man och var åttonde kvinna erhållit understöd av nyssnämnt slag. I ljuset härav ter sig hjälpklass elevernas understödsbehov ej så avskräckande stort. De funna siffrorna belysa också vikten av att man vid alla undersökningar av detta slag har tillgång till representativa kontroll fall. Risken för understöd har för hjälpklass elevernas del varit minst för dem som haft den högsta intelligenskvoten vadan ett tydligt sammanhang i detta avseende synes föreligga.

9 % av de manliga hjälpklass fallen ha före 35 års ålder erhållit folkpension under det att motsvarande siffra för kon-

trollfallen är 3 %. För kvinnorna ha siffrorna 11 % resp. 2 % erhållits. Hjälpklassfallen ha till övervägande del erhållit sin folkpension p. gr. a. psykisk invaliditet under det att kontrollfallen som tidigare nämnts till största delen tillerkänts pensionen p. gr. a. kroppsliga sjukdomar. De nämnda siffrorna visa uppenbarligen invaliditetsgraden inom de båda materialen.

I fråga om sinnessjukvård och annan abnormvård har det visat sig, att 7 % av de manliga och 9 % av de kvinnliga hjälpklass eleverna ha behövt dylik vård före 35 års ålder. För kontrollerna äro motsvarande siffror 3 % och 2.5 %. Av 17 manliga hjälpklass elever, som varit intagna på sinnessjukhus ha i 15 fall huvuddiagnosen varit imbecillitet eller sinnesslöhet. För 12 kvinnor var huvuddiagnosen i 10 fall imbecillitet. Av de 9 manliga och kvinnliga kontrollfall, som behövt vård på sinnessjukhus hade 4 fått denna diagnos. De anförda siffrorna visa, att personer med psykisk efterblivenhet i något större utsträckning än andra behöva sinnessjukvård. Detta synes dock till en del bero på det förhållandet, att de intagas på dylika sjukhus i samband med straffrörelse för brott eller i samband med insufficiensstillstånd uppkomna på grundval av att de ej kunnat reda upp sina arbetsuppgifter o. d. De vid undersökningen erhållna siffrorna äro för små för att kunna göras till föremål för någon statistisk analys av förhållandena.

Undersökningens utan tvivel mest uppseendeväckande resultat berör förekomsten av *kriminalitet och lösdriveri* inom de båda undersökningsmaterialen. Man har ju tidigare alltid framhåvt, att en mycket stor del av de psykiskt efterblivna senare i livet bli kriminella eller på annat sätt asociala. Den här föreliggande undersökningen kan på intet sätt verifiera detta utan visar, att kriminaliteten i stort sett varit lika stor inom de båda undersökningsserierna. Uppgifterna om kriminalitet ha inhämtats ur straffregistret, uppgifterna om lösdriveri ur tidningen Polisunderrättelser. Alla straffregisteruppgifter ha varit föremål för dubbel kontroll. Det visar sig härvid, att 11.3 % av de manliga hjälpklass eleverna och 10.5 % av motsvarande kontrollfall finnas registrerade i straffregistret. Kvinnornas kriminalitet är resp. 0.8 % och 0.4 %. De nämnda siffrorna innebära, att risken för en manlig hjälpklassindivid att före 35 års ålder begå ett straffregisterbrott är 15 % och för en manlig kontrollindivid 13 %. Skillnaden är tydligen minimal. En analys av förhållandet mellan kriminalitet och intelligensnivå visar, att risken är störst för de som haft en I.Q. på 75 och därunder. Detta står också i strid med vad man tidigare antagit. Man har nämligen

velat göra gällande att de mest högtstående inom hjälpklassskiktet löpa större risk att begå kriminella handlingar eftersom de i regel äro mera företagsamma. Det är möjligt att så också är förhållandet men de bli tydligen i så fall ej lika ofta fast för sin kriminalitet som de mera lågtstående. Det är av allt att döma f. ö. just detta förhållande, som tidigare har gjort att man fått en felaktig uppfattning om de psykiskt efterblivnas kriminalitet. Denna är tydligen ej mycket större än genomsnittsbe-folkningens men de bli i betydligt större utsträckning upptäckta när de begå några brott enär de ej förstå att hålla sig undan rättvisan på samma sätt som de normalbegåvade. Undersökningar på anstaltsmaterial bli därför helt missvisande. Riskundersökningen har i övrigt visat, att de som under barndomen snattat, skolkat, eller varit omhändertagna av barnavårdsnämnden för skyddsuppfostran visa tydligt större riskprocent ifråga om kriminalitet. Även de som under barndomen av hjälpklasslärarna betecknats som häftiga, uppbrusande eller lynniga ha i större utsträckning än de övriga blivit kriminella. Detta kan tala för att „temperamentet“ spelar större roll för kriminaliteten än „intelligensen“.

I fråga om lösdriveri har egendomligf nog risken visat sig vara större för kontrollfallen än för hjälpklassseleverna (resp. 2,2 % och 1 % före 35 års ålder). Även denna omständighet visar, att man ej har rätt att anse intelligensdefekta människor i högre grad hemfallna åt asocialitet än andra människor.

Detta framkommer även i den del av undersökningen, som be-rör *alkoholism*. Det visade sig härvid att isolerade fylleriföre-seelser visserligen ha varit något vanligare bland de manliga hjälpklassseleverna än bland motsvarande kontrollfall (riskpro-centen vid 35 år resp. 14 % och 9,5 %) men de funna siffrorna avvika ej nämnvärt från dem som gälla för Stockholmsbefolk-ningen i allmänhet. I fråga om den egentliga alkoholismen, som blivit föremål för åtgärd från Nykterhetsnämnden, visar det sig att siffrorna äro högre för kontrollerna än för hjälpklasssele-verna (risken vid 35 år resp. 4,5 % och 3 %).

Fra andre Tidsskrifter.

Landssvigerproblemet i Belgien. — Anmeldelse af artikler i Revue de droit pénal et de criminologie, 27. aargang.

I tidsskriftets første aargang efter befrielsen findes der forskellige artikler, der behandler landssvigerproblemet i Belgien ud fra et juridisk og kriminologisk synspunkt. De tre vigtigste skal her gøres til genstand for nærmere omtale.

Réflexions sur la répression des crimes contre la sûreté extérieure de l'état Belge par M. Ganshof van der Meersch.

Forfatteren giver en overvejende juridisk fremstilling af problemet vedrørende „forbrydelser og forseelser mod statens ydre sikkerhed“. Baggrunden for skildringen er dog adskillige steder i afhandlingen de aktuelle sociale vanskeligheder, der i Belgien som andre steder opstod efter befrielsen. Ogsaa i Belgien var der en vis mere eller mindre aabenlys modstand mod udrensningen. Alt i alt fremhæves det dog, at retsopgøret er gennemført med ro og værdighed, hurtigt men ikke for hurtigt, med strenghed men uden nogen umaadeholden hævnthirst og sidst men ikke mindst i overensstemmelse med de ogsaa før befrielsen gældende love og den traditionelle kriminalpolitiske praksis. Folkets retsfølelse var krænket. Den dag, hvor folket ikke længere tror, at loven er god, den dag, hvor man ikke længere er overbevist om, at dyden sejrer, eller at fejghed og forræderi straffes, er staten i fare og samfundet med den. Domstolene erkendte disse vanskeligheder; de vidste, at man kun kunde undgaa voldshandlinger, massehenrettelser og folkets hævn, hvis det kunde lykkes for retsvæsenet at skabe den fornødne tillid i folket. Det fremhæves gang paa gang baade i denne og andre afhandlinger, at det lykkedes.

Opgøret med besættelsestidens forbrydere er i Belgien overladt til militære domstole. „En temps de guerre, les crimes et délits contre la sûreté extérieure de l'Etat sont de la compétence des juridictions militaires.“ Begrebet „i krigstid“ er et rent juridisk begreb, der anvendes om en periode, hvis begyndelse og afslutning er fastlagt ved lov. Det er forskelligt fra saavel „krigstilstand“ som „belejringstilstand“.

I et indledende afsnit behandles yderligere det i artiklens titel anførte forbrydelsesbegreb, der ikke er defineret i loven. Forfatteren fremhæver, at begrebet ikke er identisk med begrebet „politisk forbrydelse“. Kun den forbrydelse kan betegnes som politisk, der baade efter gerningsmandens hensigt og i sine faktiske virkninger er rettet mod politiske institutioner og myndigheder. Forbrydelser mod statens ydre sikkerhed er forbrydelser, som ved den hjælp, de yder statens fjender, krænker den „ydre“ politiske orden i Belgien, landets uafhængighed, integritet eller dets forhold til andre nationer.

Disse forbrydelser kan begaas paa det intellektuelle omraade, paa det politiske, det militære eller det økonomiske omraade.

Den totale krig, saaledes som den blev ført af Tyskland, lagde en uhyre vægt paa at underminere den nationale modstandskraft i alle lande og efterhaanden vinde de besejrede for besættelsesmagtens sag. Ifølge *Rauschning* har Hitler allerede mange aar før den anden verdenskrigs udbrud udtalt: „Vor strategi bestaar i at tilintetgøre fjenden indefra, lade den besejre sig selv“. Naar krigen føres paa en saadan maade, bliver propaganda for besættelsesmagten gennem presse og radio, oplysningsbureauer og billedcentraler farlige. Bladudgivere, redaktører, journalister, radiospeakere og teknisk og administrativt personale, der direkte eller indirekte understøtter en saadan propaganda, gør sig skyldige i forbrydelser mod statens sikkerhed.

Paa det politiske omraade har parlamentsmedlemmer og kommissærer af forskellig slags, de nazistiske partiers ledere og de aktive medlemmer gjort et arbejde, der dels har understøttet Tysklands propaganda, dels videreført den linie, som den antinationale propaganda havde anlagt.

Paa det militære omraade finder man i Belgien, som her i landet, dels medlemmer af de regulære militære korps, hvoraf Waffen SS tæller de fleste, men hvor ogsaa den walloniske og den flamske legion er stærkt repræsenteret, dels halvmilitære korps tilknyttet de forskellige pro-nazistiske partier, og endelig store grupper af vagtmænd, der har været uniformerede og undertiden bevæbnede.

Paa det økonomiske omraade har der i Belgien som andetsteds været en række „værnemagere“ og kollaboratører, hvis strafværdighed ikke altid ligger klart for dagen. Ogsaa i Belgien fremhæver man, at det var nødvendigt at samarbejde med tyskerne paa det erhvervsmæssige omraade under besættelsen. Arten og mængden af de leverede færdigvarer og halvfabrikata, betingelserne hvorunder de er blevet fabrikeret og leverede og fabrikanternes viden om deres anvendelse til militære og halv-militære formaal spiller en rolle for tiltale og dom i disse sager.

I artiklens sidste trediedel fremhæver forfatteren værdien af, at retsoppgøret i Belgien har kunnet gennemføres uden anvendelse af retroaktive love, alene baseret paa gældende lov og de fundamentale principper, som i belgisk ret værner individets rettigheder og frihed.

Kun paa et enkelt omraade er der sket en nydannelse, der alene har tilsigtet en hurtigere og mere effektiv gennemførelse af udrensningen. „L'arrêté-loi du 26 mai 1944“ har haft til formaal at forenkle proceduren, idet samtlige landssvigerforhold, hvad enten de falder ind under den militære eller den borgerlige straffelovs omraade, er henlagt under militære retter. Loven betegnes som „une législation de coordination“. Medens disse domstoles kompetence oprindeligt var baseret paa lovovertræderens militære egenskaber, er den efterhaanden udstrakt til ogsaa at dække omraader (institutioner, personer, goder), som den nationale armé har haft til opgave at beskytte. Til syvende og sidst kommer den til at omfatte og beskytte den nationale sikkerhed og de allierede hæres sikkerhed.

En sammenligning med forholdene i Holland, Luxemborg og Frankrig faar forfatteren til at konkludere, at Belgien takket være sin lovgivning paa dette omraade har fundet en harmonisk løsning paa problemer, der i beslægtet form i de paagældende nabostater har voldt betydelige vanskeligheder. Man har stadig kunnet hævde princippet: Nullum crimen, nulla poena, sine prævia lege poenali.

Naar forfatteren fremhæver, at man har undgaaet enhver overdreven strengthed, saavel som enhver svaghed, tør man dog maaske gøre opmærksom paa, at de idømte straffe i Belgien, som det bl. a. vil fremgaa af en af de følgende anmeldelser, har været meget strenge, i hvert fald sammenlignet med forholdene i Danmark, Norge og nabolandet Holland.

Paa de afsluttende sider understreger forfatteren betydningen af det arbejde, der gøres for at genopdrage landssvigerne og gentilpasse dem til de samfundsforhold, hvorunder de efter

strafafsoningen vil komme til at leve. Han fremhæver særlig værdien af det arbejde, der er gjort af chefen for det belgiske fængselsvæsen, *P. Cornil*, og hans nærmeste medarbejder paa disse omraader, *W. Hanssens*. Han mener ikke, at medlemmerne af den belgiske frihedsbevægelse, der har risikeret alt og bragt saa store ofre, nu kan vise deres nationale sindelag bedre end ved at understøtte staten i dens arbejde med landssvigernes resocialisering.

I tidsskriftets december-nr. skriver *H. Bekaert* om „*Problèmes sociaux de l'incivisme*“. Denne afhandling er kun undtagelsesvist baseret paa selvstændigt indsamlet materiale. Den bygger i alt væsentligt paa undersøgelser, der er publiceret senere, og som skal refereres i det følgende, samt paa en undersøgelse af *Mlle de Bock*, hvilke ligeledes senere er offentliggjort, og som i et følgende nummer af „*Nordisk Tidsskrift for Strafferet*“ skal gøres til genstand for en selvstændig omtale.

Forfatterens hovedsynspunkt er, at landssvigerkriminaliteten i Belgien er et socialt problem. Der er en væsentlig forskel paa forholdene i 1914—18 og forholdene i 1940—44, bl. a. fordi politiske bevægelser, der er mer eller mindre beslægtede med den tyske nazisme, havde øvet en betydelig indflydelse i Belgien som andre steder i verden i aarene før den anden verdenskrig.

Et af de forhold, der har gjort sig gældende her, og som i forstærket grad prægede besættelsestiden, er en forøget tilbøjelighed til at anvende vold for at realisere politiske formaal. Af 475 sager, der behandledes ved la Court d'Appel de Gand i aaret 1945, blev 10 begaaet af landsforrædere, 449 var rettede mod landsforrædere, og 16 havde ikke noget politisk motiv. I første halvdel af 1946 var fordelingen henholdsvis: 7 %, 75,5 % og 18 %. Den brutalisering, der her er foregaaet, til lægger forfatteren den største betydning for forstaaelsen af landssvigerproblemets sociale baggrund.

Der eksisterede i Belgien en minoritet, der var tilstrækkelig betydelig til, at den kunde spille en politisk rolle og udøve en væsentlig indflydelse paa store befolkningsgrupper over for fjenden. Og en majoritet, der ganske vist talte mange udpræget antinazistiske medlemmer, men ogsaa en gruppe af mindre politisk og nationalt rodfæstede individer, som under indtrykket af de tyske sejre og nederlagets aand (*l'esprit de la défaite*) i en hel del tilfælde har ladet sig bruge af tyskerne.

I virkeligheden kan retsopgøret ikke sikre nogen social fred,

hvis det ikke lykkes at skabe en situation, der er taalelig for begge grupper.

Opgøret med landssvigerne er ikke simpelthen et spørgsmaal om at udskille dem af samfundet. Man maa allerede paa det nuværende tidspunkt se frem til deres løsladelse og resocialisering.

Den følgende del af afhandlingen er delt i 3 hovedafsnit: Landssvigerkriminalitetens sociale aarsager. Retsopgørets sociale virkninger. Fremtidsperspektiver.

I redegørelsen for de sociale aarsager til landssvigerens kriminalitet fremhæves den psykologiske virkning af den overraskende hurtige tyske sejr i Maj/Juni 1940, der af mange blev opfattet som definitiv, saaledes at man intet bedre kunde gøre end at tilpasse sig efter forholdene. Blandt de mere direkte virkende sociale aarsager fremhæves de daarlige økonomiske forhold, landssvigerfamiliernes store børneantal og den svigtende belgiske socialpolitik. Hvad specielt det sidste punkt angaar, mødte tyskerne med løfter, der ved en energisk og maalbevidst propaganda kom til at øve deres virkning paa store dele af befolkningen. Virkningen af denne propaganda lader sig ganske vist ikke efterspore i enkelttilfælde. Den er et massefænomen, men som saadan et udtryk for, at der i Belgien ligger et socialt problem, som ifølge forfatteren endnu ikke har fundet sin løsning.

Afsnittet om retsopgørets sociale virkninger indeholder intet væsentligt ud over, hvad der skal fremhæves ved det følgende referat af de undersøgelser, der danner grundlaget for forfatterens arbejde.

Fremtiden maa kræve, at disse landssvigerne — hvor det overhovedet er muligt — resocialiseres. Principielt er man her stillet over for den samme opgave, som naar det gælder almindelige kriminelle; men psykologisk er opgaven betydelig mere kompliceret. To punkter tillægger forfatteren særlig stor betydning.

Det er en kendsgerning, at hovedparten af landssvigerne ikke har nogen fornemmelse af at have begaaet noget forkert — de mangler de ordinære kriminelles skyldfølelse. Forfatteren mener, at deres paavirkelighed afhænger af denne (manglende) skyldfølelse, hvorfor de maa inddeles i grupper efter graden af den indsigt, de har i straffens berettigelse — og behandles herefter.

Dernæst gør han opmærksom paa den store gruppe af unge mellem 18 og 25 Aar, specielt de tidligere frontkæmpere, der ikke har faaet nogen som helst faglig eller erhvervsmæssig uddannelse. Det er nødvendigt at tilpasse dem til erhvervslivet i

det normale samfund; men opgaven er vanskelig inden for fængsler og lejre, hvorfor forfatteren ogsaa gør opmærksom paa værdien af, at en del af dem kan sættes til at arbejde uden for lejrene.

I tidsskriftets nummer fra juli 1947 findes der samlet en række artikler, der behandler det samme problem under titlen „*La répression de l'incivisme en Belgique. Aspects judiciaire, pénitentiaire et social*“.

I en „*Exposé préliminaire*“ skriver J. Dupréel om den historiske udvikling af reaktionerne overfor landssvigere, hvor den nuværende situation kan karakteriseres som udtryk for stor strength. De belgiske landssvigere klassificeres stort set som i den først refererede afhandling, idet der dog nu er opstillet nogle undergrupper, hvoraf den vigtigste er angiverne. I artiklen finder man ogsaa nogen statistik:

I de belgiske fængsler sad der den 10. maj 1940 ca. 4500 fanger. Bevogtningsmandskabet var 800 fængselsbetjente, hvortil kom 200 funktionærer. I slutningen af 1944 (efter at hovedparten af landet var befriet) var antallet 43500 fanger. Første maj 1945: 39600 fanger. 1. august 1945: 59680 fanger. Paa dette tidspunkt var der 4000 fængselsbetjente og 400 funktionærer. 1. januar 1946 var tallet dalet til 45200 fanger, hvoraf 39000 var landssvigere, og 1. januar 1947 32279 fanger, hvoraf 26000 var landssvigere. Antallet af fanger, der sad i varetægt paa grund af administrative bestemmelser var 1. september 1944 35000. Den 15. februar 1946 var det faldet til 1515.

Domsstatistiken pr. 31. december 1946 saa omtrent saaledes ud: 2000 fanger var idømt livsvarigt fængsel. 4000 straffet med 15—20 aars fængsel. 9500 5—15 aars fængsel. 19000 1—5 aars fængsel. 9500 til fængselsstraffe paa 3 maaneder til 1 aar. Antallet af domfældte var paa dette tidspunkt ialt ca. 45000, hvoraf dog ikke mindre end 1800 var udeblivelsesdomme.

A. Luyckx skriver om: *Les porteurs d'armes*.

Ved „vaabenbærere“ forstaas stort set det samme som i Ganshof van der Meersch's afhandling ved kollaboratører paa det militære omraade. Antallet af domfældte er anslaaet til ca. 37000. Den 15. april 1945 var antallet af internerede af denne kategori 21876, hvilket udgør 72,55 % af samtlige fængslede landssvigere.

Materialet for den foreliggende undersøgelse udgøres af 3748 fanger i straffelejren Beverloo (Bourg-Léopold).

Disse fanger er undersøgt ud fra forskellige synspunkter, legemligt, psykologisk og socialt.

Efter Kretschmers typologi tilhørte 50 % den leptosome type, hvoraf dog kun 10 % var rent leptosome. 34 % var atletikere, 12 % rene atletikere. 16 % var pyknikere, 6 % rene pyknikere. De leptosome karakteriseres af forfatteren psykologisk som værende uden tilbøjelighed til store handlinger (grandes actions) og teoretisk ræsonnerende. Atletikerne betegnes som stærkt udprægede handlingsmennesker (soif d'action) og eventyrere. Pyknikerne kaldes psykologisk for emotionelle naturer og idealister. 67 % af samtlige tilhører den schizothyme type, 33 % den cyclothyme type. Paa dette grundlag karakteriseres hovedparten af disse landssvigere som middelmaadigt begavede; lidet emotionelle og lidet viljesstærke, medens en mindre del er karakteriseret ved en udtalt emotionalitet, grænsende til explosivitet. De er impulsive, snart viljesstærke, snart viljesløse.

Etnologisk tilhører 40 % den nordiske type, 24 % den subnordiske, 12 % den alpine, 12 % middelhavstypen og 12 % den orientalske type.

En intelligensundersøgelse viser enkelte med en fremragende intelligens. Langt flere er dog betegnet som middelmaadigt begavet („pauvres“). 58 % af en gruppe af unge fanger (under 22 aar) havde en intelligensalder mindre end deres virkelige alder. I de højere aldersklasser var begavelsen ringere. Desværre siges der ingen steder noget om, hvordan intelligensvurderingen er foretaget.

Med hensyn til den skolemæssige uddannelse viser det sig, at 45 % har gennemgaaet folkeskolen, medens 22 % ikke har afsluttet almindelig skolegang. 0,3 % har afsluttet universitetsstudier, 1 % har ikke nogen afgangseksamen fra universitetet, men har begyndt universitetsuddannelse. 3 % har gennemført en fagskoleuddannelse, 13 %, der har begyndt, har ikke gennemført den. 2 % var analfabeter, men $\frac{1}{4}$ af disse havde dog gennemgaaet folkeskolen.

En sammenligning med samtlige landssvigere viser klart, at denne gruppe af kriminelle med hensyn til skoleuddannelse ligger væsentligt under gennemsnittet.

Herefter gennemgaar forfatteren kort hvervningstidspunkterne for de forskellige korps, hvor det væsentlige er, at der til de militære korps er hvervet medlemmer saa sent som i 1944—45, medens vagtmandskorpsene ikke har rekrutteret nye medlemmer i 1945 og kun faa i 1944. Dette forhold forklares ved den kendsgerning, at det var vanskeligt at slippe ud af vagtmandskorp-

sene uden at melde sig til militære afdelinger, ved den voksende propaganda for militærtjeneste i de sidste krigsaar og ved en vis økonomisk fordel ved en saadan overgang.

Et afsnit om den geografiske fordeling er næppe af større interesse for danske læsere.

30 % af denne gruppe var under 25 aar, 12 % 25—35 aar og 58 % over 35 aar. Gruppen mellem 15 og 25 aar var overvejende soldater, en ikke ringe del meget unge (4 % mellem 15 og 18 aar). De mere end 35aarige har overvejende været vagtmænd, i hvert fald ikke frontkæmpere.

Halvdelen af gruppen stammer fra familier med 4 børn og mere, hvilket ifølge forfatteren ikke gør det muligt at undskylde deres forræderi med deres familiemæssige forhold.

En statistik over deres børneantal er ikke sat i relation til de paagældende aldersklasser og saaledes næppe af større interesse.

57 % var gifte, 43 % ugifte.

Blandt unge mellem 15 og 20 aar var 1 % forældreløse, 20 % havde mistet faderen og 10 % moderen.

En fordeling efter erhverv viser, at 57 % var industriarbejdere, 12 % beskæftiget ved handel, 4 % ved landbrug. De tilsvarende tal for den belgiske gennemsnitsbefolkning var 43 %, 18 %, 20 %. Der er altsaa en vis overvægt af industriarbejdere, medens forretningsfolk og specielt bønder er forholdsvis svagt repræsenteret. Dette hænger i nogen grad sammen med det fremherskende økonomiske motiv hos „les porteurs d'armes”. 10,5 % af gruppen gik arbejdsløs paa tidspunktet for den kriminelle handlings begyndelse, 20 % arbejdede i Tyskland.

I en konklusion fremhæves det, at 1 pr. 216 indbyggere vil blive straffet for militært samarbejde med fjenden, at nød kun meget sjældent har været hovedmotivet, hvorimod bekvemmelighedshensyn har spillet en større rolle. En lille gruppe har handlet af idealistiske grunde eller af eventyrlyst, men størsteparten af svaghed (*faiblesse*).

Anmelderen har det indtryk, at denne konklusion ikke utvungent lader sig drage af afhandlingens resultater. Den modsiges ogsaa af visse af de øvrige afhandlinger.

Det politiske samarbejde med fjenden er behandlet i en afhandling af F. Dumon om „*La collaboration politique et administrative*”.

Afhandlingens formaal er at give en nærmere karakteristik af disse forbrydelser, at opspore visse psykologiske træk ved forbryderen og at paapege visse sociologiske aarsager. Forfat-

teren skelner mellem to grupper af politiske forbrydere: dem, der har handlet ud fra de samme årsager som almindelige forbrydere, og som derfor kun har navn fælles med de andre, og dem, der har handlet af idealisme. De første har ladet sig bevæge af arveligt betingede, patologiske og sociale motiver som alle andre forbrydere. Hos den anden gruppe er forholdene mere komplicerede.

Paa grundlag af almindelige erfaringer gennemgaar forfatteren herefter de forskellige grupper af politiske og administrative kollaboratører. Der opstilles en række mere eller mindre generaliserede konklusioner, der ikke er baseret paa en statistisk analyse af noget materiale, og som — saa vidt man kan se af afhandlingen — heller ikke er resultatet af mere dybtgaaende analyser af enkelttilfælde.

Spørgsmaalet om „*Les collaborateurs économiques*“ behandles af A. Maréchal. Efter en gennemgang af lovgivningen og den tyske virksomhed i Belgien paa det økonomiske omraade gennemgaar forfatteren 105 fanger dømt for økonomisk samarbejde. Hovedparten er mellem 30 og 60 aar gamle, den yngste 29 aar, den ældste 76. 7 er blevet dømt til døden, 8 til livsvarigt strafarbejde, 27 til 10—20 aar, 25 til 5—10 aar og 22 til mindre end 5 aar. Hovedparten har været entreprenører, industridrivende og forretningsfolk. Motivet har i alle sager uden undtagelse været økonomisk, vindesyg (but de lucre). Kun i 5 tilfælde har man konstateret en vis pro-tysk indstilling.

I nogle overvejelser over disse landssvigeres sociale genindpasning fremhæver forfatteren, at det ikke drejer sig om unge mennesker, men næsten udelukkende om modne mænd, at hovedparten tilhører de højere sociale klasser, at det næsten udelukkende drejer sig om mænd, og at et vist økonomisk motiv som ovenfor anført har gjort sig gældende overalt. Det økonomiske samarbejde med fjenden maa simpelthen betragtes som et udslag af en almindelig social sygdom (un malaise social général). De har en indstilling, som hovedparten af befolkningen har. De lader sig ikke paavirke i løbet af et aar og heller ikke i løbet af 10, det kræver generationers arbejde, før denne mentalitet er udryddet. Havde det drejet sig om unge mennesker, vilde behandlingen have været ulige lettere. Nu maa man begrænse sig til at forhindre dem i at gøre skade, naar de engang bliver givet tilbage til samfundet.

I en ganske kort afhandling skriver Drs. E. de Craene et M. Alexander om „*Psychologie des condamnés pour incivisme*“. Forfatterne fremhæver, at der blandt de ordinære lovovertræ-

dere findes to vigtige kategorier: Nogle, hvor intelligensen er utilstrækkelig udviklet, og nogle, hvor intelligensen er skævt (irrégulièrement) udviklet. Undersøgelser og observationer paa forskellige tidspunkter har vist, at disse grupper er af nogenlunde konstant størrelse. Den første gruppe omfatter 40 % af fangerne, den anden 36 %. Hertil kommer 16,8 % „débiles mentaux“, 2,4 % med en intelligens over det normale, 1,6 % sindssyge og endelig 3,2 %, hvis aandsevner er svækkede (gens à intelligence en régression).

De samme kategorier findes blandt landssvigerne, men antallet af dem, der nærmer sig til det normale, er meget større end blandt de ordinære lovovertrædere. Forfatterne giver ingen steder noget tal for forekomsten af mentale defekter hos landssvigerne, men støtter deres opfattelse paa forskellige af de i de andre afhandlinger fremdragne kendsgerninger, f. ex. landssvigerens skolemæssige uddannelse. Synspunktet understreges ogsaa ved en drøftelse af mulighederne for at genindpasse landssvigerne til normale samfundsforhold efter løsladelsen. Man tør haabe paa, at resocialiseringen vil foregaa lettere end hos den almindelige lovovertræder, da de ikke frembyder alvorlige anomalier og som regel har ført en normal social tilværelse før deres forbrydelser mod fædrelandet.

Hæftets interessanteste afhandling er skrevet af Mme L. de Bray og handler om „*Le milieu familial des condamnés pour incivisme*“.

Materialet i denne undersøgelse er 374 monografier udarbejdet af assistenterne ved det belgiske fængselsvæsens sociale arbejde. Oplysningerne er i de enkelte sager suppleret med materiale andetsteds fra. Særligt værdifuldt forekommør det at være, at socialassistenterne har et personligt og, som det synes, ret indgaaende kendskab til de paagældende lovovertræderes hjem og paarørende.

Materialet er klassificeret i 9 grupper:

- 1) uregelmæssigt arbejdende: 31 personer
- 2) arbejdere: 132 personer
- 3) tjenestemænd: 36 personer
- 4) funktionærer: 42 personer
- 5) liberale erhverv: 31 personer
- 6) forretningsfolk: 39 personer
- 7) industridrivende: 8 personer
- 8) bønder: 7 personer
- 9) kvinder: 48 personer.

Foruden de oplysninger, der i almindelighed indsamles ved en social undersøgelse, er der ogsaa fremskaffet materiale til belysning af disse fangers politiske indstilling, forbrydelsens motiver, hvoraf dog kun det vigtigste er fremhævet, familiens indstilling overfor lovovertrædelsen og lovovertræderen paa tidspunktet for handlingens udførelse og paa tidspunktet for undersøgelsen og endelig milieuets nationale indstilling. Paa grundlag af forfatterindens almindelige indtryk af materialet opstilles den almindelige hypotese, at der ved disse forbrydelser først og fremmest er tale om et socialt problem. Oplysningerne er indsamlede med den kritiske indstilling, som bliver socialarbejderens anden natur.

Det vil her føre for vidt at gennemgaa alle de enkelte grupper. I stedet for skal hovedresultaterne fra 3 af grupperne refereres. Iøvrigt maa man henvise interesserede til selve afhandlingen.

Den største gruppe er *arbejderne*, der omfatter 132 personer, hvoraf 55 % er under 30 aar, 85 % under 40. Hovedparten af disse landssvigere har altsaa været meget unge paa tidspunktet for forbrydelsen. Mere end halvdelen var gifte, en stor trediedel ugifte, 11 separerede og skilte, 1 enke. Gruppen bestaar hovedsagelig af minearbejdere, fabriksarbejdere, daglejere i by og paa land.

70 % af denne gruppe havde ikke nogen bestemt politisk mening, 26 havde nazistiske eller pro-tyske sympatier, 5 var katoliker og 5 udpræget antitysk indstillede.

Hovedparten af disse lovovertrædere var „porteurs d'uniforme“. 15 var dømt for politisk samarbejde, 7 for mord eller tortur, 4 for angiveri, 1 for økonomisk samarbejde. Grunden til, at saa mange tilhører gruppen af soldater og vagtmænd, er ifølge forfatterinden, at det er en form for samarbejde, der staar direkte aaben for alle, for hvilket der er blevet propaganderet stærkt, og som medførte en vis imunitet baade med hensyn til belgiske og tyske myndigheder.

Kun 13 af disse fanger har handlet af idealisme, d. v. s. mindre end 10 %. Ca. 50 % har ladet sig friste af økonomiske fordele, og af disse levede ca. $\frac{2}{3}$ i virkelig nød. I 20 tilfælde laa motivet i mulighederne for at *forbedre* de økonomiske eller erhvervsmæssige forhold. De resterende 46 har handlet ud fra følelsesmæssige motiver, hyppigst frygt, bl. a. for forfølgelser fra tyskernes side. En hel del tysklandsarbejdere lod sig hverve for at komme tilbage til Belgien, da bombardementerne af Tyskland efterhaanden tog et større omfang.

Paa grundlag af undersøgelserne fremhæver forfatterinden, at den væsentligste årsag til denne gruppes kriminalitet ligger i de dårlige, undertiden elendige sociale forhold, hvorunder de har levet, og de specielle omstændigheder under krigen, hvor „tout le monde travaille pour les Allemands“.

I 81 % af tilfældene har disse lovovertræderes familier uden indvendinger affundet sig med deres samarbejde med tyskerne. Kun i 11 % af tilfældene har det givet anledning til protester. Denne solidaritet har dog kun holdt i 64 % af tilfældene, hvor den til gengæld næres af en mere eller mindre udbredt følelse af at være offer for uretfærdighed.

De som regel forbedrede økonomiske forhold ved samarbejdet har kun gjort sig gældende i 16 % af tilfældene som en reel og varig hævnning af levestandarden. I 26 % af tilfældene synes der ikke at være nogen væsentlig forskel. I 51 % har familierne kunnet leve normalt, d. v. s. omtrent som før krigen, hvilket dog utvivlsomt ogsaa reelt er udtryk for en fremgang. Disse virkninger har dog kun været kortvarige. Efter befrielsen og landsvigerens internering er der sket en tilbagegang. 18 % af familierne lever nu i nød, i 4 tilfælde er situationen katastrofal.

Et uheldigt nationalt milieu, hvilket i afhandlingen er defineret som et milieu med nazistiske eller pro-tyske og antidemokratiske tendenser, forekommer kun i 11 % af tilfældene. 30 % af disse fanger stammer fra milieuer, der direkte er karakteriseret som gode.

Gruppen af *liberale erhverv* omfatter som nævnt 31 tilfælde, 17 gifte, 13 ugifte og 1 enke. 10 har været studenter, 3 advokater, 3 pharmaceuter, 3 arkitekter, 2 læger, 2 ingeniører, 1 professor, 1 musiker, 1 kunstmaler, 1 billedhugger, 1 oversætter, 1 dyrlæge, 1 skatteembedsmand og 1 toldembedsmand.

Kun 22 % har ingen politisk overbevisning, dette er det laveste tal for samtlige grupper. Flertallet har været nazister eller pro-tyske. 12 af denne gruppe er straffede for samarbejde paa det militære omraade, 3 for angiveri, 15 for politisk samarbejde og 1 for økonomisk samarbejde.

48 % angives at have handlet ud fra idealistiske motiver. Kun i 13 % af disse tilfælde er den økonomiske situation blevet forbedret ved landssvigerforholdet. Adskillige i denne gruppe hævder, at deres handlinger har været i overensstemmelse med „fædrelandets sande interesser“.

I $\frac{2}{3}$ af tilfældene har familien ikke reageret mod landssvigerforholdet. Dette er sket i 7 tilfælde, hyppigst saaledes at forældre har taget afstand fra deres børns (studenters) antinatio-

nale indstilling. Som nævnt har den økonomiske forbedring af forholdene kun spillet en rolle for et mindre antal af tilfældene. Ærgerrighed har været et mere fremherskende motiv, ikke blot blandt dem, der har handlet af politisk overbevisning. Ogsaa den nuværende situation er gennemgaaende gunstigere for familien, idet en hel del stammer fra velhavende familier, der stadig støtter dem. „Familiesolidariteten“ er opretholdt i 93 % af tilfældene, ogsaa her med en udbredt opfattelse af, at de straffede har været ofre for overgreb fra de nuværende magthaveres side.

17 af disse fangers milieu er nationalt betegnet som godt, 9 milieuer som indifferente og kun 5 som daarlige.

Blandt de undersøgte fanger forekommer som nævnt 48 kvinder, hvoraf hovedparten er mellem 20 og 30 aar. 18 er gifte, 21 ugifte, 4 skilte og 3 enker.

16 af kvinderne har ikke haft noget selvstændigt erhverv, 4 har været lærerinder, 1 musiklærerinde, 1 overordnet embedsmand, 5 underordnede embedsmænd. Disse har alle været politiske kriminelle i snævrere forstand.

25 af de paagældende har ikke haft nogen politisk overbevisning, 22 har haft nazistiske sympatier, 1 har tilhørt det katolske parti.

Ved siden af gruppen af politiske forbrydere er den vigtigste gruppe angiverne, der tæller nøjagtig halvdelen, 24 kvinder. Angiverne har hovedsagelig handlet ud fra personlige motiver, 14 af hævn. Det er isøvrigt vanskeligt at undersøge motiverne hos angiverne, fordi de som regel nægter.

Blandt de øvrige skelnes der mellem 3 grupper: De lidt ældre, der hyppigt har været nazister og handlet af idealistiske grunde. De meget unge, der ofte har taget stillinger som sygeplejersker af interesse for dette arbejde; de stammer hyppigst fra nazistiske milieuer. Og endelig en række unge, der har været mere eller mindre aktive medlemmer af de nazistiske partier med en vis begejstring for den nazistiske ideologi, sporten, disciplinen og følelsen af at være med i noget stort.

Som regel har disse kvinders samarbejde med fjenden ikke medført nogen ændring i familiens materielle situation. Efter deres internering er der i mere end halvdelen af tilfældene opstaaet en uheldig situation, der ikke saa sjældent nærmer sig til det katastrofale paa grund af moderens fraværelse.

Familiens reaktion overfor landssvigerforholdene er hos angiverne som regel ukendte, da familien har været uvidende om forholdet. Samarbejderne paa det politiske omraade stammer

overvejende fra milieuer, hvor man har bifaldet eller ligefrem opmuntret til dette samarbejde.

Sammen med gruppen af funktionærer udgør kvinderne den gruppe, der er udgaaet fra de i national henseende daarligste milieuer. For angivernes vedkommende synes milieuerne dog snarere at have været af almindelig kriminogen end egentlig antinational natur.

Forfatterinden drager følgende konklusioner af sin meget værdifulde undersøgelse:

- 1) Landssvigerne, deres familier og paarørende tæller flere hundrede tusinde belgiere.
- 2) Deres forstaaelse af fædrelandskærlighed og borgerpligt er meget ofte mangelfuldt udviklet.
- 3) „Familiesolidariteten“ eksisterer stadig i flertallet af tilfældene; den er ofte aggressiv, især hos idealisterne.
- 4) Følelsen af at være offer for en uretfærdighed dominerer hos disse familier.
- 5) Straffene og deres direkte og indirekte følger har medført en proletarisering af visse landssvigmilieuer.
- 6) Disse landssvigere, der gennem dommen er udelukkede fra deres sædvanlige erhverv, føler sig som en pariakaste. De har meget lidt at tabe. „Une solidarité de misère“ forener dem.
- 7) Der findes en kerne af samvittighedsfulde, maalbevidste og taalmodige landssvigere; men der findes ogsaa en gruppe af hadefulde, forbitrede og fattige.
- 8) De unge landssvigere, idealisterne, som har mistet et holdpunkt i tilværelsen, søger „en kirke“. De er modige, initiativrige, fordomsfri. De er værdifulde for landet. De kan utvivlsomt resocialiseres.
- 9) Retsopgøret træffer de intellektuelle klasser haardere end de andre.

Hæftets sidste afhandling er skrevet af P. Cornil med Titlen: „*Considérations générales sur le régime des condamnés pour incivisme*“. Den giver en klar og instruktiv redegørelse for straffen, gen-opdragelsen og resocialiseringen. Den er udtryk for et kompromis mellem de kræfter, der kræver en umaadeholden haard og hensynsløs afstraffelse af landssvigerne, og de kræfter, der repræsenteres af mennesker, der har glemt, hvad besættelsen medførte af ulykker for det belgiske folk. Man har et klart indtryk af, at den belgiske chef for fængselsvæsenet gaar saa langt i retning af en human og positiv social behandling af landssvigerne som muligt under de givne forhold.

Men det fremhæves, at folkets retsfølelse kræver, at disse forbrydere kommer til at lide, til at sone det onde, de har begaaet.

Særligt interessant er afsnittet om de 3500 fanger, der arbejder i kulminerne i Limbourg. Det drejer sig om fanger paa over 35 aar, som frivilligt har skrevet kontrakt om dette arbejde. Efter denne kontrakt opnaas der en afkortning i straffetiden, idet 1 dags arbejde i minerne regnes for 2 dages afsoning af straffen. Der brydes i minerne paa denne maade 600,000 tons kul om aaret. Nationaløkonomisk har det spillet en betydelig rolle. For fangerne har det foruden afkortningen i straffetiden betydet større økonomisk fortjeneste, der har muliggjort understøttelse til deres familier, og desuden — og det er næppe det mindst vigtige — en forhøjet følelse af deres menneskeværd, hos nogle ligefrem en fornemmelse af, at de soner noget af det, de har gjort ondt under besættelsen.

Fangerne er i lejrene fordelt efter arten af deres forbrydelser. Forfatteren indrømmer, at det er en ufuldkommen klassifikationsmaade, hvis mangler man af forskellige veje prøver at afhjælpe, men dog bedre end intet. Det pædagogiske arbejde er i højere grad end i Danmark lagt i de interneredes egne hænder. Forfatteren udtrykker sig med en vis forsigtighed om det forsvarlige og i visse henseender værdifulde i en saadan praksis. Det er anmelderens indtryk, at man, da jeg i september besøgte nogle af disse belgiske lejre, var gaaet væsentligt længere i den retning og aabenbart med en stærk tro paa metodens berettigelse og betydning.

Arbejdet med landssvigernes sociale genindpasning efter løsladelsen er et udpræget individuelt arbejde, der kræver støtte fra mange forskellige institutioner og myndigheder. Paa dette omraade er man langt fra at have overvundet alle vanskeligheder. Den ovenfor refererede undersøgelse af Mme L. de Bray viser imidlertid, hvor maalbevidst man gaar til værks.

En sammenligning med danske forhold viser væsentlige forskelle paa det strafferetlige og procesretlige omraade. Der er ligeledes en afgørende forskel paa det relative antal af landssvigere: det er i Belgien omtrent dobbelt saa stort som i Danmark; medens der i Belgien er 1 „porteur d'armes“ pr. 216 indbyggere, kommer tallet herhjemme næppe meget over 1 pr. 500 indbyggere.

Mest forbløffende er dog en vidtgaaende overensstemmelse m. h. t. aarsagerne til denne kriminalitet i Danmark og Belgien. Landssvigerne ligger mentalt set betydelig over de ordinære

kriminelle. Sociale faktorer har spillet en betydelig rolle for deres kriminelle løbebane. Dels den almindelige sociale baggrund: førkrigsårenes store arbejdsløshed, det første besættelsesaars vanskelige økonomiske og erhvervsmæssige forhold, den politiske uro og modsætningen mellem den officielle holdning overfor tyskerne, indstillingen hos nazisterne og hos den aktive modstands tilhængere. Dels mere specielt virkende årsager som uheldige familieforhold, vanskelige økonomiske forhold og hos en mindre gruppe mere ideelle motiver som politisk overbevisning, antikommunisme eller de unges mere ubestemmelige „æventyrlyst“. Endelig for angiveres vedkommende mere personlige motiver som hævnfølelse og frygt.

Karl O. Christiansen.

Bøger, indsendt til Redaktionen.

- Troels G. Jørgensen: 18 Aar af Højesterets Historie. Kbhvn. (Gyldendal) 1947.
 The journal of criminal law and criminology, Vol. 38, Nr. 3—4.
 Rivista di difesa sociale, ann. 1, Nr. 3.
 Tidsskrift for Rettsvitenskap, Årg. 60, Hft. 3—4.
 Svensk Juristtidning, Årg. 32, Hft. 9—10.
 Revue internationale de police criminelle, 2. ann. Nr. 11—13, 3. ann. Nr. 14.
 Revue de droit pénal et de criminologie, 28. ann. Nr. 2—4.
 Nordisk kriminalteknisk Tidsskrift, Aarg. 17, Nr. 10—11.
 Defensor legis, 1947, Nr. 11—12.
 Overinspektionen for Børneforsorgen 1923—48. Kbhvn. 1948.
 94. Beretning fra Foreningen af 1837 til forsomte Børns Frelse, for 1945—46 og 1946—47. Kbhvn. 1947.
 Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund, Årg. XIII, Hft. 5.
 Kriminalistföreningens i Finland XII årsbok 1946. Helsingfors 1947.
 Strafflagberedningen — Recent penal legislation in Sweden. By Thorsten Sellin. Stockholm 1947.
 Retslægeraadets Aarsberetning for 1945. Kbhvn. (Hagerup) 1947.
 Dansk Tidsskrift-Index. Udg. af Statens Bibliotekstilsyn. 32. Aarg., 1946. Kbhvn. (Nyt nordisk Forlag) 1947.

Paa Grund af Hovedredaktøren, fhv. Retspræsident Olaf Haacks Død den 15. April 1948 udkommer 3. Hæfte noget forsinket. Omfanget af det foreliggende Stof har dernæst medført, at 3. og 4. Hæfte er slaaet sammen, saaledes at der hermed udsendes et Dobbelthæfte.

Om Retspræsident Haacks Efterfølger som Hovedredaktør af Tidsskriftet og dettes Videreførelse vil der fremkomme Meddelelse i det næstudkommende Hæfte.

Tetens.

OLAF HAACK

13. JULI 1874 — 15. APRIL 1948.

Retspræsident *Olaf Haack* stod gennem et langt livs indsats blandt de forreste mænd i nordisk kriminalitetsforskning og kriminalpolitik. Han forbandt i en desværre alt for sjælden grad praktisk dommererfaring med levende teoretisk interesse. Aktiv til det sidste som dette tidsskrifts hovedredaktør efterlader han ved sin død et smerteligt tab blandt Danmarks og Nordens kriminalister.

Haack hørte til det kuld af dommere, hvis strafferetlige interesse blev grundfæstet gennem deres virksomhed i Københavns

Kriminal- og Politiret i årene før retsreformen. Han fik her en realistisk skoling, der prægede ham, ligesom den prægede hans kolleger i retten *Eyvind Olrik* og *Oluf H. Krabbe*. Der er et indre slægtskab mellem disse samtidige, der alle kom til at udfolde en litterær produktion på det kriminalistiske område, karakteriseret af reforminteresse parret med en særdeles nøgtern virkelighedssans.

Ved retsplejelovens ikrafttræden i 1910 blev Haack dommer i Østre Landsret, hvor han som retsformand ledede en række betydningsfulde nævningsager. Fra 1931 til sin afgang i 1944 ved aldersgrænsen beklædte han stillingen som Østre Landsrets præsident og helligede sig her overvejende præsidentembedets administrative forretninger, hvorved han kom i et noget fjernere forhold til den umiddelbare udøvelse af strafferetsplejen.

Af de talrige hverv, som Haack iøvrigt udøvede indenfor retsplejen, skal her blot nævnes, at han var formand for Fængselsnævnet og Tilsynsnævnet i årene 1933—36. I Dansk Kriminalistforening var han et højt skattet medlem af bestyrelsen gennem en lang årrække. I de senere år, indtil 1943, virkede han som foreningens næstformand.

Sin største indsats udenfor dommergerningen har Haack utvivlsomt øvet som redaktør af *Nordisk Tidsskrift for Strafferet*. Sammen med Olrik tog han initiativet til tidsskriftets grundlæggelse i 1912, efter at *Nordisk Tidsskrift for Fængselsvæsen* og praktisk *Strafferet* året forud var ophørt at udkomme. Lige fra det nye tidsskrifts første hæfte, til døden afbrød hans arbejde, var han den drivende kraft i tidsskriftets redaktion. Gennem dette arbejde i samfulde 35 år har han sat sig den smukkeste mindesten.

I subscriptionsindbydelsen til det nye tidsskrift i december 1912 blev det fremhævet, at tidsskriftet vilde stræbe efter at inddrage under sit felt alle områder af det strafferetlige, såvel undersøgelser af mere principiel art som praktiske meddelelser, spørgsmålene om strafskylden, dens betingelser og dens tilmåling, såvel som straffuldbyrdelesopgaverne og den præventive virksomhed i form af børneforsorg og lignende. Et tilbageblik

over de 35 årgange viser, at dette program er blevet opfyldt. Æren tilkommer den samlede nordiske redaktionskomité, men indenfor denne i første række Haack.

Selv bidrog Haack med talrige artikler og mindre afhandlinger. Her kan nævnes følgende: Om Udsagnspsykologi (1913, s. 329 ff.), Om Afkortning i Straffen som Godtgørelse for udstaaet Varetægtsfængsel (1915, s. 87 ff.), Krigen og Kriminaliteten (1919, s. 24 ff.), Sterilisationsspørgsmaalets Stilling i de nordiske Lande (1931, s. 38 ff., 1934, s. 218 ff.) og de indgående retshistoriske afhandlinger Om „ægte“ Trolddom i retshistorisk Belysning (1940, s. 147 ff.) og Om den „uægte“ eller lavere Grad af Trolddom i Danmark (1940, s. 223 ff.), hvormed Haack afsluttede sit forfatterskab. Tillige foreligger fra hans hånd udførlige artikler i tidsskriftet om forarbejderne til den nye danske straffelov, tidsskriftsanmeldelser (af særlig interesse er Haack's redegørelser for nyere kriminologiske undersøgelser, jfr. referaterne af *Monatsschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform* (*Monatsschrift für Kriminalbiologie*)), boganmeldelser etc.

For den seneste kriminologiske forskning havde Haack en varm interesse. Tidsskriftet åbnede gæstfrit sine spalter for de foredrag, der blev holdt i det nye Dansk kriminologisk Selskab, hvor Haack selv var en hyppig gæst. Unge forskeres arbejder modtog han med velvilje og kyndig kritik.

At udfylde Olaf Haack's stilling som redaktør af dette tidsskrift — der for øjeblikket har en mission så stor som nogensinde — bliver en stor og vanskelig opgave for hans efterfølger. Han omfattede den ikke alene med pligtfølelse, men med kærlighed.

Stephan Hurwitz.

Adolf Hitlers mentalitet.

Af H. HELWEG.

At Adolf Hitler ikke var psykisk normal, er sikkert de fleste nu enige om. Ja, de psykiatriske undersøgelser, der fra politiets og fængselsvæsenets side, for sidstnævntes vedkommende med bistand af fagpsykologer, er iværksat overfor Hitlerismens hjælpere her i landet, viser, at man regner med den mulighed, at den psykisk abnorme leder i større omfang har faaet tilslutning fra psykisk abnorme personers side. Der kan næppe heller være tvivl om, at der blandt Hitlers nærmeste omgivelser var adskillige, som rettelig bør vurderes under psykopathologisk synsvinkel. Personer som Rudolf Hess, Himmler, Göring, Ribbentrop, Streicher, Robert Ley, Goebbels, Hans Frank, Rosenberg og flere andre kan med fuld føje mistænkes for at have frembudt saadanne afvigelser fra det normale, at de i hvert fald maa placeres i grænseomraadet til det abnorme. Her skal jeg imidlertid kun beskæftige mig med Hitler og forsøge at stille en diagnose paa ham.

En saadan diagnose er naturligvis i og for sig ikke mere end en etikettering, en rubricering. En til bunds gaaende psykologisk analyse af Hitlers sjæleliv er der i øjeblikket ikke tilgængeligt materiale til at foretage, og man bør sikkert indtil videre indskrænke sig til at forsøge at fastslaa grundtrækkene i hans patologiske struktur. Fremtidig pathografisk forskning vil sikkert faa nok at bestille med at klarlægge de talrige psykogene, hysteriske og neurotiske mekanismer, der har gjort sig gældende hos denne mærkelige og uhyggelige mand; men det maa være tilladeligt, og er vel heller ikke uden interesse alle-

rede nu at søge klarlagt, om civilisationen har været bragt til undergangens rand af en sindssyg, en psykopath eller et moralsk afsporet geni. Etiketteringen er, som det er blevet sagt, ikke psykiatriens sidste ord, men det første.

Allerede i 1933 gjorde den kendte norske fængselslæge, *Johan Scharffenberg* i en artikelserie i „Arbejderbladet“ gældende, at Hitler var psykisk abnorm. Scharffenberg betegnede (30. Oktober 1933) Hitler som en paranoid psykopath „nærmere bestemt profeten, paa grænsen af sindssygdom“. Artiklen blev bemærket i Berlin og foranledigede en diplomatisk aktion, uden at det dog førte til, at der blev foretaget noget mod forfatteren. At han senere, da Norge blev besat af Tyskerne, slap fra det med livet, er lidt af en gaade, thi at ingen trussel har formaaet at faa den uforfærdede Scharffenberg til at fornægte sin mening, kan man roligt gaa ud fra.

Senere har Scharffenberg dels i et foredrag i 1938 og dels i en artikelserie i „Morgenbladet“ i Maj 1947 beskæftiget sig med Hitlers mentalitet; han fastholder diagnosen „profetforrykthed (paranoia)“, men synes tilbøjelig til at opfatte tilstanden ikke som en karakterologisk udvikling hos en psykopath, men som en hallucinatorisk psykose, der vel i saa fald nærmest maatte henføres til den schizofrene formkreds.

I Januar 1940 fremkom der i *The Lancet* en kort, usigneret artikel, der dog angives at hidrøre fra en psykiater. Det gøres her gældende, at Hitler var en udtalt psykopath og næppe, som af nogle antaget, sindssyg (paranoisk). Psykopathitypen er blandet, med elementer af den fanatiske og af den hysteriske type.

I en kronik i Politiken for 13. Maj 1945 skrev *Henrik V. Ringsted*, at Hitler siden attentatet den 20. Juli 1944 havde været en dødssyg mand. „I forvejen — fortsætter Ringsted — led han af en manio-depressiv psykose, der, efterhaanden som krigen trak i langdrag, sled stærkere og stærkere paa hans nervesystem“. Ligeledes har *Nic. Blædel* i sin posthumt udkomne, fortrinlige bog „Forbrydelse og Dumhed“ udtalt, at Hitlers psyke frembød „manio-depressive“ og „paranoiske træk“. „Men —

tilføjer Blædel — den nærmere diagnose maa overlades til psykiatere”.

Det er ikke vanskeligt at se, hvad der har forledt disse to forfattere til — maaske en smule uforsigtigt — at bruge de anførte psykiatriske fagudtryk. Betegnelsen manio-depressiv bruges udenfor fagkredse i stor udstrækning for at udtrykke, at en persons sindsstemning svinger stærkt. Stemningssvingninger af en bestemt art er ganske vist karakteristiske for den manio-depressive psykose, men stemningsuligevægt forekommer ogsaa ved andre psykopathologiske tilstande, og som det skal vises, havde Hitlers stemningsomslag ikke manio-depressivt præg. Hvad angaar de „paranoide“ træk, som Blædel omtaler, er det rigtigt nok, at Hitler udviklede visse fantastiske forestillinger, specielt den, at han af forsynet var udset til at føre det tyske folk frem til en førende stilling; en saadan forestilling kan det mulig forsvares at betegne som „paranoid“ (d. v. s. paranoia-lignende), men som nedenfor skal omtales, anser jeg det for usandsynligt, at der her er tale om en egentlig paranoisk forestilling.

I 1946 har en fransk psykiater, *F. Achille-Delmas*, udgivet en pathografi over Hitler (Adolf Hitler, Paris 1946). Noget særligt kildemateriale udover Konrad Heidens, Rauschnings og Otto Strassers bøger er ikke fremdraget, og det er altsaa let at kontrollere de præmisser, paa hvilke Achille-Delmas bygger sin konklusion. Denne gaar ud paa, at Hitler led af en tilstand, der betegnes som „depression-excitabile“. Hvorfor forfatteren ikke benytter den gængse betegnelse manio-depressiv psykose, er ikke godt at vide, thi det er ganske aabenbart det, han mener. Forfatteren har forset sig paa de ejendommelige svingninger i Hitlers sindstilstand, grubleperioderne og de voldsomme affektudbrud, og har derpaa bygget en diagnose, hvis fejlagtighed selv en ganske ringe indtrængen under overfladen maatte have vist ham. Bogen er skrevet med fransk livlighed, men en mere fejlagtig diagnostisk anvendelse af det foreliggende materiale kan vanskelig tænkes.

Hitler har vistnok momentvis, maaske ogsaa i kortere perio-

der, været i en psykisk tilstand, som det kan være berettiget at betegne som sindssygdom, men disse forbigaaende attaker har utvivlsomt været af hysterisk natur. I sine senere leveaar gennemgik han en karakterologisk vrangudvikling, der i høj grad var betinget af hans psykopathiske anlæg, men sattes i gang af de ydre omstændigheder. Denne vrangudvikling førte ham ind i en sindstilstand, der utvivlsomt til tider kunde virke saa afvigende fra det normale, at den ikke-psykiatrisk kyndige betragter meget vel kunde forledes til at anse ham for sindssyg. Mange havde ogsaa den opfattelse, at han var sindssyg. F. eks. anfører *Ulrich v. Hassell* i Oktober 1939 (*Vom anderen Deutschland*, Zürich, 11. Aufl. 1946, S. 97) følgende: „Gritzbach, einer der engsten Gefolgsleute, der dauernd mit Göring zusammen ist, hat ihm (d. v. s. Popitz) gesagt, Hitler sei einfach geisteskrank und müsse ausgeschaltet werden, wobei er andeutete, das Göring im Grunde ebenso dächte“. Talrige lignende udtalelser foreligger; men ikke desto mindre forekommer det mig, som det i det følgende skal vises, meget tvivlsomt, om man kan tale om udviklingen af en sindssygdom, en psykose, i psykiatrisk forstand. De svære psykopathiske karakteranomalier medførte outrerede sjælelige indstillinger og tilsvarende adfærd, saa paafaldende, at lægmandsopfattelsen „Manden er gal“, var nærliggende, forstaaelig, ja, i populær forstand, rigtig.

Man har som bekendt inddelt psykopatherne i forskellige typer, karakteriserede ved de mest fremtrædende psykiske afvigelser fra det almindelige. De forskninger, specielt af arvebiologisk natur, der skal tjene til at afgøre, om disse typer beror paa mere overfladiske anlægskonstellationer, eller om det drejer sig om virkelige, genotypisk bestemte, biologisk afgrænselige grupper, er endnu i deres vorden, og de foretagne inddelinger af psykopatherne i typer maa derfor indtil videre væsentlig betragtes som rent descriptive, tjenende praktiske formaal. Blandt de forskellige inddelinger, der er foreslaaet, er den her i landet mest benyttede Kurt Schneiders, der opstiller 10 grupper. Blandt disse er en af de bedst karakteriserede den saakaldte „geltungsbedürftige“, eller som den paa dansk sædvanlig kaldes, den selvhævdende type.

Det, der karakteriserer typen, er et misforhold mellem den hos mennesket naturlige trang til at gøre sig gældende i omgivelserne og de muligheder for og evner til at gøre sig gældende, som det besidder. Resultatet af dette misforhold er en stærk fixation af opmærksomheden paa individets egen position overfor omgivelserne, en uhyre egocentricitet og en stærk, indtil det ubehændige voksende trang til at gøre sig gældende. Naturligvis spiller her, som overalt, opdragelse og miljøvirkning en stor rolle. Et moderat psykopathisk anlæg for overdreven selvhævdelse kan modvirkes og neddæmpes, eller det kan af miljøpaavirkninger stimuleres og oparbejdes, men er anlæget af origine stærkt betonet, vil det sikkert altid under en eller anden form slaa igennem. Hvorledes den personlighed bliver, der kommer ud af det, afhænger foruden af miljøet af mange ting, bl. a. af den paagældendes intellektuelle evner og samspillet mellem de forskellige karakterologiske anlæg, der i forening konstituerer den selvhævdende psykopath. En særstilling indtager den saakaldte dagdrømmer, der kan være præget af en yderst ringe dynamik, derfor ganske opgiver at gøre sig gældende i den reale verden, men til gengæld udfolder sig straalende i en indre fantasiverden. Den reale verden bliver ligefrem et skinliv for ham, medens den fantasiverden, han flygter ind i, bliver hans egentlige virkelighed.

Bortset fra denne dagdrømmer-type, vil den selvhævdende psykopath altid have en tendens til at udvikle sig til tyran, oftest naturligvis smaa familietyraner, der skaanselsløst underlægger sig ægtefælle og børn, men undertiden dog ogsaa tyranner i videre kredse, og i sjældne tilfælde faar man despoter af de helt store dimensioner frem.

Ingiald Nissen har i sin interessante og omdisputerede bog „*Psykopathernes diktatur*“ givet en malende redegørelse for de midler, disse psykopathen anvender for at gøre sig gældende udover deres naturlige kvalifikationer. Ingiald Nissen taler paa en lidt misvisende maade om psykopathen i almindelighed, men det er aabenbart, at det er denne type, han har haft for øje. Det kan dreje sig om bevidste, rationelle — omend usympathiske —

midler, intriger, løgne og behændig udnyttelse af andres svaghed. Men ogsaa de ubevidste eller dog ikke klart bevidste sjælelige mekanismer, de hysteriske reaktioner spiller en stor rolle, i mange tilfælde saa stor, at man ikke ganske med urette stundom betegner den selvhævdende psykopathtype som den hysteriske (se f. eks. Björkhems bog om Antoinette Bourignon). Navnlig for de smaa familietyraner er det hysteriske — ubevidst eller halvt bevidst fingerede — sygdomsbillede et ypperligt og ofte anvendt middel til at tvinge omgivelserne til underkastelse og lydighed.

For den, der forstaar at udnytte situationen, er det at være syg jo en gunstig position; til den raske stilles der krav, medens den syge kan vise kravene fra sig og suge medynk, overbærenhed og ubegrænsede tjenesteydelser til sig.

Ser man paa en personlighed som Hitler, vil man finde, at han træk for træk besad den selvhævdende psykopaths karaktertræk. Han var, ikke mindst i sit ydre liv, højst forskellig fra de fra kliniken og dagliglivet velkendte smaa familietyraner, men forskellighederne var kun af kvantitativ natur. Det er et spørgsmål om dimensioner. Hos en anden psykopathtype, den saakaldte sensitive og selvusikre type, er selvhævdelsestrangen aldeles atrofieret; disse personer vil ikke i nogen maade gøre sig gældende, men forgaar i beskedenhed og mangel paa selvtillid. Det er minusvarianterne, hvor de selvhævdende er plusvarianterne, og yderst paa fløjen af disse plusvarianter finder man enkelte, sjældne individer med en enorm og ubehændig trang til at gøre sig selv gældende.

Allerede da Hitler i 19-aars alderen gik og drev i Wien, var han klar over, at han skulde blive noget stort (*Greiner: Das Ende des Hitler-Mythos*, 1947), og paa et tidligt tidspunkt af sin politiske løbebane, i hvert fald da han i 1923—24 skrev „Mein Kampf“, følte han sig overbevist om, at han personlig skulde være ikke blot Tysklands, men verdens herre. I „Mein Kampf“ (176 Aufl., s. 739) forklarer han saaledes, at blodofre er retfærdiggjort overfor Gud og efterverdenen, hvis formaålet er at skaffe det tyske folk land nok „insofern wir auf diese Welt

gesetzt sind mit der Bestimmung des ewigen Kampfes um das tägliche Brot, als Wesen, denen nichts geschenkt wird, und die ihre Stellung als Herren der Erde nur den Genialität und dem Mute verdanken, mit dem sie sich diese zu erkämpfen und zu wahren wissen ..." Han sagde, at han følte sig kaldet af den almægtige. Det er udtalelser af den art, der har faaet Blædel og andre til at tale om paranoiske idéer, sindssyge vrangforestillinger, men dette maa sikkert være forkert. Der er intet, der tyder paa, at Hitler, som den ægte paranoiker, virkelig troede, at en gud, der stod over ham, havde udvalgt ham. Hans had til og foragt for de eksisterende religioner maa jo i sig selv gøre det til lidt af en gaade, hvem den „almægtige“ var. Det var i hvert fald ikke den gud, jøder og kristne tror paa. Udtrykket, at den almægtige havde udset ham til opgaven, var hos Hitler ikke udtryk for en religiøs tro, som maatte være forudsætningen for en vrangforestilling af den art; det var en talemaade, som i virkeligheden kun betød, at han i sig selv følte en ubehændig trang til at herske over alle. Men det kunde man jo ikke saa godt sige rent ud. Den almægtige brugtes til at dække over den selvhævdende psykopath's typiske herskelyst, her drevet til sin yderste spids.

Endvidere besad han i eminent grad en anden af den selvhævdende psykopath's ejendommeligheder, nemlig den intuitive evne til at opfatte en situation og navnlig til at se, hvor andre havde deres svage punkter, og hvorledes de kunde udnyttes. Usikker og vaklende, som han var, naar afgørelser skulde tages paa grundlag af en nøje saglig afvejen af mulighederne, viste han glimtvis en forbløffende sikkerhed i vurderingen af modparten. Det er et af de ejendommeligste og ubehageligste træk ved de selvhævdende psykopath'er, selv dem af beskedent format, at de slaar sig op paa omgivelsernes svagheder. Deres egne fejl er de absolut og varigt blinde for, og de fordømmer med største strenghed andres handlinger, uagtet de selv aabenlyst gør nøjagtig det samme. Forklarer man dem dette, bliver de gerne yderst opbragte, for det er virkelig noget andet med dem. Omgivelsernes fejl derimod — ja, man kan sige modpar-

tens fejl, for den selvhævdende psykopath-despot er altid i kampstilling overfor omgivelserne — udnyttes til det yderste. *Ingiald Nissen* har opholdt sig særlig ved denne egenskab og paapeget, hvorledes disse psykopathen ved idelig at fremhæve modpartens fejl opnaar to ting: *For det første* slaas fejlenes existens ved gentagelsens suggererende magt fast i modpartens bevidsthed. *For det andet* tvinges modparten til at holde sig i permanent forsvarsstilling; angrebet kan komme naarsomhelst og det kommer sikkert; modparten kan aldrig falde til ro og trættes ud.

I denne sammenhæng maa ogsaa nævnes den selvhævdende psykopathes ejendommelige forhold til sandheden. Man kan sige, at i et hvilkensomhelst forhold, der berører disse menneskers personlige position, er objektiv sandhed dem fuldstændig fremmed. Sagen bliver øjeblikkelig stærkt følelsesbetonet og undrages ethvert forsøg paa objektiv vurdering. Hvad den selvhævdende psykopath mener, er rigtigt, og modsigelse, selv med de bedste argumenter, er udslag af ond vilje. Man kan i konsultationsstuen gang paa gang høre forstandige, logiske og til lige rettænkende og brave mænd, der er gift med selvhævdende psykopathen — thi der er ogsaa mange kvinder af denne type — med hovedrystende undren fortælle om deres klare og gode grundenes fuldstændige magtesløshed, ja, ikke blot det, men grundenes fremførelse lægges dem til last som udslag af daarlig, umoralsk tankegang. At den arme ægtemand udtrættes herunder, kan ikke undre.

Et forhold, man ogsaa maa lægge mærke til, er den ejendommelige, suggererende charme, der ofte udgaar fra disse psykopathen. Gang paa gang staar man overfor familiekredse, der simpelthen faar deres liv ødelagt af en selvhævdende psykopathes tyranni, og naar man saa spørger dem, hvorfor i alverden de finder sig i dette, faar man det svar: „Ja, men De aner ikke, hvor hun — eller han — kan være charmerende“. Man kan se saadanne psykopathen udfolde et besnærende trylleri, der ganske bringer ofrene til at glemme alle de kvaler, de har gennemgaaet og maa regne med endnu at komme til at gennemgaa.

Ogsaa disse træk genfinder vi i udtalt grad hos Hitler. Vel er det i dagliglivet saavel som i politik ikke ukendt, at man laster modparten og ser med overbærenhed paa den samme fejl hos sig selv, men enhver, der har lyttet til Hitlers taler, maa dog erkende, at han drev denne trafik til en ikke helt almindelig yderlighed. Og det er endda ikke det væsentlige, men han gjorde det med en lidenskabelighed, der tydeligvis udsprang ikke blot af taktisk beregning, men af en subjektiv overbevisning om, at han havde fuld moralsk ret til at gøre, hvad der var en nederdrægtighed hos andre.

Ligeledes hans forhold til sandheden var typisk. Hans upaalidelighed og løgnagtighed er jo legendarisk og raaber til himlen, men den skiller sig skarpt ud fra f. eks. Goebbels systematiserede, velgennemtænkte og fuldt bevidste propagandaløgne.

Hitler løj i langt mindre grad reflekteret, han løj med hele sin personlighed, affektbetonet og med overbevisning. Det er endog overvejende sandsynligt, at han i stort omfang troede paa sine løgne, og at han i hvert fald, naar han var sig løgnagtigheden bevidst, troede paa sin berettigelse til at bruge den. Spørgsmaalet om, i hvilken grad Hitler virkelig troede paa sin falske ideologi, er vanskeligt at udrede. Han troede paa sin egen storhed og ufejlbarlighed, og følgelig maatte hans tanker og handlinger staa for ham som usvigelig rigtige, selv om han saa og vidste, at de var falske. Han projicerede stedse sin personlige, ubegrænsede selvhævdelse ud i sine tanker, sin tale og sine gerninger, og spørgsmaalet sandt eller falsk fik derfor overfor ham selv ingen indre relevans. Den voldsomme subjektive affektbetoning udelukkede enhver objektiv selvsvurdering. Der er dem, der mener, at Hitler begyndte som idealist og endte som svindler. Andre mener omvendt, at han begyndte som bedragerisk demagog og efterhaanden hidsede sig selv op til at tro paa sine bravader. Det er ikke sandsynligt, at nogen af delene rammer det rigtige. Hans handlemaade var hverken i begyndelsen eller senere bestemt af skelnen mellem sandhed og løgn, idet en saadan skelnen for ham var uden personlig interesse og værdi. Det var den egocentriske affektbetoning, der afgjorde

sagen. Fandt en handling eller en idé jordbund i hans egocentriske affekt, var den dermed eo ipso sand og rigtig.

Stephen H. Roberts har i sin bog „Huset Hitler byggede“ (dansk udg., København 1934) klart udtrykt dette, idet han siger: „Ingen har lov til at tvivle om hans oprigtighed, han kan slet ikke lade være at være oprigtig — han kan ikke lægge baand paa sig. Han gaar fuldstændig op i det, han i øjeblikket skal tale om. Det er forklaringen paa, at han river skarerne med sig, han tror saa fuldkommen, saa forfærdende paa, hvad han selv siger. Det forhindrer ham dog ikke i at sige forskellige ting om det samme spørgsmaal til forskellig tid og tro paa dem alle med samme inderlighed. Det drøjer sig slet ikke om spørgsmaalet sandhed eller løgn, det er bare hans forfærdende evne til selvbedrag, der indfører et saadant element af usikkerhed i alt, hvad han gør“.

Det maa dog bemærkes, at generaloberst *Halder* (se *Henrik Knudsen: Oprørerne i Hitlers borg*, København 1947 s. 152) ikke fuldt ud anerkender denne opfattelse, men mener, at den maaske nok kunde have gyldighed i visse, store situationer, men at Hitlers dagligdags og gennemførte usandfærdighed i stort omfang var bevidst og formaalsbestemt. Halder undrer sig dog en smule over den konsekvens, hvormed Hitler altid løj. Han har aabenbart ikke rigtig forstaaet, at Hitler slet ikke kunde være sandfærdig.

Naar man betænker den opfattelse, næsten alle nu har af Adolf Hitlers person, er det ret svært at forstaa, at han ogsaa besad den selvhævdende psykopath's ejendommelige evne til at udfolde charme, til at henrykke ved sit væsen, ja, blot ved sin tilstedeværelse. Men hans mærkelige suggererende, betagende personlighed er bevidnet af saa mange, at den ikke lader sig bestride. Naturligvis, det var ikke alle, han bedaarede, og man maa vel nok regne med, at en vis tysk smagsretning var den særlige forudsætning for, at hans charme kunde virke. Men der virkede den ogsaa.

Hans folk kunde kritisere ham, naar han ikke var til stede, men glemte al kritik, naar de saa ham. Saa faldt de ham til

fode. Saadan gik det ikke blot Hess og den ubegavede Ribbentrop og den vege Keitel, men ogsaa den intelligente Goebbels, ja, endog Schacht. Ingen stod imod, næppe engang Göring. Kendt er historien om Gerhard Hauptmans besøg hos Hitler. Hitler sagde ikke et ord til ham, men stirrede paa ham og trykkede hans haand, gentog denne procedure tre gange og forlod saa stuen. Det maa have været latterligt, men Hauptmann syntes, det var det største øjeblik i hans liv. Hitler besnærede faktisk i stort omfang sine omgivelser, og kom end griskhed, tvang og frygt efterhaanden til at betyde meget for magtklikens sammenhold, havde det dog ikke, navnlig ikke i begyndelsen, været disse kræfter alene muligt at skabe kredsen om Hitler.

De her nævnte karaktertræk, som er karakteristiske for den selvhævdende psykopath og som genfindes, tildels i meget udpræget grad hos Hitler, var nok til at gøre ham til en farlig mand, men ikke nok til at gøre ham til en stor hersker over riger. Dertil maatte andre egenskaber, som i og for sig ikke er specielt karakteristiske for denne psykopathtype, men hvis sammentræf med de særlige psykopathtræk tjente til at frembringe en saa mærkelig personlighed. Her maa man særlig mærke to egenskaber, nemlig Hitlers enorme sjælelige dynamik og hans oratoriske begavelse.

Ved den sjælelige dynamik forstaaes her det maal af initiativ, energi, kraft, som individet kan mobilisere og sætte ind paa realisationen af sine intentioner. *Sjöbring* har i sin konstitutionslære gjort dynamiken til et grundlæggende konstitutions-element under navnet validitet. De subvalide er de kraftfattige, de supervalide har overmaal af kraft. Hitler var supervalid. Vor tid har set andre store mænd, som gjorde sig gældende paa verdensscenen bl. a. ved deres evne til kraftindsats. Man behøver blot at se paa Hitlers store modstandere, Churchill og Roosevelt, men deres supervaliditet reguleredes af helt andre sjælelige faktorer end dem, der stod til Hitlers raadighed og gav sig derfor helt andre udslag. Hitlers dynamik var ikke desto mindre enorm. Ikke saaledes at forstaa, at han var flittig. Tværtimod, han var nærmest doven. *Rauschning* siger om Hit-

ler rent ud (Samtaler med Hitler): „Han kan overhovedet ikke arbejde. Den sejge, langvarige møje er ham ukendt“. Greiner, der var sammen med Hitler i ungdomsaarene i Wien, fremhæver ligeledes, at han var ganske ude af stand til at gennemføre en planmæssig uddannelse. Møjen vilde han springe over. Derimod frakender Greiner ham ikke en vis flid med hensyn til læsning. Hitler selv taler i „Mein Kampf“ meget om den „uhyre flid“, hvormed han i ungdomsaarene studerede sociale, politiske og historiske spørgsmaal, og Greiner er lige ved at være imponeret af Hitlers omfattende og alsidige læsning. Han slæbte masser af bøger hjem fra lebibliothekerne og læste Sofakles, Homer, Aristofanes, Horats og Ovid. Han yndede særlig oldgermanske gudesagn og var fortrolig med Parsifal. Han studerede ogsaa Luther og reformationshistorien, Zwingli, Calvin, Confuzius, Buddha og Savonarola. Han læste omfangsrige værker om Moses, om Jesu lære og om den jødisk-kristelige troes opstaaen, Roms historie, okkultisme, yogalære, astrologi, hypnose o. s. v., ja, Greiner fortæller, at han læste Renan, Shakespeare, Goethe, Schiller, Herder, Wieland, Dante, Hauptmann, Ibsen, Zola og mange andre. Den fornuftige og flittige Greiner har dog haft en anelse om, at denne vidtspredte læsning ikke var saa meget værd. Han skriver: „Hitler havde gennem omfangsrige studier af disse værker hævet sig langt over en arbejders gennemsnitsniveau, omend hans viden ikke kunde sammenlignes med en students systematiske kundskab“. Nogen praktisk værdi i erhvervsmæssig henseende havde disse studier til Greiners bekymring ikke. Man faar en stærk formodning om, at Greiner, der aabenbart dengang ikke gav sig af med meget andet end sit fag, har ladet sig imponere af Hitlers glimrende hukommelse, der satte ham i stand til selv ved spredt, usystematisk og flygtig læsning at opsnappe og fastholde de brokker, der passede ham. *Konrad Heiden* gør i sin Hitlerbiografi (I, Ein Mand gegen Europa, II, Das Leben eines Diktators. Europa Verlag, Zürich 1936) opmærksom paa, at Hitler aldrig hverken i „Mein Kampf“ eller i sine taler citerer en eneste af de mange forfattere, han saa ivrigt fordybede sig i. Han dannede sig sin

mening om de store spørgsmaal, der optog ham (jødespørgsmaalet, det habsburgske monarki, Tysklands eenhed o. s. v.) paa basis af affektbetonede indtryk, tilsyneladende uden nogen-sinde at forsøge gennem ordentligt studium at trænge ind i problemets opstaaen og udvikling.

Ogsaa senere, da han blev diktator og hærfører, var der dem, der imponeredes af hans kundskaber og indsigt i militære spørgsmaal, f. eks. generalstabschefen *Franz Halder* (se *Helge Knudsen: Oprørere i Hitlers borg*). Halder fremhæver Hitlers hurtige opfattelsesevne og glimrende hukommelse og ser heri forklaringen paa, at han kunde røbe stor faglig indsigt. Hitlers omgivelser er dog enige om, at diktatoren vel samlede sig et rigt bibliothek, prydet af Rudolf Hess' søsters bogbind, men aldrig læste bøgerne. Han lukkede sig inde og læste kriminalromaner, eller han gik i biografteatret. Film var hans store lidenskab, han kunde gaa i biografteatret 3 gange om dagen og afbryde vigtige møder for at liste sig derhen (Heiden). Uden at ville forkleine filmen kan man vist sige, at nogen mageligere maade at faa et underholdningsstof bibragt vanskelig kan tænkes.

At Hitler afskyede og saa vidt muligt undgik legemlig anstrengelse, er udenfor tvivl.

Viste hans dynamik sig ikke i udholdende flid, kom den derimod frem i voldsomme energieruptioner. *Rauschning* skriver herom: „Desto mere forbavsende er under disse omstændigheder hans udbrud af ubændig vilje, hans pludselige aktivitet. Da kender han hverken til træthed eller sult. Han lever da af en abnorm energi, som sætter ham i stand til næsten overnaturlige præstationer. Alt er da, for at bruge hans egne ord, ubændigt, ubøjeligt og fanatisk“. Denne tilbøjelighed til stødvis udvikling af voldsom energi er langtfra ualmindelig hos visse former af psykopathier, og det er uden tvivl denne vekslen mellem stilstand og exceptionel kraftudfoldelse, der har givet anledning til formodningen om en lidelse af manio-depressiv natur. Ligheden er imidlertid ganske overfladisk. Det er rigtigt, at Hitler, der altsaa til tider kunde udvikle en rabiater og hensyns-

løs energi, til andre tider trak sig tilbage til Obersalzberg og i lang tid rugede i tavshed og afsondrethed. Men i de aktive perioder manglede han ganske den springende, overfladiske, geskæftige form, der er karakteristisk for manikeren, og selv om det naturligvis er vanskeligt at vide, hvad han egentlig tænkte paa, naar han rugede i sin klippeborg, er der dog intetsomhelst holdepunkt for den antagelse, at han var præget af den endogent opstaaede depressions karakteristika, modløshed, anger, selvbefrejdelse, selvforringelse og selvanklager. Han hengav sig ikke til sorg over egen ufuldkommenhed, men hengav sig langt snarere til fantastiske dagdrømme om egen storhed og til udklækning af planen om modtræk mod sine nedrige modstandere. Thi ejendommeligt nok forenede Hitler i sin Person den selvhævdende psykopathis stheniske og astheniske anlæg. Hans magtbegær var enormt, men han var tillige drømmeren, der lejlighedsvis maatte flygte fra virkeligheden for at opnaa fuld udfoldelse for sin stræben.

Hitlers usædvanlige dynamik fik sin særlige — og farlige — betydning derved, at den virkede gennem hans psykopathiske karakter, men kunde, som allerede berørt, ikke i sig selv siges at være et udpræget psykopathisk anlæg. Det samme kan siges om den anden af hans usædvanlige evner, nemlig hans oratoriske begavelse. Den, der kun i radioen har hørt Hitler tale og kun kender hans talekunst fra krigsaarene, da han stod som den uantastede diktator i sit land, kan næppe gøre sig nogen klar forestilling om virkningen af hans taler. Indholdet var blevet stereotypet, kendt indtil trivialitet, og hele skamløsheden i hans politik og fremtræden dannede en saa kompromitterende baggrund, at afsky nødvendigvis maatte blive det umiddelbare indtryk. Men intet kan omstyrte den kendsgerning, at Hitler svang sig op paa sin evne til at henrive masserne med sin tale. Han vidste ogsaa godt selv, at han var en genial demagog, og fortæller i „Mein Kampf“ med stolthed, hvorledes han i München efter den første verdenskrig og revolutionen opdagede, at han var en stor taler. „Ich konnte reden!“, skriver han med begejstring. Det er langt fra givet, at hans talegaver paa et andet

tidspunkt og i et andet folk med en anden smagsretning kunde have frembragt samme virkning, men paa *det* tidspunkt og overfor det daværende tyske publikum, hvis mentalitet var i opløsning, var virkningen sikker. Og Hitler saa hurtigt, hvilket middel han havde til raadighed, og hvorledes det skulde bruges. Atter her blev saavel formaal som metode bestemt af hans psykopathiske karakterstruktur. I „Mein Kampf“ docerer han udførligt, at talen er den revolutionerende idéens eneste brugbare middel. Skriftlige udgydelser duer ikke. Uden undseelse tilkendegiver han, at masserne kan vindes ved tale, fordi de, naar de rives med, ikke tænker selvstændigt. Han røber i det hele ingensomhelst agtelse for masserne; de er midlet til idéens gennemførelse, men han synes ganske at overse, at disse masser faktisk var identiske med det tyske folk, som han foregav at sætte over alt andet i verden. Nøglen til at vinde masserne, skriver han, er ikke objektivitet, som er svaghed, men vilje og kraft. Det gælder ikke om at vække massernes erkendelse og forstaaelse, men deres lidenskab. „Thi“, siger han — „paa den følelsesmæssige indstilling beror deres stabilitet. Tro er vanskeligere at bringe til at vakle end viden. Kærlighed er mindre omskiftelig end agtelse, had er mere holdbart end uvilje, og drivkraften til de vældigste omvæltninger paa jorden har til alle tider mindre ligget i massens videnskabelige erkendelse end i den fanatisme, der besjælede den, ja, mangen gang i dens fremstormende hysteri“. Han forklarer, at han i sin bevægelse kun har brug for de intellektuelle, forsaavidt som de er intelligente nok til at forstaa, at propagandaen kun bør bedømmes efter den virkning, den udøver paa massen og ikke efter det indtryk, den gør paa den intellektuelle selv. Det eneste maal for en tales genialitet er den virkning, den udøver paa folket, og med uhyggelig konsekvens udtaler han, at den eneste jordske dommer om ret og uret i en bevægelse er resultatet.

Sandt og ret er det, der lykkes. Tydligere kan den magtstræbende psykopath vel ikke tilkendegive, i hvilket formaals tjeneste han anvender de gaver, naturen har udstyret ham med.

For at belyse det spørgsmaal, om der paa noget tidspunkt i Hitlers liv indtræder en saadan ændring i hans mentalitet, at man kan spore udbruddet af en sindssygdom, er det nødvendigt at kaste et blik paa hans livs historie og hans udvikling.

Han er født den 20. April 1889. Faderen hed Alois Schickelgruber, som var hans moders pigenavn. Alois Schickelgruber var nemlig født udenfor ægteskab, og først 5 aar senere giftede hans forældre sig. Alois antog senere navnet Hitler. *Heiden og Greiner* oplyser, at Alois Schickelgruber antog navnet Hitler, fordi hans farbroder, Nepomuk Hütler, for at hindre at slægtsnavnet (der forøvrigt af Alois' egen fader skreves Hiedler) skulde uddø, gjorde en arv til sin brodersøn afhængig af, at han antog navnet. Heiden har senere (*Der Führer*, Stockholm 1944) fremsat den formodning, at Nepomuk Hütler ikke var Alois Schickelgrubers farbroder, men hans fader, altsaa Adolfs farfader.

Den unge Adolf Hitler var — skriver Greiner — meget ivrig for at fastholde formen Hitler, idet Hiedler syntes han kraftløst og Hütler klang jødisk. Da der findes jødeslægter med navnet Hütler, har dette givet anledning til, at man har villet tillægge Adolf Hitler jødiske forfædre, men Konrad Heiden hævder, at dette ganske savner grundlag.

Adolfs fader var en lille toldtjenestemand som tusind andre; hans moder en bondepige. Heiden mener, at Hitlerne har udvist en betydelig vitalitet og en lidt paafaldende trang til omskiftten af bopæl og virkefelt; en tante paa mødrene side skal have været „arbejdssky og ikke ganske normal“, men noget sikkert, der kan begrunde antagelse af sygelige arveanlæg, foreligger ikke.

I forskolen klarede Adolf Hitler sig meget godt, men da han i September 1900 — 11 aar gammel — kom ind i statsrealskolen i Linz, gik det temmelig ujævnt. Han blev oversidder. Han flyttede senere til en anden skole i Steir, og hans sidste vidnesbyrd herfra — fra aaret 1905 — er bevaret. Det er temmelig middelmadigt og viser kun god karakter i tegning og gymnastik, derimod daarligt skudsmaal i tysk sprog. Som tegner og maler vi-

ste han sig senere ganske talentløs, og gymnastik drev han aldrig mere, hvorimod han altsaa blev folketaler af rang. Vidnesbyrdet siger altsaa ikke noget om det, som skulde komme. Heiden mener at kunne slutte, at Adolf Hitler allerede i skoletiden udmærkede sig ved hurtig opfattelse og ulyst til arbejde.

I 1903 døde Hitlers fader. I 1907 drog den 18-aarige Adolf til Wien i den hensigt at komme ind paa kunstakademiet og blive maler. I det første aar fik han hjælp af sin moder, men efter hendes død i 1908 hørte al støtte op, og han stod alene. To gange gjorde han forsøg paa at komme ind paa kunstakademiet, men hans indleverede tegninger blev pure kasserede, hvorefter han opgav det. *Greiner* fortæller, at Hitler reagerede paa sit vanheld ved uforbeholdent at anse professorerne for idioter og kæltringer.

I de følgende 4 aar levede Hitler i Wien i stor fattigdom. Han boede en tid endog i et herberg for hjemløse, senere i et slags svendehjem, hvor det dog kun var med møje han holdt stillingen. Kropsarbejde gav han sig kun nødtigt og i yderst beskedent omfang af med, men han levede af at male postkort og andre smaa, maadelige, maleriske produkter, som hans kammerat Hanisch en tid solgte for ham. Selv forstod han ikke at sælge dem, ja, det var knap nok, han gad male dem, saa Hanisch maatte bestandig herse med ham. Til sidst blev de uvenner og skiltes. *Greiner*, der i sin bog „Ende des Hitler-Mythos“ giver en livfuld skildring af sit samvær med Hitler i disse ungdoms-aar, hævder, at kompagniskabet med Hanisch kun varede kort, men bestrider ikke rigtigheden af det af Hanisch (til Heiden) givne billede: Hitler var doven, vilde læse og politisere, men skyede systematisk arbejde. Hvordan det hang sammen med hans paastaaede, ivrige studier er foran berørt. Det staar i hvert fald fast, at han aldrig, naar han i „Mein Kampf“ gør rede for, hvordan han i denne periode grundlagde sine anskuelser, paaberaaber sig boglig viden og indgaaende undersøgelser, men kun anfører løse indtryk. Hvad der i denne sammenhæng særlig har interesse er dog hans af *Greiner* fuldt ud bekræftede paastand om, at alle de væsentlige led i hans saakaldte „Welt-

anschauung" allerede i denne tidlige ungdomsperiode var til stede eller dannede. Antisemitismen var fuldt udformet, allerede fra skoledagene. I Wien gav jødehadet sig efter Greiner drastiske udslag. Saaledes var der en kafé lige overfor operaen, hvor Hitler for operaens staaparterre-publikum holdt taler om alle jøders udryddelse, og naar elegante jødinder paa vej til operaen kom derind, havde han sin fornøjelse af behændigt at anbringe en fiskeblære med rødt blæk paa stolen, saa de fik store plamaser paa kjolen og blev til latter. Greiner mener, at Hitler havde faaet sit jødehad indpodet af sin historielærer i skolen. Han sværmede stærkt for den antisemitiske Georg Schönerer, der docerede, at jøderne undergravede det germanske væsen. Hitler skaffede sig medlemslisten fra foreningen „Zur Abwehr des Antisemitismus“, for at kunne kende sine modstandere, altsaa som en slags proscibitionsliste. Selv fortæller han, hvorledes de kaftanklædte jøder, han saa paa Wiens gader, indgød ham afsky, og der kan i hvert fald ikke være tvivl om, at jødehadet var i fuldt flor allerede i hans ganske unge dage.

Ogsaa hans idéer om, at det tyske folk var en udelelig eenhed og burde samles, var allerede dengang levende. Han hadede det Habsburgske monarki, denne samling af inferiøre folkeslag, czhekere, jøder, ungare og mange andre, som skamskændede den tyske by Wiens gader. Han beretter ikke om et eneste forsøg paa gennem studier at udfinde tingenes historiske sammenhæng, men synes her, som overalt, at være baaret af en hadeful, samfundsfjendtlig grundstemning. Han angiver, at han tænkte meget og dybt over tingene, men man faar indtryk af, at hans „Nachdenken“ mest bestod i stærkt affektbetonede drømmerier.

Han opelskede i Wien et glødende had til Marxismen, men Heiden mener at have god grund til at tro, at Hitler aldrig havde læst Karl Marx, men dannede sig sin mening gennem samtaler, avislæsning og indtryk, paa grundlag af et stærkt udtalt ressentiment. Han diskuterede gerne og kom derved — som Heiden siger — overhovedet ikke paa den tanke, at noget kunde være ham ubekendt og dogistere. Han lancerede allerede da

overfor kammeraten Hanisch den paastand, at der kun gaves to slags mennesker, herremennesker og massemennesker.

Og frem for alt er det navnlig af Greiners beretning klart, at hans selvoptagethed, egocentricitet og personlige stræben efter storhed allerede da var umiskendelig. Greiner, der synes at have taget sig af ham med en rørende trofasthed, vil gerne fremhæve nogle gode egenskaber, men kan ikke finde andet, end at Hitler hverken røg eller drak, ikke besøgte væddeløbsbaner eller forlystelsessteder, var sparsommelig og helst levede vegetarisk, samt havde en ulastelig omgangsform, naar man blot ikke sagde ham imod. Priselige egenskaber tilvisse, men dog ikke udtryk for nogen dyberegaaende etisk udvikling. Greiner omtaler, at Hitler allerede dengang, naar han blev modsagt, geraadede i stor ophidselse, rystede paa hovedet, saa haaret kom i uorden, travede op og ned i stuen og raabte op i en haanlig tone. Diktatorens senere saa berømte affektexplosioner var altsaa allerede til stede i ungdommen. Hele linien i hans mentalitet ligger altsaa allerede fra de unge aar klar, kun savner man enhver antydning af, at han skulde drive det til noget stort.

Efter 4 aars ophold i Wien under lediggang, yderlig fattigdom og sult drog han i 1913 til München. Her gik det til at begynde med lige saa elendigt; men saa kom krigen i 1914.

Man har villet reducere Hitler som soldat. Man har draget hans tapperhed i tvivl og stillet sig skeptisk overfor hans saar og hans gasforgiftning. Det er dog et spørgsmaal, om man ikke udfra en naturlig tilbøjelighed til at reducere denne usympathiske mands personlighed gør ham en smule uret. Han unddrog sig udholdende og til dels paa lidet værdig maade sin østerrigske værnepligt. Men det er ikke sikkert, det var fejghed eller ulyst til krigerprofessionen. Han vilde for sin død ikke kæmpe for Habsburgerne. Derimod søgte han straks, da krigen udbrød, at komme ind som frivillig i den tyske armé. Han har besmykket sin fremgangsmaade herved en smule, men det faktum forrykkes ikke, at han straks meldte sig som frivillig. Man har ogsaa harcelleret over, at han kun avancerede til korporal (gefreiter). Det var tilvisse for den senere feltherre over Tysk-

lands millionhære et beskedent avancement under en fireaarig krig, men det beviser ikke, at han var en daarlig soldat; der var mange tapre, tyske Soldater, der ikke avancerede til nogetsomhelst. Desuden var Hitler upopulær i hæren, han gjorde sig ilde lidt ved ikke at deltage i kammeraternes forbandelser over den evige krig, den han ansaa for livets højeste udfoldelse. Man har ogsaa anført, at han ikke var egentlig frontkæmper, men gjorde tjeneste som ordonnans. Nu er det vist i reglen ikke de ringeste, man bruger til ordonnans, og hvervet er langt fra farefrit. Sikre beviser paa, at Hitler under krigen hyttede sit skind, foreligger ikke. Senere viste han lejlighedsvis mangel paa personligt mod, saaledes under det mislykkede kupforsøg i München i 1923, hvor han gjorde en sølle figur ved siden af Ludendorff, der modigt gik frem mod kugleregnen. Men da var Hitler politiker og ikke soldat. Han var maaske ikke i egentlig forstand personlig modig som f. eks. den dristige flyverofficer Göring, men der er dog ingen tvivl om, at krigen som saadan var hans dybeste intention. Han saa i krigen den herligste udfoldelse af den menneskelige natur, det værdifuldeste middel til udvælgelse af de bedste mænd, den eneste værdige opgave for et stærkt folk. Der kom en tid, da frygten fik en afgørende indflydelse paa hans udvikling, men man rammer dog vist ved siden af, hvis man vil gøre ham til en almindelig kujon. Saa enkelt er det ikke. Han havde den selvhævdende psykopath's utæmmelige aggressivitet. Han var ikke kræsen i valget af vaaben, han var ingen mandig og ædel kriger, men indtil det øjeblik, da han rettede pistolen mod sit eget hoved, dreves han af en usvækket trang til at komme fjenden til livs.

Krigen 1914—18 blev vendepunktet i Hitlers liv. Den opgave, der før uklart havde dæmret for ham, blev ham nu bevidst. Han havde i Tyskland efter krigen fundet den jordbund, hvori han kunde arbejde, det rørte vand, hvori der lod sig fiske. Før var han, som *Heiden* skriver „en ung Mand, der ikke kunde tilpasse sig det borgerlige samfund og lod tiden gaa i nytteløs pessimisme. Før første verdenskrig blev saadanne mennesker vagabonder, bohêmer eller uskadelige anarkister. I en anden tidsalder vilde han maaske være blevet tiggermunk eller sørøver“.

Nu var det tyske folk desorganiseret, modløst, forvirret, priggivet enhver hensynsløs bande. Det var ikke længere et samfund, til hvis fasttømrede borgerlighed han skulde tilpasse sig, men det var et aandelig kaos, der gav rodløse personer af hans type eminente muligheder. Nu kunde han tilpasse samfundet efter sig. „I aar 1919's blodtaage — skriver Heiden — lyste hans nye chance: Han blev politisk bandefører.“

Hitlers politiske karriere fra krigens slutning indtil magtovertagelsen i 1933 lader billedet af ham blive skarpere og tydeligere i konturerne, men der føjes intet væsentligt nyt træk til.

Her maa indføjes et par bemærkninger om Hitlers erotiske instilling. Den har ubestridelig været noget tvetydig og vanskelig at vurdere. *Greiner* fortæller, hvorledes Hitler i ungdomsaarene i Wien engang saa kraftigt attakerede en ung pige, der stod model for Greiner, at kun dennes haandfaste mellemkomst og damens energiske forsvar hindrede regulær voldtægt i ateliet. Da den unge dame siden forlovede og giftede sig med en jøde, var Hitler ude af sig selv og havde nær skandaliseret parret ved bryllupet. Ved en anden lejlighed tog Hitler Greiner med paa en vegetarisk restaurant, der viste sig at være samlingssted for homoseksuelle. Een af gæsternes uforbeholdne tilnærmelse til Greiner bragte denne til oprørt at forlade lokalet, hvilket hensatte Hitler i stor forundring. Ham generede sligt ikke. Senere var der megen homosexualitet i Hitlers nærmeste omgivelser, specielt i kredsen omkring Röhm, og Hitler tilkendegav med uforbeholden kynisme, at det ikke kom ham ved. (At han senere, da Röhm skulde ryddes af vejen foregav moralsk forargelse, var toppunktet af hykleri). Den ofte fremsatte formodning om, at Hitler var homoseksuel, maa dog sikkert forkastes. I München-perioden sværmede han for adskillige kvinder. Der var Erna Hanfstaengl, søster til forlæggeren Hanfstaengl, i hvis hus Hitler kom meget. Der var fru Winifred Wagner, Siegfried Wagners enke. Der var filmsskuespillerinden Leni Riefenstahl og sangerinden Margrethe Slezak. Man snakkede ogsaa om livfotografen Hoffmans datter, Henny Hoffman,

der senere blev gift med Baldur v. Schirach. Men Heiden paa-
peger, at ingen af disse forelskelser førte til noget, ja, at Hitler
uden tvivl i flere af tilfældene simpelthen blev afvist, kasseret,
uagtet han allerede dengang var en stor mand. Noget ander-
ledes gik det med Angela Raubal, Hitlers søsterdatter, som han
i en aarrække havde boende hos sig og bevogtede som en drage.
Hun synes efterhaanden at have faaet en skrækblandet afsky
for ham, men kunde ikke slippe væk. Den 18. September 1931
blev hun fundet skudt i sin bolig efter den foregaaende dag at
have haft et skænderi med Hitler. Det blev udgivet for selv-
mord, men dette er af flere grunde usandsynligt. *Otto Strasser*
paastaar at have gode grunde til at mene, at Hitler lod hende
myrde. *Greiner* gaar uden videre ud fra, at dette var sammen-
hængen. Imod denne formodning taler dog, at Hitler var meget
fortvivlet over Angelas død, og hans omgivelser frygtede selv-
mord. *Heiden* mistænker Himmler for at have iværksat mordet.

Hitlers forbindelse med Eva Braun i de sidste 12 aar er vel-
kendt. Som forbindelsen med Angela Raubal holdtes den strengt
hemmeligt, da Hitler jo ønskede at fremtræde for folket som
asket, der konsekvent forsagede alle livets tillokkelser.

Hvorvidt Hitler, som ogsaa paastaet, var impotent og hans
forhold til Eva Braun var platonisk, lader sig ikke afgøre paa
grundlag af det tilgængelige materiale.

Medens *Heiden* som sagt ganske tilbageviser paastanden om
Hitlers homosexualitet og ligeledes betvivler Hitlers impotens,
i hvert fald i de yngre aar, føler han sig overbevist om, at Hit-
lers sexuelliv ikke var normalt. Han mener, at Hitler var „hö-
rig“, d. v. s. fandt sin tilfredsstillelse i den fuldstændige under-
kastelse, i at være den elskedes slave. I en senere udgave af sin
biografi har Heiden meddelt en historie om et brev, Hitler
havde skrevet til Angela. Brevet blev ikke afsendt, men kom
paa urette hænder og maatte med stor bekostning købes til-
bage. Brevet skal have været højst kompromitterende for Hitler,
røbende udprægede masochistiske og koprofile tendenser, og
det var derfor, vennerne maatte anstrenge sig saa meget for at
faa det ud af verden.

Rauschning mener, at Hitler i sexuel henseende var sadist, altsaa nærmest det modsatte af „hörig“. Jeg er tilbøjelig til at mene, at begge dele er forkert. Hitler var næppe i egentlig forstand sexuelt abnorm. Men hans sexuelliv var som alle andre livsytringer hos ham præget af hans særlige psykopathiform. Det er ikke ualmindeligt, at sexuellivet hos selvhævdende psykopather former sig usundt. Den naturlige umiddelbare hengivelse er deres natur imod. De er egocentriske og egoistiske, ofte meningsløst skinsyge, betragter den elskede som deres absolute ejendom. Det grænseløse magtbegær og den ligesaa ubetingede besiddertrang kommer i konflikt med den i sund erotik bundende trang til hengivelse, og den hos disse psykopather saa dominerende tendens til intolerance og had gør dem ved nærmere bekendtskab usymmetriske. *Heiden* fortæller, at een af de damer, hvis navn med føje sættes i forbindelse med Hitler og som gav ham løbepas, engang paa et spørgsmaal om forholdets art svarede, at hun med Hitler havde oplevet en skuffelse „die ihr den Mann nicht gerade respektabel mache“. Det kan betyde baade det ene og det andet, men peger dog maaske snarere i retning af karakterfejl end af sexuel abnormitet.

Hvad der bragte Eva Braun til at holde ud ved Hitlers side til den bitre ende, kan man ikke vide. Men man maa jo ikke overse, at da hun knyttede sit liv til Hitlers, var han en meget stor mand, og da det gik ned ad bakke, var der maaske ingen vej ud. Det er jo fra talrige sider blevet udtalt, at den, der først var inde i diktatorens tjeneste, ikke havde nogen mulighed for at komme levende ud.

Jeg er altsaa tilbøjelig til at mene, at Hitler sexuelt ikke var udpræget abnorm, maaske ret svagt sexuelt betonet, men at han i erotiske forbindelser som overalt, var behersket af sit magtbegær, sin despotisme, sin egoisme og sin grænseløse uvederhæftighed. Derfor sprang kvinderne fra, saa længe de kunde, d. v. s. saa længe han endnu ikke stod med al magt i sin haand. De to, om hvem vi ved, at de ikke sprang fra, var den af onkelen ganske afhængige og dødsens skræmte Angela Raubal og den paa magtens højdepunkt indfangede Eva Braun. Dem begge kostede det livet.

Om Hitlers væsen i de sidste aar før magtovertagelsen og de første aar efter denne faar vi en del oplysninger gennem *Rauschnings* berømte bog „Samtaler med Hitler“. Man var til at begynde med skeptisk overfor denne bog. Rauschning havde hørt til Hitlers inderkreds og var nu frafalden; men efterhaanden som punkt for punkt er blevet bekræftet ved, hvad der senere skete, har man maattet lade tvivlen om Rauschnings paa lidelighed fare. Ser man nu paa det billede, han giver af Hitler, kan man ikke undgaa at bemærke, at der, omkring det tidspunkt da Hitler folte sig i besiddelse af magten, skete en vis ændring i hans mentalitet. Den indtraadte ikke pludseligt, men udviklede sig lidt efter lidt, og forsaavidt man vil tale om sindsygdhed hos Hitler, hvad for en mere populær betragtning ikke ganske savner berettigelse, maa man antage, at den sygelige udvikling begyndte, ikke som saa ofte paastaaet efter bombeattentatet i Juli 1944, men gradvis arbejdede sig frem fra tiden omkring 1933—1934 og fremefter.

Skellet kan naturligt sættes paa det tidspunkt, da Hitler blev rigskansler, altsaa fik magten i hænde. Ganske vist havde han ogsaa forud været en mægtig mand, enehersker i partiet, og ganske vist blev han ikke straks almægtig i riget. Endnu var der mange skjulte og aabenbare fjender at nedkæmpe, før maalet, verdensherredømmet, var naaet. Magtens indflydelse paa hans mentalitet spores derfor gradvis gennem lang tid. Bemægtigelsen af rigskanslerposten er kun en markant station paa vejen.

Besiddelse af magt virker ind paa menneskets sind, og der skal styrke til at bære den. Navnlig to faktorer gør sig gældende. Magthaveren kan tillade sig ting, som andre ikke kan. En mængde skranker falder, eller rettere sagt, de flyttes fra de ydre forhold ind i magthavernes eget sind; hvad vægt de har, afhænger altsaa af dette sinds etiske standard og ansvarsbevidsthed.

Hitler yndede at indprente sine haandlangere, fra den øverste til de nederste, at det, han krævede var ubetinget lydighed. Enhver skulde blindt lyde sine overordnede og sluttelig skulde de

derigennem alle lyde føreren, d. v. s. ham. Alt ansvar samledes saaledes i hans person. Dette var førerprincipets kvintessens. I de første udgaver af „Mein Kampf“ forklarer han, at de forskellige underførere — gauleitere o. s. v. — skulde vælges, men i samme øjeblik de var valgt, var de suveræne. Senere ændredes det til, at alle underførere udnævntes fra oven og kun føreren selv valgtes, for i samme øjeblik at have ubetinget magt.

Paa det tidspunkt var Hitler allerede fører, saa det med valget var talemåder. Han var altsaa ene ansvarlig, men da ingen kunde gøre ansvaret gældende overfor ham, var det tomme ord. Ansvaret var en illusion, faktisk lig med ansvarsløshed. Det er despotens lod. Han er kun ansvarlig overfor sin samvittighed, og hvis han ingen har, er han ansvarsløs. Det er samtidig den ene af farerne ved despotiet, thi det er svært at værges sig mod ansvarsfrihedens moralsk nedbrydende virkning.

Den anden fare ved eneherkermagten er frygten. Den despotiske, magtbegærlige eneherker undgaar ikke frygten. Han frygter for ikke at blive blindt adlydt og derved se sin magt svækket. Han frygter for skjult modarbejdelse, for svigtende troskab, hemmeligt fjendskab, til sidst for komplotter og attentater og for sit liv. Resultatet er lunefuldhed, uberegnelighed, mistænksomhed, hævngherrighed, grusomhed og desperation. Hitler gennemløb hele skalaen, og efterhaanden som denne udvikling af hans mentalitet tog mere og mere overhaand, og udslagene blev hyppigere og voldsommere, maatte hans omgivelser hyppigere og hyppigere i stilhed ryste paa hovedet og sige til sig selv: Manden er gal!

I virkeligheden drejede det sig ikke om en sindssygdom i psykiatrisk forstand, men om en karakterologisk vrangudvikling. Man har i tyske pathografiske værker i forbindelse med saadanne karakterudviklinger talt om „Caesarenwahnsinn“. Hentig har i en udmærket pathografi over den romerske kejser Tiberius taget til genmæle mod denne diagnostiske betegnelse. Naar eneherkere har været virkelig sindssyge, hævder Hentig, har de lidt, ikke af en særlig sindssygdomsform, karakteristisk for despoter, men af kendte sindssygdomsformer. Tiberius var saa-

ledes schizofren. Forsaavidt man vil tale om „Caesarenwahnsinn“, maa den egentlige skavank søges hos folket, der paa grund af sin slaphed, moralske opløsning og holdningsløshed tillader, at abnorme personer kommer til magten og fordærves af magten.

Denne betragtning kan for saa vidt tilpasses paa Hitler. Det Tyskland, der kastede sig i armene paa en person af hans beskaffenhed, en amoralsk og ansvarsløs, selvhævdende psykopath, og som hævede ham til magten, var ikke sundt, og det skabte derfor selv den karakterudvikling hos herskere, der sluttelig frembød billedet af „Caesarenwahnsinn“.

I den kronik i Politiken for 21. Februar 1948 har professor Hurwitz fremdraget et karakteristisk eksempel paa de uhyggelige og barokke udslag, denne mentalitet kunde give sig. Hitler forlangte, at en fangen fransk general skulde skydes som repressalie overfor partisanhandling. Terror skulde mødes med terror. Man pillede ogsaa en fransk general ud af krigsfangelejren og dræbte ham; men de haandlangere, der havde faaet dette hverv overdraget, maa formentlig have haft en fornemmelse af det uheldige i at henrette en krigsfange af generalsrang, saa i stedet for at foretage henrettelsen for verdens øjne, hvilket jo alene kunde give handlingen mening, snigmyrdede de generalen i stilhed. De kunde meddele Hitler, at hans vilje var udført: En fransk general var dræbt! Og saa var diktatoren tilfreds.

Det første voldsomme udslag af tyran-udviklingen i Hitlers sind var det berømte blodbad den 30. Juni 1934, hvorved flere hundrede gamle tilhængere, hemmelige og aabenbare modstandere og rent personlige fjender blev dræbt. Hitler sad paa det tidspunkt tilvisse ikke fast i sadlen. Han havde endnu ukuede fjender paa mange kanter, og han nærede ikke uden grund mistro til store dele af sit eget parti, særlig Strasser-fløjen. Han var til det yderste bytte for frygt og tvivl, men han havde trods alt magten til at slaa, og netop tvivlen og frygten var medvirkende til, at han slog saa desperat og grusomt.

Om Hitlers sindstilstand paa denne tid skriver *Rauschning*,

at den skiftede mellem den dybeste forstemning og det vildeste raseri. Han kunde fare op, brøle og stampe i gulvet, og den mindste modsigelse fremkaldte raseriudbrud. Man skimter den hysteriske karakter af disse raseriudbrud, gennem Rauschnings betegnelse af dem som „velberegnete“. De havde til formaal at hensætte omgivelserne i forvirring og præparere dem til eftergivenhed. Man begyndte at frygte Hitlers uberegnelighed. Rauschning forstaaer ikke denne mand. Han finder hans begavelse almindelig, men inddrages alligevel i hans tryllekreds, føler sig som under en hypnose, som han i Hitlers nærhed ikke kan ryste af sig. Han ser godt, at Hitler er en drømmer og en dagdriver, at alt hos ham er pose, selv hans meget omtalte kærlighed til dyr og børn. Ved den mindste beslutning maatte Hitler skrue sig op til en unaturlig affekt. Han yndede at indtage martyrposition, jamre over sine tilhængeres utaknemmelighed og skæbnens ugunst eller fordybe sig i tanken om sin nære død. Han elskede bifald og plump smiger. Han var til det yderste saarbar. En ganske uskyldig bemærkning fra en besøgende kunde uformodet saare hans forfængelighed og hensætte ham i raseri. Man maatte altid vogte nøje paa sine ord. Hans egen person traadte aldrig tilbage, men dominerede stedse hans tankegang. Føre en samtale med ham var umuligt. Enten tav han og hørte ikke efter, hvad man sagde, eller han greb ordet og holdt lange monologer. At forstaa andres tankegang gjorde han end ikke forsøg paa.

Af og til overskred hans sindsstilstand aabenbart grænserne for det normale. Han kunde vaagne op om natten, udstøde høje skrig om hjælp, sidde dirrende af rædsel paa sengekanten, talende forvirret og uforstaaeligt. En beretning gaar ud paa, at han ved en saadan lejlighed stod midt paa gulvet, vild af angst, stønnende: „Han! Han! Han har været her!“ Han gav sig derefter til at mumle en del tal og afbrødte meningsløse sætninger, til dels i vendinger, der var fremmede for det tyske sprog. Man havde saa givet ham en afvaskning, men pludselig vrælede han: „Der, der i hjørnet. Hvem er det?“ Han stampede i gulvet og skreg, men efterhaanden fik man ham dog beroliget og en

tid derefter havde han det nogenlunde. Efter beskrivelsen maa man antage, at dette natlige anfald, der synes at have været ledsaget af skræmmende hallucinationer eller illusionære mis-tydninger, har været af hysterisk natur.

Hitler førte ikke noget sundt liv. Ganske vist hverken røg eller drak han og han extravagerede heller ikke i mad, spiste overvejende vegetabilsk føde. Disse prisværdige vaner havde han allerede i ungdommen i Wien, og det er altsaa lidt uretfærdigt, naar Heiden malciøst bemærker, at Hitler ikke kunde taale tobak og spiritus og altsaa hyklerisk gjorde en dyd af nødvendigheden. Motion undgik han imidlertid omhyggeligt, og han erhliverede tidligt den usunde vane at sidde oppe til henad morgenstunden og kun sove 3—4 timer hver formiddag. Han udkommanderede sine undergivne til at sidde og holde sig med selskab hele natten. Værre var det, at han, efterhaanden som han blev mægtigere og mægtigere, blev mere og mere hypochonder, optaget af sit dyrebare helbreds bevarelse. Herom har *Trevor Roper* i sin bog „The last days of Hitler“ givet en række rent ud barokke oplysninger. Hitler troede selv, at han havde et svagt hjerte og omgav sig til stadighed med læger. Han havde navnlig tre, Brandt, Hasselbalch og Morell. Den sidste, som var favoritten, var efter Trevor Roper en ren charletan, som skamløst udnyttede Hitlers sygdomsfrygt til egen fordel, fyldte ham med medicin, bl. a. store doser strycknin og belladonna, desuden morfin, sovemidler, opstrammende midler, samt selvfølgelig hormoner og vitaminer. Sprøjten brugtes flittigt og ikke blot føreren selv, men ogsaa generalerne maatte holde for, for selskabs skyld. Et præparat, som hed Ultraseptyl og som Morell selv fabrikerede og tjente mange penge paa, skal efter udtalelser fra fakultetet i Leipzigs universitet have været direkte sundhedsfarligt. Hitler troede blindt paa Morell, og da Brandt, som dog var en grad hæderligere, syntes, det blev for galt, og meddelte Hitler, at han faktisk blev kronisk forgiftet, blev Brandt øjeblikkelig afsat fra sit høje embede som rigskommissær for sundhed og hygiejne, senere arresteret og dømt til døden. Man naaede dog ikke at faa ham henrettet, før sammen-

brudet kom. Morell fortsatte ufortrødent sin energiske medicamentelle behandling. At denne planløse brug af medicamenter i forbindelse med mangel paa motion, frisk luft og ordentlig søvn har bidraget til at nedbryde Hitlers almenbefindende, kan der vel ingen tvivl være om. Der er almindelig enighed om, at han i de senere aar faldt stærkt af, blev mager, graalig af hudfarve og i tiltagende grad hypochondert selvoptaget. Endnu den 25. Oktober 1941 noterer *Ciano* i sin dagbog efter et besøg i Hitlers hovedkvarter, at rygterne om, at føreren var begyndt at se gammel og træt ud, var urigtige. Han fandt Hitler i topform, baade fysisk og psykisk. Fra 1943 var derimod alle enige om, at Hitlers helbred ikke var godt.

Der udviklede sig en rysten af hænderne, som nogle har ment kom efter attentatet i 1944, men som faktisk var til stede forinden og tværtimod svandt efter attentatet, for saa senere at komme igen. *De Crinis* — professor i psykiatri og neurologi i Berlin — stillede diagnosen Parkinsonisme, men han synes ikke at have haft lejlighed til at undersøge Hitler, fik først senere en samtale med ham. Denne diagnose er derfor højst usikker, men den omstændighed, at Hitlers rysten forsvandt efter attentatet, kunde maaske snarere pege i retning af, at det var et hysterisk fænomen.

At Hitlers helbred i de sidste leveaar tabte sig, er sikkert udenfor tvivl, og kan heller ikke undre. Han levede under et stadigt, psykisk pres, og det evindelige ophold i underjordiske bunkers har heller ikke været sundt. Derimod er det, bortset fra de rent forbigaaende natlige angstanfald ikke muligt at faa øje paa nogen afgørende forandring i hans sindsstilstand, som kunde tyde paa, at en sindssygdom, en psykose, havde sat ind. Hans væsen og tankegang i de sidste aar ligger i direkte forlængelse af hans tidligere mentalitet, og forstaaes fuldtud som den selvhævdende, hysteriske psykopaths reaktioner paa begivenhederne. Han var allerede som ganske ung, klar over, at han vilde være noget stort, han stræbte efter magt, og da han fik magten i hænde, paavirkedes han deraf, brugte den, misbrugte den og berusedes deraf. Overtroisk, hensynsløs og gru-

som var han fra ungdommen. Disse egenskaber voksede og udvikledes, men de opstod ikke som følge af en sindssygdom, som nye elementer i hans karakterer. Ej heller sætter paa noget tidspunkt megalomane vrangforestillinger ind. Der er en lige og ubrudt linie fra hans ungdomsfantasier om at blive en stor maler til den bemærkning, han fremsatte kort før sin død paa et tidspunkt, da han ikke længere kunde lukke øjnene for nederlaget: „Saa har det tyske folk altsaa ikke været mig værdigt“. Kun maa man lade ham, at han løb linen ud.

Heller ikke hans mistænksomhed, der i de sidste aar kostede mange mennesker livet, har mindste lighed med den paranoiske mistænksomhed. Denne er karakteriseret ved, at patienten henfører helt irrelevante ting til sig selv og paa grundlag heraf danner sig fiktive forestillinger om forfølgelse og komplotter, som hvis anstiftere ganske sagesløse personer udpeges. Hitler var mistænksom med fuldgyltig grund, som alle grusomme tyranner maa være det. Grundlaget for hans magt var partiet og hæren, og den ene af disse to grundpiller, hæren, var aldrig helt hans. Generalerne og feltmarskallerne adlød, for det havde de nu lært, men de tilbad ham ikke. Allerede tidligt konspirerede flere af dem imod ham. Mange af dem stolede han aldrig fuldtud paa, og havde heller ikke grund til det. Efterhaanden bredte hans mistro sig, saa han tilsidst bittert kunde erklære, at Eva Braun og hans hund var de eneste, der vilde forblive tro imod ham. Det var heller ikke langt fra, at han fik ret. De frygtede ham alle, saa længe han var i live, men endnu mens han gik i bunkeren under rigskanslerpalæet og funderede paa at begaa selvmord, var baade Göring og Himmler optaget af at sikre sig den magt, som de naivt troede, han vilde efterlade sig.

Af den lille skare, som blev hos ham til det sidste og som havde erklæret, at de vilde følge ham i døden, var Eva Braun, Goebbels og fru Goebbels de eneste, som gjorde alvor af det. De andre, med Boorman i spidsen, satte sig, da Hitler var død og rygeforbudet var borte med føreren, til at ryge tobak og lægge planer om, hvordan de skulde slippe væk. Hitler havde mange samvittighedsløse stræbere om sig, og det var han ikke uvi-

dende om. Han bandt dem til sig, saa længe det gik godt, fordi hans magt var deres fordel; han holdt dem i ave ved frygt, da det begyndte at gaa galt, men kun forholdsvis faa af hans nærmeste var ham i det lange løb virkelig hengivne, og hans mistænksomhed havde derfor i høj grad et reelt grundlag. Den voksede frem som en uundgaaelig følge af hans karakterologiske bygning og hans magtstilling.

Ogsaa hans selvmedlidenhed, hans forkærlighed for at afmale sig selv som martyr, hans grænseløse intolerance, hans gennemførte upaalidelighed og først og sidst hans altoverskyggende herskesyge, alle disse udpræget psykopathiske egenskaber fulgte Hitler i lige linie fra hans ungdom, de voksede, begunstiget af forholdene, til det monstrøse, men intetsteds kommer der nye, personlighedsændrende momenter til.

Forskellige forfattere — *Rauschning*, *Blædel* — har set destruktionstendensen som det centrale i Hitlers væsen. Hans tendens var at ødelægge. Det er til en vis grad rigtigt, for saa vidt som det eneste, han vilde opbygge, var sin egen magt, glans og herlighed. Det tyske folk, som han i begyndelsen erklærede sin begejstrede kærlighed, var ham i virkeligheden ligegyldigt. Kunde det ikke tjene hans forherligelse, kunde det for hans skyld gerne gaa til grunde, ja, det burde gaa til grunde. Det var ikke bedre værd. At alt, hvad der stod ham imod, simpelthen skulde ødelægges, var en selvfølge. Selvhævdelsen var det eneste, det for ham kom an paa, og med et genialt greb udnyttede han dels hele det tyske folks selvhævdelsestrang, dels de elementer i folket, som saa deres fordel ved at følge ham.

Adolf Hitlers psykiatriske etikette bliver altsaa den, at han var en psykopath af den selvhævdende type. Hertil kommer, som allerede foran antydet, udviklingen af de talrige neurotiske mekanismer, hvis udredning ligger udenfor denne korte undersøgelses rammer. Og dybest ligger det problem, hvorledes det gik til, at Hitler, dette makabre og uduelige individ, blev Tysklands herre og ødelægger og nær var blevet den civiliserede verdens.

Thi til syvende og sidst var det ikke ham, der skabte det hit-

lerske Tyskland, men det var Tyskland, der skabte ham. Han var en type, og han vilde under alle forhold være blevet et besværligt individ, men i et sundt samfund vilde han være blevet sat paa plads. Han vilde ikke have faaet lejlighed til at udfolde sine psykopathiske anlæg i den store stil. *Ingvald Nissen* opstiller den maaske lidt tilspidsede tesis, at et folks sundhed kendes paa, hvordan det affinder sig med sine psykopather. Det er udtryk for en dybtgaaende usundhed i et folk, naar det tolererer, nærer, fremmer og til sidst uforbeholdent kaster sig i armene paa en abnorm personlighed som Adolf Hitler.

Amerikansk straffverkställighet.

Intryck från en studieresa i USA 1947

av

direktör GUNNAR RUDSTEDT.

1. Kriminalitetssituationen.

Kriminaliteten är ett stort problem i dagens USA. Mord, våldtäkt och rån med eller utan revolver hör i de stora städerna till ordningen för dagen. Några dagar efter min ankomst till New York i juli 1947 utkämpades mitt på dagen på den livligt trafikerade 42:a gatan en häftig revolverduell mellan en polisman och en bandit. Den senare sköt från en fullsatt buss och använde en skräckslagen kvinnlig passagerare som skottvärn. De övriga passagerarna hukade sig ned mot bussgolvet i kulregnet tills banditen sköts till döds av sin motståndare. De dramatiska scenerna hade föregåtts av ett rån i ett pantlånekontor, där tjuven med revolvern i hand bemäktigat sig en dyrbar ring. Åtskilliga människor gå med skjutvapen på sig i Amerika trots förbud att bära dolt vapen, och något av Vilda Västernstämningen lever kvar även i de stora centra. Det fanns dagar, då man i chicagotidningarna kunde läsa om ett tiotal hold ups, där offren voro chaufförer eller butiksbiträden. Ofta skedde sådana rån mitt i lunchrusningen på trafikerade gator. Nattetid knallade pistolskott från bakgator eller ur mörkret under högbanorna, ett tillhåll för en svårkontrollerbar undre värld. I Chicago redovisades för juni månad 1947 300 rån, och under en septembervecka i en annan storstad registrerade tidningarnas „brottsbarometrar“ 85 rån, 2 mord och 11 fall av våldtäkt.

Ett särskilt allvarligt problem är det organiserade brottet, särskilt olika former av racketeering, där brottslingar kontrollera t. ex. alla droskchaufförer inom ett visst distrikt, alla tvättinrättningar inom ett visst område o. s. v. Offren få betala dryga tributer för att freda sin rörelse för åverkan. Man finner också organiserat falskspel, organiserad narkotikatrafik, organiserat försäkringsskoj, organiserade mord. Uppskattningsvis berövas det amerikanska folket 3 miljarder dollars årligen genom racketeering, medan förlusterna genom vanliga inbrott, rån och fickstöldar inte rör sig om mer än $\frac{1}{4}$ biljon. En brottskoncern kan vara oerhört förgrenad, och i toppen kan man påträffa mången samhällets stöttepelare. Organisationerna ha sina egna läkare, egna advokater, egna polismän. I Kalifornien rustade man sig i somras med alla medel för att bekämpa en väntad invasion av brottslingar och hela brottsyndikat från öster. Kaliforniens folkmängd har sedan 1939 ökat med 3 miljoner, och i den stora rusningen har det kommit med många som icke varit vidare önskvärda. Man vidtog nu drastiska registreringsåtgärder och mobiliserade pressens hela propagandaapparat. En San Franciscotidning hade en lång artikelserie om racketeering.

Det amerikanska fångsklientelet ger icke, sades det, någon tillförlitlig bild av den amerikanske brottslingen. Vid de organiserade brotten är det oftast de mera perifera figurerna som bli fast medan den inre kretsen fortsätter sitt arbete som vanligt. I fängelserna hamna bara de klumpigare och ofarligare brottslingarna, ansågs det. Brottslingarna betalar sig i allmänhet i Amerika. Det har sagts, att det icke skulle betyda så mycket, om man släppte loss fångarna från Amerikas fängelser. De värsta har man i alla fall ingen kontroll över. Sådant tal är medvetet överdrivet, men man får ett begrepp om den faktiska situationen, när man erfar, att det i femton större amerikanska städer år 1939 på 100 grova brott bara gjordes 27 arresteringar och att av de arresterade bara 14 kunde dömas.

Kriminaliteten i USA har många komplicerade orsaker. Man pekar på immigration av för brottslighet disponerat folk och man framhåller givetvis rasproblemen och misären i storstäder-

nas öknar av slum. *Sheldon* och *Eleanor Glueck* ha visat att brottsligheten bland andra generationen invandrare är påfallande stor. Vid en undersökning av ungdomsfängelseklientel funno de, att andra generationen var $2\frac{1}{2}$ gånger talrikare representerad än den är i landets befolkning. Mellanställningen mellan två kulturvärldar blir för immigranternas efterkommande en källa till missanpassning. Negerinslaget bland USA:s befolkning utgör i runt tal 10 %, men i fängelserna finner man vanligen från 30 till 50 % färgade. Brottsligheten bland den färgade befolkningen är alltså stor. Som orsak till brottsligheten erinrar man också om den amerikanska nöjesindustrin, särskilt filmen, som överallt är tillgänglig för barn och halvvuxna.

2. Humaniserings- och standardiseringssträvanden.

Så som brottssituationen i Amerika är i dag är det svårt att vänta sig något mer allmänt intresse för humanisering av brottslingsbehandlingen. Allmänheten i stort torde oreflekterat vara anhängare av vedergällningen, medan man i upplysta kretsar givetvis erkänner samhällets stora skuld till att brottsligheten är vad den är. Nyheten om den svenska fångvårdsreformen väckte intresse, och man beundrade den idylliska kriminalitet, som gjorde så långt gående reformer möjliga. Den allmänna meningen var, att en sådan reform för USA:s del innebure något fullkomligt otänkbart och att man där icke kunde påräkna stöd hos den allmänna opinionen.

Det finns emellertid i USA en organisation, som energiskt verkar för humanisering av straffen och anstaltsbehandlingen och som strävar efter att ge den amerikanska kriminalvården större enhetlighet. Det är den 1932 i New York grundade *Osborne Association* under skicklig ledning av *Austin H. Mac Cormick*. Den ger ut informerande litteratur om amerikanskt fängelseväsen, t. ex. den utomordentliga *Handbook of American Prisons and Reformatories*, och den tjänar i viss mån som hjälporganisation för frigivna. Organisationens auktoritet och räckvidd är mycket stor, och dess betydelse kan svårigen överskattas. Hösten 1947 gjordes energiska föreställningar hos Texas' guvernör

rörande vissa missförhållanden inom fångvården i denna stat, och sedan nyåret 1948 har Mac Cormick på ort och ställe biträtt med en omorganisation av straffverkställigheten inom staterna Michigan och Indiana. Osborneorganisationen är instiftad till minne av *Thomas Mott Osborne*, en av de stora idealisterna inom amerikanskt fängelseväsen, och har i sina lokaler vid East 30th Street inrättat ett litet Osbornemuseum. Osborne var för ett trettio-tal år sedan chef för Sing Sing, och han prövade där en del avancerade självstyrelsemetoder, som han dock under trycket av reaktionära krafter utifrån så småningom tvangs att uppgiva. Han laborerade bl. a. med en särskild disciplindomstol bland fångarna, och i verkstäderna uppehölls ordningen av förtroendemän, utsedda av de intagna själva. Osborne hade i sin ungdom tillbragt någon tid som frivillig fånge i Auburnfängelset, där hans identitet var känd bara av direktören. För de andra var han nummer 3333 Tom Brown. Genom diskussion med sina medfångar fick han idén om självstyrelse i fängelserna. Systemet slog dock i längden föga väl ut, och i händerna på ledare av mindre format blev det fiasko.

För kriminalvårdens enhetlighet över hela nationen verkar också *The American Prison Association*, där den drivande kraften är sällskapets mångårige sekreterare *Edward R. Cass*. Sällskapet, som stiftades 1870, håller årligen kongresser på olika platser inom Förenta Staterna. Förutom de föredömligt redigerade förhandlingarna från dessa kongresser ger sällskapet ut publikationen *The Prison World* och informationslitteratur av olika slag. Nyligen har sålunda utgivits ett förslag till standardbestämmelser rörande de olika delstaternas fångvård, *Manual of Suggested Standards for a State Correctional System* och en *Handbook on Classification in Correctional Institutions*. Organisationen har sitt säte i New York.

3. Översikt av fängelsesystemen.

Allmänt bekant är ju, att USA saknar ett enhetligt straffssystem och en enhetlig fångvård. De 48 staterna ha var och en sin fångvårdsförvaltning, och vid sidan av de statliga systemen uppträder det för hela nationen gemensamma federala. Krimi-

nalvården i de olika staterna ha åtskilliga beröringspunkter men ha nått en väsentlig olika grad av utveckling. Det federala straffsystemet och fångvårdsväsendet måste sägas stå på en hög nivå, vilket också är fallet med staterna New Yorks, New Jerseys, Connecticuts, Massachusetts och Kaliforniens fångvård. Sydstaterna (man kan särskilt peka på Texas och Georgia) stå över lag lågt.

Det federala fängelseväsendet har en rangplats, som något av de statliga systemen ännu knappast nått upp till. Det är med sina 27 anstalter och inemot 22.000 intagna också större än någon statlig organisation. Efter de federala lagarna dömas huvudsakligen de som sysslat med olaga sprithantering och de som begått brott på federal mark: nationens postkontor, de federala bankerna, på reservat, nationalparker, till sjöss och i staden Washington. Ett federalt brott är också bilstöld där bilen föres över i annan stat.

Det federala fångvårdsväsendet sorterar under *Department of Justice* och har sin centralmyndighet, *The Bureau of Prisons*, i Washington med *James V. Bennett* som chef. Anstalterna inom denna organisation indelas i *penitentiaries, reformatories, institutions for juveniles, correctional institutions* och *prison camps*. Därtill kommer ett fängelsesjukhus i Springfield, Missouri, och ett federalt häkte i New York City. Skillnaden mellan reformatories och correctional institutions är i stort sett den, att de senare mera äro avsedda för korttidsfångar. Inom de olika grupperna av anstalter äger en mycket god differentiering av klientelet rum, alltefter förbättringsbarhet, lätt- eller svårskötthet, kriminell förhistoria, ålder och kön. Vissa anstalter lägga huvudvikt på jordbruk, andra på verkstadsdrift. Anstalternas storlek varierar från den lilla lägerförläggningen vid Natural Bridge i Virginia med omkring 60 pojkar till de stora fängelserna vid Atlanta och Leavenworth med 2250 interner i vardera. I säkerhetsavseende variera de också från en öppen jordbruksanstalt som den vid Petersburg i Virginia till säkerhetsanstalten (*maximum security institution*) Alcatraz i San Franciscobukten med 120 befattningshavare för 250 fångar. Det federala syste-

met har en långt driven kriminalvård i frihet till följd av en rationell lagstiftning om villkorlig dom (probation) och villkorlig frigivning (parole). Den federala straffrätten bibehåller dödsstraffet.

De statliga fångvårdssystemen i USA omfatta omkring 240 institutioner med cirka 120.000 intagna. Staten New York svarar för 14.000 interner och Kalifornien för i runt tal 9.000. I dessa båda stater har man ett väl utvecklat differentierings-system. Staten New York har särskilda mottagningsavdelningar för yngre och äldre brottslingar, anstalter av helt sluten typ som Sing Sing med sina 1700 platser och mera öppna institutioner som Wallkill Prison, vars yrkesundervisning står på en mycket hög nivå. Man har också särskilda anstalter för efterblivna och psykopater och ett särskilt sjukhus, anknutet till Clinton Prison, för sinnessjukfall från straffanstalterna. I Kalifornien tjänar en särskild flygel vid det gamla San Quentinfängelset som mottagningsanstalt för vuxet klientel, medan det för ungdomsbrottslingar finns en särskild s. k. diagnostisk klinik vid Waterman. Ungdomsbrottslingar omhändertagas i Kalifornien i ett anstalts-system, som icke tillhör den egentliga fångvården utan sorterar under en särskild *Youth Authority*. I sydstaterna är oftast den rasliga differentieringsprincipen den enda självklara, och man har i Texas, Louisiana, Georgia, Tennessee m. fl. stater särskilda anstalter för negrer och vita. Så gott som överallt i USA har man emellertid särskilda institutioner för de allra yngsta brottslingarna. Har en 15 eller 16 åring begått ett grovt brott som t. ex. mord, hålls han dock ofta till straff i vanlig straffanstalt, där han icke rent av blir dömd till döden. Kvinnor skiljas i straffverkställigheten givetvis från männen, men i vissa stater få de avtjäna avsevärda strafftider i institutioner, huvudsakligen avsedda för häktade, jails, och det är icke ovanligt att man där icke tillhandahåller kvinnlig personal för deras vård. De flesta stater ha emellertid ytterst välordnade anstalter för kvinnor, t. ex. Clinton Farms i New Jersey och den ännu icke helt färdigställda anstalten vid Goochland i Virginia.

De statliga fångvårdsanstalterna sortera ibland, såsom i Ka-

lifornien, under styrelser, som man i avseende på arbetsuppgifter, personalbestånd o. s. v. kan jämställa med ett centralt ämbetsverk i Sverige, men oftast skötes uppsikten över fångvården av en för viss tid vald *Board of Corrections, Prison Board* eller vad benämningen kan vara. Man har en känsla av att en sådan mera privat styrelse icke alltid har förutsättningar att följa vad som sker på anstalterna. Man brukar sammanträda en gång pr månad, och den årsredogörelse, som avläses till guvernören är vanligen skriven av en för anstalterna gemensam *general manager* som i Texas eller av anstaltscheferna som i Utah och Virginia.

4. Straffformer.

Sex av staterna ha avskaffat dödsstraffet, nämligen Maine, Rhode Island, Michigan, Wisconsin, Minnesota och North Dakota. Ett par stater bibehåller spöstraff för vissa former av misshandel, Michigans strafflag stadgar livstidsstraff för 4:e resan stöld. Vad beträffar dödsstraffet har det varit avskaffat i en del stater för att sedermera i anledning av några upprörande brott införas på nytt. För år 1945 rapporteras 117 exekutioner, avseende 75 negrer och 41 vita. De flesta avrättningarna skedde i staten Georgia (19). 90 avrättningar skedde för mord, 26 för våldtäkt (av vilka 22 negrer) och 1 för rån. För misshandel av vaktpersonal i fångvårdsanstalt stadga åtskilliga stater dödsstraff, om brottet begås av en, som förut är dömd till livstidsstraff. Exekutionerna ske i de flesta fall med elektricitet men i ett par stater, bl. a. Kalifornien, har man infört avrättning med cyanvätegas. Skjutning förekommer också (Utah).

Strafftiderna variera ofantligt från stat till stat, likaså bruket av tidsbestämda och icke tidsbestämda straff. Man har åtskilliga invecklade metoder att beräkna avdrag av olika slag på strafftiderna genom s. k. *good time*, som kan ges för gott uppförande och dessutom ibland också för goda arbetsprestationer (*industrial good time*). För grov stöld har man i Illinois ett minimum av 1 år, i Texas 2 år, för våldtäkt ett minimum av i New York 1 år och i Texas 15 år. Den senare staten har för dråp ett

maximum av 5 år medan Indiana har 21 år och Vermont livstid.

I en del stater har man bestämda och tidsbestämda straff bredvid varandra, andra ha bara endera. Det federala systemet känner endast tidsbestämda straff. I Illinois ges tidsbestämda straff, „flat sentences“, för mord, våldtäkt och kidnapping, medan de flesta andra brott förskylla obestämda straff. Mord straffas med tidsbestämt straff från 15 år till livstid. Vid de obestämda straffen fastställer domstolen en minsta och en högsta anstaltstid; i Illinois är minimitiden så gott som alltid ett år. När denna minsta tid avtjänats, bestämmer en särskild board of parole den i varje särskilt fall aktuella strafftiden. Vederberörande kan bli frigiven direkt efter minimitidens utgång, han kan dömas att avtjäna maximitiden med avsevärda eventuella avdrag för olika slag av good time och han kan ges en fixerad tid liggande mellan minimi- och maximitiderna, även här med avdrag för good time. Varken minimitider eller maximitider ge någon föreställning om den verkliga tid, vederbörande fånge får tillbringa i fängelset. I vissa stater avräknas good time även från minimitiderna, och han kan sålunda släppas tidigare än vad dessa tider angiva. Till dessa frågor skall jag återkomma i samband med redogörelse för villkorlig frigivning. År 1945 dömdes för grövre brott i USA 24.470 personer till tidsbestämda och 18.811 till tidsobestämda straff. 906 „tidsbestämda“ livstidsstraff utdömdes, och därutöver utgjorde livstid den övre gränsen i 1127 straff med minimi- och maximitid. Samma år frigavs inalles i USA 45.758 fångar, för vilka den i verkligheten avtjänade strafftiden låg vid ett medeltal av nära 2 år. 627 av dem hade avtjänat strafftider på 15 år och däröver och 10.962 tider under ett år. Endast s. k. felonyfångar ha här medräknats, d. v. s. sådana som förskyllt straff för relativt grova brott. Man kan i vissa hänseenden jämföra dem med våra straffarbetsfångar.

5. Häktena.

Häktade och korttidsfångar (vanligen med strafftider under ett år) hysas i USA i jails. Man har i hela nationen omkring

3000 sådana med tillsammans omkring 150.000 interner¹⁾). Ofta nog utgöra dessa jails skamfläckar på den amerikanska fångvården, och det är bara ett fåtal av dem, som av den federala myndigheten godkänts för hysande av häktade, som avvaktas inför federal domstol. Ofta kunna rätt avsevärda straff-tider av olika anledningar komma att avtjänas i jails, och det är sällsynt att internerna ha tillgång till annat arbete än handräkning av olika slag. Ibland är ren sysslöshet rådande. Möjligheterna till motion äro begränsade. Häktet i Los Angeles är beläget mellan 10:e och 15:e våningarna i stadens polishus, och promenadgårdarna för internerna äro anordnade på skyskrapans tak, där de få tillbringa några halvtimmar i veckan. De häktade skiljas mycket knapphändigt åt. Man har i Los Angeleshäktet bostadsrum för 8—10 man i varje, och man försöker väl se till att recidivister och nybörjare icke blandas. Något enrumssystem finns emellertid icke. Häktet hade 2500 interner. Ett ganska beklämmande intryck gör det berömda New Yorkhäktet „The Tombs“ där det ligger mitt i de mest trafikerade distriken på nedre Manhattan, vilket gjort att man i alla fönster måst sätta matterat glas för att undvika kommunikation mellan allmänheten och de intagna. Häktena i de mindre städerna se naturligtvis annorlunda ut men äro som regel ofillfredsställande för sin uppgift. De skötas av osakkunnigt folk, åtminstone de mindre. Sheriffen väljs ju för ett visst antal år. I de minsta städerna sköter han häktet själv, i de något större tillsätter han en *jailer*, som avgår, när han själv avgår. Varken sheriffen eller jailern har någon tidigare utbildning för de uppgifter de plötsligt ställas inför. Kritiken har hårt drabbat dessa jails runtom i USA, och olika reformförslag ha framlagts, varjämte en del stater och The American Prison Association ombesörjt utgivande av „Minimum Jails Standards“. På vissa håll söker man undvika sammanblandningen av häktade och korttidsfångar

¹⁾ Man torde sålunda för hela USA kunna räkna med ett fångantal av närmare 300.000. (Statliga institutioner 120.000, jails 150.000, federala institutioner 22.000, vartill kommer beläggningen i vissa ungdomsanstalter, som ej redovisas under den egentliga fångvården).

genom att sammanföra de senare till olika till häktena anslutna läger, men åtskilligt är här ännu att göra innan dessa brottslighetens kindergarten, som *Harry Elmer Barnes* benämnt häktena, äro avskaffade.

Rättspsykiatriska undersökningar förekomma i USA i en mycket skiftande praxis. Vanligast är denna företeelse i de östra staterna, men som helhet kan man säga att de ej förekomma i till närmelsevis samma utsträckning som i Sverige. Staten New York låter undersöka omkring 10 % av alla mordfall. Michigan har en lag, som föreskriver undersökning av alla, som begått felonybrott, men härmed menar man snarast vår förundersökning, ehuru en psykiater då och då deltagar i denna. Man strävar i USA att utvidga systemet med undersökning före domen, men man har ännu knappast kommit långt på den vägen.

6. *Probation.*

Under 1943 nåddes ett bottenrekord rörande de amerikanska fängvårdsanstaltarnas beläggning, men efter krigets slut är man åter på god väg att uppnå förkrigstidens mera normala fångantal. På en del anstalter har man redan svåra överbelägningsproblem att brottas med. Anpassningssvårigheter vid övergång från krigsdeltagande till civilt levnadssätt har orsakat en viss uppgång i brottslighetskurvan.

Även i USA strävar man efter att hålla folk utanför fängelserna genom att så långt det går försöka villkorlig dom, *probation*. Resultatet har varit gott. Från en god ungdomsdomstol rehabiliteras omkring 90 % av de första gången villkorligt dömda, påstås det, och från en domstol för vuxna 75 % av förstagångarna och 50 % av andragångarna i approximativa siffror räknat. Från Michigan rapporteras för åren 1938—1942 av 3500 undersökta probationfall endast 15,7 % misslyckanden, eller mindre än en på sex. Villkorlig dom varierar mycket från stat till stat, och övervakningsorganisationen varierar t. o. m. betydligt inom samma stat. Oftast organiseras övervakningen av domstolarna, ibland av en central nämnd för ett visst distrikt eller för en hel stat. Svårigheten med anhopningar av övervaknings-

ärenden på en och samma person är ibland stor. Övervakarna äro enligt amerikansk praxis så gott som alltid fast anställda socialarbetare, och det är inte ofta som lekmän ha övervakningsuppdrag. Olikheten i tillämpningen av probation framgår av att staten Kansas år 1944 tillämpade probation i 13 % av alla dömda fall, medan Rhode Island hade 65 %. Övervakning har ganska nyligen reglerats genom en interstatlig överenskommelse, ratificerad av 41 amerikanska stater, för fall där en klient flyttar från en stat till en annan.

Trots att Amerika är föregångslandet för probation står den i vissa stater inte särskilt högt. Michigans probationlag tillåter domstolen att i samband med probation först utdöma ett fängelsestraff om högst 60 dagar. Vid en domstol, vars förhandlingar jag bevistade, fick en ung man villkorlig dom, men först skulle han avtjäna 30 dagar i ett häkte. Domaren förklarade att detta var nödvändigt av två skäll, dels för att arbete skulle hinna ordnas, dels för att den unge mannen, som hittills varit på fri fot mot borgen, skulle få känna något av allvaret i det hela. Namn och adress på de män, som den dagen fingo probation, figurerade senare på dagen i ortens kvällstidning.

Föreskrifterna i samband med övervakning kan bl. a. innefatta följande: spritförbud och förbud att besöka barer och lokaler, där hasardspel bedrives, åläggande för den dömda att understödja dem som ekonomiskt äro beroende av honom, föreskrift om arbete som godkännes av övervakaren och slutligen åläggande att betala målsägaren visst belopp av månadslönen.

I Los Angelesdistriktet i Kalifornien har man sedan flera år läger för vissa svårplacerade ungdomar, dömda till probation. Sådana läger kan hysa 60—70 pojkar, och man driver dem i samarbete med skogsvårdsmyndigheterna. Pojkarna syssla med vaktjänst mot skogsbränder och med eldsläckningsarbete. På kvällarna ges det undervisning i samarbete med folkskolor och läroverk i Los Angeles. Genomsnittstiden i lägren är 4—5 månader. I Los Angeles har man försökt med kvällskurser i trafikvett för ungdomliga bilmarodörer, dömda till probation.

Övervakningstiden har i Los Angeles stor spännvidd, från

några månader till uppåt 10 år. *Los Angeles Probation Department*, ett helt stort ämbetsverk, handlade 1946 35.486 fall. I staten Michigan äro omkring 10.000 personer f. n. ställda under probation.

Amerikanerna ha ju sinne för ekonomiska kalkyler, och de ha funnit att fångvård kostar 10 till 20 gånger mer än probation. I det federala systemet kostar en fånge 1.32 dollars pr. dag, medan övervakningen av en villkorligt dömd stannar vid en dagskostnad av 9 cents.

7. Anstalter för ungdomar.

Alla amerikanska stater ha numera barndomstolar, *juvenile courts*. Vanligen döma barndomstolarna i mål mot personer under 18 år; i några stater äro de övre gränserna 16 år och 21 år. Vissa grova brott såsom mord få vanligen icke dragas inför barndomstol. Ett county's barndomstol är som regel dess reguljära domstol, som uppträder i annan funktion. Någon offentlig rättegång förekommer ej vid barndomstolarna.

Som ovan framhållits stå anstalterna för ungdomar ofta under annan förvaltning än de ordinära fångvårdsanstalterna. Detta gäller även motsvarigheter till våra under fångvårdsstyrelsen sorterande ungdomsanstalter. Stor variation förekommer dock. Det federala systemet har gemensam förvaltning för samtliga korrektionella institutioner, Michigan, Kalifornien, Kansas, South Carolina och många andra stater ha skild förvaltning. Staten New Jersey har ett *Department of Institutions and Agencies*, där allt i anstaltsväg inom staten inryms: fängelser, uppfostringsanstalter, alkoholistanstalter samt sjukvårdsinrättningar av skilda slag. Chef för detta vittomspännande departement är *Sanford Bates*, den nuvarande presidenten i *Commission Internationale Pénale et Pénitentiaire*.

Ungdomsanstalterna gå i USA under åtskilliga benämningar: vocational schools, training schools, reformatories o. s. v. Ofta är det fråga om tämligen stora anstalter med omkring 500 platser, i några fall har man mycket små enheter. De stora anstalterna äro uppbyggda i cottage-system med 10—15 olika för-

läggningsbyggnader, med vilkas hjälp man genomför bästa möjliga differentiering. En mönsteranstalt av borstaltyp är Annandale Reformatory nära staden Flemington i New Jersey med omkring 540 interner i åldern 16—21 år. Den är indelad i fyra cottages med sovsalar och fyra med enkelrum. Sista delen av den i genomsnitt ettåriga anstaltstiden tillbringas i en öppen „pre parole-cottage“, där ingen bevakningspersonal finnes utan en kommitté bland internerna svarar för ordningen. Pojkarna ha viss möjlighet att själva välja ut aspiranter till denna öppna avdelning. Anstalten förtjänar ett särskilt omnämnande för den utomordentligt goda anda som där synes vara rådande och vad som gjorts för att göra miljön så estetiskt tilltalande som möjligt. Något liknande finner man icke i Sverige. På ett högt plan står också en anstalt som Fred Nelles' School for Boys vid Whittier utanför Los Angeles.

Inom det federala fängelseväsendet har man sedan ett par år gjort ett intressant experiment med ett läger för pojkar i åldern 15—18 år, beläget vid Natural Bridge i västra delen av Virginia. Man har med avsikt gjort lägret mycket litet med en beläggning av endast ett 60-tal pojkar. Pojkarna äro uppdelade i mycket små „teams“, bara 10 i varje. Varje team står under ledning av en anställd handledare, som förutsättes ha ingående kännedom om varje pojkes förhistoria och speciella problem. Han är övervakare, ledare för fritidssysselsättningar, lärare och vän i en person. Genom sitt exempel skall han ge pojkarna nya och goda uppförandemönster. Alla dessa ledare (de kallas *counselors*) äro mycket unga. Lägret är beläget i en utomordentligt vacker skogrik trakt på Appalachernas sluttningar. Pojkarna bygga skogsvägar, hugga ved, underhålla telefonledningar, bekämpa skogseldar och ha rika tillfällen att pröva sitt överskott av verksamhetslust i kamp mot naturens krafter. Tillammans med ledarna arbeta de också med att bygga om de ursprungligen militära förlägningsbarackerna och planera omkring dem. De olika lagen tävla sinsemellan i arbetsprestationer, personlig hyfs, snygghet i förläggningarna o. s. v. Jämte ledarna ha också pojkarna sina representanter i lägerkommittén. Ledar-

na äro inga direkt utbildade psykologer, men de väljas med stor omsorg. En huvudsynpunkt är att de också skola vara praktiskt anlagda och kunna aktivt deltaga i pojkarnas grovarbeten.

8. *Reformatories.*

En övergång mellan ungdomsanstalter och vanliga fängelser bilda *reformatories*, stundom en beteckning för en ren ungdomsanstalt men oftast en anstalt, där man hyser klart förbättringsbara fall inom vissa åldersgränser t. ex. 17—31 år som på den federala mönsteranstalten Chillicothe i Ohio med plats för c:a 1500 intagna, en anstalt av halvöppen karaktär med jordbruk och högtstående verkstadsdrift. Statliga anstalter av reformatory-typ äro den tidigare nämnda anstalten Wallkill i staten New York och den moderna anläggningen vid Chino i Kalifornien, öppnad 1941, en anstalt för omkring 1000 interner, fördelade med 800 på huvudanstalten och 200 på omkringliggande koloniförläggningar. De fångar, som få komma till Chino, utväljas mycket noga efter en 4—7 veckors undersökning vid San Quentin. För nykomlingarna finns en sluten avdelning med celler, men i övrigt har anstalten helt öppen karaktär med frånvaro av murar och galler och med förläggning huvudsakligen i *dormitories*, sovsalar för ett 50-tal man. Till Chinoanstalten hör omkring 2000 tunnland åker och betesmark. Anstalten ligger i en landsända, där det är så gott som ständigt sommar. Besöksavdelningarna har man därför kunnat anordna utomhus i vacker pergolastil under soltak och med klängrosor på de bärande pelarna. Vid besöken kan de anhöriga äta en medhavd måltid med den intagne. Chinoanstalten är estetiskt synnerligen tilltalande med förlägnings- och administrationsbyggnader i saklig måttfull funktionalism och med mycket välskötta gräsmattor och blomrabatter. På en av de stora gräsplanerna har man byggt en simbassäng. Internerna ha medgivits rätt att bilda kommittéer, med vilka direktören rådgör i frågor om idrott, underhållningar och tidningsverksamhet. Chinoanstalten har i sin officiella benämning ingenting som häntyder på dess karaktär av fångvårdsanstalt. Den kallas *California Institution for Men at Chino*.

9. Fängelser.

De egentliga fängelserna betecknas i de statliga systemen vanligen som *prisons*, i den federala organisationen som *penitentiaries*. Även sådana anstalter kunna vara av olika säkerhetsgrad, vanligen från „medium“ till „maximum“. Icke sällan äro de utrustade med koloniförläggningar, betecknade som *honor farms* eller *preparole farms*. Anläggningarna kunna vara fullständigt monstruösa i sin storlek, såsom statsfängelset i Jackson, Michigan, med sina inemot 6000 fångar, och statsfängelset vid San Quentin med nära 5000. Jacksonfängelset har en personal på 604 personer. En representativ anstalt av ren fängelsekaraktär är den federala anstalten i Atlanta, Georgia, med omkring 1900 interner. Anstalten hyser företrädesvis vaneförbrytare, dock ej utpräglad svårskötta. Under förutvarande chefen *Joseph Sanfords* ledning har vid Atlanta utvecklats en industriell verksamhet, som anses mönsterbildande för all fängelseindustri i USA. Bl. a. har man jättelika bomullsspinnerier, väverier, och skrädderiverkstäder där man kan följa utvecklingen från bomullsbalen till det färdiga plagget. Yrkesutbildningen står på en hög nivå. På en honor farm, 9 miles från huvudanstalten, arbeta 100 fångar med jordbruk.

Alcatraz är den federala organisationens maximalt säkra anstalt, som bekant belägen i San Franciscobukten. I den handbok, som utgås av Osborne Association, utsättes Alcatraz för ganska skarp kritik. Man anser det psykologiskt ått bibehålla en institution, som i så hög grad blivit föremål för sensationsmakeri. Läget i den ständigt dimmiga bukten gör den också ur hälsosynpunkt olämplig för personal och intagna, och det är opraktiskt att ha en riksanstalt ligga så i periferien. En strävan synes numera vara att på Atlanta, Leavenworth och ett par andra av de större federala anstalterna inrätta små specialavdelningar för opålitligt klientel av den typ som hittills koncentrerats till Alcatraz. Den halvt mystiska glorian omkring denna fängelseö skulle man på det sättet få bort. Alcatraz hade vid mitt besök 250 intagna och över 100 man ren bevakningspersonal. De intagna komma alltid från andra federala anstalter, där

man av olika anledningar inte kunnat hysa dem. De flesta äro antingen farliga att döma av brottets karaktär eller också, vilket är vanligast, utbrytningsfenomen, som forcerat allt vad man på vanliga fängelser kan ställa upp av säkerhetsresurser. Fängelset, som går under namnet „The Rock“, ligger på en ganska liten klippa, några kilometer ute i viken. När man närmar sig ser man den hotfulla anblicken av kulsprutetorn och stora varningsskyltar mot att komma ön närmare än 200 yards. Den bästa bevakningen är de strömmar som omge klippan och som ingen anses kunna simmande forcera.

På Alcatraz tillätos inga nyhetstidningar och ingen radio. Anstaltsledningen gjorde vissa sammanställningar över de viktigaste dagsnyheterna. På fråga om det ur säkerhetssynpunkt kunde anses vådligt med vanligt nyhetsmaterial svarade direktören att det inte så mycket var den synpunkten man fick anlägga som den att allmänheten inte kunde förlika sig med att de värsta elementen bland fångarna skulle få ha sådana extra förmåner. Direktören var 72 år gammal, och hans konservativa synpunkter syntes präglä anstalten.

Känd är 1946 års Alcatrazkalabalik, då 2 vaktkonstaplar döddes och 17 sårades. Sex av de farligaste brottslingarna med en bankrånare som ledare hade genom ett kombinationsverktyg gjort av bl. a. piprensare lyckats komma in i arsenalen och med de erhållna vapnens hjälp låsa in några konstaplar som gisslan, släppta ut ett 30-tal fångar och förbereda en massflykt. Fångarna lyckades dock inte komma över nyckeln till den dörr som ledde till yttre gården och efter en halv dags belägring och skottväxling måsta de ge upp, sedan tre av dem skjutits. „Slaget om Alcatraz“, heter det i 1946 års federala fångvårdsberättelse, „har stärkt oss i vårt beslut att se realistiskt på vårt arbete och på arten av de män vi ha att göra med, men vi äro fast beslutna att denna händelse inte skall leda till någon modifikation av de grundtankar om hopp och rehabilitering, som hyllats inom den federala fångvården. Om vissa grupper av intagna äro desperata och inte dra sig ens för mord, kan denna lilla grupp inte få inverka störande på våra syften att rehabilitera de mera förbättringsbara brottslingarna!“

10. Byggnadssätt.

Byggnadssättet kan beträffande de egentliga fängelserna växla, men huvudprincipen är ett par stora cellavdelningar, en mindre isoleringsenhet, en administrationsbyggnad, tillika entrébyggnad, ett par verkstadsbyggnader, en köks- och matsalsbyggnad, ett hus med undervisningslokaler av olika slag, en panncentral och ett vattentorn; alltsammans inneslutet av en åtminstone 5 meter hög mur med bemannade, vanligen kulspruteförsedda vaktorn i varje hörn. Cellavdelningarna äro regelmässigt inredda med s. k. inside cells med indirekt ljus från jättelika korridorfenster. Cellerna ligga uteder gallerier i tre—fyra våningar och skiljas från gallerierna av järngallerdörrar, vilka ofta låsas elektriskt från en central punkt. Golv och väggar äro vanligen av betong. Tvättställ med rinnande vatten samt wc finns i varje cell, i regel även hörtelefoner för radio. Statsfängelset vid Joliet utanför Chicago använder sig huvudsakligen av cellbyggnader av den runda, panoptiska typen med ett vaktorn mitt i byggnaden. På flertalet anstalter har man vid huvudentréerna s. k. gundectors, som obönljörlikt avslöja allt av metall, som inpasserande kunna bära i kläderna. Vid entréerna äro också vanligen nyckel- och vapenförråden belägna, ofta inrymda i stålunkers. Små fönster med skottsäkert glas möjliggöra för befattningshavaren i arsenalen att se alla ut- och inpasserande. Nedanför fönstren äro ett par skottgluggar placerade så att hela entrén kan bestrykas med eld från bunkern. Vapen- och nyckelförrådet sysselsätter en heltidsanställd befattningshavare, som också har att svara för vapenvård samt för tillverkning av nya nycklar och justering av gamla. I sammanhanget bör omnämnas att endast denne befattningshavare samt tornposterna ha tillgång till skjutvapen, tårgasutrustning m. m. Bevakningsman för utelag är dock som regel beväpnad.

En del nyare anstalter av *medium-security*-typ äro konstruerade så, att byggnaderna omsluta ett öppet område och sålunda i sig själva utgöra en „mur“. Vid en del anstalter har man övergått till celler liknande dem som användas vid nyare anstalter i Sverige.

Vid de fängelser, där exekution av dödsdömda verkställs, finnas särskilda strängt övervakade cellavdelningar för denna kategori av interner. För de sista dygnen användas specialceller alldeles i närheten av exekutionslokalen. Sing Sing hyste vid mitt besök ej mindre än 13 dödsdömda eller motseende en dödsdom. Avrättningarna där äga alltid rum tisdagskvällar kl. 23. Pådraget till elektriska stolen manövreras av en utomstående, medan man på Cook County Jail i Chicago använder sig av befattningshavare vid anstalten. Fyra man av personalen få trycka på var sin av fyra på en tavla anbragta strömbrytare, och ingen av dem vet vilken av de fyra knapparna, som har den utlösande effekten. På direktörens tjänsterum i Chicagohäktet upptogs större delen av en vägg med fotografier av de män, inalles ett 30-tal, som avrättats sedan år 1900. Före 1927 skedde avrättningarna i Illinois medelst hängning.

11. Mottagning och klassificering av fångar.

När en intagen kommer ny till en amerikansk anstalt får han vanligen i sin hand en liten bok, som förklarar anstaltsreglerna och gången av anstaltsbehandlingen för honom. Han kan ur denna bok inhämta när han med gott uppförande och god arbetsflit kan beräkna att bli föremål för parole, och han ges goda råd beträffande förhållandet till personal och medinterner. Alla få börja med en observationsperiod med isolering om vanligen 30 dagar. Allra först göres givetvis sedvanlig registrering, fotografering, fingeravtryckstagning o. s. v., varefter den omständliga procedur börjar, som överallt i USA kallas *classification*. Nykomlingen besökes av psykiatern, anstaltspsykologen, överläraren, ledaren för arbetsdriften, kuratorn (parole officer), vice direktören, prästen. Han underkastas på anstaltens sjukhus en ingående kroppslig undersökning. Förfrågningar utgå till tidigare lärare, arbetsgivare m. fl. Efter de 30 dagarna sammanträder på anstalten en *classification committee* under direktörens eller vice direktörens ordförandeskap, där den intagne förekallas och får redogöra för sina förhållanden och sina önskemål beträffande arbete, undervisning m. m. Var och en av dem som ur

olika synpunkter underkastat fallet en undersökning får föredraga sin skriftliga rapport, varefter beslut fattas om graden av säkerhet i omhändertagandet, om arbetsdetaljer, undervisning m. m. Vanligen lägges redan på detta stadium upp ett *parole program*, om strafftiden icke är alltför lång. *Classification* kan på antytt sätt ske internt inom den anstalt, där vederbörande skall avtjäna sitt straff, men i mera utvecklade system sker den vid särskilda *reception centers*, gemensamma för hela fängelseväsendet. Avgörandet om anstaltsplacering träffas då av en central klassifikationsbyrå. Klassificeringen tillmätes i USA en avgörande betydelse, och det är numera endast några av Söderns mera efterblivna fångvårdssystem, som saknar sådan.

I bl. a. det federala systemet sker efter några månader „efterklassificering“ på grundval av rapporter från olika håll om de framsteg vederbörande gör inom anstalten. Ombyte av arbete kan då exempelvis medgivas och andra justeringar i programmet göras. I början av klassificeringsstadiet får internen förlägga önskemål beträffande personer, med vilka han under anstaltstiden önskar brevväxla eller av vilka han önskar taga emot besök.

Klassificeringens betydelse ökas därav att, som förut nämnts, psykiatriska undersökningar före domen i USA äro tämligen ovanliga. De stora fångvårdsanstalterna ha vanligen heltidsanställda psykiatrer och psykologer.

12. Säkerhet och disciplin.

Säkerheten tillmätes principiellt större betydelse än alla andra hänsyn inom den amerikanska fångvården. I en instruktion för staten Illinois' fångvårdspersonal heter det: „You are to keep constantly in mind that the safe-keeping of inmates is paramount to all other considerations, and that it is required of you at all hazard to prevent them making escape.“ På statsfängelserna vimlar det av förbud, och det förekommer oavlåtliga överräkningar och visitationer. Helt visst blir det uppfostrande arbetet avsevärt lidande härigenom. De intagna behandlas ganska

strikt och opersonligt, och individuella hänsyn tagas icke ofta. Disciplinen på de jättestora anstalterna måste säkert också av naturliga skäl hållas rätt stram. Personalen tillrådes att vara vänlig men bestämd mot internerna, familjär med dem får man icke bli.

Besträffningar för förseelser mot gällande föreskrifter variera mycket. Rymning betraktas flerstädes i USA som ett brott i och för sig och medför nytt åtal och nytt straff. I åtskilliga fall användes som allmän bestraffningsåtgärd isolering i olika former, ofta på lång tid och i celler, som icke fylla moderna anspråk på ljus och ventilation. Vid Atlantafängelset regleras mindre förseelser av bevakningspersonalen genom tillsägelser och varningar. För allvarligare disciplinbrott har bevakningsmannen att skriva en rapport. Hit räknas förutom rymning och upplopp: innehav av vapen, narkotika och annat kontraband av allvarligare karaktär, otidighet mot personal, slagsmål, miss-handel, vägran att arbeta, agitering, stöld, homosexuellt beteende m. m. De former av bestraffningar, som användas vid Atlanta äro varning, tillfällig eller stadigvarande förlust av en eller flera givna förmåner, förlust av good time, helt eller delvis, samt inneslutning i enrum på begränsad diet om 2100 kalorier pr. dag. Vid San Quentinfängelset noterade jag användande av „villkorlig dom“ beträffande åtskilliga mera tillfälliga förseelser. Vid upprepning fick den intagne avtjäna även de isoleringsdagar, som utmätts för den första förseelsen. I Sydstaterna förekommer ännu säkerligen fysiskt våld i stor utsträckning inom fängelserna, och det skjuts utan vidare efter rymmare, som också jagas med koppel av blodhundar. Personalen bär där ofta batonger och skjutvapen.

13. Arbeten för de intagna.

Arbetsdriften är självfallet av synnerligen varierande slag från stat till stat. En tämligen genomgående arbetsgren är stansning av licensplåtar för automobiler samt vägskyltar av olika slag. Fängelsearbetet är genom den s. k. Hawes-Cooper Act av 1929 m. fl. senare bestämmelser i praktiken begränsat till

att avse tillverkning endast för allmänna institutioner. Under kriget arbetades vid så gott som alla anstalter med utrustningsmateriel av skilda slag för de väpnade styrkorna, och utomordentliga insatser gjordes härvidlag. Med skicklig propaganda lyckades man få till stånd verkliga tävlingar i produktionskapacitet de olika anstalterna emellan. Värdet av fängelsegjorda produkter för armén, flottan och flyget under kriget uppgick till 138 miljoner dollars.

Vid anstalter av reformatory-karaktär göras allvarliga ansatser att lära upp de intagna i ett yrke. Driftresultatet är här ingen huvudsak utan verkstäderna ha oftats, som vid Wallkill Prison, karaktären av supplement till yrkesskolor av olika slag inom institutionen. Vid Chillicothe observerades en reparationsverkstad för flygplan. Bilverkstäder finnas på en mängd institutioner, likaså verkstäder för reparation av skrivmaskiner och radioapparater. En fördel bland de många nackdelarna med stora anstalter är ju att där ges möjligheter att tillhandahålla arbeten i de flesta vanligen förekommande yrken. På alla större anstalter finns t. ex. en frisørsalong, ofta med ett tjugotal stolar, där man slår samman de två önskemålen av de intagnas upplärande i barberareyrket och deras hårvård. På de kvinnliga anstalterna är motsvarigheten *beauty parlors*, där man utför permanentning och även kan lägga en skicklig make up. Säkertligen sakna sådana arrangemang icke heller sin psykologiska betydelse för bibehållande av önskvärt självförtroende hos internerna.

Arbetsgrenarna äro i övrigt de i vårt land vanliga: skrädderi, snickeri, skomakeri, ehuru åtskilligt mer industrialiserade. Varje större anstalt har också sitt tryckeri, som arbetar med varjehanda statligt blankettryck men där också åtskilligt för anstaltens räkning tryckes, bl. a. anstaltstidningarna. Tvätterierna ha ofta beställningar även åt andra institutioner och äro icke sällan utrustade med avdelningar för kemisk tvätt. Tvättinrättningen på Alcatraz, där Al Capone på sin tid stått vid en maskin, sysselsatte 60 man, och kapaciteten uppgick till 145 ton pr. månad. Man tvättade huvudsakligen för flottans räkning.

I Virginia ha fångvårdsinrättningarna monopol på allt vägarbete, såväl nyanläggningar som underhåll. Omkring 1700 fångar sysselsätts på detta sätt och äro förlagda i 32 olika läger med ett 50-tal i varje. Lägren äro spridda över hela staten och oftast av provisorisk karaktär. Man håller emellertid numera på att inrätta mera permanenta läger av stabilare typ, där man för att förhindra rymningar icke behöver vidtaga så drastiska åtgärder som att nattetid kedja internerna fast vid sängarna, vilket nu brukas här och där i Virginias läger.

I Texas förekommer i första hand arbete på bomullsplantagerna. Arbetet är mycket impopulärt i den starka värmen, och det berättas om självstypning bland fångarna för att få komma tillbaka till den slutna anstalten i Huntsville.

Jordbruksarbete vid fångvårdsanstalterna förekommer i stor utsträckning över hela nationen.

I USA:s fångelser har man knappast samma rädsla för att sysselsätta interner med handräckningsarbeten som i Sverige. På grund av anstaltens storlek och den därmed följande mångsidigheten i arbetsdetaljerna kunna ju även arbeten i kök, bageri, panncentraler och anstaltssjukhus bli ur yrkesträningssynpunkt synnerligen givande. Stora lag avdelas för renhållning och underhåll av planteringar och gräsmattor. Snyggheten på anstalterna är också för en svensk förbluffande.

Arbetstiden för intagna är i regel kort. Någon gång understiger den 40 timmar pr. vecka och någon gång kommer den över detta timantal, men som regel är en 40 timmarsvecka vad som eftersträvas. Personalen har ju i allmänhet också denna arbetstid. Lördagarna äro helt arbetsfria med undantag för nödvändiga handräckningsarbeten.

Ersättningen åt en fånge för utfört arbete kan utgå antingen i form av arbetspremier eller extra *good time* eller en förenig av båda. Oftast ha intagna, som syssla med handräckningsarbete, ingen arbetspremie. Det federala fängelsesystemet räknar med fyra premieklaser, där ersättningen är 17½, 14, 10½ och 7 cents pr timme. För övertidsarbete utöver de stipulerade 40 veckortimmarna betalas 50 % extra. Omräknat i svenskt

mynt kan alltså en duktig fånge komma upp i en normal veckoförtjänst av omkring 25 kronor. På Sing Singfängelset är inkomsten åtskilligt lägre, varierande från 5 till 30 cents pr dag och vid Jackson 5—25 cents pr. dag. Good time utgår vid sidan om arbetspremien. Kvinnoanstalten Clinton Farms har enbart good time. I sådana fall synas anstalterna gratis bestå nödvändiga portokostnader och visst antal cigaretter pr dag åt de intagna. Den extra (industrial) good time som består brukar utgöras av avdrag på strafftiden med 2 dagar pr månad under det första året, 4 dagar under 2:a, 3:e och 4:e åren och 5 dagar efter det 4:e året. Vid sidan härav komma alltid avdragen för good time, intjänad genom gott uppförande.

14. Fritidssysselsättning.

Vid åtskilliga anstalter tillhandahåller man hobbyverkstäder för de intagnas fritidssysselsättning. Vid exempelvis fängelserna i Jackson och San Quentin har denna verksamhet nått enorma proportioner. Vid Jackson utställas produkterna i fängelsets jättelika entréhall, dit allmänheten äger fritt tillträde. Vid en fountainbar kan man få en glass, en coca cola eller annan läskedryck, där tillhandahållas också tidskrifter, cigaretter, tuggummi, frukt medan man går omkring bland diskarna och väljer bland skålar, båtar, modellflygplan, borstar, korgarbeten, tofflor, mattor. Kommersen under besöksiderna på söndagarna är synnerligen livlig i denna unika försäljningslokal. Vid San Quentin försäljas produkterna på enahanda sätt men under mindre uppseendeväckande former.

De intagnas fritid tillvaratages också på mångahanda andra sätt. Som regel anordnas två biografföreställningar i veckan, ofta med filmer, som samtidigt gå i den öppna marknaden. På de stora anstalterna har man tillgång till samlingslokaler rymmande flera tusen åskådare. Jacksonfängelset har en verklig teatersalong med en scen, där icke många tekniska finesser saknas. I lokalen finnas både avantscenloger och orkesterdike. Anstalterna ha ofta såväl stråkorkester som hornmusikkår. När en anstalt är uppdelad i flera cottages, finns så gott som alltid

ett piano på varje. På Atlantafängelset har man vad man kallar *Town Hall meetings* med jämna mellanrum. Främmande föredragshållare äro oftast inbjudna, och diskussion följer vanligtvis efteråt. En kär gäst på Atlantaanstalten är författarinnan Margaret Mitchell, bosatt i Atlanta.

Stor vikt läggs givetvis vid idrott. Även på detta område ligger Atlantafängelset i första ledet, och här har man inrett en idrottsplats, som i sin pampighet närmast för tanken till ett stadion. Fältet är namngivet efter James V. Bennett, „Bennett Field“, och namnet lyser i jättebokstäver från väggar och åskådarläktare. Baseball är naturligtvis det, som man kör mest med. „The Feds“ och „The Colored Feds“ äro fruktade bland civila lag i hela Georgia. Dylika idrottsplatser ha fält och banor för de mest skiftande former av idrott: baseball, softball, tennis, gräsbiljard, hästskokastning, shuffleboard, löpning, kast och hopp. I Texas är det årligen återkommande evenemanget den stora rodeon vid fängelset i Huntsville, vilken besökes av 10.000 tals åskådare t. o. m. från andra stater. Internerna ha då uppvisningar i de sedvanliga rodeo-grenarna: ritt på otämjda hästar, lassokastning efter vilt flyende kalvar m. m. Internerna äro klädda i svart- och vitrandiga fångkläder från anno dazumal av en typ, som man numera endast ser i skämttidningar. Rodeon i Huntsville är ett evenemang, som kommenteras i pressen runt om i USA, men för en främling te sig dylika upptåg i ett fängelse en smula besynnerliga.

Tidningsverksamheten vid fångvårdsanstalterna har i USA anor ända från *Zebulon A. Brockways* verksamhet vid Elmira-fängelset på 1880-talet. De anstalter som icke uppmuntra tidningsverksamhet bland internerna äro i dagens USA mycket lätt räknade. Även på detta område går Atlantafängelset i spetsen med sin publikation „The Atlantian“, sedan många år den ledande fängelsetidningen, skriven av interner, i Amerika. Den är tryckt på gott papper och ofta med ett förstklassigt bildmaterial. I USA görs åtskilligt för att understödja sådan verksamhet, och i vissa stater är direkt stadgat att så skall ske, då tidningsverksamheten anses som ett medel i uppfostrans tjänst. Anstalts-

tidningarna underhållas stundom av särskilda anslag men oftast av överskott från de speciella anstaltsbutiker, där de intagna få handla för sina premiemedel.

San Quentinfängelsets „The San Quentin News“ kommer ut var 14:e dag sedan 1940 i en upplaga på 6.000 exemplar. Direktören har i varje nummer en spalt med kommentarer kring utfärdade förordningar. I ett av numren informerar han de intagna om huvuddragen av förhandlingarna vid kriminalvårdskongressen i Long Beach, och i ett annat nummer behandlas kongressen sakligt i den redaktionella kolumnen „As we see it“. Tidningen har summariska redegörelser för arbetsplaceringar av frigivna från fängelset, den anmäler litteratur och redogör för nyförvärv i biblioteket. Underhållningar på anstalten annonseras och recenserar, referat lämnas från sammanträdena i diskussionsklubben „The Seekers“ och från idrottsevenemang.

I „The New Era“, Leavenworths utmärkta kvartalstidning med omslag i flerfärgstryck tar en av de intagna till orda under rubriken „Straffrättsliga attityder“ med en öppenhet, som visar att åsiktsförtrycket inom det amerikanska fängelset inte kan vara så stort. „Fängelsetjänstemannen“, säger han, „är ännu den misstänksamme själ han var för hundra år sedan. Han söker alltid efter en yttersta grund bakom varje handling av dem han har i sin vård. Han är långt ifrån lika snar till att belöna som att straffa. Hans egen misstänksamhet frammanar fångens misstänksamhet. Och om en fånge inte kan få fullt förtroende för dem som har vakt om honom finns det ingen väg för dem att reformera honom. Mycket har pratats om individuell behandling, men ärligt talat, är den enda form av individuell behandling, en fånge får, de individuella bestraffningarna han tilldelas för brott mot allsköns bestämmelser.“ En fängelsetidning kan som synes vara en inte alldeles okryddad läsning.

Självstyrelse har tidigare omnämnts i samband med Thomas Mott Osborne. Man finner numera mycket litet härav på fångvårdsanstalterna. Vissa anstalter, t. ex. Clinton Farms, Chillicothe, Natural Bridge, Chino godkänna medverkan från de intagna rörande vissa anstaltsdetaljer på så sätt att anstaltschefen rådgör med av de intagna valda representanter.

15. Undervisning och religionsvård.

Den elementära skolundervisningen på anstalterna har i USA större betydelse än här genom att det alltid på fängelserna finns en grupp intagna, som icke kunna läsa och skriva och åtskilliga, som läsa och skriva mycket bristfälligt. Särskilt bland fängelsernas stora färgade klientel äro dessa brister framträdande. I Kalifornien, Texas och Arizona har man också att räkna med ett starkt mexikanskt inslag blandt fängelsebefolkningen, och även för dessa är undervisning i elementär engelska ibland önskvärd.

Deltagande i elementär undervisning är i USA vanligen obligatoriskt, om kunskapsbrister uppdagats vid klassificeringsundersökningen eller på annat sätt. Undervisning på *high school* stadiet är däremot frivillig. Dylik undervisning meddelas vid alla större anstalter inom det federala systemet och i de mera progressiva av de statliga systemen. Ofta nog samarbetar man med korrespondensinstitut. I San Quentin och på Alcatraz förekom ett givande samarbete med University of California i Berkeley. På San Quentin och annorstädes observerades en stab av lärare utvalda bland internerna, men detta arrangemang rekommenderas icke i American Prison Associations standardregler.

Anstalternas undervisning står ofta under ledning av en på varje anstalt verksam *Director of Education*, som vid sin sida har två eller tre *Assistant Directors* eller *Supervisors* jämte lärare och lärarinnor för vanlig skolundervisning, eller för undervisning i yrkesämnen. Oftast ha anstalterna en särskild skolbyggnad till sitt förfogande med ett flertal lärosalar. Skolbyggnaden inrymmer också anstaltens bibliotek och lärum. Stundom har man särskild lokal för visning av undervisningsfilm.

Biblioteken äro över lag välförsedda och välskötta och stå oftast under ledning av fackutbildade bibliotekstjänstemän. På de stora anstalterna finnas särskilda lärum anknutna till biblioteken, där något hundratal tidningar och tidskrifter samt referensböcker tillhandahållas. I dessa lokaler få de intagna efter ansökan vistas under fritid. För underhåll av bokbeståndet i ett anstaltsbibliotek beräknar man på de flesta håll i USA en års-

kostnad av 1 dollar pr intagen. På Alcatraz omfattade biblioteket 12.000 volymer, på San Quentin 28.000, på Jackson 15.000 och på Atlanta 20.000.

Tidningar och tidskrifter få av de intagna icke hållas hur som helst utan skola vara godkända av anstaltsledningen. Som regel få de mottagas endast om de sändas i utgivarkorsband.

För religionsvården har man alltid en heltidsanställd protestantisk präst, ofta också en heltidsanställd katolsk. Alla federala institutioner ha två präster på heltid och dessutom en partiellt anställd judisk präst. Frälsningsarmén utövar också i USA sin fängelsemission. På icke religiös basis verka de s. k. Alcoholics Anonymous, en direkt motsvarighet till föreningen „Länkarna“ i vårt land, genom fängelsebesök och propaganda.

Gudstjänster hållas flerstädes i lokaler, som även äro avsedda för sammankomster av profan natur. Här och där finnas dock särskilda kapell. Lokalerna äro försedda med ett slags vridscen-inrättningar, varigenom man får fram utrustning för protestantisk, katolsk eller judisk gudstjänst, allt efter behov.

16. Brevskrivning, besök, permissioner m. m.

Brevskrivning och mottagande av brev är reglerat efter i stort sett samma principer överallt. Brev censureras enligt den intagnes vid strafftidens början avgivna medgivande. Medgivandet är knappast frivilligt, eftersom vägran att lämna sådant medför att brev överhuvudtaget ej få sändas eller mottagas. Inom det federala systemet tillåtas ocensurerade skrivelser till USA:s justitieminister, chefen för det federala paroleväsendet och chefen för den federala fängelsemyndigheten, i Kalifornien bl. a. till guvernören. Brevväxling är i stort sett begränsad till de närmaste anhöriga. Saknas sådana får den intagne utvälja 3—4 vänner med oantastligt renommé. Sedan korrespondenslistan vid strafftidens början gjorts upp, få ändringar göras endast på vägande skäl. Affärsbrev av olika slag få icke skrivas av internerna utan ombesörjas av kuratorn. All brevskrivning rörande kommande anställning sker också genom kuratorn, och intagen får själv icke skriva brev till presumtiva arbetsgivare.

Besöksförhållandena äro vid den federala anstalten vid Chillicothe reglerade på följande för andra anstalter ganska typiska sätt: Besök få mottagas av föräldrar, syskon, hustru och barn till den intagne. Fosterföräldrar och avlägsna släktingar kunna i speciella fall också mottagas. Släktingar som avtjänat frihetsstraff få avlägga besök endast efter medgivande från Bureau of Prisons i Washington. Ej mer än två besökande insläppas samtidigt till varje intagen. I regel tillåtes ett 2-timmars besök pr. månad. Ingenting får vid besök överlämnas till den intagne, och han får själv ej utlämna något. Liksom förhållandet är vid brevskrivning, skola vid strafftidens början även tilltänkta besökare uppföras på lista och godkännas. Vid en del anstalter t. ex. Sing Sing måste föreslagna besökare underkasta sig tagning av fingeravtryck. Åtskilliga anstalter tillåta medförande av matpaket och pengar till den intagne vid besök.

Besöksförhållandena växla med anstaltens säkerhetsgrad. Vid en del slutna institutioner tillåtas besök endast via väggar av skottsäkert glas och förstärkningsanordning för ljudet, vid andra har man stora gemensamma besökssalar där besökarna och internerna sitta mitt emot varandra vid ett långbord, skilda åt även av en i bordets längdriktning gående glasskiva av ungefär $\frac{1}{2}$ meters höjd. Vissa anstalter ha besökslokaler av båda dessa typer. Personal är själfallet närvarande vid besöken. Öppna anstalter anordna sina besök på mindre formellt sätt, men besöken äro alltid övervakade.

Rökning får vid amerikanska anstalter förekomma rätt fritt. Förbud förekommer egentligen bara vid vissa ungdomsanstalter. I allmänhet tillåts rökning även i bostadsrummet, och den intagne får vanligen också disponera tändstickor fritt.

Permissioner under anstaltstiden är en sällsynthet. Egendommeligt nog förekomma de mest i Södern. I staten Mississippi har man permissioner mellan den 1 december och 28 februari, 10 dagar åt gången. De ges dock bara åt folk, som avtjänat en fyraårig strafftid och visat gott uppförande. Under de tre år permissionerna där varit i bruk ha 1100 permitterats med bara 6 avvikanden. Permissioner över en weekend kunna förekomma vid några ungdomsanstalter.

Arbete hos privata arbetsgivare utanför anstalten försöktes under krigsåren vid Annandale i New Jersey. Sommaren 1944 arbetade 66 pojkar varje dag hos 19 olika lantbrukare i trakten av anstalten utan att något avvikande rapporterades. Ersättningen uppgick till 3 dollars pr dag, varav 25 % gick till en för hela anstalten gemensam fond. Även på ett par andra håll har man erfarenheter av dylik day parole.

17. Utspisning. Tillhandahållande av premievaror.

Mathållningen står överallt i USA:s fångvårdsanstalter på ett högt plan. De stora centralköken äro modernt utrustade och sysselsätta upp till ett 100-tal interner, som där få en god yrkesutbildning. Bageri, slakteri och konservfabrik, i vilken sistnämnda man tar hand om överskottet av trädgårdsprodukter och köttvaror, hör till utrustningen inom dessa väldiga hushållsdepartement. I anslutning till köken ligga ett par matsalar, varav en för personal. Utspisningen i den för interner avsedda matsalen sker vanligen *cafeteria style*, vilket innebär att internerna hämta maten vid varm- och kyldiskar och få den upplagd på en medförd bricka, praktiskt uppdelad i olika fack. I personalmatsalen servera prydligt klädda interner. I sammanhanget bör måhända också omnämnas att flertalet fängelsedirektörer ha rätt att i sitt privata kök använda en eller flera intagna för matlagning och andra hushållsgöromål.

Morgonmålet serveras vanligen kl. 7,30, middagsmålet kl. 12 och kvällsmålet kl. 17,30 eller 18. Då jag den 13 augusti 1947 besökte den federala anstalten i Leavenworth i Kansas, serverades där följande

Frukost	Middag	Kväll
Konserverade persikor	Köttfärs	Fläsk „Chop Suey“
Gröt och mjölk	Kokt potatis	Ris
Vetebullar	Majskolv	Skärbönor
Sockerkaka, kaffe	Färska tomater	Gurk- och löksallad
	Brödpudding	Äpplepaj
	Isté, bröd	Apelsinsaft, bröd.

Ovanstående är en typisk vardagsmatordning. På sön- och helgdagar serveras som regel glass till dessert vid middagsmålet, och vid speciella tillfällen (4:e juli och jul) är det icke ovanligt med höns och kalkon. Fisk är begränsat till en dag i veckan på de flesta anstalter. Man får taga om av maten så många gånger man önskar, men överallt uppställs den fordran, att ingenting av den mat man tagit för sig får lämnas kvar på tallriken.

Inom varje anstalt finns vanligen en anstaltsbutik, *commis-sary*, där den intagne får handla tobaksvaror, sötsaker, konserver, toalettartiklar, brevpapper, tidskrifter och smärre civila klädespersedlar såsom strumpor, slipsar, mössor. Avkastningen från sådana butiker brukar gå till anstaltens nöjesdetalj. Oftast avlönas den befattningshavare, som sköter butiken, från den vinst, som uppkommer. På en mängd anstalter tillämpas den praxis, att en intagen i sin cell tillåtes disponera uteslutande sådana varor, som finnas att tillgå i anstaltsbutiken. Allt annat betraktas som kontraband och blir obönhörligt konfiskerat. De belopp man får förbruka för inköp variera från 2—5 dollars pr vecka. På de anstalter, där arbetspremier förekomma, får man disponera halva förtjänsten för inköp i butiken. På andra platser har man att hålla sig till de medel man ev. kan få översända till sig. Som tidigare nämnts består anstalten i sådana fall emellertid vissa porton och visst antal cigaretter utan kostnad för den intagne.

18. Sjukvård och hygien.

På anstaltssjukhusen har man åtminstone en heltidsanställd läkare, varjämte specialister tillkallas för särskilda fall. Man har avtal med en kirurg, en specialist på öron-, näs- och halssjukdomar och en medicinsk specialist. Operationer av alla slag, även mycket komplicerade sådana, verkställas alltid på fängelse-sjukhuset, som har fullständig och ofta hypermodern utrustning för sådant ändamål. Även röntgenutrustning finnes. Sjukvårdspersonalen utgöres vanligen av för ändamålet genom särskilda kurser utbildade intagna. Sjukhuset på San Quentinfängelset

har en kapacitet på 300 platser, varav hälften i enkelrum. De större anstalterna ha heltidsanställda tandläkare, och viss tandbehandling (silverfyllning och alla extraktioner) bekostas av fångvården.

Utpräglat sinnessjuka överförs till de statliga sinnessjukhusen. Vissa fångvårdssystem, t. ex. New Yorks och det federala, ha egna sinnessjukhus. Någon särbehandling av psykopater förekommer knappast i USA:s fångvård, men man känner överallt detta som en brist.

Den personliga hygien vill man befrämja genom föreskrifter om täta bad och täta klädombyten. Bad (alltid dusch, karbad förekommer endast på sjukhusen) föreskrives inom de federala anstalterna två gånger pr vecka med möjlighet till tätare bad för dem som så önska. Strumpor bytas tre gånger i veckan. För dem som arbeta i köksavdelningarna kräves dagliga byten av strumpor och underkläder.

Anstalten vid Joliet utanför Chicago tillverkar sitt eget behov av tvål för maskintvätt och för toalettbruk. Tvåltillverkning förekommer också vid en del andra anstalter.

19. *Personalen.*

Personalen på en stor anstalt kan utgöras av (Jackson): 1 direktör (warden), 1 vicedirektör (deputy warden), 1 assistent (assistant deputy warden), 1 bevakningschef (chief inspector), 5 över-uppsyningsmän (captains), 7 uppsyningsmän (lieutenants), 24 överkonstaplar (sergeants) och 395 vaktkonstaplar (guards). Därtill kommer bl. a. 1 psykiater, 3 kroppssjukläkare, 6 personer som ha med skolundervisningen att göra, 2 psykologer, 5 sociologer, 1 welfare director (kurator), 11 stewards och ett hundratal andra befattningshavare, som ha med underhåll av olika slag att skaffa.

En direktörs lön uppgår på en stor anstalt till omkring 10.000 dollars pr år, vartill kommer praktiskt taget allt fritt: fri bostad, fria tjänare, fri mathållning för tjänstemannen själv och hans familj, fri telefon, fria tidningar samt fri disposition av automobil även för privat bruk.

Lönerna för en vaktkonstapel bruka variera mellan 1800 och 3200 dollars pr år. Den årliga semestertiden är i regel bara 14 dagar. Härtill kommer dock genom 40-timmars-veckan för åtskilliga av dem 52 lediga lördagar pr år. Pensionsåldern varierar något. Vid de federala anstalterna pensioneras en vaktkonstapel vid 62 år och erhåller då 162 dollars pr månad i pension. I Michigan kan pensionering ske vid 60 års ålder och är obligatorisk vid 70.

Personalen utbildas genom ett flertal obligatoriska och frivilliga kurser både före anställandet och genom efterutbildning (in-service training).

20. Frigivning. Hjälpverksamhet.

Grunderna för utskrivning från anstalt äro i USA synnerligen varierande och invecklade. Det federala systemet, som ju har tidsbestämda strafftider, har å ena sidan egentlig *parole*, motsvarande ungefär den äldre svenska formen av villkorlig frigivning, å andra sidan *conditional release*, frigivning före strafftidens utgång beroende på hur mycket *industrial good time* och *good conduct time*, som intjänats. Parole kan inom det federala systemet ifrågakomma, när $\frac{1}{3}$ av strafftiden avtjänats. Den ges mycket sparsamt efter noggrann prövning och utredning i det särskilda fallet, och beslut fattas av en för nationen gemensam nämnd *US Board of Parole*. Den utskrivne ställes i USA så gott som alltid under övervakning för vissa år. I de statliga systemen, där minimi- och maximistrafftider är regel, är egentlig parole åtskilligt vanligare och övervakningen pågår tills den maximala strafftiden löpt ut, vilket kan ske åtskilliga år efter det vederbörande i verkligheten blivit utskriven. Det federala systemet har årligen omkring 17.000 utskrivna under övervakning, och i staten Michigan redovisades för år 1944 6000 övervakade parole-fall. Övervakarna äro vanligen heltidsanställda tjänstemän inom parole-väsendet. Deras belastning kan uppgå till omkring 120 övervakningsfall pr person. I staten New York avlönas *parole officers*, som övervakarna i regel benämnas, med från 2400 till 3000 dollars pr år.

Vid utskrivningen utrustas varje intern med full uppsättning civila men anstaltssydda kläder på anstaltens bekostnad, oavsett i vilket skick hans medförda utrustning befinner sig. Inom det federala systemet tilldelas avgående intern gratifikation med från 10 till 30 dollars, om han själv anses sakna tillräckliga medel till sitt uppehålle för den närmaste tiden.

Enligt uppgift stå helt otillräckliga medel till förfogande för hjälpverksamhet bland frigivna, och man nödgas här i hög grad lita till privat välgörenhet.

En genomgripande reform är säkerligen av nöden flerstädes inom USA:s splittrade och förvirrande fångvård, men det vore orätt att säga, att icke reformvilja finnes. Fångvården i stat efter stat synes mer och mer vara på väg att modelleras om efter den idealplan, som American Prison Association ställt upp, en plan för vilken det federala systemet i mångt och mycket utgjort en förebild. Mer och mer börjar man också angripa den hos allmänheten grundmurade principen *safekeeping first*. Vid 1946 års fångvårdskongress i Detroit höll dåvarande presidenten i The American Prison Association *Sam A. Lewisohn* ett inspirerande anförande, som spritts i tryck över hela nationen. Skulle en invånare från Mars i dag landa i Amerika, skulle han bland mycket annat säkerligen också bli förvånad över vårt galna sätt att sköta våra brottslingar, säger Lewisohn, genom att sätta dem i en så abnorm miljö, som de flesta amerikanska fängelser utgöra. På ansvarskännande håll inom amerikansk fångvård har man detta klart för sig, men den allmänna opinionen är kvar i sina vanföreställningar. „Allmänheten är i sitt tänkesätt långt efter en framstegsvänlig fångvårdsman. Den har ingen eller ringa förståelse för dennes benägenhet att betrakta fångvård som en pedagogisk funktion. Olyckligtvis är allmänheten, tyngd av sina egna skuldkomplex, föga objektiv gentemot fången utan betraktar honom som en skräckinjagande individ, som man till varje pris måste skydda sig emot. Man glömmer

emellertid att skyddet bara är tillfälligt om man inte vill bura in folk på livstid“.

Hur långt man i USA än kan komma att gå i fråga om humanisering av straffverkställigheten, är det osannolikt att man når vissa europeiska länders nivå, vilken förutsätter en åtskilligt mer godartad kriminalitet än den man alltid måste räkna med i Amerika. Även om beläggningen vid de största anstalterna kan reduceras, kommer man knappast ifrån mycket stora förläggningssenheter, vilket i och för sig försvårar en individualiserad och repressionsfri fångvård.

Arbetsdriften inom den svenska fångvården.

Av byråsekreteraren CARL-HENRIK ERICSSON.

Intagen skall behandlas med fasthet och allvar och med aktning för hans människovärde. Han skall sysselsättas med lämpligt arbete och i övrigt erhålla sådan behandling att hans anpassning i samhället främjas". Så börjar 24 § i den nya straffverkställighetslagen av den 21 december 1945. Den paragrafen kan sägas utgöra en programförklaring för den svenska fångvården efter straffverkställighetsreformen. Den ger uttryck åt det som måste anses vara det centrala inom all fångvård — att arbeta med sikte på de intagnas framtid. Detta gäller inte minst ifråga om sysselsättningen av de intagna. Denna får inte i första hand bestämmas av ekonomiska hänsyn utan bör ordnas med öppen blick för det väsentliga i fångvårdsarbetet, det som 24 § vill uttrycka.

Huru de olika momenten i behandlingen skola avvägas kan vara svårt att avgöra och kan nog aldrig göras fullt tillfredsställande, enär denna avvägning ofta måste grundas på en subjektiv värdering. Huvudsaken är väl att det inte råder konkurrens utan samarbete mellan olika behandlingsformer. Otvivelaktigt är dock att sysselsättningen måste tillmätas den största betydelse. Det må citeras vad strafflagberedningen har sagt om detta i sitt betänkande angående verkställigheten av frihetsstraff m. m. av den 14 november 1944 (sid 152):

„Det främsta medlet att främja den intagnes tillrättaförande är säkerligen att sysselsätta honom med lämpligt arbete. Bortsett från de arbetsoförmögna är det för alla intagna av väsentlig betydelse att de under anstaltstiden få arbeta hårt med ett nyttigt arbete. Att så sker är av vikt för deras utkomstmöjligheter efter frigivningen. En annan synpunkt är av måhända ännu större betydelse. Inom den särskilda livsform som anstaltslivet utgör är arbetet, om det organiseras på rätt sätt, den faktor som minst skiljer sig från det verkliga livets förhållanden; därigenom blir en rationell sysselsättning för den intagne det bästa medlet att motverka det ogynnsamma inflytandet av anstaltslivets förkonstling. Endast genom arbetet kan den dömda återvinna sitt självförtroende och endast därigenom kan han fylla ut en tillvaro som eljest kan förefalla meningslös och lösgöra sig från grubbel och bitterhet. Ingenting är på samma sätt ägnat att tillvarataga de positiva egenskaperna hos honom som ett intresseväckande arbete. Att arbeta energiskt är också hans enda möjlighet att skaffa sig och sina närmaste inkomst och att spara något till frigivningen. Ur anstaltssynpunkt är den intagne mera lättskött om han är fullt sysselsatt, än om han har rikligt med tid att fundera över mer eller mindre inbillade oförrätter.“

Verkställighetslagen föreskriver att intagen skall anvisas lämpligt arbete. Det bör såvitt möjligt vara ägnat att bereda honom yrkesutbildning eller eljest att främja utsikterna för honom att efter frigivningen försörja sig. Vid valet av arbete bör hänsyn tagas till hans håg och fallenhet. Ifråga om dem som dömts till ungdomsfängelse föreskriver lagen dessutom att de böra beredas teoretisk utbildning.

Möjligheterna till yrkesutbildning begränsas av många faktorer — alltför korta strafftider, ålder, brister i intellektuellt avseende, arbetshämningar och annat — men den omständigheten får icke tagas som förevändning för ett eftersättande av utbildningskravet. En strafftid på några månader kan, rätt tillvaratagen, mycket väl medgiva en viss utbildning. En människa

med svaga intellektuella förutsättningar kan passa utmärkt för yrkesarbete o. s. v. Man kan icke utan vidare dekretera att en viss kategori icke bör komma ifråga till yrkesutbildning.

Men alldeles bortsett från arten av de arbeten, varmed de intagna sysselsättas, kan man uppställa vissa principer för fångarbetet, som böra tillämpas både ifråga om kvalificerat och okvalificerat arbete. Man bör sålunda sträva efter att ge de intagna *vana vid regelbundet och ordnat arbete*, lära dem inse nödvändigheten av att iakttaga noggrannhet i arbetet och att hålla bestämda arbetstider, att fortsätta och avsluta ett påbörjat arbete eller en påbörjad utbildning och sist men icke minst att *vänja dem vid en god arbetstakt*.

Fångvårdsstyrelsen har nyligen i två cirkulär till samtliga fångvårdsanstalter framhållit betydelsen av arbetsfostran och arbetsträning. Det ena cirkuläret behandlar fastställandet av en för hela fångvårdsstaten gemensam dagordning och det andra åtgärder för rationalisering och för effektivare utnyttjande av tillgänglig arbetskraft m. m. Då cirkulären möjligen kunna ha ett visst allmänt intresse, skola de här nedan i korthet återgivas.

Enligt det förstnämnda cirkuläret skall arbetstiden vid slutna och öppna anstalter för vanligt fångförvar, säkerhetsanstalter och ungdomsanstalter uppgå till *48 timmar per arbetsvecka*. En föregående utredning hade visat att arbetstiden vid flertalet anstalter understeg 48 timmar och i allmänhet uppgick endast till 42 å 44 timmar per vecka, på sina håll ännu lägre. Förklaringen till dessa korta arbetstider kan måhända delvis sökas däri att man så länge cellstraffet existerade ofta hade mycket stora svårigheter att bereda de intagna effektiv sysselsättning. Den nya verkställighetslagen ändrade med ens förutsättningarna och fångvården kunde tillföras en mängd nya arbetsobjekt som aktualiserade behovet av en genomgripande rationalisering av arbetssätt och arbetsmetoder.

Förutom den omständigheten att arbetstiderna voro av skiftande längd, tillkom även att de olika anstalterna hade skilda dagordningar, som på många håll kännetecknades av att arbetsdagen var söndersplittrad i korta arbetspass, beroende på att

den i lagen föreskrivna dagliga friluftsvistelsen, de s. k. promenaderna, lagts in under arbetstid. I den nya dagordningen, som följer här nedan, har man strävat efter att undvika denna splittning av arbetstiden.

Normaldagordning

Måndagar—fredagar.

Uppstigning	kl. 6.30
Personlig hygien, bäddning, städning, morgonmål	" 6.30— 7.10
Samling å arbets- eller utställningsplats	" 7.10— 7.15
Arbete (arbetspaus kl. 10.00—10.15)	" 7.15—11.30
Middagsrast	" 11.30—13.25
Samling å arbets- eller utställningsplats	" 13.25—13.30
Arbete (arbetspaus kl. 15.30—15.45)	" 13.30—17.45
Personlig hygien, persedelvård	" 17.45—18.00
Stängning (vid slutna anstalter)	" 20.00
Släckning	" 22.00

Lördagar och helgdagsaftnar.

Uppstigning	kl. 6.30
Personlig hygien, bäddning, städning, morgonmål	" 6.30— 7.10
Samling å arbets- eller utställningsplats	" 7.10— 7.15
Arbete (arbetspaus kl. 10.00—10.15)	" 7.15—12.45
Middagsrast	" 12.45—13.30
Stängning (vid slutna anstalter)	" 20.00
Släckning	" 22.00

Sön- och helgdagar.

Dagordning för sön- och helgdagar fastställs av styresmannen.

Den sammanlagda arbetstiden per arbetsvecka skall sålunda uppgå till 48 timmar, 15-minuterspauserna inräknade. Ifråga

om lantarbete får arbetstiden begränsas till 43 timmar per vecka under vintermånaderna december, januari och februari men skall å andra sidan utökas till 50½ timmar per vecka under sommarhalvåret (april—september). För arbeten, vilka kräva annan arbetstid än den ordinarie (vissa jordbruksarbeten, såsom djurskötsel, mjölkkörning o. d., samt vissa handräckningsarbeten i värmecentral och kök m. m.) äger styresmannen fastställa arbetstiden, dock med den begränsningen att den sammanlagda arbetstiden för två veckor i följd skall uppgå till minst 96 och högst 100 timmar. Vidare får styresmannen förordna om utförande av arbete å andra tider än de i dagordningen fastställda i särskilda fall (synnerligen angelägna arbeten av övergående natur etc.).

Utomhusvistelsen („promenaderna“) bör förläggas till den intagnes fritid, i första hand till middagsrasten, vilket är en av anledningarna till att denna gjorts förhållandevis lång. Under sommarhalvåret (april—september), då utomhusvistelsen med fördel kan förläggas till tiden efter arbetets slut för dagen, får middagsrasten vid slutna anstalter avkortas med en timme och arbetet avslutas en timme tidigare. Vid öppna anstalter samt ifråga om vid slutna anstalter intagna, som syssla med utearbete, får denna avvikelse från dagordningen tillämpas under hela året. De intagna som det här är fråga om, kunna förutsättas få tillräcklig motion under arbetet eller därigenom att de få röra sig fritt inom anstaltens fritidsområde.

Gymnastik och idrott skall förläggas till fritid. Vid ungdomsanstalterna få dock övningarna i viss utsträckning inräknas i den ordinarie arbetstiden enligt särskilda av fångvårdsstyrelsen utfärdade bestämmelser.

I dagordningen föreskrives vidare att intagen såvitt möjligt icke bör kallas till samtal med styresmannen eller annan befattningshavare vid anstalten under den ordinarie arbetstiden. Sådana samtal böra förläggas till den intagnes fritid, i första hand till middagsrasten.

Några arbetspauser utöver de i dagordningen intagna 15-minuterspauserna få icke medgivas. Det skall tillses att arbetet

efter pauserna återupptages utan dröjsmål. Rökning får icke äga rum i arbetslokaler eller där risk för eldfara föreligger. Vad stängningstiden beträffar får styresmannen medgiva undantag, om detta erfordras med hänsyn till studie- eller bildningsverksamheten vid anstalten eller den intagnes fritidssysselsättning m. m. Vid öppna anstalter får tidpunkten för stängning bestämmas av styresmannen.

I det andra av de ovannämnda cirkulären till fångvårdsanstalterna framhåller fångvårdsstyrelsen inledningsvis nödvändigheten av att alla krafter inriktas på en effektivisering av fångvårdsanstalternas drift i syfte att för det allmänna på bästa sätt tillvarata alla tillgänglig arbetskraft. Särskild uppmärksamhet bör därvid ägnas följande frågor, nämligen

1. de intagnas användande för handräckningsgöromål
2. arbetstakt och arbetsdisciplin
3. arbetsledares deltagande i arbete.

En vanlig företeelse inom fångvårdsanstalterna är att handräckningsarbetet har en viss benägenhet att gripa omkring sig på bekostnad av det produktiva arbetet inom den organiserade arbetsdriften. Detta gäller särskilt de okvalificerade handräckningsgöromåler (städning o. d.).

Under vissa betingelser kan naturligtvis även handräckningsarbetet vara av värde för den intagne. En förutsättning är dock, att *göromålen bereda effektiv sysselsättning under hela arbetstiden*. Detta kan understundom vara svårt att åstadkomma. Arbetet kan vara av sådan art, att en noggrann övervakning och kontroll svårligen kan äga rum. Vederbörande arbetsledare ställer kanske icke alltför höga fordringar på de intagna ifråga om arbetstakt och arbetsdisciplin, och ofta nog avdelas ett större antal intagna till handräckningsarbete än som verkligen erfordras.

Det torde icke råda någon tvekan om att handräckningsarbetet kan och bör effektiviseras. Arbetet måste läggas upp så att goda arbetsprestationer framtvingas. Den närmast till hands liggande åtgärden synes vara att begränsa antalet sysselsatta

och att öka den arbetskvantitet som ålägges var och en av dem. Genom att noga tillse att det ålagda arbetet även blir utfört, drives arbetsprestationen upp. Utrustningen bör moderniseras och anpassas efter förhållandena i det praktiska livet. Maskinella hjälpmedel böra anskaffas och användas i största möjliga utsträckning.

Vad arbetstakt och arbetsdisciplin beträffar har fångvårdsstyrelsen i cirkuläret betonat att *arbetsplikt föreligger enligt straffverkställighetslagen och att bestämmelsen om arbetsplikt avser samtliga kategorier som berörs av lagen*, nämligen straffångar, fängelsefångar, bötesfångar, till ungdomsfängelse dömda, förvarade och internerade. *Behandlingen bör inriktas på att bibringa den intagne en god arbetsträning och arbetsdisciplin och att söka driva upp arbetsintensiteten.*

Slutligen framhålles i cirkuläret betydelsen av att arbetsledaren söker väcka den intagnes intresse för arbetet och genom att själv delta i arbetet stimulerar den intagne till goda arbetsprestationer.

Cirkulären ha som nämnts tillkommit för att understryka betydelsen av att de intagna beredas effektiv sysselsättning. Men enbart föreskrifter räcka inte långt. Man vill genom sysselsättningen ge den intagne förståelse för arbetet, söka få honom att inse att arbete är det enda som lönar sig i det långa loppet. Man vill tala om för honom, att arbetet visserligen kan vara hårt och tröttsamt men att det i alla fall ger resultat, om man håller ut, och att det resultatet icke bara kan mätas i pengar. Programmet är alltså tämligen klart. Svårigheten är att utforma sysselsättningen i praktiken så, att den kommer att verka i rätt riktning. Det finnes dock åtskilliga möjligheter att påverka den intagne till gott arbete och sådana möjligheter bör man utnyttja så långt det går. Målet måste vara att söka skapa sådana arbetsförhållanden att orden „arbetsplikt“ och „arbets tvång“ förlorar sin aktualitet inom fångvården.

Den viktigaste faktorn i samband med ordnandet av sysselsättningen är naturligtvis valet av arbete. Vidare må nämnas omskolningen och yrkesutbildningen, ersättningen till de intagna för utfört arbete m. m.

Vid anstaltsplaceringen är det önskvärt att man i största möjliga utsträckning kan taga hänsyn till de intagnas individuella förutsättningar för olika yrken. Av praktiska skäl kan emellertid endast ett begränsat antal yrken och arbetsgrenar tänkas bli representerade inom arbetsdriften. Om man tillmäter sysselsättningen den stora betydelse som den nog måste anses äga, kan det understundom bli nödvändigt att låta andra differentieringsgrunder, såsom ålder, straffart, närheten till hemorten m. m., stå tillbaka för sysselsättningsfrågan, om man blott håller fast vid kravet på att olämpligt inflytande de intagna emellan i görligaste mån skall undvikas. Vid valet av arbete torde man böra följa vissa allmänna riktlinjer, exempelvis

1. intagna med strafftider på 6 månader och däröver böra om möjligt sysselsättas med kvalificerat yrkesarbete och beredas omskolning eller yrkesutbildning,
2. intagna med kortare strafftider än 6 månader böra sysselsättas med enklare industri-, hantverks-, handräcknings- eller utearbeten, allt under förutsättning att de icke äro yrkeskunniga — yrkesarbetare böra givetvis om möjligt få arbeta inom sitt fack,
3. intagna som äro handikappade av en eller annan orsak böra sysselsättas med arbeten av terapeutisk karaktär alltefter graden av arbetsförmåga.

Inom den „kvalificerade“ zonen bör man eftersträva största möjliga yrkesdifferentiering för att taga vara på eventuella yrkesarbetare och för att i enlighet med verkställighetslagens föreskrifter kunna taga erforderlig hänsyn till den intagnes håg och fallenhet vid anstaltsplaceringen.

För närvarande finnas eller planeras följande yrkesgrenar:
mekaniska arbeten (vanliga mekaniska verkstäder och elektromekaniska verkstäder),
snickeri (möbelsnickeri, inredningssnickeri och byggnads-
snickeri),
tapetserararbeten,
tvätteri,
tryckeri,

bokbinderi,
 kuverttillverkning och annan pappersvaruindustri,
 maskinskrivning,
 skomakeri,
 skrädderi sömnad och mössmakeri,
 sadelmakeri,
 byggnadsarbeten med arbetslag för murare, snickare, målare, rörmontörer och elektriker,
 jordbruksarbeten,
 trädgårdsarbeten,
 skogsarbeten med sågning och hyvling av trävaror,
 väg- och planeringsarbeten, och slutligen
 cementvaruarbeten.

Skrädderi, som hittills varit det dominerande yrket, har numera begränsats högst avsevärt, närmast på grund av den mycket ringa efterfrågan efter manliga konfektionsskrädderiarbetare. Tidigare funnos sju verkstäder för manligt klientel men numera återstå endast tre, vid vilka driften för övrigt reducerats till ungefär hälften vad antalet sysselsatta beträffar. En ytterligare begränsning av antalet skrädderiverkstäder kommer efterhand att ske. Detsamma gäller skomakeri. Det bör påpekas att skrädderiets och skomakeriets förutvarande stora omfattning inom fångvården sammanhängde med cellstraffet. Dessa yrken lämpade sig synnerligen väl som cellarbete, bland annat därför att de fordrade ringa eller ingen maskinell utrustning medan däremot sådana utrymmeskrävande yrken som snickeri och mekaniska arbeten endast kunde komma ifråga i begränsad utsträckning.

För närvarande är snickeri det mest omfattande yrket på de slutna anstalterna. Yrket är tillfredsställande ur utbildningssynpunkt men passar sämre som sysselsättning för intagna med korta strafftider. På de slutna anstalterna kommer snickeriet säkerligen icke att utökas. Däremot behöver man ytterligare några sådana verkstäder på kolonier för långtidsfångar för att bereda tillfälle för dessa intagna att fortsätta arbetet och utbild-

ningen inom samma yrke även efter förflyttningen från slutet till öppen anstalt.

Mekaniskt arbete torde inom några år ha övertagit snickeriets roll som huvudyrke inom arbetsdriften — för närvarande pågår en tämligen livlig utbyggnad av denna arbetsgren. Arbetet har många fördelar framför snickeri. Bland annat kan det lättare organiseras för tempodrift och därigenom göras tillgängligt även för utbildad arbetskraft.

Även tvätterier är ett lämpligt fångarbete. Det innehåller både enkla och kvalificerade arbetsdetaljer och kan följaktligen användas som sysselsättning både för långtids- och korttidsklientel. Det råder för övrigt stor efterfrågan efter tvättpersonal inom det privata näringslivet beroende på en allmän övergång från den gamla handtvättmetoden till maskintvätt vid andelstvätterier o. d.

Fångvårdens byggnadsverksamhet drives numera till övervägande del i arbetsdriftens regi och kan beräknas ge sysselsättning åt flertalet av de intagna som före intagningen arbetat inom byggnadsfacket.

Jordbruksarbete med binärningar har vuxit betydligt genom tillkomsten av nya öppna anstalter. För att fångvården skall kunna hålla jämna steg med det privata jordbruket kommer driften att i stor utsträckning rationaliseras och mekaniseras. Genom mekaniseringen erhåller man även möjligheter att utbilda traktorskötare och maskinpersonal.

Trädgårdsarbete förekommer i tämligen stor utsträckning både vid öppna och slutna anstalter. Särskilt vid de senare har arbetet en viktig uppgift att fylla ur motions- och rekreations-synpunkt såsom komplettering till verkstadsarbetet.

En helt ny arbetsgren inom fångvården är cementvarufabrikation, som för närvarande är under organisation vid en koloni i södra Sverige. Arbetet torde kunna drivas huvudsakligen med tillhjälp av intagna med korta strafftider. Vissa mera kvalificerade arbetsdetaljer torde dock kräva långtidsklientel, som kan utbildas för uppgiften.

För sysselsättningen av fängelsefångarna betydde den nya

verkställighetslagen med inrättandet av öppna kolonier ett ofantligt steg framåt. De arbeten som på de gamla krono- och rannsakningshäktena funnos för fängelsefångarnas del inneburo näppeligen lämplig sysselsättning. Numera vågar man påstå att sysselsättningsfrågan för detta klientel är löst på ett tillfredsställande sätt. Förutom jordbruks- och trädgårdsarbeten finnas på kolonierna väg- och planeringsarbeten, skogsarbeten, sågningensarbeten, lådfabrikation och, som förut nämnts, cementvarufabrikation m. m.

Att kolonierna äro lämpliga ur sysselsättningssynpunkt kan man även få belägg för genom att jämföra det ekonomiska resultatet av de intagnas arbete på de gamla häktena och på kolonierna. Medan fångvårdens inkomst per dagsverke tidigare redovisades i ören uppgår den nu till 8 å 10 ibland 15 kronor. De intagnas premieinkomster ha också vuxit kraftigt. Förr översteg premien sällan 40 öre per dag, nu är inkomster på 2 å 3 kronor per dag icke ovanliga.

Lika betydelsefullt som det är att förse den fullvärdiga arbetskraften med lämpliga arbeten, lika angeläget måste det vara att sörja för dem som av olika anledningar icke äro fullt arbetsföra — sinnessjukavdelningarnas klientel, vissa av psykopaterna, invalider och de som drabbats av arbetshämningar av skilda slag. Vad sinnessjukavdelningarna beträffar är problemet på god väg att lösas genom den arbetsterapi, som där igångsatts. Givetvis återstår åtskilligt att göra. Ännu befinner sig arbetsterapien på experimentstadiet, men så snart avdelningarna fått den maskinella utrustning som erfordras, bör man kunna vänta sig tillfredsställande resultat. För ledningen av arbetena ha anställts särskilda arbetsterapeuter, som fått speciell utbildning, men även den övriga personalen på avdelningen intresserar sig för patienternas sysselsättning, då arbetet ju är ett av de viktigaste terapeutiska medlen vid sinnessjukas behandling.

Vad sysselsättningen av de övriga av nyssnämnda kategorier beträffar saknar fångvården för närvarande tillräckliga resurser. Det torde många gånger vara så att dessa som ingenting kan och ingenting vill, dessa fysiskt och psykiskt orkeslösa,

placeras i någon verkstad eller tilldelas någon handräcknings-syssla och ofta nog måste lämnas att klara sig själva.

Dessa människor böra ej givas vanligt yrkesarbete eller användas till handräckning, som de inte duger till. När de märker att de inte kunna klara uppgiften — och det märker de om inte annat så på sin premieförtjänst — och inte kunna hålla takten med de övriga, blir följden lätt att de bli håglösa och tappa intresset för det hela, ta vara på varje tillfälle att komma undan arbetet. Vanligen blir väl resultatet en ökad opposition mot allt ordnat arbete och därmed har man endast uppnått raka motsatsen mot vad man åsyftat.

En felaktig arbetsplacering kan verka nedbrytande icke blott på den som råkar ut för detta utan också på hans arbetskamrater. Han blir ett störningsmoment på arbetsplatsen. Han kanske uppviglar de övriga till sämre arbetstakt, oordning och slarv. Även om han icke medvetet försöker sabotera arbetet, kan han genom sin blotta närvaro verka deprimerande på kamraterna och genom sina dåliga arbetsprestationer rubba arbetsrytmen.

Det är önskvärt att sådana element skiljas från de övriga in-tagna och placeras i särskilda *träningsavdelningar*, där de kunna tränas upp i lugn och ro till arbete och till förståelse för arbetets innebörd under ledning av skolade arbetsterapeuter. Träningsavdelningarna måste göras små och differentieringen måste vara ytterst noggrann med hänsyn till den mer eller mindre svåra graden av arbetshämning. I första hand torde trä-ningsavdelningarna komma att få ta hand om en hel del av alla dem som nu ha sysselsättning med handräckning. Kunde man ge dessa ordnat arbete, vore en stor del av sysselsättnings-problemet på anstalterna löst.

Vid en enquête bland styresmännen vid de olika fångvårds-anstalterna angående handräckningsgöromålen, som fångvårds-styrelsen gjorde under fjolåret, slog man på sina håll vakt om detta arbete. Man ansåg att det snarast vore en fördel för an-stalterna att ha tillgång till skiftande handräckningsarbeten och man varnade för en rationalisering, som kanske skulle minska

möjligheterna att variera sysselsättningen. Detta håller streck när det gäller yrkesbetonade arbeten — matlagning, värmeledningsskötsel, expeditjonsarbete och liknande — men det har givetvis aldrig varit meningen att beskära sådana arbeten annat än om det kunde finnas nödvändigt ur andra synpunkter. För övrigt visade undersökningen att det i allmänhet icke rädde någon överbeläggning inom dessa grupper. Vad man närmast måste söka komma tillrätta med är det helt och hållet okvalificerade och ofta okontrollerbara handräckningsarbete, som går under benämningen „städning“.

En absolut förutsättning för att träningsavdelningarna skola bli till nytta är att arbetet ställes under ledning av tränade och erfarna arbetsterapeuter, som ha förmåga att bedöma och förstå de svårigheter som var och en av de intagna på avdelningen har att dras med och som kunna anpassa arbetsuppgifterna efter vars och ens arbetsförmåga.

Omskolningen och yrkesutbildningen är ett ständigt lika aktuellt problem inom fångvården. Men detta är fångvården icke ensam om. Hela industrien dras med samma svårigheter och man har nu rätt allmänt börjat intressera sig för spörsmålet och försökt stimulera till åtgärder för en förbättrad utbildning. I första hand siktar man naturligtvis på en allsidig yrkesutbildning men man har också på sina håll tagit upp frågan om tempoarbetarnas utbildning. På senare år har man fått upp ögonen för betydelsen av förbättrade träningsmetoder för den nyanställda arbetskraften och impulserna till detta har kommit från Amerika och England. Där ställdes man under kriget inför problemet att klara krigsproduktionen med en delvis helt ny och oskolad personal. Det måste ha varit hart när oöversfigliga svårigheter. Att man lyckades har man till stor del att tacka en utbildningsmetod för, som utexperimenterades 1940 och som man kallade Training within Industry. Metoden bygger helt enkelt på den iakttagelsen, att man har lätt att lära det som man får utföra själv. Det är med andra ord en aktiv metod att träna det man skall göra i stället för att höra på långa och invecklade utläggningar om hur det hela skall gå till. För många av fång-

vårdens arbetsledare innebär metoden kanske ingenting nytt, men det skulle säkert inte skada om den allmänt sattes i system.

Teoretisk yrkesutbildning har hittills förekommit huvudsakligen vid ungdomsanstalterna. Under fjolåret utarbetade fångvårdsstyrelsen nya undervisningsplaner i samråd med överstyrelsen för yrkesutbildning. Dessa innebära att teoretisk undervisning — i snickeri, mekaniska arbeten, skrädderi, jordbruk och trädgårdsskötsel — skall pågå under 32 veckor, fördelade på en höst- och en vårtermin. Antalet undervisningstimmar per vecka varierar något inom olika yrken men utgör vanligen 12, därav i allmänhet 3 timmar gymnastik och idrott. Under den övriga delen av veckan och under de veckor då teoretisk undervisning icke pågår, meddelas praktisk undervisning i yrkesarbete. Den teoretiska undervisningen inräknas i arbetstiden.

För straffångarnas del torde väl denna form av yrkesundervisning knappast kunna användas med hänsyn till de alltför varierande strafftiderna. Däremot borde man mycket väl kunna anordna kortare utbildningskurser på en eller annan månad. En mekaniker skulle t. ex. säkert ha god nytta av en svetsningskurs, en jordbruksarbetare av en traktorskötarkurs etc. Vissa utbildningskurser skulle förläggas till någon centralt belägen anstalt. Sedan vederbörande genomgått kursen skulle den fortsatta praktiska utbildningen ske vid verkstäder m. m. på vanligt sätt.

En av de tillförlitligaste metoderna när det gäller att stimulera den intagne till goda arbetsprestationer har man säkerligen i ackordslönesystemet. Man har sedan länge använt sig av *ackordspremier* inom den svenska fångvården. De infördes närmare bestämt redan år 1929. Ackordssystemet betydde ett mycket stort steg framåt. På det ekonomiska resultatet av driften kunde man se att arbetstakten och arbetskapaciteten ökade i en omfattning, som man förut knappast ansett möjlig.

Numera utföres säkert 95 % av allt arbete inom arbetsdriften på ackord. Man använder sig av olika system. Det vanligaste är att varje enhet betalas med samma belopp oberoende av den arbetsmängd som utföres per dag.

Vid vissa arbeten, där tillverkningen omfattar en stor kvantitet per dag, t. ex. vid kuverttillverkning, och där arbetstakten icke regleras av maskinens kapacitet, använder man en *stigande löneskala*. När tillverkningsmängden överstiger en viss angiven kvantitet som kan betraktas som normal arbetsprestation, växer ersättningen per enhet ju mera den färdigställda kvantiteten överstiger normalvärdet.

Sedan något mer än ett år har man prövat en annan progressiv metod, som bland annat är användbar vid arbeten, där man av praktiska skäl icke kan mäta den utförda arbetsmängden varje dag. Den metoden består däri, att man fixerar en viss *grundpremie* per enhet efter vilken inkomsten räknas ut. Grundpremien är avpassad så att ersättningen skall motsvara det som kan anses vara en normal arbetsprestation. Om premieinkomsten därvid överstiger ett visst belopp per vecka, f. n. kr. 8:25, får den intagne 30 % tillägg på den överskjutande delen. Skulle grundpremieinkomsten passera ännu en gräns, f. n. kr. 13:75, får den intagne 60 % tillägg på inkomsten däröver. Den metoden har slagit väl ut. Hittills har den tillämpats vid skogsavverkning och vissa andra utearbeten, men avsikten är att utsträcka den till att omfatta flertalet arbetsgrenar.

På sista tiden ha försök också gjorts med användande av s. k. *gruppackord* i större skala. Denna metod har dock ett tämligen begränsat användningsområde. Den är avsedd att tillämpas vid lagarbeten och tillgår så att ersättningen bestäms för den arbetskvantitet som utföres av hela laget. Beloppet fördelas sedan lika på alla arbetarna eller, om någon har arbetat längre eller kortare tid än de övriga, i förhållande till det antal arbetstimmar eller arbetsdagar som var och en arbetat. Skulle någon ha en mera ansvarsfull detalj att sköta än de andra eller ha förmansställning, får denne ett personligt tillägg på sin del av inkomsten. Gruppackordet, som givetvis även kan beräknas progressivt enligt någon av de förut nämnda metoderna, synes verka befrämjande på lagandan och sammanhållningen. De intagna se själva till att ingen sackar efter enär detta skulle komma att återverka även på de övrigas inkomster. Det ligger också i deras

intresse att klara arbetet med så få man som möjligt — ju färre desto högre inkomst på var och en.

Bland andra åtgärder som skulle kunna tänkas medföra ökad trivsel och arbetslust må nämnas införandet av *industriell demokrati*. Visserligen finnas redan nu vid åtskilliga anstalter s. k. anstaltsråd, sammansatta av intagna, men dessa råd intressera sig vanligen icke för arbetsproblemen. Företagsnämnden — om man får använda den inom det privata näringslivet gängse beteckningen för dylika sammanslutningar — skulle ha sysselsättningsfrågor på sitt program. Givetvis skulle nämnden endast vara ett rådgivande organ, som till styresmannen eller arbetsföreståndaren kunde avgiva förslag rörande lämpliga arbetsuppgifter, förenklingar och förbättringar i driften, utbildningskurser, anskaffande av nya maskiner etc. Genom tillkomsten av sådana nämnder skulle man kunna utnyttja den fond av tekniskt kunnande och erfarenhet, som onekligen ofta finnes bland klientelet. Om ett förslag till förbättring visar sig användbart, bör förslagsställaren erhålla en särskild gratifikation, detta för att ytterligare stimulera intresset och sporra till nya initiativ.

Förande av Motorfordon enligt svensk praxis angående rattfylleri.

Av jur. kand. BERTIL PERSSON, Kristianstad.

S om förutsättning för tillämpning av den svenska rattfyllerilagen¹⁾ fordras, att den spritpåverkade personen "fört" ett visst fordon. Annorlunda är däremot fallet i bl. a. Danmark och Norge, där straff kan följa redan av att någon "försöker föra". Även om således för straff kräves fullbordat brott, har dock polisen möjlighet att preventivt ingripa redan innan förande föreligger. Som ett led i polisens skyldighet att förebygga brottsliga handlingar äger polisman befogenhet att förbjuda och förhindra en spritpåverkad att föra sitt fordon. I sådana fall brukar polisen taga hand om startnycklarna, eftersom föraren då praktiskt taget avskäres från all möjlighet att använda

¹⁾ Termen »rattfyllerilag« förekommer ej som rubrik på någon lag utan är ett allmänt erkänt namn på 1 § lag 7 juni 1934 om straff för vissa brott vid förande av motorfordon. Denna § har följande lydelse:

1 mom. Den som vid förande av automobil, motorcykel eller traktortåg varit så påverkad av starka drycker, att det kan antagas, att han icke på betryggande sätt kunnat föra fordonet, straffas med fängelse i högst ett år eller, där omständigheterna äro mildrande, med dagsböter, dock ej under tjugufem.

Hade föraren en alkoholkoncentration i blodet av 1,5 promille eller däröver, skall han anses hava varit så påverkad av starka drycker, som i första stycket avses.

2 mom. Är det ej styrkt, att föraren var så påverkad, som i 1 mom. första stycket sägs, men uppgick alkoholkoncentrationen i hans blod till 0,8 men ej till 1,5 promille, skall han straffas med dagsböter, lägst 10, eller fängelse i högst sex månader.

ifrågavarande motorfordon. I länder, där försök är straffbelagt, kan däremot polisen ingripa och föranstalta om blodprov och läkarundersökning, så snart det finnes anledning antaga, att en chaufför, som befinner sig i omedelbar närhet av sitt fordon, är påverkad av alkohol.¹⁾

Ett studium av praxis visar, att det ej vållat någon svårighet att avgöra, huruvida det framförda fordonet tillhört de i rattfyllerilagen angivna fordonstyperna. Registreringssystemet medför, att varje motorfordon genom besiktning hänföres till någon av de i lag nämnda huvudgrupperna. Dock kan nämnas ett rättsfall,²⁾ der denna fråga kommer upp. Högsta domstolen hade här att avgöra, om ett fordon var att anse som tyngre motorcykel eller lättviktsmotorcykel. Rättsfallet härstammar emellertid från tiden innan besiktningstvång var infört för lättviktsmotorcyklar, varför det numera ej finnes någon större anledning att befara oklarhet i frågor av denna art. — Vida mera tveksamt är att avgöra vad som menas med att „föra“ motorfordon. Något uttalande i lagens motiv, som i detta avseende kan giva någon ledning, finnes ej. Efter hand har dock i rättspraxis utbildats ett förandebegrepp, som i stort sett är tämligen klart utgestaltat. Såsom kommer att visas i det följande, har praxis nått därhän, att rekvisitet förande anses föreligga på ett mycket tidigt stadium. Därmed ha vi i Sverige i verkligheten närmat oss, vad den danska och norska lagtexten kallar försök. En viss olikhet torde dock fortfarande finnas, men å andra sidan måste det ställa sig svårt att i någon större omfattning komma åt att straffa försök, eftersom det säkerligen i de flesta fall visar sig vara omöjligt att bevisa en persons avsikt, om han ertappas på ett alltför tidigt stadium.

Det vanligaste fallet är naturligtvis, att föraren sitter vid ratten och fordonet drives med motorn. Sådana klara fall för-

¹⁾ Detta framgår av en artikel om den norska rattfyllerilagen i Motorföraren nr 1 år 1937. (»Motorföraren» är organ för Motorförarnas helnykterhetsförbund. I uppsatsen kommer att på flera ställen hänvisas till rättsfall, som refereras i denna tidskrift).

²⁾ NJA 1933 s. 294.

anleda ingen svårighet, men i nedan refererade mål ha tvivelaktiga gränsfall kommit upp.

Ett sådant fall är för handen, när en person befinner sig på någon annan plats intill bilen och därifrån åstadkommer, att bilen med motorkraft sätter sig i rörelse utan att någon håller i ratten. Högsta domstolen har i ett mål¹⁾ av denna beskaffenhet ansett rattfylleri föreligga. En spritpåverkad person drog sålunda igång motorn med en vev utan att han observerat, att backväxeln var ilagd. — Detta gäller bil. Samma princip skulle naturligtvis även kunna tillämpas på motorecykel men blir här av mindre praktisk betydelse, enär cykeln nästan omedelbart skulle falla omkull. En fara för personer och egendom i närheten uppstår dock, varför förutsättningarna för rattfylleri utan tvivel kunna sägas föreligga. — För rattfyllerilagens tillämpning är det ej av avgörande betydelse, om motorn är tillkopplad eller ej. Att förande anses ha förelegat, när en bil av egen tyngd rullat utför en sluttning och en spritpåverkad person suttit i och styrt, är ej så egendomligt.²⁾ Bilen kan på detta sätt komma upp i en betydande hastighet och utgöra en verklig fara för chaufförens medtrafikanter. Något mera komplicerat är det fallet, att vederbörande i en nedförbacke går vid sidan om bilen och samtidigt styr. Även under sådana omständigheter har rattfylleri ansetts föreligga³⁾. Överhängande risk finnes, att personen skall snava och tappa kontrollen över vagnen. Något olika är läget, om en bil bogseras. Då har den bogserade vagnen endast ett begränsat svängrum till sitt förfogande, men trots detta kan bilen ifråga utgöra en fara. Högsta domstolen har också ansett det som rattfylleri, när föraren i den bogserade vagnen varit spritpåverkad.⁴⁾ Mera tveksamt är, huruvida man kan tillämpa ovannämnda principer, när fordonet är en motorecykel. Gäller det tyngre motorecykel finnes ingen anled-

¹⁾ NJA 1931 s. 138.

²⁾ NJA 1936 s. 69.

³⁾ NJA 1935 s. 354.

⁴⁾ NJA 1934 s. 616 och NJA 1944 B 1369.

ning frångå dessa regler.¹⁾ Större svårighet yppar sig däremot, om en lättviktsmotorcykel rullar utför en sluttning, bogseras eller trampas. Visserligen kan anföras, att det ej finnes anledning att i detta avseende göra principiell åtskillnad mellan tyngre motorcykel och lättviktsmotorcykel.

Såsom skäl för att tillämpa samma stränga regler på förare av lättviktsmotorcykel har justitiekanslern i ett mål²⁾ inför högsta domstolen framhållit, att en sådan cykel väger mer än en vanlig trampeykel och därför utgör en större fara. Detta kan ej anses som något vägande argument, särskilt som skillnaden i tyngd ej överstiger 40 kg. Av större praktisk betydelse är justitiekanslerns andra argument. Han säger, att det ofta skulle ställa sig svårt att vederlägga ett påstående från föraren, att motorn varit fränkopplad. Den i praxis erkända stränga regeln, nämligen att förande anses vara för handen även om cykeln trampats fram, får därför uppfattas som tillkommen av rent praktiska orsaker. Den ringa skillnaden i tyngd mellan en lättviktsmotorcykel och en vanlig trampeykel kompenseras av andra omständigheter, som bidraga till att göra en lättviktsmotorcykel mera lättmanövrerad. En sådan motorcykel skall sålunda vara försedd med dubbelt bromssystem; vidare sitter föraren lägre, vilket i förening med motorns placering gör, att tyngdpunkten blir förlagd närmare marken och förarens balans därmed även förbättrad. Bevissvårigheter framskynta också i högsta domstolens dom, där det säges: „oavsett huruvida motorn under färden varit fränkopplad“. Om man ej hölle på denna stränga regel, skulle den tilltalade i många fall kunna gå fri i brist på verklig bevisning. Detta framgår med all tydlighet av ett mål, som helt nyligen förekommit inför Listers häradsrätt. När polisen omedelbart efter den spritpåverkades färd undersökte lättviktsmotorcykeln, saknades röret, som leder

¹⁾ Märk dock följande: i en nedförbacke går den spritpåverkade motorcyklisten bredvid sitt fordon. Rattfylleri? Tveksamt, se följande avsnitt, som behandlar, när någon på slät mark skjuter sitt fordon med handkraft.

²⁾ NJA 1947 s. 253. — Liknande fall refereras i SvJT 1947 rf. s. 30.

bensin från bensintanken till motorn. Föraren uppgav såväl vid polisförhör som sedermera inför rätten, att röret varit borta även under färden, varför motorn således varit obrukbar och cykeln trampats fram. Flera vittnen intygade dock, att motorn varit igång. Rätten fann därför styrkt, att cykeln framförts med tillkopplad motor. I ett fall som detta kan det vara bra att ha till hands den förut nämnda stränga regeln. Om ej vittnena så tydligt uppfattat motorljudet, skulle annars föraren genom sitt „ingripande“ ha gått fri från straff.

Ett mera svårlöst problem uppstår, när en spritpåverkad person med handkraft skjuter sin bil framför sig eller skjuter den igång, så att den sedan rullar av sin egen tyngd. Något mål har ej förekommit inför högsta instans, där det direkt lämnas svar på frågan, om under sådana omständigheter rattfylleri är för handen. Vissa uttalanden finnas dock, men de äro alltför knapphändiga för att giva någon lösning, särskilt som de delvis verka direkt motsägande. Skäl kunna anföras såväl för som mot en tillämpning av rattfyllerilagen. Som skäl för en tillämpning kan anföras det ovan nämnda rättsfallet,¹⁾ där den spritpåverkade stått framför sin bil och dragit igång motorn med startveven, när bilen låg i växel. Han dömdes för rattfylleri, och i domen säges, att han „vidtagit åtgärder med bilen, varigenom den satts igång“. Eftersom praxis ej tidigare ansett den omständigheten av betydelse, huruvida motorn varit tillkopplad eller ej, finnes ej i fall som dessa anledning fria från straff. Som skäl mot en tillämpning kan nämnas ett rättsfall,²⁾ där två spårvakter med handkraft skjutit undan en bil, som hindrade en spårvagn att komma fram. Bilen gick längre än beräknat och fortsatte upp på gångbanan. Högsta domstolen ansåg, att ovarsamt förande enligt vägtrafikstadgan förelegat. Av domens formulering skulle man emellertid kunna sluta sig till, att det där göres en viss åtskillnad mellan vägtrafikstadgan och motorfordonsförordningen. I den av högsta instans fastställda domen heter det således bl. a.: „under den förflyttning,

¹⁾ NJA 1931 s. 138.

²⁾ NJA 1934 s. 81.

som sålunda skett, hade bilen saknat förare". Detta borde närmast betyda, att ej någon varit ansvarig jämlikt motorfordonsförordningen. Av referatet framgår ej, om spårvakterna haft körkort eller om detta varit erforderligt. Dessa bägge rättsfall giva alltså ej någon lösning. I ett votum av en skiljaktig ledamot i ett mål¹⁾ från år 1937 säges bl. a.: „klagandens medverkan vid bilens förflyttande med handkraft kan ej hava inneburit ett förande av bilen". Detta uttalande giver ej någon ledning, eftersom det kan tolkas på två sätt. Någon upplysning i övrigt får man ej av det kortfattade referatet. Uppenbarligen kan ej meningen vara, att förfarandet skulle mista sin egenskap av rattfylleri därigenom, att den berusade blott medverkar, utan förmodigen menas, att förande med handkraft generellt faller utom rattfyllerilagen. Även om praxis således ej hittills lämnat svar på denna fråga, tala dock övervägande skäl för att högsta domstolen skulle anse det som rattfylleri, om en spritpåverkad person toge sig för att mitt i trafikvimlet gå vid sidan om sin bil, skjuta den framåt och samtidigt hålla i ratten med den ena handen; jfr för övrigt den ovan nämnda rättsfallet,²⁾ där chauffören i en nedförbacke gått vid sidan om vagnen och styrt. Härifrån kan steget sedan ej synas långt till att anse rattfylleri föreligga, när personen befinner sig bakom bilen och skjuter den framåt.³⁾ Vederbörande framkallar dock en fara, och lagens syfte är att hindra spritpåverkade personer att åstadkomma sådan fara.

Vid skjutande med handkraft har alltså förande enligt vägtrafikstadgan ansetts föreligga. Motsvarande spörsmål beträffande rattfyllerilagen är ej besvarat i praxis, men starka skäl tala för att göra sammalunda. Då någon skillnad tidigare ej funnits mellan motorfordonsförordningens och rattfyllerilagens förandebegrepp, skulle förhållandet alltså vara det, att rekvisiten för „föra motorfordon" äro desamma i samtliga dessa tre

¹⁾ NJA 1937 B 600.

²⁾ NJA 1935 s. 354.

³⁾ Visserligen kan fallet synas opraktiskt och i de flesta situationer betingat av ett nödläge, men naturligtvis kunna sådana fall tänkas, där det föreligger ett fullt rättsstridigt förfarande.

lagar. Som argument för detta kan dessutom nämnas, att under rubriken i rättsfallet om spårvakterna göras en hänvisning till rättsfallet, där chauffören dragit igång motorn med en startvev¹⁾. Man torde ha ansett rattfyllerilagen i detta avseende vara prejudicerande för vägtrafikstadgan. Skäl tala således för att man bör giva uttrycket „föra motorfordon“ samma betydelse, vilken lag man än utgår från. Rättssystematiska synpunkter giva även belägg för en sådan tolkning, eftersom ett och samma uttryck inom ett likartat rättsområde om möjligt bör tydas på samma sätt. — Det är dock oundgängligt att beträffande övningskörning göra en modifikation. Således anses ej eleven som förare jämlikt motorfordonsförordningen. Undantaget inskränker sig till, vem som är förare. Det inverkar ej på frågan, vilka åtgärder som äro att hänföra till förande.

I sin konsekvens borde en sådan regel medföra, att det bör fordras körkort av den, som med handkraft förflyttar sin bil, (jfr not 3 s. 279). Denna regel kan synas omotiverat sträng, men tanken bakom kravet på körkort är, att man vill uppställa vissa fordringar på den, som giver sig ut i trafiken och därigenom sätter andras liv och egendom i fara. Även den som förflyttar sin bil med handkraft kan sägas vara upphov till en viss fara, eftersom han måste antagas ej äga samma insikt i bilens manövrering, gällande trafikregler och dylikt som en person med körkort. Att sedan denna fara under vissa omständigheter är så gott som obefintlig inverkar ej på principen som sådan. Den som exempelvis på en folktom gata framför sin bil med handkraft bör falla under samma stränga bestämmelse, oavsett faran in casu. Någon skälighetsprövning i det särskilda fallet bör ej tillåtas.

Vad ovan sagts om förande med handkraft gäller beträffande bil. Beträffande motorcykel blir däremot läget något annorlunda. Å ena sidan kan nämnas, att det finnes viss anledning till mildare bedömande. Således kan en motorcykel ej sägas i fall som dessa utgöra en fara på samma sätt som ett fordon

¹⁾ Rättsfallen NJA 1934 s. 81 och NJA 1931 s. 138.

med fler än två hjul, eftersom en motorecykel ej kan fortsätta på egen hand i trafiken. Vidare är ett tvåhjuligt fordon tämligen lätt att manövrera. Men å andra sidan finnes ingen anledning frångå den förut skisserade principen, särskilt som detta skulle kunna medföra vissa olägenheter. Följande ej alldeles opraktiska fall förtjänar påpekas: en spritpåverkad motoreyklist kringgår lagen genom att koppla från motorn och med handkraft skjuta sitt fordon, när han nödgas passera något tättbebyggt samhälle, där poliskontrollen är mere skärpt än vad fallet är på rena landsbygden.

Vid övningskörning kan det synas oklart, huruvida eleven eller läraren eller eventuellt bägge skola vara ansvariga jämlikt rattfyllerilagen. Sammanfattningsvis kan sägas, att om instruktören uppfyller de i lag angivna fordringarna och eleven ännu ej innehar körkort, då äro jämlikt rattfyllerilagen bägge att anse som förare.¹⁾ Om således såväl läraren som eleven äro spritpåverkade, är vardera att anse som gärningsman enligt rattfyllerilagen. Läraren kan dessutom betraktas som delaktig i elevens brott, om läraren själv är nykter eller hans spritpåverkan är så lindrig, att brottet hänföres till mildare straffsats än elevens brott. Komma bägge under samma straffsats, utsluter gärningsmannastraff ansvar för delaktighet. Något fall av delaktighet i rattfylleri vid övningskörning finnes ej tillgängligt. Däremot har år 1947 hovrätten över Skåne och Blekinge dömt en person för delaktighet i rattfylleri, enär han under en bilfärd låtit sin medpassagerare taga plats vid ratten och köra. Fallet ansågs som väsentlig medhjälp, och ingen anledning finnes att bedöma en körlärare mildare.

Övningskörning i annan bemärkelse än vad motorfordonsförordningen stadgar har varit före i ett mål.²⁾ En person hade för elva år sedan tagit körkort men ej framfört bil sedan tiden omedelbart efter det han tagit körkort. I avsikt att träna upp sig

¹⁾ NJA 1939 s. 383. Liknande fall refereras i Motorföraren nr 11 år 1946. Märk, att detta gäller jämlikt rattfyllerilagen. Modifikationen jämlikt motorfordonsförordningen har påpekats i annat sammanhang.

²⁾ Motorföraren nr 11 år 1941.

tog han körlektioner, och under en sådan lektion gjorde han sig skyldig till en trafikförseelse. Han ansågs som ensam förare jämlikt motorfordonsförordningen. All anledning finnes att under liknande omständigheter anse honom ensam vara förare jämväl enligt rattfyllerilagen. Det är vidare att observera, att lagen uppställer vissa krav på en chaufför för att han skall anses kompetent att tjänstgöra som instruktör. Om han ej uppfyller dessa krav, blir eleven ensam gärningsman enligt rattfyllerilagen.¹⁾ Dessutom är under sådana omständigheter eleven ansvarig för att ha framfört bil utan att inneha körkort, i vilken förseelse „instruktören“ är delaktig. I samband med övningskörning kan nämnas ett fall,²⁾ där två personer i framsätet delat upp bilens manövrering på ett egendomligt sätt. Den som körde bilen kände sig „något osäker“, varför han lät sin passagerare i framsätet taga hand om ratten, medan han själv satt kvar på samma plats och fortsatte att sköta pedalerna. Båda dömdes för rattfylleri. Högsta domstolen godtog ej heller denna uppdelning som något slags övningskörning, varför „passageraren“ dessutom fick böta för att han framfört bil utan att inneha körkort.

Ofta ställer det sig svårt att bevisa, vilken av två eller flera personer som framfört fordonet. I ett rättsfall³⁾ vilja två justitieråd frikänna under den motiveringen, att det ej „mot klagandens bestridande och vad till stöd därför förekommit kan antagas för visst, att det var klaganden, som vid ifrågavarande tillfälle framförde bilen“. Om två eller flera personer under en viss bilfärd befunnit sig i en bil och ej åklagaren med vittnen eller dylikt kan bevisa vem som därvid framfört fordonet, kunna föraren och hans passagerare avsiktligt utnyttja detta på ett för den verkliga föraren fördelaktigt sätt. Detta framgår tydligt av ett mål, som helt nyligen förekommit inför Sunnerbo häradsrätt. Två personer instämades, men bägge förnekade gärnings-

¹⁾ NJA 1938 s. 340. — Enligt 18 § motorfordonsförordningen kräves av instruktören, förutom körkort, »längre tids vana och skicklighet i fråga om körning med sådant fordon».

²⁾ NJA 1935 s. 506.

³⁾ NJA 1938 B 163.

mannaskap och uppgåvo, att det var den andre som kört. I brist på bevisning nödgades häradsrätten frikänna bägge.

I lagtexten nämnes ej något om förarens subjektiva inställning till framförandet. Under sådana omständigheter måste man tillämpa den inom specialstraffrätten förhärskade indubio-regeln, att lagen skall omfatta såväl dolösa som culpösa handlingar. I den stora massan av rattfyllerimål är naturligtvis förhållandet det, att föraren vidtagit det utlösande momentet för att fordonet genom denna åtgärd skulle komma i rörelse; alltså *dolus directus*. Övriga former av uppsåt skulle visserligen kunna tänkas, men såvitt bekant finnes intet mål av denna art. Där- emot finnas exempel på att domstolarna dömt för rattfylleri på grund av culpöst förfarande, som har haft bilens förflyttande som följd. Det faktiskt utlösande momentet har således ej vidtagits för att bilen genom denna åtgärd skulle komma i rörelse. Man skulle emellertid kunna uppfatta den vidtagna åtgärden som ett led i en handlingskedja, som har såsom slutmål fordonets förflyttande, och på detta sätt konstatera ond avsikt. Att straffa på grundval av denna visade onda avsikt skulle dock ej ligga i linje med rattfyllerilagens tillämpning i övrigt. Som exempel må anföras det förut nämnda målet¹⁾, där bilen legat i växel, men chauffören av vårdslöshet ej har kontrollerat växelspakens läge. När han drog igång motorn med en vev, resulterade detta i att bilen gav sig iväg på egen hand. I ett annat fall²⁾ hade en chaufför enligt egen uppgift startat motorn för att kunna lägga växeln i backläge och härigenom få bilen effektivt bromsad. Innan ifrå-gavarande person hade hunnit stanna motorn, uppenbarade sig en polisman. Personen blev då nervös, släppte omotiverat kopp- lingspedalen, bilen tog ett „skutt“ bakåt, och motorn stannade i samma ögonblick. Rattfylleri har således i det senare fallet ansetts föreligga vid ren culpahandling utan varje förandeav- sikt — om nu personens egna uppgifter i detta avseende skola tillerkännas någon betydelse.

¹⁾ NJA 1931 s. 138.

²⁾ NJA 1940 s. 230.

Ond avsikt har i åtskilliga rattfyllerimål saknats hos föraren. Detta har i ett flertal fall¹⁾ visat sig däri, att personen fört sitt fordon endast en kortare sträcka för att sedan av fri vilja stanna och stiga ur. Frånvaron av ond avsikt är särskilt tydlig i ett mål²⁾. En spritpåverkad person upptäckte, att han tidigare, då i nyktert tillstånd, parkerat sin bil på förbjudet område. Han tog sig då för att i sitt spritpåverkade tillstånd backa bilen ungefär tio meter in på en sidogata och parkera där. Som genomgående regel gäller, att högsta domstolen ansett frånvaron av ond avsikt som en förmildrande omständighet. — Avsikten kan även sträcka sig längre än förmågan. I ett mål³⁾ var nämligen en rattfyllerist så enfaldig, att han yrkade, att rätten skulle anse den omständigheten som förmildrande, att han endast kunde starta och aldrig tidigare i sitt liv kört bil. Rätten ansåg fastmera detta förhållande vara till den tilltalades nackdel, särskilt som han varit så berusad, att han ej efteråt kunde erinra sig något av det inträffade, fastän han kolliderat med såväl människor som husväggar.

Naturligtvis kunna sådana situationer uppkomma, där nödfriar från ansvar för rattfylleri. Något till högsta instans fullföljt mål finnes ej, där detta erkännes. I ett mål⁴⁾ inför högsta domstolen yrkades frikännande på grund av föreliggande nödsituation. En brandsoldat hade vid uttryckning fört brandbilen och då varit spritpåverkad. Han fälldes till ansvar under motivering, att annan körkunnig person stått till buds..

Som delvis redan framgått av det föregående, uppställer praxis krav på förflyttning av fordonet för att förande skall anses ha förelegat. Sträckan behöver emellertid vara endast någon centimeter. Visserligen har från åtskilliga håll framhållits, att straff bör inträda på ett tidigare stadium. Justitiekanslern säger år 1931⁵⁾, att „förande av automobil torde få anses ha börjat

¹⁾ NJA 1940 B 851, 1938 B 252, 1938 B 267, 1938 B 817 och 1937 B 625.

²⁾ NJA 1936 B 490.

³⁾ Motorföraren nr 1 år 1939. Målet förekom vid Stockholms R. R..

⁴⁾ NJA 1944 B 460.

⁵⁾ NJA 1931 s. 138.

så snart vederbörande satt motorn igång i avsikt att köra; eljest kunde en berusad person ställa till stor förödelse innan polisen hade möjlighet ingripa". Detta har ej erkänts i praxis. Kravet på märkbar förflyttning finnes kvar. Sålunda frias en person i en hovrättsdom¹⁾ under motivering, att „vid det förhållandet, att bilen icke satts igång, personen icke kunde anses hava fört bilen". Så sent som år 1944 yrkas i ett mål²⁾ inför högsta instans, att rattfylleri skall anses föreligga redan när vederbörande startat motorn. Domstolarna äro emellertid ej benägna att gå ifrån rörelserекvisitet. Härigenom finnes fortfarande en viss skillnad mellan den svenska lagens tillämpning och vad som gäller enligt dansk och norsk rätt.. Således upprätthålles kravet på förflyttning, men å andra sidan är det ej av betydelse, huruvida bilens motor varit tillkopplad eller ej, eller huruvida föraren suttit vid ratten eller befunnit sig utanför bilen.

Är rattfyllerilagen i likhet med vägtrafikstadgan tillämplig endast å allmän väg? Det har ett par gånger förekommit,³⁾ att högsta domstolen dömt för rattfylleri, när körningen företagits endast på enskild väg och avbrutits innan fordonet kommit ut på allmän väg. I bägge fallen har i domen angivits, att fordonet framförts på enskild väg i avsikt att komma ut på den allmänna vägen. Färd på enskild väg utan sådan avsikt har ej varit före i något mål inför högsta instans, varför denna fråga är lämnad öppen. Praxis kan således tolkas på två sätt. Antingen skall rattfyllerilagen tillämpas, oavsett området är allmänt eller enskilt, eller också skall lagen gälla endast vid färd på allmän väg och vid försök att komma ut på sådan väg. Att avsikten betonas i bägge domarna giver stöd för antagandet, att färd på enskilt område utan nämnd avsikt är straffri. Detta motsäges dock av den i övrigt genomgående principen i den svenska rattfyllerilagen, att för straff fordras fullbordat brott.

Det finnes flera fall, där vederbörande i spritpåverkat till-

¹⁾ SvJT 1932 rf. s. 78.

²⁾ NJA 1944 s. 307.

³⁾ NJA 1938 s. 285 och NJA 1944 B 537.

stånd har haft dimmiga begrepp om vad som är „väg“. När en handelsresande från Halmstad var på tillfälligt besök i Varberg och där körde omkring på gatorna med sin bil, märkte han plötsligt, att gatan tog slut och fortsatte i form av en trappa¹⁾. Han lät emellertid ej avskräcka sig utan lade in lägs- ta växel och hade redan kommit en bit uppför trappan, när polisen tog honom. I ett par andra fall²⁾ har järnvägsanlägg- ning använts som „väg“. Mycket dramatiskt var det som år 1938 förekom i Malmö. En chaufför försökte att med en stor lastbil taga sig över en järnvägsbro. Ett växlande lok befann sig just mitt ute på bron, men lokföraren såg faran i tid och hann stanna. Chauffören däremot fortsatte tills han var två meter från lokomotivet.

Rattfyllerimålen ha blivit oerhört talrika, även inför högsta instans. Kulmen nåddes under slutet av 1930-talet. Följande sifferuppgifter giva i viss mån en antydning om, i vilken omfatt- ning ifrågavarande lag tillämpas. År 1938 blevo av underdom- stolarna 1635 personer ådömda straff för rattfylleri. År 1940 hänskötos ungefär 200 rattfyllerimål till högsta domstolens prövning; d. v. s. vart sjunde mål inför högsta instans gällde rattfylleri. Antalet fullföljda mål har sedan tenderat att avtaga. Detta beror till största delen dels på att totala antalet rattfyller- imål minskat genom inskränkningarna i motorfordonstrafiken i följd av avspärrningen och dels på att 1941 års lagändring³⁾ medförde betydande förenklingar i bevisningen.

Helt kan man dock ej i detta sammanhang bortse ifrån, att högsta domstolens vidsträckt tolkning av begreppet „förande“ haft viss betydelse. Således ligger det nära till hands att an- taga, att rattfyllerister avstå från att överklaga med hänsyn till de högre instansernas extensiva lagtolkning.

¹⁾ Motorföraren nr 2 år 1938.

²⁾ NJA 1935 B 939 och Motorföraren nr 11 år 1938. I dessa fall har dessutom SL kap. 19 tillämpats.

³⁾ Denna lagändring hade stor praktisk betydelse, eftersom man genom den fick en objektiv metod att mäta graden av en persons spritpåverkan. Promille-systemet fungerar smidigt i jämförelse med det äldre systemet, där mer eller mindre subjektiva vittnesutsagor voro utslagsgivande.

Enligt gällande lag är det endast vissa fordon, som anses särskilt farliga för trafiken, om de framföras av spritpåverkad person¹⁾. Redan 1934 framhöll Nationalföreningen för trafik-säkerhetens främjande i sitt remissyttrande, att lagen borde straffbelägga trafikfylleri överhuvud och ej inskränka sig till vissa motorfordon. Denna tanke återfinnes i det förslag till vägstrafikstadga,²⁾ som framlades år 1944. Här upptages en bestämmelse om fordonsfylleri.

¹⁾ Samtliga här behandlade rättsfall ha varit anknutna till automobil eller motorcykel. I lagtexten (se not 1 s. 274) nämnes dock även »traktortåg», men intet mål inför högsta instans förekommer, där det yrkas ansvar för rattfylleri vid förande av traktortåg. Några för traktortåg säregna spörsmål behöva emellertid ej uppkomma, eftersom vägstrafikstadgan § 1 innehåller klara begreppsbestämningar. Traktortåg definieras sålunda som »motorredskap och därmed sammankopplat släpfordon». Vad som förstås med motorredskap och släpfordon angives utförligt i samma §.

²⁾ SOU 1944:18.

Fængselsvæsen.

Om fångvård i Finland 1946.

Det reformarbete inom fångvården, som utförts i Finland under de senaste två åren, fortsattes under det ifrågavarande året, då betydande framsteg inom fångvården kan noteras. I det följande några siffror ur den officiella statistiken, vilka klargör den allmänna situationen inom fångvården under nämnda år.

I slutet av år 1946 fanns i alla rikets fängelser och dem underlydande arbetskolonier inalles 9.653 fångar, motsvarande siffra i slutet av föregående år var 9.536. Fångarna indelades i följande grupper:

tukthusfångar	4.000
tvångsinrättningsfångar	149
fängelsefångar	2.268
bötesfångar	479
ungdomsfångar	615
tvångsarbetare	556
rannsakningsfångar	900
i förhör för lösdriveri	46
transportfångar	43
i skyddshäkte	3
arbetare i arbetskolonier	594
	9.653

Fångarnas antal i medeltal per dag var 9.257 (år 1945 7.796).

Bland tvångsarbetarna fanns 85 fångar, vilka efter att ha avtjänat sitt frihetsstraff för alkoholmissbruk ådömts straffarbete samt 12, vilka för reglementeringsbrott och 403, som för vissa egendomsbrott avtjänat sitt straff och vilka inrikes-

ministeriet dömt att hållas i tvångsarbete. För lösdriveri fanns i tvångsarbete 56 fångar.

Under året kom till fängelserna antingen för att avtjäna sitt straff eller som rannsakningsfångar inalles 18.671 fångar, motsvarande siffra föregående år var 20.656.

Av dessa fångar dömdes:

	1946	1945
för våldsbrott	502	500
för tjuvnadsbrott	3.950	5.914
för ran och utpressning	83	191
för bedrageri och försnillning	53	181

År 1946 gavs villkorlig frihet med stöd av republikens presidents benådning åt 103, med stöd av fångvårdsverkets prövning åt 6.200 och på försorg av fängelsedirektörerna s. k. obligatorisk villkorlig frihet åt 1.353 eller sammanlagt 7.656.

Till fängelserätten inkom under år 1946 anmälan om 11 sådana fångar, vilka med stöd av lagen om farliga återfallsförbrytare av den 27 maj 1932 kan dömas att intas i tvångsinrättning. Fängelserätten har under året dömt en fånge att intas i tvångsinrättning, där antalet fångar vid årets slut var 149. 42 fångar har blivit villkorligt fria.

Enligt § 14 i lagen om ungdomsförbrytare har i och för rannsaking till fängelsedomstolen år 1946 sänts 1.071 fångar. En fängelsepsykiatriker har på förordnande av fängelserätten förrättat rannsakingen av dem. År 1946 har inalles 518 fångar dömts att avtjäna sitt straff som vanligt frihetsstraff.

I de år 1935 upprättade s. k. kärrfängelserna har under året 1946 grävts 7,5 km avloppsdiken (under hela verksamhetsperioden 280 km), nack-, teg- och andra diken 64,5 km (1.350 km), röjts 57,2 ha (2.181 ha), 15 st. bostadshus för småbrukare har uppförts (133 st.), andra jordbruksbyggnader 20 st. (437 st.), byggts 11,5 km väg (153,2 km). Kärrfängelsernas odlingsareal ökade under året med 49,5 ha och är nu 1.666,7 ha.

Genom lagen av den 26 april 1946 lades till 4 kapitlet i författningen av den 19 december 1889 om straffens verkställighet en ny § 1 a. Enligt denna kan justitieministeriet döma att avtjänas utanför fängelset i statens arbetskoloni ett sådant fängelsestraff, vilket som direkt tilldömt eller såsom förvandlingsstraff bör avtjänas för ett eller flere brott högst ett år. En förutsättning för att dömas till arbetskoloni är att den dömde inte under fem den senaste domen föregående år avtjänat tukthusstraff eller direkt tilldömt fängelsestraff. Med en lag utfärdad

samma dag upphävdes lagen om frihetsstraffens skärpande av den 28 november 1930, enligt vilken ett högst 6 månaders fängelsestraff som direkt eller i form av förvandlingsstraff bör avtjänas i allmänhet bör verkställas skärpt eller som vatten och brödstraff. De ovannämnda lagändringarna har i allmänhet motiverats med att man ur brottpolitisk synpunkt måste ställa sig kritiskt till avtjänandet av korta frihetsstraff i fängelse. De varken skrämmer eller förbättrar utan den dömden blir blott utsatt för brottslig smitta och de är ägnade att förrinta den självaktning, som är en oundviklig förutsättning för en moralisk resning.

Under året 1946 har 13 statens arbetskolonier varit verksamma, deras arbetarantal var i slutet av året sammanlagt 594. Verkställighetsmyndigheterna gjorde 2.385 framställningar om dömande till arbetskoloni. Av dessa dömdes till arbetskoloni 1.407 och avslag gavs i 928 fall. Det stora antalet avslag beror närmast på att framställningar gjordes även om dömande av sådana personer till arbetskoloni, vilka enligt lag inte kan dömas därtill.

Fångarnas arbetstid, som tidigare var 10 timmar per dag, förkortades från den 15 maj till 8 tim. Denna ändring förorsakades delvis av att fångvaktarnas arbetstid ändrades till 8 timmar, men främst av att man ansåg det nödvändigt att reservera längre tid för undervisnings- och uppfostringsarbetet i fängelset och att arbetsprestationerna under 10 timmar i kroppsarbete inte blir större än under 8 timmar. Erfarenheten har visat att ändringen var befogad.

Fångvaktarkurser, vilka inte kunde arrangeras under krigstiden, hölls under år 1946 och i dem deltog inalles 200 personer, av vilka 192 erhöll dimissionsbetyg. Den kritik som fångvårdsinrättningen utsatts för, har delvis varit orsaken till att fångvårdsinrättningens personal sökt sig till andra arbetsområden och att man som fångvaktare — trots de föranstaltade kurserna — varit tvungen att anställa ett stort antal inkompetenta personer.

I avsikt att förenhetliga och utveckla fängelsernas verksamhet och med beaktande av fångvårdspersonalens vidareutbildning anordnades under år 1946 diskussionsdagar för fängelsernas direktörer, präster och lärare, ekonomer och arbetsledare samt vaktchefer. På dessa behandlades verksamhetsområdets specialfrågor.

A. V.

Sveriges fångvård 1947.

Av första amanuensen i Kungl. fångvårdsstyrelsen
ULLA ÅKERSTEN.

Lagen den 21 december 1945 om verkställighet av frihetsstraff m. m. har i och med utgången av år 1947 tillämpats i ett och ett halvt år. Medan det senare halvåret 1946 i hög grad präglades av omfattande anstaltsorganisatoriska förändringar, har den nya lagstiftningen under år 1947 haft alltmer genomgripande verkningar på anstaltslivet.

Anstalterna.

Under år 1947 har två anstalter tillkommit och två nedlagts. Nya är kolonien Tygelsjö i Tygelsjö socken av Malmöhus län och kolonien Halmsjön i Lunda socken av Stockholms län. Båda kolonierna är avsedda för straff- och fängelsefångar; den förstnämnda må disponeras jämväl för förvarade och internerade. Fångvårdsanstalten i Haparanda och kolonien Åby i Sorunda socken av Stockholms län har nedlagts. Vid utgången av år 1947 fanns 23 öppna och 30 slutna anstalter. Därtill kommer en under året nyinrättad öppen avdelning vid fångvårdsanstalten å Svartsjö. En av de slutna anstalterna, fångvårdsanstalten å Hall i Östertälje socken av Stockholms län, har även en öppen anstaltsavdelning.

De intagna.

Antalet personer, som intagits i fångvårdens anstalter under åren 1939—1947, samt medelbeläggningen under samma år framgår av nedanstående tabell.

År	Antal nyintagna	Medelbeläggning
1939	5404	1723
1940	6548	1852
1941	6990	2111
1942	8737	2596
1943	8578	3091
1944	8332	3001
1945	7313	2502
1946	5383	2062
1947	5500	2044

Tabellen utvisar, att totala antalet personer, som intagits i fångvårdsanstalt ökat något under 1947. Den sjunkande medelbeläggningen torde bero på att ökningen av antalet nyintagna till stor del faller på fängelsefångarna, vilkas genomsnittliga strafftider är korta.

Antalet i fångvårdsanstalt intagna män häktade för brott utgör 1896 under år 1947, vilket innebär en minskning med 67 i jämförelse med föregående år. I fråga om intagna kvinnor, häktade för brott, är antalet 68 eller 39 mindre än föregående år. Såsom häktade för lösdriveri har under året intagits 29 män och 13 kvinnor; motsvarende siffror för år 1946 är 37 och 18. Beträffande de häktade har domstolen i fråga om 495 män och 19 kvinnor, eller tillhoppa 514 personer, förordnat om undersökning av sinnesbeskaffenheten. I jämförelse med föregående år föreligger en minskning med 78. Antalet avgivna rättspsykiatriska utlåtanden har dock stigit från 554 år 1946 till 577 år 1947. Denna ökning bör kanske ses mot bakgrunden av de särskilda åtgärder, som under år 1947 vidtagits för arbetande av den arbetsbalans, som under år 1946 uppkommit på vissa sinnessjukavdelningar på grund av brist på läkare.

I nedanstående tabell redovisas antalet personer, fördelade på män och kvinnor, som under de båda senaste åren intagits i fångvårdens anstalter för undergående av straff eller skyddsåtgärd.

	Nykomna					
	1946			1947		
	Män	Kvinnor	Summa	Män	Kvinnor	Summa
Straffångar	1737	63	1800	1746	53	1799
Fängelsefångar	1626	22	1648	1881	17	1898
Bötesfångar ...	283	6	289	351	4	355
Till ungdoms-						
fängelse dömda	163	18	181	175	20	195
Förvarade	119	2	121	129	1	130
Internerade	6		6	6		6

Medan förändringen av antalet nykomna straffångar från 1946 till 1947 är ytterst obetydlig, visar fängelsefångarna någon ökning under samma tid. Av 1947 års fängelsefångar är cirka 60 % dömda för brott mot lagen den 7 juni 1934 om straff för vissa brott vid förande av motorfordon (rattfylleri). Sedan motorfordonstrafiken, som under kriget och tiden närmast därefter varit begränsad, efterhand åter intensifierats, har antalet rattfyllerister stigit. Bötesfångarna och antalet personer

dömda till ungdomsfängelse har ökat något. Tillströmningen av förvarade och internerade har under år 1947 ej varit så stor som väntat, ehuru de nya bestämmelserna i 5 kap. strafflagen och lagen den 18 juni 1937 om förvaring och internering börjat tillämpas den 1 januari 1946.

De nytillkomna straffrifyklarade har under året varit 129 män och 9 kvinnor mot 118 och 8 föregående år. I tvångsarbetsanstalt tillhörande fångvården intogs år 1947 5 kvinnor, vilket innebär en avsevärd minskning sedan föregående år, då antalet var 15. Under 1946—1947 har 23 respektive 119 män, dömda till tvångsarbete, intagits i fångvårdsanstalt. Männen överflyttas emellertid i regel omedelbart till särskild tvångsarbetsanstalt ej tillhörande fångvården. Inom fångvårdens anstaltsram finnes särskild avdelning anordnad endast för till tvångsarbete dömda kvinnor. Vid 1947 års utgång var 3 till tvångsarbete dömda kvinnor intagna i fångvårdsanstalt; vid föregående årsskifte 8.

I kategorien övriga intagna har under besättelseåret intagits huvudsakligen i förvar tagna utlänningar samt alkoholister. Sammanlagda antalet intagna tillhörande nämnda kategori utgjorde vid årets utgång 29 män och 5 kvinnor.

Vård och behandling inom anstalterna.

Tillämpningen av den nya verkställighetslagens bestämmelser om vidgad användning av öppna vårdformer är en av de frågor, som under det gångna året varit föremål för särskilt intresse. (Ifråga om verkställighetsundersökningar och differentiering se N.T. f. Str. 1947 sid 210 ff).

Enligt verkställighetslagen skall fängelsefånge såvitt möjligt undergå straffet i öppen anstalt. Placeringen i öppna och slutna anstalter av under året för verkställighet intagna fängelsefångar framgår av följande tablå. Såsom placerade i öppen anstalt redovisas de som efter fångvårdsstyrelsens hänvisning börjat straffet i sådan anstalt och de som efter intagning i slutna anstalt förflyttats till öppen.

Fördelningen under år 1947 på öppna och slutna anstalter av fängelsefångar med en strafftid under sex månader.

Brott	Öppen anstalt		Sluten anstalt		Summa	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Rattfylleri	972	6	171		1143	6
Andra brott	358	6	353	5	711	11
Summa...	1330	12	524	5	1854	17

Av tabellen framgår, att 1330 eller 71,7 % av de manliga fängelsefångarna och över hälften av de kvinnliga vistats i öppna anstalter. Fängelsestraff har undergått i slutan stalt i regel endast då det på grund av den dömdes hälsotillstånd eller tidigare vandel varit olämpligt med öppen vård. De intagna har i vissa fall önskat få undergå straffet i slutan stalt, vilket ej förvägrats dem. Som skäl har de intagna ofta åberopat vikten av att under anstaltstiden kunna utföra eget arbete eller upprätthålla kontakten med arbetsgivare.

Straffånge, som vid verkställighetens början ej fyllt tjugufem år, bör enligt verkställighetslagen överföras till öppen anstalt så snart kan ske, om ej särskilda skäl t. ex. yrkesutbildning lägger hinder i vägen. En undersökning utvisar, att av de manliga straffångar, tillhörande ifrågavarande åldersgrupp, vilkas strafftid understigit sex månader, 96 undergått straffet i öppen anstalt och 169 i slutan stalt. För kvinnorna är motsvarande siffror 7 och 3. Åtskilliga av dessa personer har trots sin ungdom en avsevärd kriminell belastning och har därför ansetts olämpliga för öppen vård. Som vårdade i slutan stalt har räknats även de som försöksvis överförts till öppen anstalt men på grund av arbetsovilja eller opålitlighet måst återföras till slutan stalt.

Beträffande straff- och fängelsefångar med en strafftid av minst sex månader skall, enligt 43 § verkställighetslagen, till ledning för behandlingen göras en såvitt möjligt fullständig undersökning av deras levnadsomständigheter, personliga utveckling, hälsotillstånd, anlag och kunskaper. I nedanstående tabell redovisas fångvårdsstyrelsens beslut om placering i öppna och slutna anstalter av de intagna, som under året varit föremål för undersökning av nyssnämmt slag.

Fördelningen på öppna och slutna anstalter av personer, som under år 1947 undergått undersökning enligt 43 § verkställighetslagen.

				Straffångar								
Alder under 25 år				Alder över 25 år				Summa				
Öppen		Sluten		Öppen		Sluten		Öppen		Sluten		
anstalt		anstalt		anstalt		anstalt		anstalt		anstalt		
M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	
39	4	228	2	62	5	638	18	101	9	866	20	
				Fängelsefångar								
1		5		12		5		13		10		
Summa	40	4	233	2	74	5	643	18	114	9	876	20

Under „Sluten anstalt“ har upptagits 168 män och 8 kvinnor, som enligt fångvårdsstyrelsens beslut skulle undergå straffet i fångvårdsanstalten i Mariestad, i Härnösand, å Svartsjö eller i Växjö. Styresmännen vid nämnda anstalter har erhållit be- myndigande att låta förflytta intagen till under respektive an- stalt lydande öppen avdelning eller koloni.

Fördelningen av de intagna mellan öppna och slutna anstal- ter vid utgången av 1946 och 1947 framgår av nedanstående tabell.

	31/12 1946		31/12 1947	
	Öppen	Sluten	Öppen	Sluten
Straffångar	137 (13,4 %)	888	169 (15,8 %)	900
Fängelseångar .	137 (61,7 %)	85	124 (63,9 %)	70
Till ungdoms- fängelse dömda	106 (57 %)	80	87 (39,7 %)	132
Förvarade	42 (18,5 %)	185	63 (23,6 %)	204
Internerade	6 (30 %)	14	7 (35 %)	13

Vad beträffar klientelet's differentiering på olika öppna och slutna anstalter har särskilda kolonier reserverats för förut ostraffade fängelseångar. Vissa andra kolonier är avsedda för långtidsstraffångar utan tidigare belastning. Ungdomar, dömda till straffarbete och fängelse, omhändertas i regel på särskilda öppna anstalter. Erfarenheten har emellertid visat, att det ur behandlingssynpunkt är lämpligt att stundom bortse från åldern som fördelningsgrund. Som exempel kan nämnas kolonien Halm- sjön vid flygfältet i närheten av Stockholm, där det slagit myc- ket väl ut att sammanföra personer ur olika åldersgrupper. Ytterligare andra kolonier mottar huvudsakligen förut straffade straff- och fängelseångar. Förvarade och internerade omhänder- tas på särskilda kolonier.

Vid fördelningen av de intagna tages vidare hänsyn till att yrkesarbetare såvitt möjligt beredas arbete inom sitt fack. Där- jämte måste ofta familjeförhållanden beaktas.

För svårdisciplinerade intagna har särskilda slutna avdel- ningar inrättats.

De intagna sysselsätts i möjligaste mån i produktivt arbete. Redan före reformens ikraftträdande var sysselsättningsförhål- landena under strafftiden tillfredsställande för långtidsångarna. Det arbete som tilldelades korttidsångarna var däremot oftast mycket okvalificerat och föga uppmuntrande. De sistnämnda, av vilka fängelseångarna utgör flertalet, placeras numerä, så- som framgår av ovan angivna siffror, i regel på öppna anstal-

ter, där de erhåller lämpligt och lönande arbete, som därtill vidmakthåller och stärker konditionen, t. ex. väg- eller annat anläggningsarbete, skogs- eller jordbruksarbete. Den omdebatterade frågan om korttidsfångarnas sysselsättning har härigenom erhållit en ändamålsenlig lösning. De vunna erfarenheterna kunna betecknas som mycket gynnsamma.

Fångvårdsstyrelsen har i cirkulär den 29 april 1947 (nr 5) anmodat styresmännen vid de öppna anstalterna att underrätta sig om de intagnas egen uppfattning om förmågan att uthärda kroppslig ansträngning, innan de tillåtas delta i tyngre arbete. Vid tveksamhet skall läkare rådfrågas.

Frigången är för långtidsfångarna ett sista led i anstaltsbehandlingen. Den intagne arbetar på dagen hos enskild arbetsgivare men har sin bostad i anstalten. Under år 1947 har 116 män och 1 kvinna kommit i åtnjutande av denna förmån. Frigångssystemet har visat sig slå väl ut; missbruk har förekommit i 14 fall varav i 9 på grund av spritmissbruk eller olovlig bortovaro. I cirkulär den 9 juni 1947 (nr 7) till styresmännen vid fångvårdsanstalterna har fångvårdsstyrelsen meddelat bestämmelser om ersättning till frigångare. De nya bestämmelserna innebär i huvudsak att frigångarens lön, som beräknas enligt öppna marknadens priser, fördelas i tre delar varav en del dock högst fyra kronor per arbetsdag, tillfaller fångvården såsom bidrag till dess underhålls- och vårdkostnader, en del innehålles av anstalten för att efter styresmannens bestämmande tagas i anspråk till underhåll av anhöriga och till betalning av skadestånd samt slutligen en del tillfaller den intagne.

Under året har i 2019 fall i fångvårdens anstalter intagna erhållit permission, varav 1945 män och 74 kvinnor. Permissionerna, som mestadels beviljats av fångvårdsstyrelsen, har utnyttjats bl. a. för besök hos anhöriga och ordnande av ekonomiska angelägenheter. Många intagna har genom permission beretts möjlighet att själva förhandla med arbetsgivare och ordna för sin förestående frigivning eller utskrivning. Permissionerna har under året missbrukats i 97 fall — 95 män och 2 kvinnor.

Vissa anstaltsläkare har i sina årsberättelser uttalat, att den friare behandlingen av de intagna medfört, att neuroser och depressionstillstånd bland de intagna minskat.

Vård och behandling utom anstalterna.

Beträffande organisationen av vård och behandling av villkorligt dömda och villkorligt frigivna hänvisas till N.T. f. Str.

1947 sid. 228 ff. Under berättelseåret har ytterligare en skyddsassistenttjänst inrättats. För närvarande finnes således sex assistenter.

Av skyddskonsulenternas och skyddsassistenternas årsberättelser framgår att deras arbetsbörda ökat avsevärt under de senaste åren, vilket beror dels på att antalet övervaknings- och tillsynsfall stigit dels på att samarbetet med andra myndigheter, framför allt domstolarna, blivit alltmer omfattande. Konsulenterna och assistenterna framhålla vidare, att de ej kunna åtaga sig att själva verkställa förundersökningar eller vara övervakare etc. annat än i undantagsfall.

Antalet villkorligt dömda och villkorligt frigivna män och kvinnor under åren 1944—1947 framgår av nedanstående tabeller.

Antalet villkorligt dömda med övervakning, vilkas prøvotid börjat under åren 1944—1947.

År för prøvotidens början	Villkorligt anstånd med straffets verkställande		Villkorligt anstånd med straffets ådömande		Summa.
	Utan föreskrift	Med föreskrift	Utan föreskrift	Med föreskrift	
	Antal	Antal	Antal	Antal	
1944	2729	267	90	515	3601
1945	2271	361	69	560	3271
1946	2068	438	129	588	3223
1947	1926	421	121	546	3014

Uppgift å antalet straff- och fängelsefångar, som villkorligt frigivits under åren 1944—1947.

Frigivningsår	Obligatorisk villkorlig frigivning	Fakultativ villkorlig frigivning	Summa.
1944		228	228
1945 (den nya lagens första tillämpningsår)	1057	177	1234
1946	961	194	1155
1947	848	172	1020

Fångvårdsstyrelsen har under år 1946 i 9 fall och under år 1947 i 12 fall meddelat beslut om förverkande av villkorligt medgiven frihet. I flertalet fall, där fråga uppkommit om åtgärd mot villkorligt frigiven, har dock ej förverkande behövt tillgripas. Fångvårdsstyrelsens åtgärder mot de villkorligt frigivna, som misskött sig under prøvotiden, har främst tagit sikte på att hjälpa dem, söka rätt på dem, när de undandragit sig tillsynen, skaffa dem nytt arbete och överhuvud att bereda dem en ny start.

Meddelelser om det danske Fængsels- væsen 1947.

Ved Vicedirektør i Direktoratet for Fængselsvæsenet
AXEL HYE-KNUDSEN.

Med Hensyn til Pladsforholdene og Belægningsforholdene i de forskellige Anstalter under Fængselsvæsenet henviser jeg til Oplysningerne i omstaaende Skema, der dels viser Anstaltens Kapacitet, dels Belægningen ved Begyndelsen og Udgangen af Aaret 1947. Som det vil fremgaa af Skemaet, er det samlede Fangetal faldet fra 11.202 til 7.882. Antallet af Fanger efter Straffelovstillæget, der ved Begyndelsen af Aaret androg 6.361, er faldet til 2.484. Til Gengæld har der været en Stigning for de almindelige kriminelle Fanger fra 4.841 til 5.398. Det skal i denne Forbindelse bemærkes, at Fangetallene ved Aarets Slutning i Almindelighed ligger noget lavere paa Grund af de mange Løsladelser, der finder Sted kort før Jul, og paa Grund af, at der praktisk talt ikke indsættes nye Afsonere i Fængslerne mellem Jul og Nytaar. Det kan saaledes oplyses, at Fangetallet for de almindelige kriminelle allerede i Januar Maaned steg med ca. 1.200 Fanger, saaledes at det samlede Fangetal paa dette Tidspunkt androg knapt 9.000 Fanger. Som det ligeledes fremgaar af Skemaet, er der i Aarets Løb sket en Ændring med Hensyn til Belægningsforholdene i Straffelejren paa Kragshoved og Straffelejren i Horserød. Straffelejren paa Kragshoved, der ved Aarets Begyndelse havde et Belæg af Fanger dømt efter Straffelovstillæget, er ved Aarets Udgang gaaet over til at have et rent almindeligt kriminelt Belæg. Ved denne Straffelejr har man fortsat Byggeriet, og dette var ved Aarets Slutning saa langt fremme, at Anstaltens Ibrugtagelse var fastlagt til Slutningen af Januar 1948. Som Følge af den store Stigning i Antallet af almindelige kriminelle Fanger er det bestemt, at denne Straffelejr skal anvendes til almindelige kriminelle Fan-

Kapacitet.			Belægning 1/1 1947.				Belægning 31/12 1947.					
	Nor- malt Plads til	Med Ud- videlser Plads til	Kriminelle Fanger		Straffelovstil- lægsfanger		Ialt	Kriminelle Fanger		Straffelovstil- lægsfanger		Ialt
			Varetægt	Afsoning	Varetægt	Afsoning		Varetægt	Afsoning	Varetægt	Afsoning	
<i>Permanente Anstalter.</i>												
Statsfængsler m. v.:												
Københavns Fængsler..	579	642	560	106	500	63	1229	500	240	291	24	1055
Vridsløselille.....	377	500		670			670		628			628
Horsens.....	435	605		200		424	624		128		401	529
Nyborg.....	406	586		765			765		823*)			823
Statens Arbejdshus....	316	316		294			294		322			322
Psykopatanstalterne....	225	225		172	196	9	377		201			201
Ungdomsfængslet.....	92	125		124			124		117			117
Fængselsafdelinger:												
Renbæk.....	100	100		97			97		109			109
Kærshovedgaard.....	70	70		74			74		66			66
St. Grundet.....	70	70		90			90		89			89
Nr. Snede.....	70	70		63			63		75			75
Tarm.....	—	70		48			48		69			69
Ialt.....	2740	3379					4455					4083
Nyoprettede Lejre og Afdelinger:												
Straffelejren Faarhus ..	1500	1500			332	1352	1684			42	913	955
» Horserød ..	700	700				475	475	189	58		166	413
» Møgelkær ..	300	300				359	359				247	247
» Kragshov- hede.....	500	500				375	375	176				176
Sundholm.....	—	—		102	253	142	497					
Nyborg Baraklejr.....	250	250				298	298					
Straffelejren Hjøllund ..	250	250				199	199				206	206
Ialt.....	3500	3500					3887					1997
Arresthusene.....	1500	1600	552	924	555	355	2386	555	1111	126	10	1802
Tilsammen ..	7740	8479	1112	3729	1978	4383	11202	1055	4343	517	1967	7882

*) Tallet omfatter tillige Nyborg Baraklejr.

ger, og den skal saaledes aflaste Statsfængslerne i Nyborg og Vridsløselille. Man har været inde paa den Tanke, at Straffelejren skulde fungere som Landsdelsfængsel for Nørrejylland, men dette har man opgivet, dels fordi Lejren ikke disponerer over fornøden Celleplads, dels fordi Fangernes Beskæftigelse ensidigt er lagt an paa Jordbrugs- og Kultiveringsarbejder. Anstaltens første Belægning sker ved Overførelse af Fanger fra Statsfængslet i Nyborg, men det er derefter Hensigten, at Anmeldelser vedrørende egnede Fanger fra disse Anstalter skal oversendes til Straffelejren paa Kragsskovhede, og af disse Anmeldelser fortrinsvis saadanne, der vedrører Fanger fra Jylland.

Siden de kvindelige Fanger maatte flyttes bort fra Københavns Vestre Fængsel paa Grund af dette Fængsels Anvendelse udelukkende til Varetægtsfanger, har de været anbragt i Lokalteter paa Arbejdsanstalten Sundholm. Fængselsvæsenets Lejemaal af Bygningerne paa Sundholm udløb pr. 1. Januar 1948, og under Hensyn hertil og til, at Lokalteterne var meget uhenigtsmæssige til Fængselsformaal, idet der praktisk talt kun fandtes store Fælleslokaler, ligesom Afdelingen ikke gav nogen Mulighed for Friluftsarbejde, maatte man undersøge Mulighederne for de kvindelige Fangers Anbringelse andetsteds. Da Antallet af de mandlige Landssvigere var gaaet saa meget ned, at man kunde flytte de i Straffelejren i Horserød hensiddende Mænd, blev disse overført til de andre Straffelejre, og Horserøddlejrens store Lejr overgik til Anvendelse som Kvindefængsel. I den lille Lejr er der som tidligere meddelt indrettet en Tuberkuloseafdeling for Mænd, og Tuberkuloseafdelingen har man bibeholdt. Da den store Lejr havde en Kapacitet paa ca. 475 Fanger, betød Overflytningen af Kvindefangerne til Horserød, at Lejren ikke i det lange Løb fuldt ud kunde udnyttes — men de Muligheder, der ellers forelaa, var af en saadan Beskaffenhed, at man ikke mente at kunne give de kvindelige Fanger en passende Anbringelse paa anden Maade. Man maatte her tage i Betragtning, at det kvindelige Personale ved Kvindefængslet var Københavner og for de flestes Vedkommende med saadanne Familieforhold, at de ikke uden videre kunde flyttes for langt bort, navnlig heller ikke da man maatte gaa ud fra, at Kvindernes Anbringelse i Horserøddlejren kun var af midlertidig Karakter. Man maa her erindre, at det samlede Antal kvindelige Fanger i Øjeblikket andrager ca. 450, og heraf er de ca. 120 sigtet eller dømt for Overtrædelse af Straffelovstillæget. For Personalets Vedkommende spiller det ogsaa en meget stor Rolle, at de paa Grund af de vanskelige Boligforhold ikke under de usikre Forhold tør opgive deres Lejlighed i København.

I Lighed med tidligere Aar skal jeg give følgende Oplysninger om Fangetal, Indsættelser og Løsladelser fra Særanstalterne omfattende Ungdomsfængsel, Arbejdshus, Sikkerhedsforvaringsanstalt, Psykopatfængsel, Psykopatforvaring og Helbredelsesanstalt for Drankere.

I Ungdomsfængslet hensad der den 31. December 1946 141, nemlig 125 i Ungdomsfængslet paa Søbysøgaard og 16 i Modtagelses- og Isolationsafdelingen i Statsfængslet i Nyborg. Antallet ved Aarets Udgang var det samme, der fordelte sig med 117 i Ungdomsfængslet paa Søbysøgaard og 24 i Modtagelsesafdelingen i Statsfængslet i Nyborg. Der er i Aarets Løb indsat 75 efter Dom, og 25 er blevet genindsat paa Grund af Overtrædelse af Prøveløsladelsesvilkårene. I Aarets Løb er der blevet løsladt 4 efter endt Udstaaelse, medens 98 er blevet løsladt paa Prøve. 2 er udgaaet af Mandtal, idet de efter Undvigelse har faaet ny Dom. I 1947 er der foretaget Undvigelser fra Søbysøgaard i 8 Tilfælde, hvorunder 18 Fanger er undvejet.

I Arbejdshuset var der ved Udgangen af 1946 295 Fanger. Fangeantallet var ved Udgangen af 1947 322. I 1947 er der i Arbejdshuset indsat 116 efter Dom, og 15 er genindsat efter Fængselsnævnets Resolution paa Grund af Overtrædelse af Prøveløsladelsesvilkårene. I Aarets Løb er der løsladt ialt 85 Fanger, heraf er de 48 løsladt paa Prøve, medens 37 er løsladt efter at have tilbragt 5 Aar i Arbejdshuset. 19 Fanger er slettet af Mandtallet, idet 3 er idømt Sikkerhedsforvaring, 1 Psykopatforvaring, og 15 er dømt til Arbejdshus paany. Antallet af Undvigelser har fra Arbejdshuset været ret betydeligt, idet ialt 76 Fanger er undvejet i 1947, hvilket utvivlsomt staar i Forbindelse med, at samtlige Arbejdshusfanger nu anbringes i Arbejdshuset ved Sdr. Omme, idet Afdelingen ved Statsfængslet i Horsens er nedlagt.

I Sikkerhedsforvaringsanstalt hensad der ved Udgangen af 1947 68 Fanger, medens der ved Udgangen af Aaret 1946 hensad 56. I Aarets Løb er der dømt 10 Personer til Sikkerhedsforvaring, og 5 er blevet genindsat paa Grund af Overtrædelse af Vilkårene for Prøveløsladelse. Der er i Aarets Løb blevet løsladt 5 Sikkerhedsforvaringsfanger paa Prøve, og 1 Sikkerhedsforvaringsfange er afgaaet ved Døden. 3 Fanger er blevet overflyttet fra anden Anstalt.

I Psykopatforvaringsanstalten hensad der ved Udgangen af 1947 191, heraf 177 Mænd og 14 Kvinder. Antallet af forvarede androg ved Udgangen af 1946 161, heraf 152 Mænd og 9 Kvinder. I Aarets Løb blev der indsat 62 efter Dom, heraf 57 Mænd

og 5 Kvinder, og 16 Mænd er blevet genindsat paa Grund af Overtrædelse af Vilkaarene for Prøveløsladelse. 46 Mænd har i Aarets Løb opnaaet Løsladelse paa Prøve, og 2 mandlige forvarede er afgaaet ved Døden.

I Statens Helbredelsesanstalt for Drankere i Nordby paa Fanø hensat ved Udgangen af 1947 20 Drankere, hvilket er 5 mere end Antallet ved Udgangen af 1946. I Aarets Løb er der indsat 20, og 15 er blevet udskrevet, 7 ved Maksimaltidens Ud-løb og 8 før dette Tidspunkt.

Aaret 1947 bragte ikke Fængselsvæsenet den Lettelse, som man havde ventet. Som det fremgaar af det foran anførte, har der vel været en betydelig Nedgang i Antallet af Landssvigere, men til Gengæld er Antallet af almindelige kriminelle ikke alene ikke gaaet ned, men tværtimod steget. Fra forskellig Side har der været regnet med, at ogsaa den almindelige Kriminalitet skulde være dalende, men dette har Fængselsvæsenet absolut ikke Indtryk af. Der henstaar en Del Straffe uafsonede fra Aarene 1946 og 1947, og der gøres i Øjeblikket, hvad der kan, for at disse Straffe kan komme til Afsoning, men selv med det høje Fangetal, der er for Tiden, gaar det kun langsomt frem med Nedbringelsen af Antallet af uafsonede Fængselsstraffe.

I Slutningen af 1946 nedsatte den danske Regering en Kommission til at foretage en samlet Undersøgelse af Mulighederne for at forenkle Statens Forvaltning. Som et Underudvalg under nævnte Kommission blev der den 14. April 1947 nedsat et særligt Udvalg til Gennemgang af Fængselsvæsenets Forhold. Udvalget afgav den 18/10 1947 en Betænkning, der former sig som en særdeles grundig Gennemgang af Fængselsvæsenets Forhold omfattende en historisk Redegørelse og en Redegørelse for de enkelte Anstalters Forhold. I Betænkningen er der stillet Forslag om, hvorledes de forskellige Fængsler skal anvendes, og idet man er gaaet ud fra, at det nuværende Antal kriminelle Fanger efterhaanden maa reduceres ikke uvæsentligt, har man stillet Forslag om Nedlæggelse af Psykopatafdelingen Lekkende og Fængselsafdelingerne i Tarm og St. Grundet. Fangetallet har imidlertid ikke hidtil tilladt Nedlæggelse af disse Afdelinger.

Som den vigtigste Begivenhed for Fængselsvæsenet i 1947 maa man nævne Udfærdigelsen af kgl. Anordning af 10/5 1947 angaaende Fuldbyrkelse af Fængselsstraf i Statsfængsel og kgl. Anordning af samme Dato angaaende Fuldbyrkelse af Fængselsstraf for Personer dømt efter Straffelovstillæget samt Justitsministeriets Reglement af samme Dato for Fanger i Statsfængsel. Den Udvalgsbetænkning, der ligger til Grund for Anordningerne og Reglementet, har tidligere været gjort til Gen-

stand for Omtale i nærværende Tidsskrift,*) men jeg skal kort gengive de Punkter, paa hvilke den nye Anordning adskiller sig fra Anordningen af 30/12 1932 angaaende Fuldbyrkelse af Fængselsstraf i Statsfængsel.

Den nye Anordning har i sin § 10 en særlig Formaalsbestemmelse, idet det udtales, at Fangerne skal behandles med Fasthed og Alvor og saaledes, at man søger at fremme deres Mulighed for Tilpasning i Samfundet. I den nye Anordning er der endvidere givet Hjemmel til Indretning af særlige Fængselsafdelinger, Fællesskabsbehandlingen for Straf af Fængsel i 5 Maaneder og derover er fremhævet som det principale, og det er fastslaaet, at Akkordarbejde for Fangerne bør være det principale. Fangerne faar udvidet Adgang til at anvende deres Arbejdspenge. Det progressive System, der efter den tidligere Anordning omfattede 3 Stadier, hvoraf det almindelige Stadium var delt i 4 Klasser, forenkles saaledes, at Afsoningen nu foregaar i 3 Stadier, Modtagelsesstadiet, det almindelige Stadium og Slutstadiet, medens hele det almindelige Stadiums Klasseinddeling er opgivet.

Ved Anordningen om Fuldbyrkelse af Fængselsstraf for Personer, der er dømt efter Straffelovstillæget, er det fastsat, at Afsoningen finder Sted efter de almindelige Regler i den foranævnte Anordning. Den eneste Forskel er, at Fanger dømt efter Straffelovstillæget skal have afsonet mindst 1 Aar, inden de kan prøveløslades, medens almindelige Fanger mindst skal have hensiddet 9 Maaneder, inden Prøveløsladelse kan finde Sted.

Af mere almindelige Bestemmelser kan anføres, at Justitsministeriet ved Skrivelse af 8. Marts 1947 har givet Anstaltens Inspektører en almindelig Bemyndigelse til at give Fanger Tilladelse til under fornøden Bevogtning at aflægge Besøg hos Forældre, Ægtefælle eller Børn i Tilfælde, hvor disse er ramt af en alvorlig Sygdom, der medfører nærliggende Fare for den paagældendes Liv, samt at være til Stede ved Begravelser, naar en Person, til hvem Fangen har en Tilknytning som nævnt, er afgaaet ved Døden. Denne Bemyndigelse gælder ikke Fanger, der afsoner Straf af Fængsel over 8 Aar eller udstaar Sikkerhedsforvaring. Det er en Forudsætning for Tilladelsen, at den skønnes at have Betydning for Fangen eller hans paarørende, og at der ikke foreligger særlige Forhold, der taler imod, at Tilladelsen gives.

I Skrivelse af 18/3 1947 har Inspektørerne faaet en almindelig Bemyndigelse til efter Indstilling fra den til Anstalten knyt-

*) 1937 p. 35 f. f.

tede Læge at træffe Bestemmelse om Fangers Indlæggelse paa Hospital. Naar Forholdene, herunder Fangens Farlighed og Faren for Undvigelse, gør det nødvendigt, sker Indlæggelsen under Bevogtning.

Efter Reglementet for mandlige Arbejdshusfanger kan der under særlige Omstændigheder med Samtykke af Direktøren for Fængselsvæsenet tilstaas Fanger, som har hensiddet over 1 Aar i Arbejdshus, og hvis Forhold er særlig tilfredsstillende, en kortvarig Orlov for at besøge Familie eller af Hensyn til deres Fremtidsbeskæftigelse. Direktoratet har ved Skrivelse af 4/3 1947 bemyndiget Arbejdshusets Inspektør til, naar de nævnte Betingelser er til Stede, uden forudgaaende Samtykke af Direktøren for Fængselsvæsenet, at tilstaa Arbejdshusfanger en kortvarig Orlov, dog ikke udover 1 Gang hvert halve Aar for hver Fange og hver Gang ikke længere end 2 Dage udover den til Rejser nødvendige Tid og højst ialt 5 Dage. I Tilfælde, hvor der er truffet Bestemmelse om Løsladelse paa Prøve, naar der er skaffet Fanger passende Arbejde el. lign., kan der — ligeledes uden Samtykke fra Direktøren for Fængselsvæsenet — tilstaas Fangen en passende Orlov til at skaffe sig saadan Beskæftigelse. En lignende Bestemmelse som den sidstnævnte er givet, forsaavidt angaar Fanger i Ungdomsfængslet.

Da Direktoratet har fundet det hensigtsmæssigt, at der ved de enkelte Anstalter gennemføres ensartede Bestemmelser angaaende den nærmere Gennemførelse af visse af de i det ovennævnte Reglement af 10/5 1947 indeholdte Regler om Fangernes Rettigheder og de Begunstigelser, der kan gives dem, har man fastsat nærmere Bestemmelser vedrørende Omfanget af Fangernes Adgang til Køb af Skraatobak, Udlevering af Kalender, Udlevering af Skrivehefte og Blyant, Modtagelse af Besøg, Adgangen til Boglaan, Udlevering af egnede Toiletgenstande, Køb af Toiletgenstande, Køb af Røgtobak, Køb af Kaffe og Brød og andre Nydelsesmidler, samt hvilke Blade Fangerne har Adgang til at købe.

I Skrivelse af 2/7 1947 har Justitsministeriet meddelt Tilladelse til, at der paa Fællesopholdsstuer for Fangerne fremlægges indtil 3 Dagblade af forskellig politisk Farve.

De Fanger paa Slutningsstadiet, der har Adgang til at holde Aviser, kan abonnere paa hvilket Dagblad, de ønsker, saafremt de er anbragt i Eenrum eller udelukkende er sammen med Fanger paa Slutningsstadiet.

For ved de enkelte Anstalter at kunne gennemføre ensartede Bestemmelser angaaende Arbejdsducdøernes Størrelse indenfor

de i Reglementet fastsatte Rammer har Direktoratet givet nærmere Bestemmelse herom, og om Fremgangsmaaden ved Arbejdsudcørrernes Fastsættelse.

I en Skrivelse af 21. Oktober 1947 har Direktoratet bestemt, at der fremtidig mindst hver 3. Maaned og tillige umiddelbart forinden Funktionærmøder, ved hvilke en Fanges Forhold behandles, skal afgives en skriftlig Bedømmelse af Fangens Forhold i Anstalten af de Funktionærer, der har det daglige Tilsyn med vedkommende Fange og dennes Beskæftigelse. Det er fastsat, at Bedømmelserne navnlig bør indeholde Jagttagelser med Hensyn til vedkommende Fanges daglige Adfærd og Sindstilstand, hans Karakteregenskaber, hans Forhold overfor Medfanger, hans Indstilling overfor Anstalten og dennes Personale og hans Forhold under det daglige Arbejde. Den skriftlige Udtalelse udfærdiges af vedkommende Postbetjent og afleveres til Inspektionen gennem vedkommende Overbetjent og Vagtmester, der begge kan paaføre Udtalelsen deres egne Bemærkninger. Angaaende Fangens Beskæftigelse afgives tilsvarende Udtalelse af vedkommende Værkmester eller den, der iøvrigt har det daglige Tilsyn med Fangens Beskæftigelse.

Da det er af overordentlig Vigtighed for Fangerne, at de har deres Forhold til Sygekassen i Orden ved Løsladelsen, har Direktoratet fastsat nærmere Regler for, hvad der i saa Flenseende skal foretages fra Anstaltens Side.

I et Regulativ af 6/11 1947 for Fængselsvæsenets Tuberkuloseafdelinger er der givet særlige Regler vedrørende Tuberkuloseafdelingerne ved Statsfængslet i Nyborg og Tuberkuloseafdelingen i Straffelejren i Horserød. Reglerne afløser det tidligere Regulativ af 26/6 1916 for Tuberkulosesygehuset paa Nyborg Straffeanstalt.

I Marts 1947 har Justitsministeriet godkendt en Vejledning for tilsynsførende med Personer, der er dømt i Henhold til Straffelovstillæget. Vejledningen er i det store og hele af samme Indhold som den Vejledning, der for de almindelige kriminelle Fangers Vedkommende er udfærdiget af Tilsynsnævnet.

Da der i Sommeren 1947 var stor Mangel paa Arbejdskraft ved Landbruget, er der efter Regeringens Bestemmelse i stort Omfang anvendt Fanger til Landbrugsarbejde o. lign. Det har navnlig drejet sig om Landbrugsarbejde paa Sjælland og Fyn. For Sjællands Vedkommende har der været udsendt Fanger fra Statsfængslet i Vridsløselille, og en Del af Fangerne har i den Anledning været midlertidig stationeret i de lokale Arresthuse. Fra Statsfængslet i Nyborg har der været udsendt op til 400

Fanger til Landbrugsarbejde. Ordningen har iøvrigt været den, at de private Arbejdsgivere betaler for Arbejdet i Overensstemmelse med de gældende overenskomstmæssige Tariffer. Fangerne faar Akkordbetaling og vil ved dette Arbejde tjene en Del mere end ved Arbejde i Anstalten. Ordningen har været særdeles tilfredsstillende, idet saavel Arbejdsgivere som Fangerne har været glade for Arbejdet, og under Hensyn til det store Antal Fanger, der har været udsendt, har der kun været meget faa Undvigelser fra disse Arbejdshold.

Som tidligere meddelt blev der i Efteraaret 1945 oprettet et Indrulleringskontor under Direktoratet for Fængselsvæsenet ledet af Overlæge *Stürup* med Bistand af Lektor *K. O. Christensen* med det Formaal dels at foretage en vis Indrullering af de Fanger, der er dømt for Overtrædelse af Straffelovstillæget, dels at tilvejebringe et Grundlag for Fordeling af Fangerne mellem de forskellige Anstalter og endelig at skabe det nødvendige Grundlag for en kriminalistisk Redegørelse for de heromhandlede Fanger og deres Kriminalitet. Efter de indvundne Erfaringer og efter at det har været muligt at fastsætte Regler om Anmeldelse direkte til vedkommende Anstalter af disse domfældte, har Indrulleringskontorets Arbejde alene været at tilvejebringe Grundlaget for en kriminalistisk Redegørelse. Indrulleringskontoret har udarbejdet foreløbigt Aktudrag for ca. 6.000 Fanger, hvorhos der er tilvejebragt yderligere Oplysninger ved Samtale med ca. 3.000 Fanger.

Samtidig med denne Undersøgelse har der efter Forhandling med Undervisningsministeriet og Københavns Universitet været foretaget en kriminal-psykologisk Undersøgelse af et mindre, repræsentivt Udsnit af de nævnte Fanger. Disse Undersøgelser foretages ved Samarbejde mellem en Psykolog, en Psykiater og en Krimonolog. Disse Undersøgelser fortsættes og ventes afsluttet i Løbet af 1948.

Efter at Fængselsafdelingen paa Sundholm er blevet nedlagt, har Justitsministeriet bestemt, at kst. Fængselsinspektør *K. Borck* indtil videre skal fungere som Forstander for Fængselsvæsenets Betjentskole. Denne Skole, der i de senere Aar har været gennemført med 2 sideløbende Klasser, ønskes udvidet til at omfatte 4 Klasser, og denne Udvidelse gennemføres med den Skole, der er paabegyndt umiddelbart efter Nytaar.

Litteratur.

Borgerlig Straffelov, udgivet med Kommentarer af *Olof H. Krabbe* under Medvirkning af *Carl Rasting*, 4. Udgave, 1947 787 pp. X.

Den af Professor *Krabbe* under Medvirkning af Professor *Rasting* udgivne Kommentar til Borgerlig Straffelov har forlængst fastslaaet sin Position baade som Grundlag for Universitetsundervisningen og som et uundværligt Hjælpemiddel for de mange, der er beskæftiget med kriminel Retspleje, og i det hele for alle dem, som søger paalidelig Oplysning om Straffelovens og dens Ikrafttrædelseslovs mange Bestemmelser. Det vil derfor vække Glæde, at Professor *Krabbe* i sit Otium har fundet Tid til at udgive en 4. Udgave af sin Kommentar, i hvilken han med beundringsværdig aandelig Kraft ikke alene fører sit store Stof à jour med nyere Retsafgørelser, Lovbestemmelser og Literatur (Domshenvisningerne er ført frem til Aaret 1946 og Kriminalstatistikken til Aar 1943), men ogsaa paa forskellig Maade reviderer og supplerer Kommentarens mere almindelige Betragtninger vedrørende Strafinstituttets Begrundelse og Formaal og de enkelte Hovedbestemmelser dermed sammenhængende sociale Funktion, et Vidnesbyrd om, at Professor *Krabbe*, hvem disse vigtige, men ogsaa vanskelige Spørgsmaal som bekendt gennem mange Aar har ligget paa Sinde, stadig søger at gennemarbejde og videreudvikle sine Synspunkter.

Professor *Krabbe* kan siges at være Generalpræventions store Talsmand i dansk Strafferetsvidenskab. Med sin Basis i praktisk Dommergerning og sin realistiske Indstilling har *Krabbe* stadig betonet, at Straffen er Retshaandhævelse for Samfundets Skyld, og i sin Understregning af Straffetruslens alment motiverende Funktion træder *Krabbe* i Mod-sætning til de mange, som i de sidste Generationer har overset eller formindsket Betydningen af denne Funktion paa Bekost-

ning af individualiserende og specialpræventive for ikke at sige straffornægtende Synspunkter.

I den nu foreliggende Udgave uddyber *Krabbe* i enkelte Retninger denne sin Opfattelse, specielt paa det Punkt, som altid har voldt Teoretikerne Vanskeligheder, ogsaa — eller netop — naar Straffesystemet skulde begrundes realistisk: Forholdet mellem Forbrydelsens Grovhed og Straffens Strenghed. En konsekvent Gennemførelse af generalpræventive Synspunkter maatte jo føre til at skærpe Straffen i alle de Tilfælde, hvor den derved opnaaede Formindskelse af Antallet af begaaede Lovovertrædelser opvejede de til Straffuldbyrdelsen knyttede Lidelser for Gerningsmanden, Ulemper og Bekostning for det Offentlige, Ubehag for Retsfølelsen o. s. v. Hvad er det da, der fører til en Begrænsning af Straffen?

Krabbe afviser naturligvis nu som før Gengældelsessynspunktets Betydning i saa Henseende. Men — muligt under Indtryk af enkelte kritiske Bemærkninger, som i saa Henseende blev anført af nærværende Anmelder ved Fremkomsten af Kommentarens 3. Udgave¹⁾ — fremdrager *Krabbe* nu paa dette Punkt Hensynet til Retssikkerheden, som da ogsaa synes at maatte være det, der i saa Henseende først og fremmest maa anføres. Strafinstituttet vil ifølge sin Natur kunne fremkalde en med Størrelsen af Straffen ligefrem proportional Følelse af Usikkerhed hos flere eller færre af Samfundsmedlemmerne, nemlig hvis det er usikkert, under hvilke Betingelser Straf paalægges, eller hvis disse Betingelser er saadanne, at den enkelte ikke er Herre over at undgaa Straf eller i det mindste kan forudberegne Straffens Indtræden som en overskuelig og begrænset Risiko, eller endelig blot som Følge af Frygten for uskyldigt at blive mistænkt og dømt for et Forhold, der er belagt med Straf.

Det kan ogsaa tiltrædes, at *Krabbe* nu direkte i denne Forbindelse fremhæver,²⁾ at „den almindelige Retsbevidsthed vil altid kræve en rimelig Forholdsmæssighed ikke blot mellem den begaaede Forbrydelse og den af Loven foreskrevne eller af Domstolene fastsatte Straf, men ogsaa mellem Straffene for de forskellige Forbrydelser indbyrdes“. Det er klart, at *Krabbe* ikke her bruger Udtrykket „den almindelige Retsbevidsthed“ i metafysisk Betydning, men alene som et Objekt for den straffende Retshaandhævelse, som naturligvis ud fra en realistisk Opfat-

¹⁾ N.T.S. 1941 p 271, 293—98.

²⁾ p. 35.

telse kan være lige saa velegnet som andre Objekter; rimeligt havde det dog været at understrege, at den almindelige Opfattelse i saa Henseende formentlig i sig selv tildels er en Refleks af det nævnte Hensyn til Retssikkerheden eller, som man kunde kalde det, til den „negative Sikkerhedsfølelse“, som jo blandt andet vil kræve snævre Rammer for Domstolenes frie Skøn, en Forestilling hos de Retsundergivne om visse letfattelige Retsningslinier, som kan give Indtryk af, at Straf udmaales efter objektive, forud givne Satser; Hensynet til det følelsesmæssige Krav om Lighed og Forholdsmæssighed i Strafudmålingen er altsaa for saa vidt en Underafdeling af Hensynet til Sikkerhedsfølelsen. Men disse følelsesmæssige Krav kan naturligvis ogsaa have anden Oprindelse eller have løsrevet sig fra, hvad Sikkerhedsfølelsen kan begrunde; det havde maaske været rigtigt her at fremhæve, at i saa Fald maa den almindelige Opfattelse kunne være Genstand for Indflydelse af Oplysning om rationelle og humane Synspunkter.

Bemærkelsesværdigt er det muligvis, at *Krabbe* i denne Sammenhæng har slettet det i 3. Udgave brugte noget uklare Udtryk, Hensynet „til Samfundslivets frie Rørelser“¹⁾. Det, der i saa Henseende foresvævede *Krabbe*, var vel, at det paa forskellige Omraader føles som en generende Begrænsning i Livsudfoldelsen og den personlige Frihed, at Handlinger, som direkte eller indirekte spiller en Rolle ved Nydelsen af Livets Goder, søges modvirket ved drakoniske Straffebestemmelser; eksempelvis Motorkørsel i spirituspaavirket Tilstand. Naar *Krabbe* har ladet Udtrykket udgaa, er det formentlig, fordi han indser, at det er højst diskutabelt, om Samfundsmagten virkelig af Hensyn til den personlige Frihed skulde afstaa fra med al Kraft at gennemføre Forbudet mod Handlinger, som der er forfatningsmæssigt Flertal for at søge modvirket, og i saa Henseende ved Valget af Midler sætte andre Grænser end dem, som de ovennævnte Hensyn til Retssikkerheden og den almindelige Retsfølelse sætter. Muligt ligger der dog en vis Koncession til dette Synspunkt i det af *Krabbe* bibeholdte Udtryk, Hensynet „til Individets Personlighed“, men det er vel naturligt at forstaa dette Udtryk som alene sigtende til det Onde, som Straffuldbyrdsen normalt medfører for Delinkventen, og som derfor, naar metafysiske Synspunkter skal undgaas, altid hører til paa Straffesystemets Debetside.

Vedrørende de indledende Bemærkninger skal endnu nævnes,

¹⁾ 3. Udg. p. 32 f. n.

at Afsnittet om den historiske Udvikling af den danske Straffelovgivning er udvidet, og at Afsnittet om Kriminalstatistikken indeholder Oplysninger om Kriminaliteten i Besættelsestidens Begyndelse, hvorimod Kommentaren, saa vidt ses, ikke tager Stilling til de Erfaringer, som den politiløse Tid maatte have givet med Hensyn til Strafinstituttets generalpræventive Funktion.

I de indledende Bestemmelser til Straffelovens almindelige Del er indføjet et Afsnit om de Muligheder, der foreligger med Hensyn til en systematisk Adskillelse mellem de forskellige Forbrydelser efter Arten af de Interesser, mod hvilke Forbrydelsen er rettet, specielt Sondringen mellem egentlige Forbrydelser og Politiforseelser, i hvilken Henseende *Krabbe* gengiver de Synspunkter, der fandt Udtryk i hans Afskedsforelæsning i 1942.¹⁾

Blandt Bestemmelserne i den almindelige Del har *Krabbe* udvidet Kommentaren til Straffelovens § 4, idet Spørgsmaalet om, hvilken Lovgivning der er afgørende for, om den strafbare Handling medfører særlige Retsfølger udover eller i Stedet for Straf, gøres til Genstand for mere indgaaende Omtale. En Rettelse i Teksten indicerer den Tvivl, som *Krabbe* selv har haft med Hensyn til den nærmere Fortolkning af dette fra Lovgivningsmagtens Side saa uklart behandlede Emne.

I Kommentaren til Straffelovens § 17 er der kommet supplerende Bemærkninger til Spørgsmaalet om, hvorvidt en Tiltalt i Lovbestemmelsens Forstand kan anses for „egnet til Paavirkning gennem Straf“, et Spørgsmaal, der unægtelig ogsaa i Praxis har givet Anledning til Vanskeligheder og specielt til divergerende Opfattelser mellem de lægelige Myndigheder og Domstolene.

Samtidig er det bemærkelsesværdigt, at *Krabbe* har slettet de tidligere Udgavers Bemærkning om, at det ved Afgørelsen af Tilregnelighedsspørgsmaalet efter § 17 bliver Straffens „specialpræventivt motiverende Indflydelse“,²⁾ til hvilken der skal tages Hensyn „medens generalpræventive Hensyn — som iøvrigt efter Forudsætningen maatte antages betydningsløse overfor ligeartede Personer — maa lades ude af Betragtning“. Det er formentlig med Føje, at *Krabbe* har slettet denne kategoriske Udtalelse. Det er nok muligt, at den nævnte Forstaaelse af § 17 sprogligt er den mest nærliggende, og det kan næppe heller

¹⁾ UfR 1942 B p. 1 ff.

²⁾ 3. Udgave p. 140—41.

være tvivlsomt, at Flertallet af de Lægeerklæringer, der er afgivet i Straffesager vedrørende Personer af tvivlsom Normalitet, bruger Udtrykket „egnet“ eller „uegnet“ til Paavirkning gennem Straf som refererende sig til Straffens rent specialpræventivt motiverende Indflydelse respektive dens manglende eller skadelige Indflydelse i saa Henseende. Det er sikkert ogsaa rigtigt, at saavel Bestemmelsens Placering som en Særbestemmelse ved Siden af Straffelovens § 16 saa vel som visse Udtalelser fra Medlemmerne af Straffelovskommissionen af 1917 (deriblandt *Krabbe* selv) peger i Retning af, at Bestemmelsens Afgrænsning i Relation til Strafpaa virkelighed først og fremmest er begrundet i Hensynet til Tiltalte, som alternativt maatte underkastes indgribende og ubestemte Sikkerhedsforanstaltninger. Givet synes det imidlertid, at ligesom Bestemmelsens Forhistorie er et prekært Argument i Betragtning af de mange Ændringer frem og tilbage i de forskellige Forslag, saa har i hvert Fald den nævnte snævre Forstaaelse ikke kunnet opretholdes i Praxis. Domstolene, specielt Højesteret, har Gang paa Gang statueret Strafpaa virkelighed i Tilfælde, hvor de lægelige Autoriteter havde udtalt sig for Strafuegnet, og det kan næppe være tvivlsomt, at Begrundelsen herfor først og fremmest har været, at Tiltaltes psykiske Abnormitet var saa lidt fremtrædende, og hans øvrige Livsførelse, herunder Evnen til at bestride en betroet Stilling, saa normal, at det vilde være uforstaaeligt for Almenheden, om Tiltalte i denne af ham selv og Lægerne paastaede Abnormitet skulde have nogen „Undskyldningsgrund“ for sin straffbare Handlemaade, saaledes at han skulde kunne „slippe med“ et „mildt“ og maaske kortvarigt Ophold paa Sindssygehospital eller lignende (f. Eks. Sagføreren, som, uden at man hidtil har mærket noget abnormt ved ham, afsløres for Underslæb begaaet i Alkoholisme eller „Depression“, Skolelæreren, der paa Grund af en „Neurose“ af seksuel Karakter begaar Sædelighedsforbrydelser overfor de halvvoksne Piger¹⁾ etc.). Rent generalpræventive Betragtninger fører alt-saa til i disse Tilfælde at anvende Straf, selv hvor den er specialpræventivt unyttig eller endog skadelig. Det maa jo erindres, at det ligger i selve Generalpræventionens Begreb og Funktion, at det er Almenhedens og ikke de Sagkyndiges (Lægernes) Opfattelse, der er den afgørende, og det er sikkert kun lidet den almindelige Opfattelse her kan ændres gennem Oplysning. Omvendt kan der ogsaa fra Praxis hentes Eksempler paa,

¹⁾ Smlgn. HRT 1943. 336.

at Straffelovens § 17 er blevet fortolket snævert i Relation til Strafpaaavirkelighed, nemlig hvor den paagældendes Forbrydelse indicerede saa samfundsfarlige Tilbøjeligheder, at det var utilraadeligt at løbe an paa en ikke fuldt sikker specialpræventiv Virkning af Straffen, og hvor derfor Alternativet maatte være Sikkerhedsforanstaltninger, først og fremmest Psykopatforvaring. Her kan det da omvendt være Tiltalte, der har ønsket almindelig Straf, maaske støttet af Lægerne (jfr. som et Eksempel H.R.T. 1944. 375), medens Anklagemyndigheden som Vokter af Almenhedens Interesser, herunder dens Sikkerhedsfølelse, har krævet Internering. I det hele kan man næppe komme Fortolkningen af Udtrykket „egnet til Paavirkning gennem Straf“ i Straffelovens § 17 nærmere, end til at fastslaa, at det betyder „Egnethed til at være Genstand for en af samfundsmæssige Grunde paakrævet eller forsvarlig Anvendelse af Straf“. Da samtidig Straffelovens § 16 som bekendt ikke har accepteret det rent medicinske Kriterium, men har indskudt Udtrykket „utilregnelig“, er det et Spørgsmaal, om der i Virkeligheden kan paavises nogen Væsensforskel paa den Utilregnelighed, som begrundes ved Straffelovens § 17, og den, der begrundes ved Straffelovens § 16, og det vilde vel ogsaa forekomme mange urimeligt, om der skulde bestaa en saadan Forskel, og specielt, om de i § 17 omhandlede, præsumptivt mindre fremtrædende og mindre indgribende, psykiske Abnormiteter skulde kunne begrunde Utilregnelighed ud fra et snævert Kriterium om specialpræventiv Strafpaaavirkelighed, medens Straffelovens § 16 havde et andet og i saa Henseende for de Tiltalte mindre gunstigt Kriterium — ikke mindst med den stigende Skepsis, hvormed man maa betragte Straffens specialpræventive (navnligheds „forbedrende“) Funktion i noget Tilfælde, være sig i Relation til abnorme eller normale.

I Kommentaren til § 40, Stk. 2, om at Straffen anses for udstaaet paa det Tidspunkt, da Prøvetiden udløber, har *Krabbe* gentaget sin i 3. Udgave i Modsætning til de tidligere fremsatte dristige (men med reale Hensyn stemmende) Afvisning af den nærmest i Ordene liggende og i Motiverne klart forudsatte Forstaaelse, at Bestemmelsen indeholder en almindelig Regel, gaaende ud paa, at Tidspunktet, da Straffen efter Løsladelse paa Prøve er udstaaet, gælder for alle Tilfælde, hvor Loven til lægger dette Tidspunkt retlig Relevans (et Spørgsmaal, der dog havde særlig praktisk Betydning i Relation til den nu ophævede § 78). *Krabbe* har imidlertid maattet indrømme Berettigelsen af en overfor dette hans nye Standpunkt fremsat Kritik,

nemlig at Standpunktet, som jo gaar ud paa, at Udstaaelsen i de forskellige heromhandlede Tilfælde regnes fra Prøveløsladestidspunkt, kan bevirke forskellige Fristers Udløb, inden Prøvetiden er til Ende, altsaa endnu inden man ved, om den skete Løsladelse bliver endelig, med den urimelige Følge, at Rettigheder genindtræder, Afholdspaalæg udløber o. s. v., hvorpaa den dømte forser sig paa saadan en Maade, at han genindsættes. *Krabbe* er enig i, at de nævnte Retsvirkninger ikke maa ophøre før Prøvetidens Udløb, og han mener, at dette ikke nødvendigt kræver positiv Lovhjemmel, men maa anses for tilstrækkeligt begrundet i Forholdets Natur. De anførte Betragtninger kaster et klart Lys over de Vanskeligheder, der er forbundet med Affattelsen af en Straffelovens almindelige Del og den Varsomhed, hvormed man — ogsaa i Lovmotiver — skal omgaas for abstrakte Udtalelser.

I Kommentaren til § 59 er indføjet Bemærkninger vedrørende det ikke af Lovgiveren overvejede Tilfælde, som har foreligget i Praksis, at en Person, der er dømt ubetinget i 1. Instans, paaanker Dommen, der i Appellinstansen ændres til betinget Domfældelse, og at det efter denne sidste Domfældelse oplyses, at den Dømte imellem de to Domme har begaaet nye Forbrydelser. Derimod omtaler *Krabbe* ikke den i Praksis hyppigt foreliggende Situation, at det, efter at betinget Fængselsstraf er idømt, viser sig, at Tiltalte forud for Dommen havde gjort sig skyldig i Overtrædelse af Særlovgivningen, f. Eks. Kriselovgivningen, med den Virkning, at Bøde eller Hæftestraf eller maa-ske Fængselsstraf isoleret er forskyldt. I saa Fald kræver § 59 i og for sig, at Spørgsmaalet om, hvorvidt betinget Dom kan gives, skal overvejes paany, men dette vil ofte i Praksis forekomme urimeligt eller i det mindste omstændeligt, navnlig hvor Bødestraf nu er forskyldt. I sidstnævnte Tilfælde vilde der jo efter Straffelovens § 88, Stk. 3, kunne være idømt Bøde ved Siden af Frihedsstraf, hvorfor der formentlig i den heromhandlede Situation maa være Mulighed for, at Bøde nu idømmes, uden at Genoptagelse af Spørgsmaalet om, hvorvidt den tidligere Straf skulde være betinget, sker i den nye Dom. Noget tilsvarende kunde maaske antages, ogsaa hvor Hæftestraf (og Fængsel?) nu er forskyldt, selv om i dette Tilfælde den særlige Vanskelighed opstaar, at der ikke er Hjemmel til at idømme ubetinget Hæftestraf ved Siden af Fængselsstraf og endnu mindre ubetinget Hæftestraf ved Siden af betinget Fængsel; navnlig i Tilfælde hvor den nu opdagede Lovovertrædelse er uden Forbindelse med Spørgsmaalet om, hvorvidt betinget Dom skul-

de gives, forekommer det lidet rimeligt, at Spørgsmaalet maa-
ske lang Tid efter, og efter at Domfældte har indstillet sig paa
den betingede Dom, paany skal optages med den Virkning en-
ten at hele Straffen gøres ubetinget, eller at der, til Forskel fra
alle andre for lignende Lovovertrædelser dømte, gives betinget
Dom for vedkommende Overtrædelse af Særlovgivningen. Det
overses naturligvis ikke her, at denne sidste Urimelighed ogsaa
kommer frem, naar begge Overtrædelser foreligger til Paa-
dømmelse samtidig, og Spørgsmaalet om betinget Dom over-
vejes.

I det foregaaende er der gjort enkelte spredte Bemærkninger
om Punkter i Kommentaren, hvor *Krabbe* har fundet Anledning
til at supplere eller ændre Fremstillingen i den sidste Udgave.
I det følgende skal til Afslutning omtales nogle faa Steder, hvor
Krabbe har bibeholdt sin tidligere Opfattelse, uagtet der maaske
kunde gøres Indsigelse derimod.

I Kommentaren til Straffelovens § 21 fastholder *Krabbe* i
Overensstemmelse med hidtil Opfattelse, at „uagtsomt Forsøg“
ikke straffes; dette er vel den med Bestemmelsens Formulering
og Forhistorie bedst stemmende Opfattelse, men det synes dog
irrationelt, og ikke absolut udelukket ved Ordene, om man
skulde være afskaaret fra at idømme Straf, hvor en Uagtsom-
hedshandling, som vilde rammes af en Straf, der ligger over
Minimumsstraffen i § 21, Stk. 3, ikke resulterer i Skade paa
Grund af en uforset Omstændighed, f. Eks. ved uagtsomt Mand-
drab, hvor Ofrets Død alligevel vilde være indtraadt paa Grund
af en i Forvejen eksisterende dødelig Sygdom, eller hvor Skade
ikke kan bevises, saasom ved letsindigt gentaget Køb af Ting,
som vel ikke kan bevises at være stjaalne, men som dog efter
Arten og Købsmaaden efter al Sandsynlighed er det (i Praxis
frifindes her for Tiltale efter § 303).

I Kommentaren til Straffelovens § 77 fastholder *Krabbe*, at
Konfiskationen af det ved en strafbar Handling indvundne Ud-
bytte forudsætter, at Udbyttet er indvundet ved en konkret
strafbar Handling som Følge af Bestemmelsens pønale Karak-
ter; det kan omtvistes, om Bestemmelsen virkeligt alene er pøn-
nalt begrundet, eller om den ikke snarere for en Del er begrun-
det i, at Retsfølelsen kræver, at en Person ikke kan berige sig
med Udbyttet af en i Strid med Loven foretaget Handling, og
at det derfor kunde synes naturligt at forstaa Bestemmelsen
som ogsaa omfattende Udbytte indvundet af en Person, der er
utilregnelig eller under den kriminelle Lavalder, eller som har
handlet i ikke strafbar Uagtsomhed.

Sluttelig kan maaske generelt indvendes, at Kommentaren stadig er belastet med visse fra *Goos* og den tidligere dogmatiske Strafferetsvidenskab overtagne Udtryksmaader, saasom pag. 182, at Forsøget er et „akcessorisk eller sekundært Straffegrundlag“ eller pag. 321, at den strafbare Handlings Foretagelse begrundes en „Ret for Staten til at bringe Straf til Anvendelse og en Pligt for Gerningsmanden til at underkaste sig Straffen“. Udtryk, som vist kun har begrænset Værdi for Fremstillingen.

Men alt dette er naturligvis kun underordnet i Forhold til det Fond af Viden og det Væld af realistiske skarpsindige Betragtninger, *Krabbes* store Værk indeholder.

P. M. Sachs.

Kriminologi af Dr. Stephan Hurwitz, professor ved Københavns Universitet, Kbhvn. 1948.

En og anden jurist vil maaske finde det mærkeligt, at det første større videnskabelige værk, som professor, Dr. jur. *Stephan Hurwitz* udsender, efter at han har overtaget professoratet i strafferet, er blevet en kriminologi. I virkeligheden er det fuldkommen naturligt og konsekvent. Strafferetsprofessoren af i dag kan ikke forskanse sig bag love, paragraffer og subtile fortolkninger, hvor vigtigt end kendskabet til disse ting er for uddannelsen af dommere, anklagere og forsvarere. I de sidste 70—80 aar har strafferettens udvikling i stadig stigende grad været præget af kriminologiens landevindinger. Det er ikke længere muligt at opbygge en strafferet eller administrere en straffelov uden en solid viden om de psykologiske forudsætninger og sociale forhold, hvoraf kriminaliteten udspringer.

Det er saaledes et sikkert videnskabeligt instinkt, der har faaet professor Hurwitz til at kaste sig over kriminologien. Resultatet, en solid haandbog paa 443 sider, er særdeles vellykket.

Forfatteren definerer kriminologien som „den del af kriminalvidenskaben, der gennem empirisk forskning belyser kriminalitetsfaktorerne, d. v. s. de individuelle og sociale faktorer, der betinger kriminel adfærd“. Som forudsætning for studiet af kriminalitetens tilblivelsesforhold (ætiologi) maa visse undersøgelser over kriminalitetens fremtrædelsesformer (fænomenlære) blive nødvendige, og herhenhørende stof er da ogsaa i stor udstrækning inddraget i bogen. Derimod ønsker forfatteren med rette — omend i modsætning til visse amerikanske forfattere — at udsondre kriminalpolitiken som et særligt omraade, der ikke behandles systematisk i det foreliggende værk.

I sin videre udredning af kriminologiens stilling indenfor kriminalvidenskaberne og af kriminologiens forgreninger eller underafdelinger bygger forfatteren i alt væsentligt paa *Kinberg's* systematik, der dog med hensyn til visse enkeltheder næppe kan siges at være videnskabelig holdbar. Det er saaledes et spørgsmaal, om det er hensigtsmæssigt at udskille sanktionslæren fra den øvrige del af kriminalpolitiken, og det virker uklart om ikke direkte forvirrende, naar metodelæren, læren om forbrydelsers og forbryderes klassifikation, og prognoselæren opstilles som sideordnede omraader til kriminalsociologi, socialpsykologi, kriminalbiologi og fænomenlære. Metodelæren maa udarbejdes paa basis af den almindelige videnskabelige metodelære og erkendelsesteorien i forbindelse med de specielle kriminologiske problemstillinger.

Klassifikationen er saa intimt sammenhængende med alle de andre underafdelinger af kriminologien, og prognoselæren bygger i saa stor udstrækning paa disses resultater, at de ikke systematisk lader sig opstille som sideordnede begreber. De indvendinger, man kan rette mod *Kinberg's* systematik, kommer ikke til i samme grad at ramme professor *Hurwitz's* fremstilling af kriminologien, hvor den kun er brugt som disposition, men som et led i bestræbelserne for at gøre kriminologien til en empirisk videnskab vil det sikkert lønne sig at tage visse af disse principielle spørgsmaal op til overvejelse.

Indenfor kriminologien sonderer forfatteren i overensstemmelse med alm. videnskabelig sprogbrug i dag mellem kriminalbiologi, der tages i vid betydning, saaledes at det ogsaa omfatter kriminalpsykiatri og -psykologi, og kriminalsociologi. Anvendelsen af udtrykket kriminalbiologi som identisk med kriminologi afvises. Det er næsten udelukkende i tysk og østrigsk litteratur, at denne sproglige uvane har vundet indpas — et udtryk for ensidigheden i den specielle, tyske kriminalpolitiske indstilling. Desværre maa vi indrømme, at de indenfor Det Danske Fængselsvæsen foranstaltede kriminologiske undersøgelser, officielt gaar under det samme misvisende navn, selvom motiveringen næppe har været den samme som i Tyskland. Forhaabentlig kan professor *Hurwitz's* autoritet føre til, at vi slipper af med denne uhyrlighed, der kan give anledning til kedelige misforstaaelser.

I et afsnit om kriminologi og strafferet kommer forfatteren ind paa kriminalitetsbegrebets relativitet og mulighederne for at give en fastere afgrænsning af det omraade, som kriminologien skal beskæftige sig med, bl. a. ved at udsøndre bagatelkriminaliteten. Selv med denne og andre begrænsninger kan det dog ikke anses for ønskeligt at binde kriminologien til en absolut

konformitet med den gældende strafferet. Tilfældigheder har i høj grad præget fastsættelsen af det strafbares omraade. Saa-danne tilfældigheder maa i et vist omfang kunne korrigeres. Der maa ikke alene være mulighed for at udskyde visse omraader af strafbare forhold. Det „maa ogsaa staa den kriminologiske forskning frit for at udvide sine rammer, saaledes at dens undersøgelser omfatter adfærdstyper, der ikke er kriminaliserede, og persongrupper, der ikke omfattes af straffeloven, naar dog disse undersøgelser er af kriminalistisk interesse. Blot maa det kræves, at hver enkelt forfatter gør sin terminologi klar“.

Det følgende kapitel om kriminologiens metoder giver en ret indgaaende redegørelse for kriminalstatistiken og dens fejlkilder, den skjulte kriminalitet og en kort omtale af de individualistiske metoder, først og fremmest case-study metoden. Man kunde maaske endnu kraftigere understrege, hvad der kun er berørt løseligt, at en del nyere undersøgelser forsøger at lade de to metoder supplere hinanden, idet der foretages ret indgaaende enkeltundersøgelser af et saa stort antal tilfælde, at resultaterne lader sig bearbejde statistisk. Ved denne kombination af de to metoder, opnaar man undertiden at kunne kaste lys over problemer, som ikke kan behandles alene ved de mere dybtgaaende enkeltundersøgelser eller ved indsamling af relativt isolerede data om større grupper af lovovertrædere.

Endnu to indledende kapitler giver en kortfattet gennemgang af kriminologiens historie og en oversigt over en række kriminologiske undersøgelser. Navnlig det sidste kapitel er værdifuldt. Det omfatter praktisk talt alle skandinaviske og et udvalg af de vigtigste fremmede undersøgelser. Redegørelsen indeholder oplysninger om de undersøgte materialer og den anvendte metode.

Det følgende hovedafsnit i bogen handler om kriminalitetens biologiske baggrund og indledes med en gennemgang af spørgs-maalet om arvelighed og kriminalitet. Dette afsnit hører til bogens bedste. Efter en indledende gennemgang af de fundamentale arvebiologiske begreber følger en redegørelse for resultaterne af de foreliggende undersøgelser over forbryderfamilier, den statistiske familieforskning og tvillingeundersøgelser. Særlig værdifuld er et lille afsnit om forsøg paa at isolere arvefaktoren, hvor undersøgelser af *Goring*, *Kuttner* og *v. Neureiter* omtales og kommenteres kritisk.

Som en sammenfatning af den kriminologiske arveligheds-forsknings resultater fremhæves det, at den hidtil foretagne mere eksakte forskning næppe kan siges „paa noget punkt at have ført afgørende bevis for arvefaktorens dominans over miljøfak-

torer ved kriminalitetens genese". Arv og miljø indgaar altid „i et blandingsforhold ved tilvejebringelsen og formningen af kriminel adfærd", og „den indbyrdes styrke af de to faktorer svinger over alle grader fra person til person og fra situation til situation. Det er forbeholdt den fremtidige forskning om muligt at fastslaa nærmere sammenhæng paa dette omraade".

Tre store afsnit er helliget de kriminalantropologiske undersøgelser, konstitutionsforskningen og den endokrinologiske forskning. En del af stoffet er først og fremmest af historisk interesse, og de resultater, man hidtil har naaet, er kun beskedne.

De følgende halvt hundrede sider beskæftiger sig med de psykiske abnormiteters betydning for kriminaliteten. Her gennemgaas psykoser, de abnorme enkeltreaktioner, neuroser, oligofrenier, psykopati og seksualabnormiteter. Som i afsnittet om arvelighedslæren indledes der med en omhyggelig gennemgang af de paagældende begreber og deres — undertiden hos forskellige forskere stærkt varierende — definitioner. Skulde man indvende noget mod dette afsnit, der iøvrigt rummer meget særdeles værdifuldt stof, maa det blive, at forfatteren maaske har skrevet forholdsvis mindre om de egentlige kriminologiske problemer end om de psykologiske og psykiatriske begreber. Det havde maaske været mere hensigtsmæssigt at gaa ud fra en af de psykiatriske og psykologiske autoriteter anerkendt definition, kort gøre rede for de historiske forskydninger, der er af kriminologisk interesse og for vanskelighederne ved diagnosticeringen, og saa støttet paa de foreliggende case-studies mere indgaaende belyse sammenhængen mellem de psykiatriske og psykologiske ejendommeligheder og kriminaliteten. Bogen indeholder praktisk talt ingen eksempler. Dette er en svaghed, ikke blot og ikke først og fremmest i pædagogisk henseende. Som forfatteren fremhæver i afsnittet om kriminologiens metoder, prætenderer den statistiske metode ikke at være eksklusiv. Case-study-metoden „lægger hovedvægten paa en indgaaende undersøgelse af enkelttilfælde, særlig med det formaal for øje at efterforske de faktorer, der har betinget forbrydelsens tilblivelse (genese)". I dag, hvor vi kun i ringe udstrækning er naaet frem til formuleringen af generelle lovmæssigheder inden for kriminologien, er det næppe muligt at fremstille kriminal-psykiatriens og -psykologiens resultater uden en indgaaende diskussion af problemerne i tilknytning til referater af omhyggeligt undersøgte enkelttilfælde.

Resultaterne af dette afsnits kriminologiske del sammenfattes i nogle afsluttende bemærkninger om psykiske abnormiteters

forekomst hos kriminelle. Det konstateres her, at der er en markeret stigning i angivelsen af abnormitetsfrekvensen i de nyere danske undersøgelser, hvilket hovedsagelig skyldes en udvidelse af psykopatidiagnosen og inddragelse af lettere anomalier under det abnormes omraade eller grænseomraade. Der henvises saaledes til overlæge, dr. med. *G. K. Stürup's* undersøgelse af 335 statsfængselsfanger, hvoraf kun 21 % var klassificeret under diagnosen „psykisk intet abnormt“. Til abnormiteterne er dog regnet 33 % af tilfælde med diagnosen „psykisk paaafaldende“, som antagelig lige saa godt kunde have været betegnet som „normale“.

Spørgsmaalet om disse og andre tals repræsentative karakter drøftes indgaaende, idet det paa den ene side anføres, at abnormitetsprocenten maa forhøjes ved medregning af de — forholdsvis faa — personer, der paa grund af utilregnelighed er blevet placeret saaledes, at de falder udenfor de grupper af lovovertrædere, man i almindelighed undersøger. Paa den anden side maa abnormitetsprocenten nedsættes, fordi smaakriminalitetens store omraade som regel ikke er repræsenteret ved de kriminologiske undersøgelser. Disse smaakriminelle er antagelig personer, der i psykisk henseende er mindre defekte.

Professor Hurwitz' redegørelse understreger endnu engang betydningen af, at der foretages indgaaende og omfattende undersøgelser af lovovertrædernes mentale tilstand paa materialer af repræsentativ karakter.

En kort gennemgang af den almindelige kriminalpsykologi, der defineres som den del af kriminalpsykologien, som beskæftiger sig med forbrydere i almindelighed, diskuterer nogle af de nyere psykologiske teorier af mere generel karakter, saaledes den psykoanalytiske og den individual-psykologiske opfattelse.

Bogens tredje hovedafsnit handler om kriminalitetens sociologiske baggrund. Det bringer en gennemgang af almene sociologiske faktorer, økonomiske faktorer, aandelige faktorer, fysiske faktorer, tid og sted, personelle faktorer som alder, køn og race samt nationalitet, alkohol og krig. Det indledes med et kort referat af undersøgelser over samfund med ringe og samfund med udbredt kriminalitet, omtaler *Sellin's* teori om kulturkonfliktens og *Sutherland's* teori om den sociale disorganisations betydning for kriminaliteten. Dernæst følger nogle betragtninger over de politiske systemers indflydelse paa kriminaliteten, et omraade, hvor der kun er lavet faa undersøgelser.

Under økonomiske faktorer gennemgaaes betydningen af selve det økonomiske system, priser, konjunktursvingninger og kriser

og arbejdsløshed. Fremstillingen vilde have vundet i klarhed, hvis den var illustreret med kurver, hvad der antagelig ogsaa vilde have medført, at enkelte detailproblemer, der nu lades uomtalt, var blevet berørt.

Under aandelige faktorer omtales religion, litteratur, presse og film. Under fysiske faktorer klimatiske forhold som temperatur, fugtighedsgrad og belysning. Forfatteren gør her opmærksom paa *Gædeken's* teorier om lysstraalernes virkning paa sindsstemningen og derigennem paa volds- og seksualkriminaliteten, der dog nærmest maa betragtes som en ganske kuriøs men næppe holdbar hypotese. Ved gennemgangen af kriminalitetens fordeling efter årstider og ugedage bygger forfatteren i det store og hele paa *Aschaffenburg's*, *Roesner's* og *Verkko's* undersøgelser.

Kriminalitetens stedlige fordeling behandles ret indgaaende for saa vidt angaar land og by. Derimod er de betydningsfulde amerikanske undersøgelser over kriminalitetens afhængighed af bykvarterer kun lige berørt, og de interessante diskussioner, disse undersøgelser har givet anledning til, omtales ikke.

Afsnittet om alder og kriminalitet indeholder en mængde facts, men diskuterer ikke problemet om aarsagerne til, at kriminaliteten er større i de yngre aldersklasser end senere hen i livet.

Herefter gennemgaaes spørgsmaalet om kvindens kriminalitet. Det afsluttes med et afsnit om aarsagerne til den lavere frekvens af kvindelig kriminalitet, hvor forfatteren — sikkert med rette — lægger hovedvægten paa de sociale forhold. Naar det — i overensstemmelse med *Lombroso* — fremhæves, at visse former for prostitution fungerer som ækvivalent for den mandlige berigelseskriminalitet, bør det dog tilføjes, at berigelsesforbrydelser ikke er sjældnere hos prostituerede end hos andre kvinder.

Ved behandlingen af race, nationalitet og kriminalitet kommer forfatteren ogsaa ind paa de betydningsfulde amerikanske undersøgelser over emigranternes kriminalitet. Fortolkningerne er overvejende sociologiske. Anmelderen deler professor Hurwitz' opfattelse, men der kunde dog maaske alligevel have været grund til at referere og diskutere de mere psykologisk og psykiatrisk prægede opfattelser.

Bogen behandler indgaaende spørgsmaalet om alkohol og kriminalitet, et omraade, hvor man i særlig grad savner nyere paalidelige undersøgelser. Spørgsmaalet om krig og kriminalitet gennemgaaes lidt mere summarisk, ogsaa paa dette omraade savner man virkelig dybtgaaende undersøgelser. Naar forfatte-

ren fremhæver, at erfaringerne viser, at personer, der af de særlige krigsforhold drives ind paa forbryderbanen, let kan udvikle sig fra „øjeblikksforbrydere“ til „tilstandsforbrydere“, bør det tilføjes, at vi ogsaa besidder erfaringer, der viser, at dette ikke behøver at ske, fx. udviklingen i Danmark under den første verdenskrig.

Dette afsnit om kriminalitetens sociologiske baggrund forekommer anmelderen noget mere uensartet i sin opbygning og behandling af problemerne end de biologiske afsnit. Visse vigtige spørgsmaal, der har givet anledning til videnskabeligt meget værdifulde betragtninger og diskussioner, er kun berørt periferisk eller slet ikke omtalt. Kriminalstatistikens resultater og andre kendsgerninger er uomgængeligt nødvendige forudsætninger for behandlingen af dette stof, men fortolkningen og den teoretiske drøftelse af problemerne udgør en lige saa værdifuld del af det fagomraade, man kalder kriminologi. Navnlig paa dette felt er behandlingen mindre fast sammentømret og konsekvent end i det mesterlige afsnit om de arvelige faktors betydning, hvilket naturligvis ikke forhindrer, at man paa specielle omraader, finder ikke blot korn, men ogsaa barrer af guld.

Bogens fjerde hovedafsnit handler om personlighedens udvikling under indflydelse af nærmere miljø-faktorer. Synspunktet er det socialpsykologiske. Forfatteren gennemgaar ret indgaaende problemerne: fødsel udenfor ægteskab, opvækst udenfor hjemmet, brudte hjem, hjemmets økonomiske forhold, søskendeforhold, hjemmets moralske og psykologiske forhold, skolen, kammerater, lovovertræderes økonomiske og erhvervsmæssige forhold og de ægteskabelige forhold. I nogle sammenfattende bemærkninger om opvækstforholdene understreges det, at de nævnte faktorer som regel griber ind i hverandre og forekommer side om side. Desværre savner man her som saa mange andre steder indenfor kriminologien paalidelige sammenligningsmaterialer. Dette bør dog ikke gøre os skeptiske m. h. t. værdien af flertallet af vore resultater. Helhedsindtrykket forbliver uforandret. „Undersøgelse efter undersøgelse har paavist en saadan ophobning af uheldige omstændigheder i kriminelle grupper og enkeltpersoners opvækstvilkår, at der efter almindelig menneskelig erfaring ikke kan være megen grund til forundring over disse personers udvikling“. Særlig vigtig er de kriminalpolitiske konsekvenser heraf. Man kommer ingen vegne med at spørge: „Hvorfor er der mennesker, der under de samme eller lignende vilkår *ikke* bliver kriminelle?“ Det praktisk vigtige spørgsmaal maa blive: „Hvorledes skal man afholde de personer fra krimi-

nalitet, som under de nuværende forhold bukker under for de alt for ugunstige opvækstvilkårs konstellation?". Man maa være enig med professor Hurwitz, naar han antager, at vejen maa være i videst muligt omfang at ændre eller bøde paa disse vilkår.

I afsnittet om de ægteskabelige forholds betydning for kriminaliteten kritiserer forfatteren med rette *Stumpfl's* „biologiske partnerregel“, der ganske vist bygger paa erfaringer, som næppe lader sig bestride, men som i sit forsøg paa at forklare disse erfaringer er ensidig og usandsynlig.

Femte hovedafsnit i bogen beskæftiger sig med den kriminelle situation og gerningen og det sjette med klassifikation og prognose. Her omtales indre og ydre gerningssituation og iværksættelsessituation, valgt og uvalgt situation, farlige situationer, „naturlige forbrydelser“, sociologiske synspunkter paa gerningen, „behavior systems“ (først og fremmest Sutherlands synspunkter), og inddeling af forbrydelser. Herefter de forskellige synspunkter for klassifikation af forbrydere: ætiologiske typer, strafferetligt-sociologiske typer, kriminal-psykologiske typer, levnedsløbstyper (recidivister—ikke-recidivister, akut og kronisk kriminelle, let og svær kriminalitet), kriminalpolitiske typer (unge lovovertrædere, abnorme, vedvarende recidivister af mindre farlig og af farlig type) prognoser baseret paa frit skøn og systematisk underbyggede prognoser.

Disse områder er for de flestes vedkommende lidet gennemarbejdet af kriminologerne. Forfatteren holder sig stort set til *Exner's* systematik, for de kriminalpolitiske områders vedkommende tillempet efter dansk lovgivning og danske forhold. Det giver en god oversigt over problemerne, selv om en del af stoffet overvejende er af historisk interesse.

For anmelderen at dømme er de almindelige synspunkter i dette afsnit i højere grad strafferetligt end egentlig kriminologisk prægede. Selvom det er rigtigt, at kriminalstatistikens sondring mellem større forbrydelsesgrupper (statsforbrydelser, ejendomsforbrydelser, voldsforbrydelser og sædelighedsforbrydelser m. v.) korresponderer ganske godt med sociologisk prægede inddelinger, og selvom det er lige saa rigtigt, at de juridiske forbrydelsesbegreber gennemgaaende har haft en organisk vækst, dannet efter de praktiske behov for strafferetlige reaktioner overfor bestemte adfærdstyper — saa forbliver det dog lige saa ubestrideligt rigtigt, at kriminalstatistikens paa strafferetten baserede inddelinger i praksis viser sig utilfredsstillende. Spørgsmaalene om kriminalitetens fordeling i by og

paa land og i højere grad spørgsmaalene om alder og køn og kriminalitet viser heller ikke i forfatterens fremstilling karakteristiske forskelle m. h. t. forbrydelsesarter. Dette kan naturligvis skyldes, at saadanne forskelle ikke forekommer. Men aarsagen kan ogsaa være den, at den strafferetlige klassifikation er utilfredsstillende til kriminologisk formaal. Forsøg paa at erstatte den med en bedre har efter anmelderens skøn krav paa betydelig interesse, og i hvert fald tør man næppe i dag hævde med professor Hurwitz, at der til de store traditionelle forbrydelsesgrupper til en vis grad svarer karakteristiske gerningsmandsgrupper eller forbrydertyper — medmindre „til en vis grad“ gives en særlig lempelig fortolkning*).

Anmelderen er ogsaa ganske uenig i, at der ikke opstaar særlige problemer, hvis man vil klassificere lovovertræderne efter den paragraf eller paragrafgruppe, hvorunder den strafbare handling er henført. Saasnart en person er dømt efter flere paragraffer eller paragrafgrupper, bliver det et problem, hvordan han skal klassificeres. I den officielle danske kriminalstatistik bygger man paa den regel, at en lovovertræder henføres til den kategori af lovovertrædelser, hvis strafferamme er den højeste. Det er maaske vanskeligt at finde noget bedre kriterium for afgørelsen, men det er ikke derfor særlig tilfredsstillende. Det kan være forklaringen paa, at Danmark rangerer forholdsvis højt i de internationale kriminalstatistiske undersøgelser m. h. t. falsk: en person, der har begaaet en lang række af tyverier og ved pantsætning eller salg af kosterne en enkelt gang har benyttet sig af et falsk købebevis, vil i den danske kriminalstatistik indgaa som „falskner“.

I nogle afsluttende bemærkninger fremhæver professor Hurwitz, at der i fremstillingen er lagt særlig vægt paa at belyse og kritisk bedømme de ved de omtalte undersøgelser anvendte metoder. „Alt for mange af selv de mest kendte undersøgelser indenfor kriminalbiologi og -sociologi har vist sig angribelige“. Løovrigt slutter forfatteren sig til *Sellin's* opfattelse af kriminologi som en samlebetegnelse for et saa vidt og heterogent kundskabsomraade, at ingen enkeltperson kan beherske eller vedblive at beherske det hele. „Men jeg anser det dog stadig for forsvarligt, ja nødvendigt under de foreliggende forhold, at en enkelt eller enkelte personer søger at koordinere i en systematisk fremstilling de bestræbelser, der fra vidt forskellig hold er gjort for at klarlægge kriminalitetsfaktorerne“. Disse synspunkter, som

*) En imødegaaelse af forfatterens kritik af den af anmelderen opstillede type af »tillidsbrydere« hører ikke hjemme i en anmeldelse. Problemet vil blive taget op til drøftelse senere.

anmelderen ganske deler, maa stadig have in mente som den selvfølgelig baggrund for de enkelte og spredte kritiske bemærkninger, der er knyttet til gennemgangen af visse af bogens afsnit.

Professor Hurwitz' kriminologi er resultatet af aars indtrængende studier af den kriminologiske litteratur. Det er blevet den alsidigt orienterede, sobre og nøgterne bog, som den, der kender forfatterens synspunkter, har glædet sig til at se fra hans haand. Den er blottet for overdrivelser og fantastier, milevidt fjernet fra ensidighed og sensationstrang, saadan som en god haandbog skal være. Den, der arbejder med kriminologisk forskning, vil maaske hist og her finde den lidt for nøgtern, af og til længes efter en dristig hypotese, et og andet sted savne en lidt farligere fantasien eller maaske nu og da — letsindigt — ønske, at der kom en inspirerende fejltagelse. Men dette rører ikke ved hovedindtrykket: Den første haandbog i kriminologi i Danmark — og den første i Skandinavien — giver en oversigt over og behersker et saa stort og mangeartet stof, at den i sig selv er en bedrift.

Karl O. Christiansen.

Troels G. Jørgensen: *18 Aar af Højesterets Historie*. 270 sider. Gyldendal. 1947.

Forhenværende højesteretspræsident Troels G. Jørgensen's nye bidrag til Højesterets historie falder i to, af forfatteren selv dog ikke klart ude fra hinanden holdte afsnit, nemlig for det første en gennemgang af Højesterets virksomhed og vilkaar i årene 1925—1944 og for det andet et selvforsvar for forfatteren overfor den skrevne og uskrevne kritik, som han ved sin handlemaade under den tyske besættelse har fremkaldt i og udenfor juridiske kredse.

Den sidstnævnte del af bogen (s. 175 ff. om forf.s forhold til kommunistloven, s. 211 ff. om hans forhold til la Cour-sagen og s. 221 ff. om hans henvendelser til Kronprinsen og Kongen i efteråret 1943 om regeringsdannelse efter forhandlingspolitikens sammenbrud) er blevet så udførligt omtalt og imødegaaet i både dagspresse og fagpresse¹⁾, at der ikke er grund til i dette

¹⁾ Se navnlig O. A. Borum i *Juristen* 1948, s. 99 ff., Knud Illum i *Ugeskrift for Retsvæsen* 1948, B, s. 33 ff. — Fra den af Troels G. Jørgensen hævdede opfattelse, hvorefter kommunistloven af 22. august 1941 var vel forenelig med Grundlovens § 78, er der nu yderligere taget afstand af Alf Ross og Ernst Andersen i *Dansk Statsforfatningsret II*, 1948, s. 187—89, hvis fremstilling ganske stemmer med, hvad der er anført af Hurwitz i *Den danske Strafferetspleje*, s. 659—61.

fagskrift på ny at komme ind på det sørgelige kapitel af Højesterets historie, som forf. har skrevet ved sin virksomhed som rettens præsident i besættelsesårene, og som kun er blevet yderligere understreget ved hans nu foreliggende forsøg på at retfærdiggøre denne virksomhed.

Den øvrige del af Troels G. Jørgensen's bog bringer enkelte afsnit af strafferetlige og straffeprocessuel interesse. Særlig kan nævnes forf.'s bemærkninger om interneringsloven af 11. april 1925 („lex Berning“) og dens forhistorie (s. 12—16), domsmandsordningen og Højesterets inkompetence i bevisbedømmelsen (s. 93—100), samt om Klagerettens oprettelse og de bevægede begivenheder i forbindelse hermed i årene 1937 og 1938 (s. 133—47). Forf. går ind for, at Højesteret generhverver sin gamle kompetence med hensyn til bevisbedømmelsen i straffesager. Han ønsker ordningen gennemført på den måde, at retten selv skal afgøre, om ny bevisførelse skal finde sted, idet den herved tager et hensyn til det overkommelige. Højesteret vil da i højere grad end under den nuværende ordning være i stand til at løse opgaven som landets ledende domstol (s. 259). Om ønskeligheden af en sådan udvidelse af Højesterets kompetence er jeg enig med forf., og det selv om dens praktiske gennemførelse måtte nødvendiggøre en deling af Højesteret, således at der oprettedes en særlig afdeling for straffesager.

Bortset fra de nævnte emner indeholder skriftet næppe udviklinger af synderlig interesse for den strafferetligt interesserede læser. Gennemgangen af Højesterets domspraksis i den omhandlede periode bringer intet væsentligt udover, hvad der oplyses i allerede foreliggende domskommentarer.

Stephan Hurwitz.

Tirkkonen, Tauno: *Suomen Rikosprosessioikeus (Finlands Straffprocessrätt)* I; Helsingfors, Werner Söderström A/B; 1948; XXXII + 527 sid.

Förutom friherre R. A. Wredes lilla lärobok: „Grunddragen av Finlands processrätt“¹⁾ samt mina för flere decennier tillbaka såsom manuskript tryckta „Föreläsningar i Straffprocessrätt“²⁾ och min i par upplagor utkomna lärobok „Sammandrag av föreläsningar i straffprocessrätt“³⁾ har det icke funnits någon i

¹⁾ Utgiven i två svenska och tre finska upplagor, de senare i förfullständigad bearbetning av Bertil Sjöström och Tauno Tirkkonen.

²⁾ Del II tyvärr aldrig publicerad.

³⁾ Anmäld i denne tidskrift av H. Munch-Petersen 1916 sid. 29—31.

tryck tillgänglig framställning åsyftande hela den finländska straffprocessrätten. Detta arbete av professor Tirkkonen, varav del I utkommit detta år, bör därför hälsas med tillfredsställelse. Emedan arbetet är avfattet på finska språket förblir detta „en sluten bok“ för största delen av denna tidskrifts läsare, och nu rådande översättnings- och tryckningsförhållanden, särskilt naturligtvis kostnaden, gör det högst osannolikt, att en edition av verket på något skandinaviskt eller stort kulturspråk vore att förvänta. Detta är att beklaga, ty framställningens disposition, den grundlighet varmed denna är genomförd ock icke minst de talrika hänvisningarna speciellt till den inhemska litteraturen och rättspraxis ge arbetet ett allmänt finländskt kulturvärde, som gjorde detta förtjänt av spridning även utanför Finlands landamären.

Professor Tirkkonen avser, enligt vad förordet ger vid handen, att betjäna dels de juridiska universitetsstudierna, dels den kriminalprocessuella rättspraxis. Detta senare ändamål har ansetts motivera en ganska långt driven detaljbehandling, som för studieändamålet är otjänlig. För att tillgodose dessa stridiga intressen är framställningen rent typografiskt så fördelad, att den med corpus tryckta delen av verket bildar en helhet, som kan av de jurisstuderande, vilka ej eftersträva straffprocessuella specialinsikter, användas som lärobok och tillåter dem att förbigå den med petitstil tryckta detaljframställningen. Denna uppdelning synes mig vara en lycklig idé och över huvud taget vara med pedagogiskt omdöme genomförd. Det är ju naturligt, att man beträffande enskilda rättsinstitut kan ställa sig något tveksam i avseende å auktors fördelning. Det samma gäller vidkommande vidden och djupet av hans framställning särskilt av en del allmänna problem. Sålunda förefaller det mig, att lekmannelementets uppgift kunnat och kanske bort något vidlyftigare och mera ingående behandlas i den för studerande avsedda texten. Sammalunda ock uti redogörelsen för utländsk rätt. Detta blott exempelvis framhållit.

Handbokens nu utgivna första del är fördelad i fem kapitel. Det första bär titeln: straffprocessen och straffprocessrätten; närmare angivet dessas begrepp och innebörd, historia i huvuddrag, källor, olika slag, straffprocessrättens tillämpning i avseende å tid, rum och sak samt straffprocessens ledande grundsatser. — Andra kapitlet är ägnat domstolarna och tredje kapitlet parterna. Av särskilt intresse är måhända att konstatera att också den offentliga åklagaren — icke statsmakten — betraktas såsom part. I Finland har ju den s. k. målsägaren prin-

cipal åtalsrätt även i avseende å de under offentligt åtal stående brotten. Och enär gällande rätt ej innehåller något allmänt stadgande därom, vem som innehar ställning av målsägare, ankommer det å rättsvetenskapen att ange detta. Auktor ansluter sig till den av mig tidigare framförda åsikten, att målsägare är dels subjektet för det genom brottet i fråga i första hand kränkta rättsgoda, dels den för vilken förbrytelsen omedelbart konstituerar ett publikt- eller privaträttsligt enskilt anspråk och dels slutligen, så vitt fråga är om s. k. politibrott, den vars enskilda rättssfär genom brottet hotats. Dessa tre rättsnormer utesluta icke, att gällande lag inom området för vissa rättsinstitut kan innehålla specialnormer av utsträckande eller begränsande innebörd. — Fjärde kapitlet är ägnat spörsmålen straffprocessens föremål och processföresättningar.

Professor Tirkkonen ansluter sig icke till dem, vilka betrakta statens straffanspråk som processens föremål, utan han håller före, att detta är den brottsliga gärningen. Emedan den finländska straffprocessen i många stycken är reglerad medelst stadganden i Rättegångsbalken uti Sveriges Rikes allmänna lag av år 1734, som ju i dess kriminalprocessuella delar var ganska starkt influerad av den kanoniska rätten, är det fullt naturligt och förklarligt, att denna process ännu i dag som är förete många inkvisitoriska drag. Nyare finländsk lagstiftning har visserligen genom att införa flere moderna straffrättsliga och straffprocessrättsliga rättsinstitut i flere hänseenden förändrat Rättegångsbalkens processförfarande och rättspraxis har yttermera inverkat modifierande, men ännu kvarstår åtskilliga gamla huvudgrundsatser och dessas föråldrade konsekvenser. Exempelvis vare här hänvisat till domstols rätt att, då grovt brott är i fråga, skrida till rannsakan förrän något bestämt åtalspåstående är gjort, ävensom till det otidsenliga rättsinstitutet absolutia ab instantia med dess innebörd och konsekvens, att i grova brottmåls saken, utan fällande eller frikännande slutligt domslut, „lämnas till framtiden då den kan uppenbar varda“. Det är klart att det anförda har viktiga påföljder beträffande t. ex. processföresättningar, speciellt i grova brottmål. Det förefaller mig som om författaren på ett lyckligt sätt klarat Scylla och Charybdis på de områden där den gamla tidens principer mötas av den moderna tidens processuella krav. — Uti arbetets femte kapitel avhandlas processhandlingarna. Här klarlägges t. ex. även den formella och materiella processledningens innebörd. I fråga om en liten detalj i avseende å den först nämnda kan jag ej underlåta att anteckna en avvikande mening. Pro-

fessor Tirkkonen anser att utövningen av domstols disciplinära makt faller utom den formella processledningen, en åsikt vilken jag icke kan dela. Annoteras må ock att det inkvisitoriska draget i Finlands straffprocess uti grova brottmål förlänar denna en särprägel i avseende å den s. k. materiella processledningen.

För dem vilka, såsom förhållandet numera är inom samtliga de skandinaviska landen, leva under en modern kriminalprocess herravälde, framstår förmodligen Finlands brottmålsförfarande i mångt som ett reliket från en förgången tid. Det är även därför naturligt, att detaljframställningen i professor Tirkkonens nya handbok erbjuder föga av aktuellt intresse. Mig synes därför ock att denna litteraturanmälan ej bör belastas med någon detaljkritik. Men verkets förtjänster motivera, att denna tidskrifts läsare uppmärksamgöras på arbetet och informeras rörande dets huvuddrag.

O. Hj. Granfelt.

Fra andre Tidsskrifter.

I Hefte 3/1947 af „*Menneske og Miljø*“ skriver Dr. *Georg Karlsson* en længere Artikel om „Lynchning som et konformitetsfenomen“ 3: som svarende til en Norm, der er opstillet enten efter visse Overvejelser eller helt vilkaarligt. Under Gennemgangen af en Del Litteratur om Tilfælde af Negerlynchning, senest fra 1930, bestemmes Typen af den „mob“, der iværksætter Lynchning, og af de Elementer i den, som fører til Aktivitet. Lynchning i Amerika er hovedsagelig bundet til Sydstaterne og til de smaa og mindre velstaaende Byer og Kommuner dér, og er næsten altid rettet mod Negre, hyppigst motiveret ved et stedfundet eller paastaaet Seksualangreb mod en hvid Kvinde, undertiden dog blot ved en udæskende Optræden fra Negerens Side. Kendetegnet for „mob“en er et stort Antal Individer, saa tæt samlet, at de kan stimulere hinanden med Hensyn til et egnet, fælles Fænomen, forenede i en ret kortvarig og uorganiseret eller dog meget løst organiseret Gruppering med stærk emotionel Retning mod et udenfor Massen liggende Maa. Lynchning foregaar da, naar Maalet er at dræbe et eller flere Mennesker, som ikke kan yde nævneværdig Modstand. Den Norm, der ligger til Grund for Lynchning af Negre i disse Egne, er Frygt i tredobbelt Retning: Frygt for Negrenes Konkurrence paa Arbejdsmarkedet, hvor de er billigere og lettere at behandle end de hvide ubemidlede Arbejdere, Frygt for seksuelle Forbindelser mellem Negre og hvide Kvinder og for Voldtægt paa hvide Kvinder, og Frygt for fysiske Angreb paa de hvide i det hele taget. Bagved al denne Frygt ligger en gammel, indgroet Forestilling om Negre som en underlegen, men farlig Befolkingsdel, som maa holdes nede. Dette forklarer ogsaa de Ekscesser, som ofte foregaar overfor Byens andre Negres Person og Ejendom, efter at den skyldige eller sigtede Neger er blevet dræbt, og i umiddelbar Tilslutning til dette Drab. Bemærkelsesværdig er den Tilbageholdenhed, som Myndighederne efter en stedfunden Negerlynchning udviser med Hensyn til at

straffe de skyldige. I et af de skildrede Tilfælde overgav det udkommanderede Militær 29 Personer som sigtede til de civile Myndigheder, men disse rejste kun Sag mod 14 af dem; den stedlige Dommer kunde ikke samle en Jury, som kunde tænkes at ville kende en eneste af dem skyldig, selv overfor fuldstændigt Bevis, hvorfor Sagen blev overført til Statens Hovedstad, og her blev Resultatet, at 1 blev dømt til 2 Aars Frihedsstraf, men benaadet efter en Petition fra Medborgere; de andre 13 kom aldrig for Retten. Vil man søge at hindre Lynchning, kan man gaa forskellige Veje: Udstedelse af Udgangsforbud, naar der er Fare for en Lynchning — Forstærkelse af Forventningen om Straf ved hurtig Indsættelse af tilstrækkelige Mængder svært bevæbnet Militær — Lovhjemmel for strenge Bøder, der paalægges hele Bysamfundet, hvorved de mere velhavende gøres interesserede i at forhindre Lynchning. Bedst vilde det være at fjerne den gamle Frygt for Negrene ved at sanere de økonomiske Forhold paa Arbejdsmarkedet, udrydde Legenden om Negrenes særlige Tilbøjelighed til Forbrydelser og faa skabt et andet relativt Forhold mellem hvide og sorte. Dette vil det naturligvis ikke være let at gennemføre, da det vil betyde en Forandring af mores. Maaske kunde man hidføre en anden Forandring af mores, gaaende ud paa, at Lynchning ikke mere indgaar som en godkendt Maade at løse disse Konflikter paa, selv om Anledningen til Frygt endnu bestaar.

Til dette Referat af Karlssons Artikel kan føjes, at en Avisnotits (Berlingske Tidende for 9. Januar 1948) oplyser, at i 1947 blev i U. S. A. 39 Negre frelst fra Lynchning, og at der kun var 1 Tilfælde af iværksat Lynchning mod 6 i det foregaaende Aar.

I samme Hefte findes en forkortet Gengivelse af Overlæge *Georg K. Stürups* Opposition ved Forsvaret af Louis le Maires Doktorafhandling om legal Kastration i strafferetlig Belysning (anmeldt i dette Tidsskrifts Hefte 2/1947). Herunder har Opponenten fremhævet et Par Punkter vedrørende Emnet, som der er Grund til at gengive her: Overfor to psykopatforvarede, for hvem der ved Dommen var taget Forbehold om Tvangskastration, blev Anstalten en Gang hvert Aar anmodet om at forelægge Spørgsmaalet om, hvorvidt de nu var villige til at lade sig kastre. De paagældende følte sig begge stærkt irriterede over dette „stadige Presseri“, hvorfor Overlægen overfor de centrale Myndigheder pointerede, at en saadan Forelæggelse ikke kunde gentages. Herefter skete der efter Samtaler med

Lægerne det, at de begge senere uden Pres indvilgede i Operation, og begge er nu opererede og udskrevne. — Det uheldige i, at en Ansøgning om Tilladelse til at underkaste sig Kastration, hvori der til Støtte for Begæringen gives Oplysning om tidligere begaaede, men ikke paatalte Forseelser, gaar til Justitsministeriet, der i sin Egenskab af øverste Paatalemyndighed følger sig forpligtet til at lade rejse Tiltale mod Andrageren for disse Forseelser, foreslaas afværget ved at lade Kastrationsbegæringer afgøre af et specielt Organ, som ikke har Tilknytning til Anklagemyndigheden. — Endelig fremhæves det, at Kastration vel fjerner en kriminogen Faktor, men at denne ikke er den eneste, som har Betydning, og at fortsat lægkelig og psykiatrisk Støtte for den nylig opererede i Reglen er et nødvendigt Supplement; selv saa smaa Ting som Hedestigningerne kan give Anledning til psykiatriske Smaaproblemer af behandlingsmæssig Art. Psykoterapi som terapeutisk Middel overfor Seksualkriminalitet menes iøvrigt at kunne blive af Betydning ved de mindre alvorlige Kriminalitetsformer, hvor der ikke bliver Tale om Kastration.

O. Haack.

Nordisk kriminalteknisk Tidsskrift refererer i Nr. 10/1947 en statistisk Undersøgelse fra U. S. A. omfattende 1001 Tilfælde af Underslæb i Aaret 1936, hvorfra nogle Data skal gengives. Kun 38 af Tilfældene var begaaet af Kvinder. De skyldiges Alder var fra 18 til 85 Aar. Af Mændene var 76 % gift. Gennemsnitslønnen var for Mændene 600, for Kvinderne 450 Kr. maanedlig. Alle var i ansvarlige Stillinger og ikke mindre end 91 % var under Kontrol af Revisorer. Underslæbenes Gennemsnitsvarighed var 2½ Aar, men enkelte havde tilvendt sig betydelige Summer i Løbet af faa Uger. Rømning efter Underslæb forekom i 10 % af Sagerne, men der var flere Tilfælde af Selvmord end af Rømning. Tilegnelser foregik lige saa hyppigt ved ny ansatte som ved ældre Funktionærer. Den typiske Gerningsmand til Underslæb skildres som værende omkring Midten af Trediverne, med Hustru og to Børn, han lever ikke i noget Forbrydermilieu, er hverken sindssyg eller aandssvag, bor godt og har Automobil af Aarets Mærke, men ubetalt. Meget faa af disse Sager kommer offentlig frem, da den besvegne ofte lader den skyldige fortsætte i sin Stilling mod Løfte om Tilbagebetaling; men Statistikken viser denne Fremgangsmaades Uheldighed, den, som en Gang har begaaet Underslæb, betænker sig ikke paa Gentagelse trods aflagte Løfter.

O. Haack.

Mindre Meddelelser.

Landsnævnet for Børneforsorg har udsendt sin statistiske Beretning for Aaret 1946. Foruden at give en almindelig Oversigt over Børneværnsudvalgenes Virksomhed i det angivne Aar indeholder Beretningen en Oversigt over Børnekriminaliteten paa Grundlag af de Indberetninger, som Statsadvokaterne afgiver om Tiltalefrafald og Tiltalerejsning overfor Personer under 18 Aar.

Af Beretningen skal i det følgende fremdrages nogle Oplysninger:

I.A. Det samlede Antal Børn, som er undergivet Børneværnsudvalgenes Forsorg som fjernede fra Hjemmet enten paa Grund af Barnets Opførsel eller paa Grund af uheldige Forhold i Hjemmet, udgjorde ved Udgangen af 1946 ialt 9.363. Siden Slutningen af 1938, det sidste Freds-aar, hvor Tallet var 6.802, er der altsaa sket en Stigning paa ca. 40 %. Denne Stigning, der først tog sin Begyndelse med Aaret 1941, idet Tallet ved Udgangen af 1940 kun udgjorde 6.776, har aarligt hidtil udgjort ca. 600.

Stigningen indtil 1946 skyldtes, at det aarlige Antal Fjernelser i de sidste Aar havde ligget betydeligt højere end i de forudgaaende Aar, i 1945 saaledes 78 % højere end i 1940, en Udvikling, der naturligvis maatte ses paa Baggrund af de ekstraordinære Forhold, Krigen førte med sig. I 1945 fjernedes 1,7 af hver 1.000 Børn under 18 Aar i Danmark mod 1,0 i 1940. Det maa dog bemærkes, at Antallet af Fjernelser i 1945 var ca. 8 % mindre end i 1944, formentlig som Følge af Krigens Op-hør, og der maatte derfor paaregnes en Nedgang i de kommende Aar.

Denne Nedgang synes at være kommet i 1946, idet der i dette Aar fjernedes 1,4 af hver 1.000 Børn under 18 Aar. Ikke alene det relative Tal har vist Tendens i faldende Retning, men ogsaa det absolutte Antal fjernede Børn er mindre end i Aaret

1945. Medens Antallet i 1945 var 1.892, androg dette i 1946 1.676.

Fjernelsernes store Flertal falder paa ganske faa Kommuner. Af de ialt 1.676 fjernede Børn i 1946 faldt saaledes $\frac{2}{3}$ kun paa 21 Kommuner, herunder naturligvis først og fremmest Hovedstaden og de største Provinsbyer. Kun 294 eller 21 % af samtlige Børneværnsudvalg har overhovedet foretaget Fjernelser, saaledes at 1.085 Udvalg slet ikke i 1946 har anvendt de her henhørende Bestemmelser.

Der er som i de foregaaende Aar fjernet forholdsvis flere Børn i Hovedstaden end i Landkommunerne; i 1946 fjernedes saaledes i Hovedstaden 0,31 % af samtlige Børn under 18 Aar mod 0,07 % paa Landet. I Provinsbyerne fjernedes i 1946 0,18 % af samtlige Børn under 18 Aar. Forskellen i Fjernelsestal maa først og fremmest tilskrives, at Fristelserne i Hovedstaden er større, at der er større Nød her og endelig, at man under de mindre Forhold paa Landet har bedre Forhaandskendskab til Børnene og derfor større Mulighed for at rette eventuelle uheldige Forhold, uden at alvorligere Indgreb fra Børneværnsudvalgets Side bliver nødvendige.

Undersøgelsen af Fjernelsesaarsagerne viser, at i 1946 er knapt $\frac{2}{3}$ af Børnene fjernet helt eller delvis paa Grund af deres eget Forhold, medens Resten er fjernet alene paa Grund af uheldige Forhold i Hjemmet.

Med Hensyn til Børnenes Anbringelse ved Fjernelsen kan følgende oplyses:

Optagelseshjem er — ligesom i de forudgaaende Aar — saa langt det hyppigste Anbringelsessted straks ved Fjernelsen, idet i 1946 $\frac{2}{3}$ af Børnene anbragtes her. Kun 11 % af de i 1946 fjernede Børn anbragtes straks under frie Forhold, som privat Pleje, Lære eller Tjeneste. Man bør dog erindre, at Optagelseshjemmene nærmest virker som et Gennemgangssted, hvor Børnene sorteres med Henblik paa deres endelige Anbringelse.

Forældrenes Tilslutning til Fjernelsen forelaa i knapt $\frac{2}{3}$ af Fjernelsestilfældene.

B. Beretningen giver endvidere Oplysning om det store Antal Tilfælde, hvor Børneværnsudvalgene i Henhold til Forsorgsloven drager Omsorg for Anbringelse, Opdragelse og Uddannelse af Børn, der staar uden Forsørger, eller hvis Forældre midlertidigt eller vedvarende f. Eks. paa Grund af Sygdom, er ude af Stand til at sørge for dem, og derfor henvender sig til det offentlige om tage sig af Børnene. Medens i Aarene 1938/40 aarligt omkring 3.500 Børn kom under Forsorg paa

denne Maade — hovedsagelig Børn under 7 Aar — har Tallet siden da været i stadig Stigning og naaede ved Begyndelsen af 1946 op paa 5.080. Da Hjemgivelserne i Aarets Løb har oversteg Tilgangen (Tilgang 3.997, Afgang 4.182) androg Tallet ved 1946's Udgang 4.895.

II. Endvidere giver Beretningen en Række Oplysninger om Tiltalefrafald og Tiltalerejsning over for Personer under 18 Aar, som har gjort sig skyldig i strafbare Handlinger.

I det alt overvejende Antal Tilfælde finder Tiltalefrafald Sted. Det samlede Antal Tiltalefrafald, der i Aarene op til 1940 svingede mellem 850 og 1.050 aarlig, steg voldsomt under Krigen og naaede i 1943 op paa ca. 2.000. I 1946 har Antallet af Tiltalefrafald udgjort ca. 1.300. For ca. 90 % af Tilfældene er Tiltalefrafald betinget af, at den unge undergives Børneforsorg, i en Del Tilfælde med Anbringelse paa Opdragelseshjem som yderligere Vilkaar.

Antallet af Tiltalerejsninger har kun været ringe i Forhold hertil, idet det i 1946 kun udgjorde 20. Tallet har været synkende siden 1942, hvor det udgjorde 64. I en Del af Tilfældene er der givet en betinget Dom eller Dom om Indsættelse i Ungdomsfængsel.

O. Garde.

Ved den nye Lov om Værgeraadsforsorg af 12. Juni 1922, som traadte i Kraft 1. Januar 1923, blev Stillingen som Overinspektør for Opdragelsesanstalterne, der efter Børneloven af 1905 var kombineret med Hvervet som Formand for Overværgeraadet, løst fra denne Forbindelse, saaledes at *Overinspektionen for Børneforsorgen* herefter er en helt selvstændig Institution med vidtrækkende Opgaver. Da der nu er forløbet 25 Aar under denne Ordning, har Overinspektionen ved dens Chef, Overinspektør *Oluf J. Skjerbæk*, der jubilerer sammen med Institutionen, udsendt et lille Hefte, hvori der gøres rede for det historiske Forløb og Opgavernes stærke Vækst, hvorhos Medarbejdere beretter Træk fra Virksomheden, og Chefen fremsætter Synspunkter for Arbejdet. Til Slut gives der statistiske Oplysninger og en Oversigt over Personalet før og nu.

O. H.

Bøger, indsendte til Redaktionen.

- Svensk Juristtidning, årg. 33, Hft. 1—4.
 Nordisk kriminalteknisk Tidsskrift, Aarg. 17, Nr. 12.
 Menneske og Miljø, Bd. 2, Hft. 4.
 Statistisk Beretning fra Landsnævnet for Børneforsorg for Aaret 1946. Kbhvn. 1947.
 Bestemmelser vedrørende Fængselsvæsenet i Danmark 1946. Udg. af Direktoratet for Fængselsvæsenet. Kbhvn. 1948.
 Defensor legis, 1948, Nr. 1—4.
 The journal of criminal science. Vol. 1. Edited by L. Radzinowicz and J. W. C. Turner. London (Macmillan & Co.) 1948.
 An introduction to the criminal law in Australia, by J. V. Barry and G. W. Paton, ass. by G. Sawyer. London (Macmillan & Co.) 1948.
 Gerhard Simson: Die neue Gestalt des schwedischen Strafvollzugs (Særtryk af Schweiz. Zeitschrift für Strafrecht, 63. Jahrg., Hft. 1.
 Tidsskrift for Rettsvitenskap, Årg. 60, Hft. 5.
 Revue de droit pénal et de criminologie, 28. ann., Nr. 5—7.
 The journal of criminal law and criminology, Vol. 38, Nr. 5.
 Revue internationale de police criminelle, Nr. 15—17.
 Rivista di difesa sociale, ann. 1, Nr. 4.
 Recueil de documents en matière pénale et pénitentiaire, vol. XIII, liv. 2.
 Tidskrift för Sveriges advokatsamfund. Årg. XIV. Häfte 1.
 Holger Horsten: Børneforsorgen i Danmark. (Nyt Nordisk Forlag, Arnold Busck). 1948.
 Aage Loting: Skæbner under Straffeloven. (Nyt Nordisk Forlag, Arnold Busck). 1948.
 Tyge Haarløv: Administrativ Frihedsberøvelse. (Særtryk af Socialt Tidsskrift Apr.—Maj 1948).